

**T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ**

KLAROS CAM ESERLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

EMRE TAŞTEMÜR

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. IŞIK ŞAHİN**

EDİRNE – 2007

TEŞEKKÜR

Bu alıŐma, Antik Dönem'deki c önemli kehanet merkezinden biri olan Apollon Klarios Kutsal Alanı'nda 2001 ve 2004 yılları arasında ortaya çıkarılan cam eserlerin incelenmesini kapsamaktadır.

2001 yılından itibaren katıldığım, Klaros Kazılarında tezimin konusunu oluşturan malzeme ile çalıŐmama izin veren Klaros Kazı BaŐkanı Prof. Dr. Nuran Şahin'e, destek ve önerilerle bana yol gösteren aynı zamanda Propylon sektörüne ait çizimleri yapan Hocam Yrd. Doç. Dr. IŞık Şahin'e teşekkür etmeyi görev bilmekteyim.

Ayrıca tezimin hazırlanması sırasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Hande PınarbaŐıoėlu, dzenlemeri yapan arkeolog Damla Karaman ve aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Edirne-2007

Emre TAŞTEMÜR

Başlık: Klaros Cam Eserleri

Yazar: Emre Taştemür

ÖZET

Apollon Klarios Kehanet Merkezi, İzmir ili sınırlarında, Kolophon ve Notion yerleşimleri arasında yer almaktadır. Klaros antik liman olan Notion'un 2 km. kuzeyinde Kolophon'un ise 13 km. güneydoğusunda bulunmaktadır. Klaros Hellenistik ve Roma dönemlerinde bir kehanet merkezi olarak Apollon Tapınağı ile ünlüydü. Antik dünyanın birçok yerinden kralların, şehir temsilcilerinin ve halktan insanların tanrı Apollon'un kehanetine başvurmaya geldikleri bilinmektedir.

Bu çalışmada, Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nde 2001 ve 2004 yılları arasında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan 215 parça incelenmiştir. Klaros cam buluntuları formlarına göre on ana gruba ayrılmıştır. Bu on ana grupta, Hellenistik ve Roma Dönemi camları yaygın olarak görülmektedir. İncelenen camlarda tarihsel yoğunluk, İ.S. 1. yüzyılın ortası ile İ.S. 4. yüzyıla kadar olan dönemde -Roma Dönemi camlarında- görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

- 1- Cam Eserler
- 2- Cam Teknikleri
- 3- Cam Formları
- 4- Klaros
- 5- İonia

Title: The Glass Finds of Klaros

Author: Emre TAŞTEMÜR

ABSTRACT

Situated in the firstly Kolophon and afterward Notion territory in between the cities Kolophon and Notion was the centre of Apollo Klarios Oracle. Klaros is far away from 13 km southeastern of Kolophon and 2 km north of the ancient harbor Notion. Klaros was famous for "The Temple of Apollo" as a center of oracle in the Hellenistic and Roman eras. Visitors from all corners of the ancient world, kings, city representatives and ordinary citizens came to consult the God Apollo's Oracle.

In this study had researched to 215 fragments of glass which were brought to light the result of excavation in the centre of Apollo Klarios Oracle between from 2001 to 2004. According to shapes the glass finds of Klaros had been separated on ten main groups. In these ten main groups, have become common glass of Hellenistic and Roman. In this glass of researched, historical density -glass of Roman period- was fairly widespread to fourth century A.D. from middle of the first century A.D.

Keywords:

1. Glass Finds
2. Technicals of Glass
3. Shapes of Glass
4. Klaros
5. Ionia

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
1 GİRİŞ.	1
2 KLAROS KEHANET MERKEZİ	5
2.1 Klaros Kehanet Merkezinin Coğrafi Konumu	5
2.2 Klaros Kehanet Merkezinin Tarihi ve Gelişim Süreci	9
2.3 Klaros Kazılarının Tarihçesi	14
3 KLAROS CAM ESERLERİ	16
3.1 KASELER (No.1-72)	16
3.1.1. Kalıba Döküm Tekniğinde Kaseler	16
3.1.1.1 Mozaik Kaseler	16
3.1.1.2 Yivli Kaseler	18
3.1.1.3 Omurgalı Kaseler	24
3.1.1.4 Kaburgalı Kaseler	26
3.1.1.4.1 Sığ Kaburga Aralıklarına Sahip Kaseler	27
3.1.1.4.2 Sığ ve Derin Kaburgalı Kaseler	28
3.1.1.4.3 Gövdede Kaburgalı Kaseler.	30
3.1.1.5 Akhamenid Kaseler	31
3.1.1.6 Kymbion Kaseler	32
3.1.2. Serbest Üfleme Tekniğinde Kaseler	33
3.1.2.1 Kalın Ağız Kenarlı Kaseler	33
3.1.2.2 Kesme Yatay Yivli Kaseler	35

3.1.2.3 Derin Yarıküresel Kaseler	37
3.1.2.4 Dışa Dönük Ağızlı Kaseler	38
3.1.2.5 Katlanmış Ağız Kenarlı Kaseler	38
3.1.2.6 Küçük Çaplı Kaseler	39
3.1.2.7 Omurgalı Kaseler	40
3.1.2.8 Diğer Formlar	40
3.1.2.8.1 Ayrıca Eklenmiş Kaideli Kaseler	40
3.1.2.8.2 Yuvarlatılmış, Kalın Ağızlı Kaseler	42
3.1.2.8.3 Katlanmış Kase Kaşdeleri	43
3.1.2.9 Zarte Rippenschalen	44
3.1.2.10 Cameo Tekniğinde Kaseler	45
3.1.2.11 Emaye (Mine) Tekniğinde Kaseler	45
3.1.3 Kalıba Üfleme Tekniğinde Kaseler	46
3.2 MERHEM VE PARFÜM KAPLARI (No.73-93).	48
3.2.1 İç Kalıp Tekniği	48
3.2.1.1 Alabastron	53
3.2.1.2 Amphoriskos	55
3.2.1.3 Aryballos	56
3.2.2. Serbest Üfleme Tekniği	57
3.2.2.1 Unguentariumlar	59
3.2.2.1.1 Tüp Biçimli Unguentarium	60
3.2.2.1.2. Şamdan Biçimli Unguentarium	62
3.2.2.1.3 Makara Biçimli Unguentarium	65
3.2.2.1.4 Damla (iğ) Biçimli Unguentarium	66
3.2.2.2 Renkli Bantlı Küçük Mozaik Cam Şişeler	67
3.2.2.3 Sıkıştırılarak Oluşturulmuş Ayaklı Küçük Parfüm Şişeleri	69
3.3 ŞİŞELER (No.94-101)	70
3.3.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Şişeler.	70
3.3.1.1 Silindirik Gövdeli Şişeler.	70
3.3.2 Kalıba Üfleme Tekniğinde Şişeler.	70

3.3.2.1 Prizmal Gövdeli Şişeler	72
3.4 SÜRAHİLER (No.102-119)	74
3.4.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Şişeler.	70
3.4.1.1 Küresel Gövdeli Sürahiler	74
3.4.1.2 Daraltılmış Boyunlu Sürahiler (<i>Gutturnium</i>)	77
3.4.1.3 Tek Kulplu Sürahiler	78
3.4.1.3.1 Oval Gövdeli Sürahiler	78
3.4.1.3.2 Soğan Gövdeli Sürahiler	78
3.4.1.4 Boyunlu Sürahiler	79
3.4.1.4.1 Huni Boyunlu Sürahiler	79
3.4.1.4.2 Silindir Boyunlu Sürahiler	80
3.4.1.4.3 İçe Dönük Boyunlu Sürahiler	80
3.5 TABAKLAR (No.120-141)	81
3.5.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Tabaklar.	81
3.5.1.1 Düz Dipli Tabaklar	81
3.5.1.2 Halka Kaideli Tabaklar	82
3.5.1.3 Silindirik Tabaklar	82
3.5.1.4 Dışa Dönük ya da Konik Gövdeli Tabaklar	83
3.5.1.5 Yazı Dekorlu Tabaklar	84
3.5.2 Kalıba Döküm Tekniğinde Tabaklar	86
3.6 BARDAKLAR (No.142-178).	86
3.6.1 Kalıba Döküm Tekniğinde Bardaklar	86
3.6.2 Serbest Üfleme Tekniğinde Bardaklar	86
3.6.2.1 Çarkta-Kesme Yiv Dekorlu Bardak	86
3.6.2.2 Dışa Dönük Ağzılı Bardaklar	87
3.6.2.3 Çökertme Tekniğinde Bardaklar	88
3.6.2.4 Aplike Dekorlu Bardaklar	89
3.6.2.5 Çarkta-Kesme Yiv Dekorlu, Katlanmış Kaideli Bardaklar	89
3.6.2.6 Çökertme Tekniğinde Katlanmış Ayaklı Bardaklar	90
3.6.2.7 Konik Gövdeli Bardaklar	91

3.7.3 Kalıba Üfleme Tekniğinde Bardaklar	94
3.7 KAVANOZLAR. (No.179-189)	96
3.7.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Kavanozlar	96
3.7.1.1 Kare Kavanozlar	96
3.7.1.2 Oval ve Soğan Gövdeli Kavanozlar	97
3.7.1.3 Kulplu Kavanozlar	99
3.7.1.4 Merhem Kavanozları	100
3.7.1.5 Amphora Biçimli Kavanozlar	100
3.7.2 Kalıba Üfleme Tekniğinde Kavanozlar	101
3.8 KADEHLER (No.191-202).	102
3.9 KANDİLLER	104
3.9.1 Kadeh Kandiller	104
3.9.2 Çubuklu Kandiller	106
3.9.3 Kulplu Kandiller	107
3.10 DİĞER FORMLAR (No.203-215).	109
3.10.1 Kalıba Döküm Plakalar	109
3.10.2 Pencere Camları.	112
3.10.3 Karıştırma Çubukları	115
3.10.4 Kulplar	116
3.10.5 Kapaklar	118
3.10.5.1 Yuvarlak Tutamaklı Kapaklar	118
3.10.5.2 Şişe Boyunlu Kapaklar	119
3.10.5.3 Boynuz Biçimli Kapaklar	119
3.10.6 Gövde Parçaları	119
4. SONUÇ	121

KATALOG	124
KAYNAKÇA VE KISALTMALAR	189
ŞEKİLLER	1-2
GRAFİKLER	1-6
ÇİZİMLER	1-57
RESİMLER	1-28

BÖLÜM 1

GİRİŞ

“*Klaros Cam Eserleri*” konulu bu çalışmanın amacı, Klaros’ta 2001-2004 yılları arasında sürdürülen kazılarda ele geçen cam buluntuların form, teknik ve dekor açısından incelenmesi, tarihlendirilmesi ve kutsal alandaki dağılımının araştırılmasıdır. Böyle bir çalışma yapmamızda ana etken Klaros Kazıları’da dahil olmak üzere Türkiye’de birçok kazıda cam buluntulara sıkça rastlanmasına karşın, antik dönem camları konusunda yapılan araştırmaların ve yayınların kısıtlı olmasıdır. C.S. Lightfoot, tarafından 1989’da yapılan *Afyon Müzesi Cam Eserler Koleksiyonu* adlı çalışmada ilk kez Anadolu’daki bir müzenin cam eserleri incelenmiştir. Daha sonraki yıllarda ise, A. Özet, tarafından 1998 yılında *Dipten Gelen Parıltı; Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müzesi Cam Eserleri*, B. Gürler, tarafından 2000 yılında *Tire Müzesi Cam Eserleri* yayınlanmıştır. Özel koleksiyonlar ise H. Kocabaş, Y. Erten ve N. Fıratlı’nın ortak çalışması olan 1984 yılında yayınlanan, *Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu Cam Eserler Kataloğu* ile Ü. Canav tarafından 1985’de hazırlanan *Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Cam Eserler Kataloğu*, Von Saldern, tarafından 1980 yayınlanan ve Antik Dönem’deki cam üretim merkezi olan Sardis’in camlarının anlatıldığı; *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*, 1997 yılında C. Lightfoot ile M. Arslan’ın ortak çalışması olan: *Anadolu Antik Camları; Yüksel Erimtan Koleksiyonu* adlı çalışma antik dönemde Anadolu camcılığının geldiği noktayı ve kendine özgü formlarını tanımamız açısından önemli eserlerdir.

Sözedilen yayınların dışında Binnur Gürler’in “An Inscribed Bowl Decorated With Wheel Abrasion-Technique In Western Anatolia”, “Tire’de Bulunmuş Erken Roma Devrine Ait Cam Eserlerden Oluşan Cam Eserler Grubu”, “A Roman Tomb Group From West Anatolian” gibi makalelerinin yanısıra Emel Erten’in “Hatay Müzesindeki bir Grup Cam Eser”, “Kilikia’da Cam”, “Anadolu’da Roma Camcılığında Küresel Gövdeli Sürahiler”, “A Glass Bottle with Three Pinched Feet in The Marmaris Museum”, “Türkiye Dışındaki Müzelerde Bulunan Anadolu Kaynaklı Roma Cam Eserleri Işığında Anadolu’da Cam”,

“Marmaris Müzesindeki Üç Uzun Unguentarium” , adlı makaleleri Anadolu’nu çeşitleri bölgelerinde bulunan cam eserleri tanımamıza yardımcı olmasından önemli yayınlardır.

Cam, Anadolu’da binlerce yıl boyunca farklı formlarla, tekniklerle, dekorlarla kullanılmış ve günümüze kadar popülerliğini arttırarak devam ettirmiş bir maddedir. En erken cam biçimlendirme tekniği olan iç kalıp tekniği ilk defa İ.Ö. II.binin ortalarında Alalakh’da (Antakya) görülmüştür. Erken dönemlerde camın uluslararası ticarete önemini gösteren en önemli kanıt olan; Geç Tunç Çağlarının sonlarına -İ.Ö. 14 ve 13. yüzyıllara-tarihlenen “Uluburun batığı” yine Anadolu kıyılarında bulunmuştur. Rodos Adası’nın karşısındaki Uluburun’da bulunan batıkta; 200 disk şeklinde dökme camdan külçe ortaya çıkarılmıştır ki bu camlar büyük ihtimalle boncuk ve iç-kalıp tekniğinde kaplar yapılmak üzere sipariş verilmiştir.

Hellenistik döneme kadar cam, üst seviyedeki insanların kullandığı bir malzeme olmuştur. Bunun en önemli nedeni, -kaliteli bir cam elde etmek için gerekli olan- %15 sodyum karbonat-soda,¹ oranın Geç Tunç çağından Hellenistik döneme kadar düşük oranlarda tutulması ve daha yüksek ısıda ve daha zor füzyonun oluşmasıdır. Ancak Hellenistik dönemden itibaren cam ustaları sodyum karbonat oranını yükselterek düşük ısılarda maddelerin daha kolay füzyona girmesini ve fırınlarda kullandıkları yakıttan tasarruf etmeyi başardılar. Böylece daha fazla üretimi daha kısa zamanda yapmaya başladılar.

Roma cam endüstrisi ise Hellenistik dönemden gelen bilgi ve tecrübenin üzerine üfleme tekniğinin bulunmasıyla bir devrim yaşamıştır. Bu dönemde Güney Hindistan’ın Arikamedu yerleşimindeki, Dharanikota kazılarında, Kanarya Adaları’ndan Lanzarote Adası’na antik dünyanın doğu ve batı sınırlarına kadar birçok yerleşimde Roma camları görülmektedir. Hatta Malezya’nın Kota Tinggi yerleşiminde bile yerel atelyelerde üretilmiş Roma taklidi cam boncuklar bulunmuştur. Cam üfleme tekniğinin bulunmasıyla birlikte cam lüks bir ürün olmaktan çıkıp artık günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmaya

¹ Cam üretiminde, %72 silisyum-kum, %15 sodyum karbonat-soda, %10 kalsiyum karbonat-kireçtaşı, ve %3 renklendiriciler ve diğer katkıları kullanılır.

başlanmıştır. Cam daha sonraki yüzyıllarda hatta günümüzde bile önemini koruyacak ve günlük yaşamın vazgeçilmez parçalarından biri olacaktır.

Roma döneminde camın bu derece önemli bir pazar alanı bulmasında Romalılaştırma hareketlerinin de büyük önemi vardır. Roma imparatorluğunun kuzey-batı eyaletlerinde İ.S. 69'da -Nero'nun ölümünden sonra- Batavların isyanından sonra Romalılaştırma hareketleriyle birlikte askeri ve sivil yerleşimlerde kullanılan camlar arasında gerçek bir ilişki kurulabilir ki bu serbest üfleme tekniğinin bulunuşuyla birlikte popülerliği artan cam kapların imparatorluğun sınırları içinde kalan her yerde kullanılmaya başlandığını göstermektedir. Romalılaştırma hareketleriyle artan üretim sonucunda değişik formlar üretilmeye başlanmıştır.

Ancak büyük kütleli formların üretimi için daha dayanıklı ve esnek olan üfleme çubuğu kullanılması gerekmiş bunun sonucunda ilk defa demir üfleme çubukları kullanılmaya başlanmıştır. En erken demirden yapılmış üfleme çubuğu için önemli bir kanıt Avanches ve Saintes'den İ.S. 1. yüzyılın ortalarında terk edilmiş bir cam atölyesinden gelmektedir İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geniş şişeler, tabaklar, büyük kulplu urne için kullanılan kaplar yaygın olarak görülmeye başlanmıştır. Büyük boyutlu kaplar kilden yapılmış üfleme çubukları için çok ağırdı. Bu kapların üretilmesi için çubuğun, ucunda ki camın ağırlığını taşıması gerekiyordu. Bununla birlikte üfleme çubuğun kuvvet direnci bu durumda oldukça önemliydi. Olasılıkla İ.S. 1. yüzyılın ortalarında keşfedilen demir üfleme çubukların ortaya çıkmasından sonra büyük boyutlarda kaplarda serbest üfleme tekniğinde yapılmaya başlanmıştır.

Yukarıda değinildiği üzere cam erken dönemlerden itibaren sürekli gelişim içinde günümüze kadar önemini koruyarak gelmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümde Klaros hakkında genel bilgi olarak Klaros Kutsal alanının coğrafi konumu, tarihsel gelişimi ve sürdürülen kazıların tarihçesi anlatılmıştır. İkinci bölümde "*Klaros Cam Eserleri*" başlığı altında cam buluntular incelenmiştir. Klaros cam eserlerinin incelenmesi sırasında malzemeler, formlarına göre ana gruplara, bu ana

gruplar da cam teknikleri ve dekorlarına göre kendi aralarında alt gruplara ayrılmışlardır. Bu bölümde bazı formlara ve dekor tekniklerine de Klaros kazılarında rastlanmamasına karşın –mevcut malzeme ile ilişkili olduğundan- bilgi vermesi açısından değinilmiştir. Cam üretim tekniklerine ve cam dekor tekniklerine gerekli görülen bölümlerde değinilmiştir.²

Çalışmada, 2001-2004 yılları arasında ortaya çıkarılan tüm profilli ve önemli görülen malzemenin çizimi yapılmıştır. Ancak bu çizimlerden hepsi resim sayfasında bulunmamaktadır. Antik dönemde az rastlanan eserlere resim sayfasında daha geniş yer ayrılmıştır. Ayrıca yaygın olarak görülen eserlerden ise sadece bir örnek resim sayfasında yer almıştır. Tam profilli parçaların ise üç boyutlu çizimleri orjinal renkleri göz önüne alınarak yapılmıştır.

² Lisans tezinde camın tarihsel gelişimi, üretim teknikleri, dekor çeşitleri ve formları detaylı olarak ele alınmıştır. Taştemur , E., *Antik Dönem Cam Teknolojisi*, Ege Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Bitirme Tezi, 2003

BÖLÜM 2

KLAROS KEHANET MERKEZİ

2.1 KLAROS KEHANET MERKEZİNİN COĞRAFI KONUMU

Klaros İzmir, Cumaovası'nı (Menderes), güneydeki Kuşadası körfezine bağlayan boğaz şeklindeki Ahmetbeyli (Ales) vadisinin taban düzlüğünde yer alır. Klaros Kutsal Alanı, Kolophon'un (Değirmendere) 13 km. güneydoğusunda ve Notion'un 2 km kuzeyinde bulunmaktadır. (**Şek.-Harita Klaros**)

Bu bölgenin önemli yükseltileri, doğudan batıya Kocaosman Tepesi, Sazlıpınar Tepesi (432 m.), Doymuş Tepesi (408 m.), Kale Tepesi (71 m.), Maydonoz Tepesi (131 m.), Çakal Tepesi ve Kışla Sırtı'dır. Kutsal alanın yanından geçen Ahmetbeyli (Ales) deresi, Ahmetbeyli köyünden 500 m. uzaklıkta bir eğri çizerek kuzey-güney yönünde döner.³ Pausanias, Antik dönemde Ales'i "*Ionia'daki bilinen en soğuk ırmak*" olarak tanımlar.⁴ Kıyıda 1600 m. kuzeyde yeralan kutsal alan, vadi tabanının doğusundaki Kırmızı kayalar Deresinin birikinti konisi önündedir. Bu nedenle Kutsal Alan, İ.S. IV. yüzyılda terkedilişinden sonra, Ahmetbeyli ve Kırmızı kayalar derelerinin getirdiği yaklaşık 420 cm. yüksekliğindeki alüvyonlarla tümüyle örtülmüştür.

Tipik Akdeniz iklimine sahip olan Klaros'da, yaz aylarında imbat, kış aylarında Poyraz ve Lodos rüzgarları hakimdir. Bitki örtüsü maki olup, üst kesimlerde çam görülür.⁵ Pausanias, İyonyalılar'ın topraklarında iklimin çok iyi olduğunu ve başka hiçbir yerde örneği görülmeyen kutsal alanların burada bulunduğunu, bunlardan birinin Didyma,

³ N. Şahin, (1998): *Klaros, Apollon Klaros Bilicilik Merkezi*, İstanbul: s. 17.

⁴ <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-> Pausanias, VII, 5.

⁵ Şahin, 1998: 17.

diğerinin ise Kolophon kentindeki Klaros olduğunu söyler.⁶ Günümüzde Apollon Klarios Kutsal Alanı'nın çevresi, Ahmetbeyli halkının büyük çoğunluğunun geçim kaynağı olan narinciye bahçeleri ile çevrilidir.

Kolophon ve Notion kentleri her ne kadar Apollon'a baştanrı olarak tapınmıyorlarsa da Klaros Bilicilik Merkezi ile bu iki kentin tarihini birbirinden bağımsız olarak ele almak imkansızdır. Bu iki kentin tarihsel, kültürel, politik ve ekonomik gelişimleri Apollon Klaros kutsal alanının tarihi ile büyük paralellikler göstermektedir.⁷ Herodotos, İyonların on iki kenti arasında Kolophon'u belirtmesine karşın, Notion'dan Aiol bir kenti olarak bahseder.⁸ Notion kelime anlamı "Güney'deki Kent"tir. Notion ismi başka yerlerde de görülen bir kent adıdır. Örneğin Strabon, Khios adasında bir liman kenti olan Notion'dan bahseder.⁹ Gerçekten de Notion'un İ.Ö V. yüzyılda Kolophon'un bir limanı olarak kurulmuş olmasından çıkaracağımız sonuç; Herodotos'un Notion olarak bahsettiği Klaros'un güneyindeki kentten daha farklı bir yerleşim olduğu düşüncesidir. Çünkü, Kolophon kentinin denizle bağlantısını sağlamak için kurulmuş olan bu liman Nea Kolophon (Yeni Kolophon) olarak adlandırılmakta ve halkına "deniz kenarındaki ya da sahildeki Kolophonlular" denilmekteydi.¹⁰ Thukydides, Notion'dan bahsederken "*Kolophonlular'a ait Notion*" olarak tanımlar.¹¹ Titus Livius ise, Notion'un Kolophon'un deniz kıyısındaki bir kasabası olduğunu bildirir.¹² Notion, Roma egemenliği sırasında, Eski Kolophon'un tam anlamıyla ıssızlaşmasıyla bu dönemde "Kolophon" olarak adlandırılmaya başlar. Bu isim İ.S. V.-VI. yüzyıllarda bir psikoposluk olduğu dönemlerde bile kullanılmaya devam etmiştir.¹³

⁶ Pausanias VII, 5.1.

⁷ Şahin, 1998: 1.

⁸ Herodotos: *Herodot Tarihi*, (çev. A.Erhat- M. Ökmen), İstanbul, I, 1 49.

⁹ Strabon: *Geographica*, (çev. A. Pekman,) XIV, I, 35 (C 645)

¹⁰ Şahin, 1998: 13.

¹¹ Thukydides: *Peloponnesos Savaşı*, (çev. T. Gökçül), İstanbul, III, 34.

¹² Livius: Livius, T. (1957): *From the Founding of the City*, (çev. B.O. Foster) London, XXXVII.

¹³ V. Sevin,(2001): *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, T.T.K. Basımevi, Ankara., 93.

Strabon, Kolophonlular'ın bir zamanlar güçlü bir donanmasının ve süvarilerinin olduğunu belirtmektedir.¹⁴ Kolophonlular'ın Propontis'teki kolonileri olan Myrleia'ya (Mudanya) gönderdikleri donanma da olasılıkla Notion'dan denize açılmıştır.

Kolophon'un ünlü süvarilerini, kentin bronz sikkelerinin arka yüzlerinde özellikle İ.Ö. IV. yüzyılın sonlarından itibaren, mızrağı atar şekilde betimlenmiş olarak görmekteyiz. 1995 yılı Klaros kazılarında bulunmuş olan ve üst bölümünde, Kolophon'daki Geleontes Genos'unun, alt bölümünde ise, parasal yardımda bulunan kişilerin isimlerinin verildiği yazıt üzerinde de Kolophon'un ünlü atlarını simgeleyen bir at figürü betimlenmiştir.¹⁵

Bithynia'da Myrleia (Mudanya) ve Troas'da Lampsakos (Lapseki) adındaki kolonileri kuran Kolophon'un, Pergamon kralı Eumenes II döneminde dericilik ve ayakkabı üretimi ile tanındığı bilinmektedir. Gerçekten de bu dönemde Kolophon halkının refah düzeyinin oldukça yüksek olduğu kesindir. İonia ihtilalinde Perslere karşı uyguladığı çekişen politikaya karşın Kolophon, İ.Ö. 478-477 yıllarında kurulan, Attika Delos Deniz Birliği'ne girmiş ve yılda 3 talent tutarında bir vergi ödeyerek yılda 6 talent ödeyen Ephesos ve 5 talent ödeyen Miletos gibi birliğin önemli kentleri arasında yerini almıştır. Ephesos kentini ele geçiren Lysimakhos İ.Ö. 294 yılında, Ephesos'un nüfusun azlığı nedeniyle Kolophon halkının ve Lebedos halkını buraya göçe zorlamıştır. Ancak Lysimakhos'un, hiç değilse bazı Kolophonlular'ın Notion'a yerleşmelerine izin verdiği bilinmektedir. Ancak, Lysimakhos'un Kolophon'da bir direnişle karşılaştığı, Hatta Smyrna'nın Kolophonlular'ın yanında yer aldıkları bilinmektedir.

İ.Ö. III. yüzyılda Kolophon ve Notion kentleri, ortak bir vatandaşlık antlaşması yaparak politik bir birlik oluşturmuşlardır. Bu döneme tarihlenen yazıtlarda sıklıkla, Notion'da yaşayan Kolophonlu bireylerin adları geçmektedir. Bunlar olasılıkla, Lysimakhos'un Notion'a yerleşmelerine izin verdiği bazı Kolophonlular olmalıdır.

¹⁴ Strabon XIV, I, 28 (C642).

¹⁵ J.de la Gernière, "Sanctuaire d'Apollon à Claros (1995) *Académie des Inscriptions & Belles-Lettres*, 1996, 267 fig.5-6.

Kolophon'un tahribinden sonra sosyo-ekonomik yönden giderek çok güçlü bir konuma gelmesine karşın, Notion hiçbir zaman sikke basmamıştır.¹⁶

¹⁶ şahin, 1998, 9, 15-16.

2.2 KLAROS KEHANET MERKEZİNİN TARİHİ KÖKENİ VE GELİŞİM SÜRECİ

Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nin kuruluşu, sınırları içerisinde bulunan Kolophon kentinin Akhalar tarafından yerleşimine kadar gitmektedir. Birçok antik dönem yazarı ve kaynaklarında kehanet merkezinin kuruluşu hakkında bilgiler bulmak mümkündür.

Kolophon'un Myken dönemine ait yerleşimi İ.Ö XIII. yüzyılın sonu ile İ.Ö XII. yüzyılın başlarında Akhaların, Girit adasından gelen gelişle başlar. Ancak aslında Kolophon kentinin kurucusu yerli halk Karlar'dır.¹⁷ Kurucu Rhaikos önderliğinde buraya gelen Akhalar, yerli halk Karlar'ı yenerek yöreyi ve kenti ele geçirmişlerdir.¹⁸ Rhaikos'un Yunanistan'dan Girit'e göç eden Akha'lardan biri olduğu kabul edilmektedir. Bunun nedeni olarak da babası Lebes'in kökeninin Myken olmasıdır.¹⁹ Myken kolonizasyonundan bir süre sonra Yunanistan'dan kovulan Thebai'lı bir göçmen grubu daha Kolophon'a gelirler ve buraya yerleşmek isterler. Ancak Akhalar tarafından kente kabul edilmezler. Bu göçmen grubun içerisinde Apollon kahini ve rahibi olan Teiresias kızı Manto da bulunmaktadır. Rhaikos, Mantoyu görür ve ona aşık olur. İkisinin evlenmeleri üzerine yeni gelen halkın Kolophon'a yerleşmesine izin verilir.²⁰ Manto'nun Kolophon'a gelişi ve daha sonra Klaros'un kuruluşu hakkında farklı yorumlar vardır. Pausanias ise bu durumla ilgili olarak şu şekilde bahseder:²¹

“Grekler derler ki, Argoslular Polyneikes'in oğulları ile beraber Thebai kentinin efendisi olduktan sonra Delphoi'ya Tanrıya savaş ganimeti olarak bir çok şey ve Teiresias'ı gönderdiler. Ancak yolda susayan Teiresias, Tilphousa kaynağından su içtikten sonra ölür. Mezarıda bu kaynağın yanındadır. Kızı Manto'nun da Argoslular tarafından Apollon'a adandığını, tatrının emriyle Kolophonlular'ın ülkesine gönderildiği ve orada Giritli Rhaikos'un karısı olduğu anlatırlar”.

¹⁷ Büchner, C. (1922): “Kolophon”, *P.W, RE XI s.v. col. 1114-1119.*

¹⁸ Roscher: s.v. “Rhaikos” 87, 11.

¹⁹ A. Pekman (1970): *Eski Çağda Bazı Anadolulu Şehirlerinin Tanrı ve Kahraman Ktistesleri*, s. 36-55.

²⁰ *İbid*, 55.

²¹ Pausanias, VII, 3, 1-4.

Rhodos’lu Apollonios ise, Manto mitini daha farklı bir şekilde anlatır:²²

“Teiresias kızı Manto Dephoi’a, Epigon’lar tarafından tanrıya adanmak üzere hediyeler arasında gönderilmiştir. Manto tapınaktan çıkarken Mykenai’lı Lebes oğlu Rhaikos’a rastlar. Rahaikos onunla evlenir ve onu Kolophon’a getirir. Kente gelen Manto, yurdunu kaybetmenin acısıyla gözyaşlarına boğulur. Burada Apollon onuruna bir tapınak kurar. Manto’nun gözyaşlarından bir kaynak oluşur. Rhaikos’a gelince, bu adı almasının nedeni kötü giyimli ve fakir oluşudur.”

Bu iki yazarda ortak olan nokta Manto’nun esir edilişi ve Delphoi’da tanrıya adanmasıdır. Pausanias’ın kral olarak belirttiği Rhaikos, Apollonios tarafından fakir olarak tanımlanmaktadır. Ancak gerçekte Klaros’un ün kazanması, Rhaikos ve Manto’nun oğulları olan Mopsos’la başlar.²³

Strabon’un anlatısına göre, Troia savaşlarına katılmış olan ünlü kahin Kalkhas, savaş sonrası Amphiaros oğlu Amphiklos ile beraber ününü duyduğu Mopsos’la karşılaşmak üzere, yaya olarak Klaros’a gelir. Öyküye göre Kalkhas, Mopsos’a şu soruyu sorar:

“Şu yabancı incir ağacındaki küçük incirler beni hayrete düşürmektedir, bana bunların sayılarını söyleyebilirmisin?” Mopsos yanıtlar: *“Sayı olarak on bin tanedirler ve bir medimnos (yaklaşık olarak bir buçuk kile) çekerler, fakat bir fazlası vardır ki onu bu ölçüye katamazsın”.*²⁴

Bu yarışmanın sonucu ve Kalkhas’ın yazgısı hakkında, sayı ve ölçü gerçeğe uydu ve Kalkhas’ın gözleri ölüm uykusu ile kapandı denir. Akhalı ünlü kahin Kalkhas’ın Mopsos’la yaptığı yarışmayı kaybetme öyküsü gerçekte Anadolu’daki bilicilik merkezinin II.Binyılda Yunanistan’daki bilicilik merkezinden daha ünlü ve Mopsos’un da, o dönemin en ünlü bilicisi olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Mitolojik kimliğinin ötesinde, tarihsel bir kimliği de sahip olan Mopsos’un ataları Mykenai’dan Girit’e daha sonra olasılıkla Rhodos

²² <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-> Apollonius Rhodius, *Argonautica*, 1.51.

²³ Rocher, s.v. “Mopsos”, col. 3208.

²⁴ Strabon, XIV, 27 (C642)

üzerinden Kolophon'a göçmüşlerdir. Mopsos'un, Lydia'nın Atyad sülalesi krallarından biri olan Maksos'la aynı kişi olması olasılığı da ileri sürülmektedir. Kolophon'daki yerli halkı iç kısımlara süren Mopsos'un, tüm yörede hakimiyeti sağladıktan sonra güneye inerek Hierapolis ve Moksopolis kentlerini kurduğu bilinmektedir. Mopsos'un bu yörede etkilerine İ.Ö 1220-1170 yılları arasında rastlanmaktadır.

Antik çağ ozanları tarafından “*çok parlak Klaros*” adı verilen bu kült yerine Apollon Klarios adını alması tartışmalıdır. Kesin olan bir şey ise bu tanrısal kişiliğin Kar, Akha ve Thebai kökenli halkların oluşturduğu bir kültürel ve dinsel ortamda ortaya çıkmış olmasıdır. Apollon kültünden önce bu yörede Ana tanrıça Kybele kültünün varlığı bilinmektedir. Günümüzde yöre halkı tarafından demirli mağara olarak adlandırılan yer olasılıkla Ana tanrıçanın kült merkeziydi. Gerçekten de bu mağaranın dışında Hellenistik döneme tarihlenen bir Kybele kabartması bulunmuştur. Öte yandan Apollon Klarios kültünün, Delphoi'lu tanrı Apollon Pythios'un emri ile kurulduğu ileri sürülür. Bu durumda Delphoi kültü olasılıkla Klarios kültünü etkilemiştir.

Batı Anadolu'daki yerel kültlerin birer Apollon kültleri merkezlerine dönüşmesinde Delphoi Apollon kültünün önemli bir etkisi olmuştur. Klaros'un da zaman zaman Delphoi'li misafirleri ağırlayan bir bilicilik merkezi olduğu biliniyor. Gerçekten de Delphoi'de bulunan ve İ.Ö. II. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Kolophon'lu Nikandros ve Kleandros'u onurlandıran dekretler, bu iki bilicilik merkezi arasındaki ilişkinin varlığını kanıtlamaktadır. Klasik dönemde, Klaros Kutsal Alanı'nın varlığını devam ettirmesine rağmen neredeyse hiç bahsedilmemiştir.²⁵

Hellenistik döneme kadar Apollon Klarios bilicilik merkezine kentsel ya da ülke bazında sorunlar ya da sorular için başvuru yapılamıyordu. İlk kişisel başvuru İskender'le başlar. Öyküye göre, Pagos tepesinde bir ağaç altında uykuya dalan Aleksandros'a, Nemesis ilaheleri yeni kenti burda kurmasını ve halkı oraya taşımalarını söyler.²⁶ Pausanias, Aleksandros'un generallerinden birini Klaros'a göndererek rüyasını bilici tanrı Apollon

²⁵ Şahin, 1998: 22.

²⁶ Merkelbach R.- Stauber J. (1996): “Die Orakel des Apollon von Klaros” EA 27, 63-74.

Klarios'a yorumlattığını anlatır.²⁷ Tanrının kehaneti ise şöyledir: “*Kutsal Meles çayının dışındaki Pagos'ta oturacak olan halk üç hatta dört kat daha mutlu olacaktır*”.²⁸ Bu yanıtın sonra Aleksandros yeni Smyrna'yı, Pagos'ta kurar. Bu olaydan sonra ülke ya da bireysel bazda başvurular sık bir şekilde yapılmaya başlanır. Bu başvurulardan birinde İmparator Tiberius'un evlatlığı olan ve Roma senatosu tarafından “*Maius Imperium*” yetkisi ile doğuya gönderilen Germanicus'un bu görevi sırasında Klaros'a başvurduğu Tacitus'un eserinden bilinmektedir. Tanrının kehaneti: “*Kendisini kötü bir yazgının beklediği*” şeklindedir. Kehanet gerçekleşir ve Germanicus bir yıl sonra İ.S. 19 yılında, Antiokeia'da bir anlatıya göre hastalanarak diğerine göre ise zehirlenerek ölür.²⁹

Antik dönem yazarlarından Aelius Aristides'in de, Alliano'i'ye gitme öyküsü Apollon Klarios'uu emri üzerine olmuştur. Hastalığı nedeni ile endişeli olan Aristides, üvey babası Zosimos'u Apollon Klarios'a kehanet için gönderir. Tanrı, “*Kaikos kaynaklarına uzak olmayan, Telephos'un ünlü kentinin onuru için, Asklepios seni iyileştirir*” yanıtını verir. Aristides *Hieroi Logoi* (Kutsal Konuşmalar) adlı eserinin üçüncü konuşması olan “Alliano'i Surlarına Yolculuk”ta “*Beni buralara tanrı Apollon gönderdi*” sözleri ile başlar. İlk defa İ.S. 146 yılının ilk baharında Alliano'i'ye gelen Aristides sağlığına kavuşarak Pergamon'a döndüğünü anlatır. Bu konuyla ilgili olan yazıt halen kazı alanında durmaktadır. Aristides ikinci kez Apollon Klarios'a sağlık nedeniyle başvurduğunu belirtmesine karşın, bugüne kadar sürdürülen kazılarda bununla ilgili herhangi bir yazıtla karşılaşılmasıdır. Aristides ikinci kez başvurusunda: “*Soğuk sudan içtikten hemen sonra yine bu sulara gitmesi*” yönünde bir kehanet aldığını belirtmiştir.³⁰

Antik dönemde kentleri en çok korkutan tehlikelerin başında bulaşıcı hastalıklar gelmekte ve kentler bu tehlikeden kurtulabilmek için özellikle tanrı Apollon'a başvurmaktadır. Örneğin veba Apollon'un öfkesiyle olduğu kabul edilen bir hastalıktır. Kaisareia Troketta, Kallipolis ve Pergamon'da bulunan İ.S. II. yüzyıla tarihlenen bazı yazıtlardan, bu yüzyılın ortalarında Batı Anadolu'da bir veba salgının ortaya çıktığı

²⁷ Pausanias, VII, 5,1.

²⁸ Merkelbach-Stauber, 1996: 1-3.

²⁹ Tacitus, (1896): *Annales*, (çev. H. Furneaux), 2, 54.

³⁰ Aristides, “*İepoi logoi*” 3,12.

anlaşılmaktadır. Nitekim bu konuda Apollon Klarios'a başvuran Kaisareia Troketta kentine, Apollon Soter (kurtarıcı) ya da Apollon Arkhegetes (önder) kentte bir heykel dikilmesi önerilmiştir.

Yazıtlardan, bazı kentlerin Klaros'un daimi müşterileri oldukları ya da bir dönemde Klaros'a her dönem geldikleri anlaşılmaktadır. Bu kentler arasında Anadolu dışından, Girit adasındaki Hierapytna, Khios en saygın müşteriler arasında yer alırken; Anadolu'da, Kolophon'un kolonisi Apameia Myrleia, Thyateria, Aphrodisias, Tebai, Herakleia Salbake, Laodikeia sayılabilir. Bu kentlerin kehanet başvuruları için öncelik ve ayrıcalıklar istedikleri ve kabul edildikleri yazıtlardan bilinmektedir.³¹

Bilicilik merkezinin en ünlü olduğu dönem olan İ.S. II. yüzyıldır. Klaros'da yapılan kehanetlerle ilgili olarak Anadolu sınırları içerisinde bugünkü adıyla Bergama ve Turgutlu'da yazıtlar bulunduğu gibi, Dalmaçya, Cezayir, Sardunya, Roma, hatta İngiltere'de bile ele geçen yazıtlar bilinmektedir.³² Delphoi Apollon'una Hellenler dışında başvurular yapılamıyordu. Oysa ki Apollon Klarios Bilicilik Merkezine, Hellenlerin dışında da başvuruların yapılması buranın önemini arttırmıştır. Klaros Zeus Panamaros³³ kutsal alanından sonra dünya vatandaşlığının uygulandığı Anadolu'daki ikinci merkezdir. Apollon Klarios Bilicilik Merkezine yapılan başvuruların İ.S. III. Yüzyılda da sürdüğü bilinmesine karşın, kutsal alanda bu döneme ait fazla iz yoktur. İ.S. IV. Yüzyılda, Hristiyanlığın yayılması ve paganizmin çöküşü ile kutsal alan terkedilmiştir.³⁴

³¹ Şahin, 1998: 23.

³² E. Akurgal (1998): *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, Net Yayıncılık. s. 314.

³³ N. Şahin, (2001): *Zeus'un Anadolu Kültleri*, İstanbul., Vehbi Koç Vakfı Yayınları, s. 141.

³⁴ Şahin, 1998, 24.

2.3 KLAROS KAZILARININ TARİHÇESİ

Ahmetbeyli (Ales) vadisine yönelik ilk araştırma, V.J. Arundell tarafından 1826 yılında köy ile deniz arasında kalan yörede yapılmıştır. Arundell kutsal alanın bulunduğu yerde mermer parçaları görmesine karşın, bunların kutsal alana ait olduğunu düşünmemiştir. Kutsal alanda ilk sistematik araştırmalar 1886 yılında C. Schuchhardt tarafından başlatılmıştır. Bu çalışmalar sırasında Kolophon kentinin lokalizasyonunu doğru olarak saptayan Schuchhardt, daha sonra Kolophon'la ile deniz arasında kalan yerde iki tümülüs saptamış ve Notion'un yerini belirlemiştir. Ancak Schuchhardt, Apollon Klarios bilicilik merkezini Ahmetbeyli'nin³⁵ doğusunda bulunan bugünkü demirli mağara olarak adlandırılan mağaranın bulunduğu alan olarak düşünmüştür.

J. Chamonard ve E. Legrand adlı araştırmacıların, 1891 yılında Notion kenti ve etrafında yaptıkları kısa gezinin ardından, Th. Macridy'nin 1904 yılında başlayacak olan araştırmalarına değin, Ales vadisinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Th. Macridy, Ahmetbeyli halkı tarafından Kale olarak adlandırılan Notion akropolünde ve yakın çevresinde Kutsal alandan getirilmiş olan birçok yazıtlı blok bulmuştur. Köyde bu yazıtların bulunuşu, Macridy'ye kutsal alanın bu yöreden ve Bazilika'dan uzak olmadığını düşündürmüştü ve 1907 yılında bu düşünce ile yaptığı araştırmalar sonucunda, bugün Propylon'da ayakta duran kuzeyinde ayakta duran sütunun çok aşınmış durumdaki üst bölümünü bulmuş ve burasının Arundell'in görüp yorumladığı Apollon Klarios Kutsal Alanı olduğunu anlayarak burada bir sondaj yapmış ve düşüncesinin doğruluğunu kanıtlamıştır.³⁶

Klaros'daki ilk bilinen kazı Th. Macridy ve Ch. Picard tarafından 1913 yılında yapılmıştır. Bu kazı döneminde Propylon tümüyle ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında yer alan büyük bir eksedra ve kutsal alana çeşitli kentlerden gönderilmiş olan delegelerin

³⁵ Sözedilen dönemde Ahmetbeyli Köyü'nün adı Gavurköy idi.

³⁶ Şahin, 1998, 18.

adlarını kaydeden 125 adet yazıt bulunmuştur. Ancak I. Dünya savaşı başlayınca kazılar yarıda bırakılmıştır.³⁷ Klaros'un ikinci dönem kazıları 1950 yılında epigraf L. Robert tarafından başlatılmış³⁸ 1961 yılına değin devam eden kazılarda, bugün ayakta olan Apollon Klarios, Artemis Klaris tapınakları ve Apollon, Artemis ve Leto'nun anıtsal kült heykelleri ile doğudaki sunakları, kutsal yolun batısında yer alan onur yazıtları³⁹, güneş saati ve koltuk gün ışığına çıkarılmıştır.⁴⁰

Kutsal Alandaki üçüncü dönem kazıları J. De La Genière tarafından 1988 yılında başlatılmıştır.⁴¹ Bu dönemde mimari eserler olarak Apollon ve Artemis'e adanmış olan erken ve geç Arkaik, Hellenistik sunaklardan çok zengin sunularla, yaklaşık1500 adet pişmiş toprak figürin ortaya çıkarılmıştır.⁴² Ayrıca ender eserlerden olan iki mermer Arkaik Kuros heykeli, Hellenistik döneme ait olan bir çok heykel parçaları ile yüz adet hayvan bağlama bloğu Hekatomb bulunmuştur.⁴³

1997 yılına değin Fransızların ekiplerin kazdığı Kutsal Alan, 2001 yılından itibaren Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nuran Şahin başkanlığında -Klaros'un dördüncü dönem- Türk Kazılarının birinci dönem kazıları başlatılmıştır. Bu tarihten itibaren Propylon, B.O.A.(Batı Onur Anıtları), Artemis I., Artemis II ve Apollon sektörlerinde kazı çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. (**Şek.-Plan Klaros**)

³⁷ C. Picard, (1922): "*Ephèse et Claros*", I-III.

³⁸ L. Robert, (1960b): "Rapport sur les Fouilles de Claros en 1959", *TAD IX/I*, 35, 36.

³⁹ L Robert - J. Robert, (1989): *Claros I, Decrets Hellenistiques*, Paris.1989: 63-66.

⁴⁰ L. Robert, (1960a): "Fouilles de Claros 1959" *TAD, X/I*, 58 ,59.

⁴¹ J. De La Genière, "Le sanctuaire d'Apollon à Claros" *Anatolia Antiqua I* (1989), 31-35; J. De La Genière, "1988 yılı Eylül Ayında Claros'da Yapılan Çalışmanın Raporu" *TAD 28* (1988), 293-306; J. De La Genière, "Le sanctuaire d'Apollon à Claros, nouvelles decouvertes" *REG CIII* (1990), 95-110; J. De La Genière, "Le sanctuaire d'Apollon à Claros, découvertes récentes" *CRAI* (1992), 195-208; J. De La Genière, "Nouvelle fouille de Claros: Les terres cuites du sondage I (1988)", 217-253.

⁴² N. Şahin, (1989): "Nouvelle fouille de Claros: Les terres cuites du sondage I (1988)" *Anatolia Antiqua I*, 22-31.

⁴³ Genière (1990): 98, 99.

BÖLÜM 3

KLAROS CAM ESERLERİ

3.1 KASELER (No.1-72)

3.1.1 Kalıba Döküm Tekniğinde Kaseler (No.1-19)

3.1.1.1 Mozaik Kaseler (No.1-2)

Kalıba döküm mozaik tekniğinde yapılmış cam kaselerin üretiminin İ.Ö. 15.yy.da başlayıp İ.S. 1.yy.'a kadar devam ettiği bilinmektedir.⁴⁴ Mozaik cam üretiminde kullanılan kalıplama tekniğinde dört farklı yöntem uygulanmaktadır:

a) *İki parçalı kalıp kullanılarak:* İki parçadan oluşan pişmiş toprak kalıbın boşlukları renkli cam parçacıklarıyla düzenli bir şekilde doldurulur. Kalıp ve içindekiler erimeyi sağlayacak kadar ısıtılır. Soğuduktan sonra, kalıp kırılır, ortaya çıkan cam temizlenir.

b) *Tek parçalı kalıp kullanılarak:* Tek parçalı pişmiş toprak kalıp alttaki boşluktan renkli cam parçalarıyla doldurulur. Eriyip camlaşması sağlanacak kadar ısıtılır ve sonra soğutulur. Soğuduktan sonra dış kalıp kırılır ve ortaya çıkan cam temizlenir.⁴⁵

c) *Bükme biçiminde:* Eriyik durumda silindir şeklindeki cam negatif bir kalıp yardımıyla üzerine bastırılarak, camın üzerinde kaburgalar oluşturulur. Daha sonra ise yarım daire şeklindeki dış bükey bir kalıba bu eriyik durumdaki silindir şeklindeki cam kenarlarından bükülerek kalıbın formunu alması sağlanır. Bu teknik genellikle Roma'da yaygın olarak kullanılan şeritli ya da ağ (dantel) bezemeli örneklerde görülür.⁴⁶

⁴⁴ S. Başaran, (2000): *Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon/Restorasyonu*, İstanbul, s.67.

⁴⁵ Ö. Küçükerman, (1985): *Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığı*, İstanbul, s.45.

⁴⁶ D. F. Grose, (1984): "Glass Forming Methods In Classical Antiquity: Some Consideration" *J.G.S.* 26, s. 29.

d) Konkav dış kalıp ile: Konkav dış kalıba cam parçaları konur ve üstte konveks iç kalıp konur, cam parçaları eriyinceye kadar ısıtılır. Daha sonra kapalı pozisyonda cam fırınına verilir. Bu işlemlerden sonra fırından alınır ve soğutulur.⁴⁷

Mozaik Cam Tekniğiyle üretilen camlarda farklı dekorlar uygulanmıştır. Bu dekorların başlıcaları:

a) Kurdele Dekor: Kalıbın içine farklı renklerdeki bantların yanyana konmasıyla yapılır. Şeffaf spiral cam iplikler olduğu gibi düz renkli cam iplikler de kombine edilebilir. Bazı durumlarda kısa bantlar köşelerde yama etkisi verecek şekilde yerleştirilir. Bu sırada diğer uzun bantlar kabın genişliği boyunca uzanır. Roma'nın kuzey-doğusunda Farra Manastır'ı kazılarında kurdele teknikli İ.Ö. 1.yy.'ın sonlarıyla İ.S.1.yy.'ın başlarına tarihlenen mozaik cam kase parçaları ele geçmiştir.⁴⁸

b) Ağ (ya da dantel) Dekor: Opak sarı yada beyaz cam ipliklerin renksiz (şeffaf) çubuklar etrafında bükülmesiyle ve bu şekildeki çok sayıdaki çubuğun kalıp içine yerleştirilmesiyle yapılır. Bazı durumlarda tek uzun bir çubuk boşluk bırakmadan spiral bir şekilde kullanılır. Bazılarında ise ayrı olarak düzenlenmiş çok sayıdaki paralel hat cam kabın etrafını dolaşır.

c) Bant ya da Mermerimsi Dekor: Gelişigüzel renklendirilmiş ve beyaz cam iplikleriyle taşların damarlarını taklit eden dalgalar ile mermerimsi bir görünüm elde edilmektedir.⁴⁹

d) Altınbant Dekor: Üretim aşamaları oldukça komplikedir. Genellikle İ.S. erken 1.yy.'da Roma-İtalyan cam endüstrisinde görülürler.⁵⁰

e) Kompozit Dekor: Hellenistik dönemde mozaik cam kaselerde kullanılan başlıca süsleme tekniklerinden biridir. Mozaik cam çubukların yanyana gelerek birleşmesiyle oluşan bu teknik; İ.Ö.3 yy.'ın sonlarından İ.Ö.1.yy.'ın başlarına kadar devam etmiştir. Klaros cam eserleri arasında **No.1** kalıba döküm kompozit tekniğinde yapılmış bir cam kase gövde

⁴⁷ G. D. Weinberg, (1992): *Glass Vessels in Ancient Greece*, Athens, s. 32

⁴⁸ M. S. Newby, (1991): "The Glass from Farfa Abbey an İnterim Report" *J.G.S.* 33, s. 33.

⁴⁹ J. W. Hayes, (1975): *Roman and Pre-Roman Glass in The Royal Ontario Museum*, Toronto, s. 22.

⁵⁰ Grose, 1984: 31, 32.

parçasıdır. Bu parçanın Doğu Akdeniz üretimi olan benzer örneği, İ.Ö. 2. yy.'a tarihlenmektedir.⁵¹

f) *Millifiori (Binbirçiçek) Dekor*: Çok renkli cam çubuklardan kesilen kısa parçaların uçlarının birleşmesiyle elde edilir. Farklı renklerdeki konsantrik halkalar çiçek etkisi yapmaktadır. Basitleştirilmiş geç versiyonlarında genellikle tek renkteki çubuklardan parçalar vardır.⁵² Mozaik kaselerin bu tekniği Rönesans döneminde Venedik'te büyük hayranlık uyandırmış ve bu dönemde yoğun miktarda taklitleri yapılmıştır. Venedikli cam ustaları bu sevdikleri tekniği *millifiori (binbirçiçek)* olarak adlandırmışlardır.⁵³ Klaros'da bulunmuş *millifiori* cam kase gövde parçası **No.2** İtalya'da yapılmış örneklerine oldukça benzemektedir. İ.Ö. geç 1.yy. ve İ.S. erken 1.yy.'a tarihlenen İtalya yapımı cam kase örneğiyle büyük benzerlik göstermektedir.⁵⁴

g) *Yarı Değerli Taş Taklidi Dekor*: Bu dekordaki bir cama verilebilecek iyi bir örnek, Edward C. Moore Koleksiyonu'nda bulunan İ.Ö. 2. yüzyıla İ.Ö. erken 1. yüzyıla tarihlenen oniks taklidi dekora sahip kasedir.⁵⁵

3.1.1.2 Yivli Kaseler (No.3-9)

Hellenistik Dönem'den başlayarak cam ustaları daha önceki dönemlerden farklı olarak cam yapımında olasılıkla tesadüfen tam anlamıyla ötetik bir karışım⁵⁶ elde ettiler. Cam oluşturmak için gerekli olan %72 silisyum (kum), %15 sodyum karbonat (soda), %10 kalsiyum karbonat (kireçtaşı), ve %3 renklendiriciler ve diğer katkıları; Geç Bronz Çağı'nda sodyum karbonatın (soda) düşük olması daha yüksek ısıda ve daha zor füzyonun oluşmasını sağlıyordu. Ancak Hellenistik Dönem'den itibaren cam ustaları sodyum karbonat oranını yükselterek hem daha düşük ısılar da hem maddelerin daha kolay füzyona girmesini hemde

⁵¹ D. F. Grose, (1989): *The Toledo Museum Of Art Early Ancient Glass Core Formed, Rod-Formed, and Cast Vessels and Objects from the Late Bronze Age to the Early Roman Empire, 1600 Bc to Ad 50*, Toledo Museum of Art, New York, s. 189-fig. 101.

⁵² Hayes, 1975: 22.

⁵³ G. M. A. Richter, (1911): *The Metropolitan Museum of Art: The Room of Ancient Glass*, Vol. 6, No. 6, New York. s. 12.

⁵⁴ Grose, 1989: 319-fig. 501.

⁵⁵ J. R. Mertens, Elizabeth J. Milleker, Carlos A. Picon, "Greek and Roman Art", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, New Series, Vol. 49, No. 2, 18-24. s. 21.

⁵⁶ Birbirleri içerisinde çözülebilen bir grup maddenin, en düşük sıcaklıkta sıvılaşacak biçimde düzenlenmiş karışımıdır.

fınlarda kullandıkları yakıttan tasarruf ettiler. Böylece daha fazla üretimi daha kısa zamanda yapmaya başladılar. Bununla birlikte bu dönemde moda olan kalıba döküm yivli kaseler oldukça fazla üretildi.⁵⁷

Kalıp yapımı yivli kaselerin önceden iç-kalıp tekniğinde yapılmış kaplarla birlikte lüks sofraları temsil ettikleri düşünülüyordu fakat Roma döneminde cam endüstrisinin gelişmesiyle daha sıradan bir hale geldiler. Bu kaselerin dekorsuz çeşitleri yarıküresel, daha sığ ve köşeli olmak üzere üç temel formdadır. Dekorlu örneklerinde ise ağız altında bir ya da daha fazla kesme yiv bulunur. Çok nadir olsa da kasenin dışında da kesme yivler görülebilir. Bazen de kaidenin iç yüzeyinde kesme yivlere rastlanır. Bu çeşit kesme yivlere sahip kaseler, Suriye-Filistin sahil şeridi boyunca, Kıbrıs'ta Küçük Asya'da, Yunanistan, İtalya, Mısır ve Güneydoğu Avrupa'da yapılan kazılar sonucunda bulunmuşlardır.⁵⁸ İ.Ö. 2.yy.'ın ikinci yarısı boyunca Doğu Akdeniz'de kalıba döküm yivli kaselerin üretimi hızlı bir şekilde artmıştır.⁵⁹ İ.S. 1. yy.'da ise bunların yerini kaburgalı kase formları almıştır.⁶⁰ Akhaemenid cam kaselerinde olduğu gibi bu çeşit yivli kaselerde dönemin yaygın olan seramik ve madeni eşyalarında kullanılan formlar model alınmıştır.⁶¹

Yivli kaselerde uygulanan kalıplama tekniği:

Demir Çağı'nda tek renkli yarı şeffaf ve renksiz camların daha çok talep görmesiyle, açık kapların dolayısıyla kaselerin üretilmesinde daha kolay bir teknik bulunmuştur. Bu teknik kalıba baskı tekniğidir.⁶² Kalıba baskı tekniğinde döküm iki parçalı kalıpla yapılmıştır. Genelde; ya bir potada eritilmiş cam kalıba dökülerek pres yapılır ya da kalıba dökülen toz halindeki cam kalıbın içinde ısıtılarak kalıbın formunu alması sağlanırdı.⁶³ Bu teknikle yapılan bazı kaselerin çarkta kesme yivlere sahip olduğu ve çarkta parlatıldığı

⁵⁷ T. Rehren – A. Shugar, (2001): The Composition of Egyptian Glass as a Function of Melting *Institute of Archaeology*, UCL, London, 9,10. s. 9: <http://www.museum.upenn.edu>.

⁵⁸ A. Von Saldern, (1980): *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, London, s. 6, 7.

⁵⁹ G. D. Weinberg, (1992): "Evidence For Glass Manufacture In Ancient Thessaly" *A.J.A.* 66, s. 25.

⁶⁰ Hayes, 1975: 16.

⁶¹ C. S. Lightfoot - Melih A. (1992): *Anadolu Antik Camları; Yüksel Erimtan Koleksiyonu; Ancient Glass of Asia Minor; Yüksel Erimtan Collection*, Ankara, s. 10.

⁶² Lightfoot - Arslan, 1992: 5.

⁶³ Hayes, 1975: 16.

belirlenmiştir. Cam kaselerde, çarkta kesme teknolojisi her zaman önemli bir rol oynamıştır. Dönen kesme çark Mısır'da Yeni Krallık döneminden itibaren bilinmekteydi. Elle ya da ayakla çevrilen çarka bir mil monte edilmiş ve bu mil ucuna da çok sert bir taş olan *korindon*⁶⁴ konulmuştur. Çark çevrildiğinde mil hareket ederek cam üzerine kesme yapılmaktaydı. Ayrıca kesme sırasında oluşan cam tozu perdah ve cila için kullanılırdı. Cam kaseler üzerine bu tarz süslemeler yapanlar ilk önce yapacağı kesme bezemenin bir taslağını oluşturuyorlar daha sonrada bu taslağa uyarak cama kesme bezeme yapıyorlardı.⁶⁵

Yivli kaselerin bulunduğu önemli merkezler:

Hellenistik dönemde Suriye-Filistin kıyı şeridi boyunca büyük bir cam endüstrisinin olduğu kabul edilir, bunu antik yazarlar da doğrular. Tel Anafa'da bulunan oldukça fazla sayıdaki türdeş cam kaselerde bu bölgede üretimin olduğunu göstermektedir. Suriye-Filistin dışındaki şehirlerde bulunan benzer formlar göstermiştir ki Tel Anafa'da kalıba döküm kaselerle ilgili kurulan kronolojik sıralama doğrudur. Grose; Tel Anafa'da bulunan kaseleri şekilleri, dekorasyonları, rengi ve tarihlendirilmesiyle dört farklı gruba ayırmıştır. Grup A kaseler bölgede bulunan diğer kaselere göre oldukça yaygındır. Konik ya da yarıküresel gövdeli konveks kaideli, kalın cidarlı iç ya da dış yüzeyinde kesme yatay yivler bulunmaktadır. Grup B ise dikey kesme yivli kaseler olarak tanımlanır. Grup C kaburgalı kaselerden oluşan gruptur. Grup A'ya göre daha küçük, daha ince cidarlı ve dar yivlidir. Hafif konkav diplidir. Grup D'deki kaseler kaburgalar hariç Grup C dekilerle aynı özelliktedir. Yivli kalıba döküm kase grubu olan Grup A serisi oldukça çok sayıda üretilen en erken Hellenistik dönem cam kaselerdir. Az sayıda oval formlu olmasına rağmen çoğunlukla yarıküresel ya da koniktir. Bu kaselerin diplerinin konveks olması bunların elle tutulabileceğinin ve başaşağı saklanabileceğinin bir kanıtıdır.⁶⁶

Weinberg, Tel Anafa'da 1968-1970, 1972 ve 1973 yılları arasında yapılan kazılarda çok sayıda cam kaseye ait parçalar bulunduğunu belirtir. Bu cam kaselerin çok çeşitli şekillerde olduğunu iç kısımlarında yatay yivler bulunan daha sığ ya da koniğe yakın

⁶⁴ *Korindon*'un elmastan sonra en sert taş olduğu bilinmektedir.

⁶⁵ A. Özet,(1998): *Dipten Gelen Parıltı; Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müzesi Cam Eserleri*, Ankara s. 591.

⁶⁶ D. F. Grose, (1989): "The Syro-Palestinian Glass Industry in The Later Hellenistic Period" *Muse*, v.13, s. 54-67.

formlara sahip olduğunu belirtir. Bu kaselerde ateşle parlatmanın bir kanıtı olarak cam kaselerin yüzeyinde çok sayıda hava kabarcığının bulunmasını gösterilebilir.⁶⁷ Bu kaselerin ağız kenarları yuvarlatılmış ve bazılarında ağız kenarları inceltmiş ve parlatılmıştır. Kaselerin çoğunun iç kısmında çarkta kesme yatay yivler bulunmaktadır. Ele geçen kaselerin çoğunun iç yüzeyinde çarkta parlatma görülür. Çarkta kesme yivler çok çeşitli genişliktedir. Ortaya çıkarılan cam parçalarının üzerini örten kalın toprak kalıntısı yüzünden oldukça bozulmalarına rağmen cam parçalarının dış taraflarının ateşle parlatıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁸

Delos'da çok çeşitli miktarlarda yivli kase örneklerine rastlanmıştır. Bu örnekler bize tek renkli kalıba döküm yivli kaselerin Doğu Akdeniz'deki dağılımı ile ilgili kanıtlar sağlamaktadır. Delos'da en yaygın olarak kullanılan form kalıba döküm yivli kaselerdir. Bu kaselerde tercih edilen renk ise opakdır.⁶⁹

Sardis kazılarında tornada kesme yivlere sahip Hellenistik döneme ait aşağı-yukarı on adet cam kase parçası bulunmuştur. Bu buluntular Sardis'te Hellenistik dönem kalıba döküm cam kase üretiminin pek de nadir olmadığını göstermektedir. Bu kaseler kesme yivler dışında genellikle süslemesizdirler fakat süslemeli olanlarında; çeşitli kesme yaprak rozet çeşitleri ve nadiren frizde kuş süslemeleri bulunur.⁷⁰ Türkiye müzelerinde de kalıba döküm yivli kaseler sergilenmektedir. Antalya Müzesi'nde sığ ve derin formlarda yivli kase örnekleri bulunmaktadır. Sığ kasede iç kısmında çarkta kesme olarak yapılmış iki sıra yiv bulunmaktadır. Ağız, pürüzlü ve düzgün değildir. Yarıküresel, derin formdaki örnek ise hafif pürüzlü, yuvarlatılmış dik ağıza sahiptir. Kasede kesme yiv bulunmamaktadır. Bu çok nadir görülen bir özelliktir. Döndürülerek yapılmış olan parlatma izleri dışında kabın iç ve dış kısmı düzdür.⁷¹ Ayrıca Anadolu'nun batısında olduğu gibi doğusunda da kalıba döküm

⁶⁷ G. D. Weinberg, (1973): "Notes On Glass From Upper Galilee" *J.G.S.* 15, s. 35, 36.

⁶⁸ G. D. Weinberg, (1970): "Hellenistic Glass from Tel Anafa in Upper Galile" *J.G.S.* XIII, s. 18.

⁶⁹ E. M. Stern, (2002): "Glass is Hot", *A.J.A.* 2002, Volume 106, s. 467.

⁷⁰ Von Saldern, 1980: s. 6.

⁷¹ C. S. Lightfoot, (1995): "Some Examples of Ancient Cast And Ribbed Bowls in Turkey" *J.G.S.* 37, s. 23, 24.

yivli kase örneklerini görmekteyiz. Bu örneklerden biri de Malatya Müzesi'nde sergilenmekte olan ve Yenice Tümülüsü'nden getirilen İ.S. 1.yy.'a ait kase örneğidir.⁷²

Beyrut'taki Souks yerleşiminde 1994'te başlayan kazılarda iki yılı geçkin bir zamanda 7000 üzerinde profilli parça ile 12000 üzerinde gövde parçası ortaya çıkarılmıştır. Bu sınıflandırmada Sarah, David F. Grose' tarafından yapılan sınıflandırmaya uygun bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırmada: Konik Yivli Kaseler, Yarıküresel Yivli Kaseler ve Dış Yüzeyi Yivli Kaseler olarak kalıba döküm yivli kaseleri üç gruba ayırmaktadır ve bunları Grose Grup A ile tanımlamaktadır. Konik Yivli Kaseler: Konik yivli kaselerin büyük çoğunluğunda kabın iç kısımlarında bir veya daha fazla derin kesme, yatay yivler bulunmaktadır. Bu kaselerin iç yüzeylerinin tümünde döndürülerek yapılmış parlatma izleri vardır ve bu izler bazen ağzın dış yüzeylerini kapsar ve üstlere doğru sürer böylece ağız kenarında keskin bir açılı bir form oluşur. Yarıküresel yivli kaseler: Souks yerleşiminde, yarıküresel kaseler konik yivli kaselere göre çok fazladır. Yarıküresel kaselerin çoğunda iç yüzeylerinde iki kesme yiv bulunur ve bunların genişlikleri derinlikleri farklı olabilmektedir. Konik yivli kaselere benzer şekilde, iç yüzeyinin tamamı ve genellikle ağız kenarının üstü döndürülerek parlatılmış ve bu durumdan dolayı köşeli ve sivri uçlu ağız oluşmuştur. Bu grupta dış yüzeyi ateşle parlatılmış örneklerde vardır. Dış Yüzeyi Yivli Kaseler: Souks kazılarında bu çeşit cam kaselere ait üç parça bulunmuştur. Bu kaselerin dış yüzeylerinde kesme yiv bantları bulunur, iç yüzeyleri ise dekorsuzdur. Genellikle yivler konik ya da küresel kaselerin iç yüzeylerinden daha çok sayıda olup daha dar ve daha zariftir. Bu cam kaselerin her iki tarafı da döndürülerek parlatılma yapılmıştır.⁷³

Klaros cam buluntuları arasında; **No.3-9** kalıba döküm yivli kaseler önemli bir yer tutmaktadır. **No.3** kalıba döküm yarıküresel yivli kase,⁷⁴ kalın cidarlı oluşu ve derin kesme yivlerinden dolayı Grose'un Grup A sınıfına girer. Grose bu grubu İ.Ö. 2.yy.'ın ortaları ile İ.Ö. 1.yy.'ın ortalarına tarihlendirmektedir. Grose bu kaselerin yalnızca Doğu Akdeniz'de

⁷² Üstündağ, (2005): *Malatya Müzesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, res.74.

⁷³ J. Sarah, (2000): "Late Hellenistic And Early Roman Cast Glass From The Souks Excavation (Bey006), Beirut, Lebanon", *J.G.S.* 42, . s. 41-47.

⁷⁴ Benzer örnekler; Grose 1979, 54, 55 Grose; Grup A, Weinberg 1973, fig. 3.10; Goldstein 1979, No. 282; Grose 1989, No.247; Jennings 2000, fig. 2.5; Lightfoot 1995, fig. 40.

değil Kıta Yunanistan'a da ticaret yoluyla geldiklerini savunur.⁷⁵ **No.3-8** yivli kase örnekleri şekil ve boyutlarıyla birbirlerine oldukça benzemektir. Bu kaselerin ağız çapları 10.5–13 cm arasında değişmektedir. Bu kaselerden bazıları yuvarlatılmış ağızlı **No.6** ve **8** ise keskin açılı ağızlara sahiptir. **No.4, No.5, No.7** ve **No.9**'un cidarları **No.3**'e göre daha incedir. Cidarları ağızdan kaideye göre giderek azalmaktadır. Kaselerin tamamında yatay çarkta kesme yivlerle yapılmış bezemeler bulunmaktadır. Genellikle sığ yivlerle yapılmış bezemelere sahip olmalarına karşın **No.5-8** gibi daha derin yivlere sahip olan örnekleri de bulunmaktadır. Tüm kaselerin iç kısımlarında ateşle parlatma izleri görülmektedir. Grose bu kaselerin benzer örneklerinin çoğunda kaidenin merkeze doğru hafif konkav olduğunu ifade etmektedir.⁷⁶ **No.11** bu tanımlamaya uygun olmasıyla birlikte iç kısmında ateşle parlatma izleri bulunmaktadır. Kalıplama tekniğiyle yapıldığından da büyük olasılıkla kalıba döküm yivli kase kaidesidir. **No.4-8** ile gösterilen örneklerin paralellere Lübnan, Beyrut'taki Souks kazılarında ele geçmiştir.⁷⁷ Hayes'in; "*daha düz çeşit olarak tanımladığı*", sığ kesme yivli ve düz kaideli örneklerinden; Klaros cam eserlerinde **No.6** olarak adlandırılan parça örnek verilebilir. Hayes bu tür yivli kase örneklerinin Suriye-Filistin yapımı olduklarını ileri sürmektedir.⁷⁸

Grose bu cam kaselerin İ.Ö. 1 yy.'ın ilk yarısından itibaren yaygınlaşmaya başladığını ve bu kaselerin sofralarda kullanılan ilk cam kaplar olarak tüm arkeolojik alanlarda bulunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca bu kaselerin yalnızca Doğu Akdeniz'de değil, Suriye-Filistin ve tüm İtalyan şehirlerinde üretimi yapıldığını da ileri sürmektedir.⁷⁹

No.10 kesme yiv bulunmayan fakat yivli kaselerle aynı formda olan yarıküresel derin kase ağız ve gövde parçasıdır. Bu kase formu sığ kaselere benzemesine rağmen, daha yarıküresel formdadır. Derin formlu yarıküresel cam kaseler sığ kaburgalı (Pillar Moulded)

⁷⁵ Grose 1979, 54, 55 Grose; Grup A ile tanımladığı kaseler, yarıküresel ya da konik, konveks kaideli, camin iç ve dış yüzeyinde kesme olarak yapılmış derin yivler bulunmaktadır. Bu kaselerin çapları 13-17 cm. arasında değişmektedir.

⁷⁶ Grose, 1989: 247.

⁷⁷ Jennings, 2000: 42.

⁷⁸ Hayes, 1975: 16.

⁷⁹ D. F Grose, (1982): "The Hellenistic And Early Roman Glass From Morgantina (Serra Orlando), Sicily", *J.G.S.* 24, 20-29, s. 26.

kaselerle çağdaştır. Weisenau'da İ.S. 40-80 arasına tarihlenen çöp yığınının Augustus-Tiberius dönemine ait mermer taklidi dekorlu derin kase bulunmuştur. Isings kaburgalar arası geniş boşluklar olan yuvarlatılmış sütun biçimli kaburgaların geç örnekler olduğunu savunmaktadır. Üst kısımları köşeli olan derin kaselerin Almanya-Haltern'deki örnekler kadar erken olduğunu söyler.

Almanya-Vindonissa'daki çöp yığınının Claudius-Nero dönemine ait mermer taklidi bir cam parçası ele geçmiştir. Zadar'daki derin kase buluntusunun yanında Trajan sikkesi ve o döneme ait seramiklerle birlikte bulunmuştur. Korinth ve Palazzolo Vercellese'den buluntular kesin olmasada İ.S.1.yy. içlerine tarihlenir. Pfünz'den olasılıkla M.S. erken 2.yy.'a tarihlenen en geç örnekler bulunmuştur. Pillar Moulded serisinde yüksek konik kaideye sahip çeşitleri azdır. Almanya-Vindonissa'dan, Tiberius su sarnıcının altında kalmış bir örnek bulunmuştur. Klaros'da ele geçen kalıba döküm tekniğinde yapılmış derin yarıküresel formlu bu kase, **No.10** paralel örneklerin ışığında İ.S. 1.yy.'ın ilk yarısında tarihlendirilebilir.⁸⁰ **No.7** kalıba döküm küçük çaplı kase örneğinin benzer örneklerine Sicilya'da ratlanmaktadır. Grose bu benzer örnekleri İ.Ö. II.yy.'ın ortaları ile İ.Ö. I. yy.'ın ortalarına tarihlendirmektedir.

3.1.1.3 Omurgalı Kaseler (No.12)

Omurgalı kaselerde uygulanan kalıplama tekniği:

Omurgalı cam kase örneklerinde kalıplama, iki ya da daha fazla birbirine bağlı kalıpla preslenerek yapılmaktaydı. Kalıplama yapılan şekil soğuduktan sonra ise tornada ya da çarkta fazlalıkları kesilir, daha sonrasında ise parlatma işlemi yapılırdı.⁸¹

Omurgalı kaselerin bulunduğu önemli merkezler:

Omurgalı kase formu çok sık görülmeyen bir formdur. Almanya-Haltern'de çiçek motifli mozaik cam kase örneklerinin yanı sıra genellikle tek renkli omurgalı kase örnekleri de görülmektedir. Bu kaseler olasılıkla terra-sigillata kaselerin taklitleridir. Bunun nedeni

⁸⁰ C. Isings, (1957): "Roman Glass from Dated Finds" Groningen/Djokarto, s. 15.

⁸¹ Von Saldern, 1980: 24.

olarak, sadece güney Gaulish'deki terra-sigillatalarda görülen ağız kenarının cam kaselerle olan benzerliğidir. Vetera'da M.S.1.yy. boyunca bu kaselerin kullanıldığı görülmektedir. Birde Almanya-Vindonissa'da bulunan çöp yığınlarında bu forma ait örnekler bulunmuştur.⁸²

Roma Dönemi tek renkli omurgalı kase formları, diğer erken dönem kaplarla karşılaştırıldığında farklı renklere ve daha kaliteli işçiliğe sahip oldukları görülür. **No.12** Klaros'ta bulunmuş olan omurgalı cam kase zümrüt yeşili renge sahiptir. Zümrüt yeşili Roma cam endüstrisi tarafından bulunmuş bir renktir. Bu omurgalı cam kaselerin Aretin seramiği ve Julio-Claudius dönemi gümüş kaplarından etkilendiği açıktır. Roma-İtalyan cam atölyelerinde üretilen bu formlar Avrupa'daki ve İtalya'daki bir çok arkeolojik yerleşimde bulunmuşlardır. Bu kaseler İ.S. 1. yy.'ın ikinci yarısında oldukça fazla görülmektedir. Bu dönemden sonra ise moda olmaktan çıkar daha az görülürler. Kalıba döküm omurgalı kase formlarının yapımında dört renk kullanılmıştır. Bunlar zümrüt yeşili, siyah ya da kobalt mavi, koyu mavimsi-yeşil (*aquamarin*) ve Pers ya da tavuskuşu mavisidir.

Kobalt mavi ve mavimsi-yeşil (*aquamarin*) Hellenistik dönem cam kaselerinde kullanılan bir renk olmasına karşın, zümrüt yeşili ve tavuskuşu mavisini Romalılar tarafından geliştirilmiştir.⁸³ İtalya'da sürdürülen Kosa kazılarında çok sayıda zümrüt yeşili omurgalı kase ele geçmiştir. Bu kaseler İ.S. 5-50 yılları arasına tarihlenmektedir.⁸⁴

Isings'in Form 2 olarak tanımladığı ve İ.S. 1 yy.'ın ilk yarısına tarihlendirdiği omurgalı kaseler, diğer yerleşimlerdeki paralelleri de göz önüne alındığında Klaros'ta ele geçmiş olan **No.12** İ.S. 1.yy.'ın ilk yarısına tarihlendirilebilir. Bu kase büyük olasılıkla ithal olarak Klaros'a gelmiştir.⁸⁵

⁸² Isings, 1957: 17.

⁸³ Von Saldern, 1980, s.10, No. 24 'deki örnek Suriye-Filistin yapımı ve koyu mavi renktedir. Klaros örneği zümrüt yeşili olmasına rağmen parçayla form olarak aynıdır.

⁸⁴ D. F. Grose, (1991): "Early Imperial Roman Cast Glass: The Translucent Coloured and Colourless Fine Wares", *Roman Glass: Two Centuries of Art And Invention*, London, s. 12, fig.2.

⁸⁵ Isings, 1957: 17.

3.1.1.4 Kaburgalı Kaseler (No.13-19)

Kaburgalı kaselerde, kaburgalar gövdenin bir parçası olarak kalıpta şekillendirilmişlerdir. Sığ kaburga aralıklarına sahip (*Pillar moulded*) kaseler ve diğer kaburgalı kaselerde bu şekilde yapılmıştır. Dış kısımdaki kaburgaların karşılığı olan iç kısımdaki hafif çıkıntıların varlığı bunu göstermektedir. Dudak, kabın soğumasından sonra traşlanıp, parlatılarak bitirilirdi. Bu forma sahip kaselerin tamamlama işlemleri çok açık değildir. Fakat kaselerin çoğunda iç kısımda dönerek yapılan parlatmanın izleri görülür, dış kısımda ise ateşte parlatma izleri görülmektedir. Dikkatli bir işçilikte bu izler silinip parlatılır.

Kaburgalı kaselerin ana üretim merkezi güney Suriye olarak görülmektedir. Tel Anafa’da bulunmuş olan erken kaburgalı ve düz kase örnekleri yerel üretimlerdir. Kesin olarak kanıtlanmasa da az sayıdaki bazı ayrıntılı ve özel cam kaseler olasılıkla Mısır kökenli olduğu düşünülür.⁸⁶ Siphnos kazılarında, İ.S. 1.yy.’a ait Roma dönemi mezarında Phiale’ye benzer mavimsi camdan yapılmış sığ kaburgalı kase örneği bulunmuştur,⁸⁷ Poitou ve kuzey-batı Avrupa’da aileye ait kontekslerde en yaygın form olarak kaburgalı kase parçaları bulunmuştur.⁸⁸ Almanya, Nida-Hedderheim’de İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen kaburgalı kaseler ortaya çıkarılmıştır.⁸⁹

Ayrıca Roma İmparatorluğu için propoganda amaçlı olan bu kaburgalı kaseler Romalılar’ın gittiği her yerde görülmüştür. Örneğin Güney Hindistan’ın Arikamedu yerleşimindeki, Dharanikota kazılarında bile İ.S. 1.yy.’a tarihlenen kaburgalı kase parçası bulunmuştur.⁹⁰

Demre-Myra Aziz Nikalaos Kilisesi kazılarında da İ.Ö. 1. yüzyıldan İ.S: 4. yüzyıla kadar devam eden kalıba döküm kaburgalı kase üretimi görülmüştür.⁹¹

⁸⁶ Hayes, 1975: 22.

⁸⁷ G. M. Young, (1949): "Excavation In Siphnos", *B.S.A.*, 44, s. 88.

⁸⁸ M. E. Stern, (2002): "Glass is Hot", *A.J.A.* Volume 106, s. 467.

⁸⁹ E. Welker, (1977): "Die Röischen Glöser Von Nida-Hedderheim", *Britannia*, Vol. 8, s. 485-486.

⁹⁰ M. E. Stern, (1991): "Early Exports Beyond the Empire", *Roman Glass: Two Centuries of Art And Invention*, London, s. 141.

⁹¹ S. Y. Ötügen, (2003): "2001 yılı Demre-Myra Aziz Nikalaos Kilise’si kazı duvar resimleri koruma-onarım-belgeleme çalışmaları", *K.S.T.*, Ankara, s. 118.

3.1.1.4.1 Sığ Kaburga Aralıklarına Sahip Kaseler (*Pillar Moulded*) (No.13-14)

Pillar Moulded kaseler Suriye’de batıdan daha az tanınan bir formdur. Bu formun bazı çeşitleri yalnız Batı’da görülür. Bu da bu kaselerin bu bölgede üretildiklerini gösterir. Batı’daki ana üretim merkezleri olasılıkla Kuzey İtalya’dadır. Buna rağmen Rhineland ve diğer merkezlerde yapılmış olan bazı parçalarda vardır.⁹² Ayrıca İsrail’in Masada yerleşiminde de Roma döneminde “pillar moulded” olarak adlandırılan bu kaseler oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir. Bu kaseler arasında en çok mavimsi-yeşil renkte olanları görülür bunun yanı sıra koyu-mavi camlarda az olmasına karşın karşımıza çıkmaktadır.⁹³ Tipik olarak pillar moulded kaseler Geç Hellenistik kaselerinin yerine geçer. İki grup arasındaki geçiş safhasını, gelişmemiş kaburgaları içeren, kabaca yapılmış yarıküresel formlu kaseler izler. Bu kaselerin en erken örnekleri İ.Ö.1.yy.’ın sonlarında olasılıkla Suriye-Filistin bölgesinde üretilmiş olmalıdırlar. Roma imparatorluğunun hemen hemen tüm bölgelerinde İ.S.1.yy. boyunca bu kase formu oldukça çok görülmektedir. Sardis’te bulunan Pillar moulded örneklerinde yeşilimsi veya uçuk mavimsi yeşil camdan daha nadir olarak kahverengi, mavi, eflatun arasını saydam beyaz camdan ve birkaç da millifiori olarak yapılmış örnekleri bulunmaktadır. Sardis’teki parçalar şüphesiz Doğu Akdeniz’den ithal edilmişlerdir.⁹⁴

Gerçekte bu kaseler seramik taklitleri olarak çıkmışlardır.⁹⁵ Kaselerde genellikle kaburgalar kabın kaidesine kadar uzanır fakat farklı örneklerde vardır. Bu kaselerin ilk örnekleri mozaik tekniğinde yapılmış daha sonra ise tek renkli kaseler bu seriyi izlemiştir. İ.S. 1.yy.’da ise tek renkli kaseler çok renkli mozaik kaplardan daha yaygın hale gelmiştir. Kalın cidarlı kaseler İ.S. 1.yy. yerleşimlerinin çoğunda görülmektedir. Bu kapların yapım aşaması; ilk önce kalıplama yapılır daha sonra kabın dış yüzeyi ateşle parlatılır; iç kısmı ise, çarkta kesme yivler yapılır ve döndürülerek parlatılır. Bu kaseler derin ve sığ formda

⁹² Hayes, 1975: 16.

⁹³ D. Barag, (1991): “The Contribution of Masada to the History of Early Roman Glass” *Roman Glass: Two Centuries of Art And Invention* London, s. 138.

⁹⁴ Von Saldern, 1980: 11.

⁹⁵ A. Von Saldern, (1991): “Roman Glass with Decoration Cut in High-Relief” *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, 111-121, London, s. 119.

olabilir. Almanya-Haltern’de derin ve sığ örnekleri bulunmuştur. Bazıları çok renkli çiçek motifli bazıları mermerimsi ve benekli diğerleri ise tek renklidir. Slovakya’dan, Bratislava yakınlarındaki Zahor’da bir zengin mezarı bulunmuştur. Bu mezarda bronz kaplar, altın bilezik ve gümüş fibulanın yanında cam kaplarda bulunmuştur. Mezar 3 adı verilen bu mezarda, dört kaburgalı kase parçası el geçmiştir. Bunlardan ikisi pillar moulded formudur. Mavi renkli pillar moulded örneği Slovakya Ulusal Müzesi’nde sergilenmektedir. Bu mezar buluntusundaki cam örneklerinin büyük olasılıkla İ.S. 1.yy.’ın ilk yarısında İtalya’dan ithal edilmiş olduğu düşünülmektedir.⁹⁶

Klaros’da bulunan cam eserler arasında **No.13** ve **No.14** sığ kaburga aralıklarına sahip (Pillar Moulded) kase ve **No.15** olasılıkla pillar moulded kase gövde parçası ele geçmiştir. Isings bu kaseleri Form 3 olarak sınıflandırmıştır. Bu cam kaselerin derin, sığ ve sadece gövdede kaburga olanları olarak üçe ayırmıştır. **No.13** ve **No.14** derin Pillar Moulded kase grubuna girmektedir. Paralel örneklerine, antik dünyada oldukça sık rastlanmaktadır.⁹⁷ Benzer örneklerinin doğrultusunda Klaros’da bulunmuş olan bu kaseleri İ.S. 1.yy.’ın ilk ortalarına tarihlendirebiliriz.

3.1.1.4.2 Sığ ve Derin Kaburgalı Kaseler (No.15)

Sahara’da M.S. erken 1.yy.’a tarihlenen mezarda sığ kase örnekleri bulunmuştur. Tenero’da İ.S. 1.yy.’ın ortalarına tarihlenen Arretine seramiğiyle konteks yeşilimsi renkte kase bulunmuştur. Sığ kase formlarına Claudius-Nero dönemlerinde çok sık rastlanır. Kolkhester’de hem tek renkli hemde mozaik cam kase örnekleri Weisenau’da M.S. 40-80 tarihlenen çöp çukurundan bir koyu mavi sığ kase parçası bulunmuştur. Sığ kaselerin tek renkli ve mozaik tekniğinde yapılmış örnekleri Flavius döneminde devam etmektedir. Pompei’de bulunmuş, Naples Müzesinde sergilenen bir mermerimsi kase Siphnos’tan Vespasianus sikkesiyle (İ.S. 69-79) birarada bulunmuş mavimsi sığ kase bulunmaktadır.⁹⁸

⁹⁶ L. Kraskovska, (1981): “Roman Glass Vessels from Slovakia” *J.G.S.* 23, 11-17. s.12, 13.

⁹⁷ Benzerleri: Isings, 1957: Form 3b; Weinberg, 1973: fig.3. 43; Jennings, 2000: fig. 4. 10; Golstein, 1979: No. 332; Grose, 1989: No. 239, Isings, 1971: fig. 18.90; Hayes, 1975: fig. 1. 46; Saldern, 1980: No.42; Simona, 1987/1988: 89, No. 2.

⁹⁸ Isings, 1957: 17-19.

Sardis'te bulunan en yaygın Pillar Moulded'lar sığ kase formudur, keskin kaburgalı ve düz ağızlı kaselerdir. Genellikle kaburgaların omuzda sona erdiği kısım boyunca dikkatli bir şekilde parlatılmış kapların bir ya da iki tanesinin iç yüzeyinde kesme yivler vardır. Dip kısımlarında ise sık sık kesme halka yivler görülmektedir.⁹⁹

Bu kase formu sığ kaselere benzemesine rağmen, daha yarıküresel formudur. Bunlar sığ Pillar Moulded kaselerle çağdaştır. Weisenau'da İ.S. 40-80 arasına tarihlenen çöp çukurunda Augustus-Tiberius dönemine ait mermerimsi derin kase bulunmuştur. Isings kaburgalar arası geniş boşluklar olan yuvarlatılmış kaburgaların geç örnekler olduğunu savunmaktadır. Üst kısımları köşeli olan derin kaselerin Almanya-Haltern'deki örnekler kadar erken olduğunu söyler. Almanya-Vindonissa'daki çöp kuyusundan Claudius-Nero dönemine ait mermerimsi bir parça ele geçmiştir. Zadar'daki derin kase buluntusunun yanında Trajan sikkesi ve o döneme ait seramiklerle birlikte bulunmuştur. Korinth ve Palazzolo Vercellese'den buluntular kesin olmasada İ.S.1.yy. içlerine tarihlenir. Pfünz'den olasılıkla İ.S. erken 2.yy.'a tarihlenen en geç örnekler bulunmuştur. Pillar Moulded serisinde yüksek konik kaideye sahip çeşitleri azdır. Almanya-Vindonissa'dan, Tiberius su sarnıcının altında kalmış bir örnek bulunmuştur.

No.15 olasılıkla derin bir kaseye ait olan parça Isings form 3b ile tanımlanır. Isings kaburgalı derin cam kase formlarını İ.S. 1 yy.'ın ilk yarısında oldukça yaygın olduğunda vurgulamıştır.¹⁰⁰ Klaros'dan ele geçmiş bu parça da olasılıkla İ.S. 1.yy.'ın ortalarına tarihlenmektedir.

3.1.1.4.3 Gövdede Kaburgalı Kaseler (No.16-19)

Bu çeşit Pillar Moulded'lar sığ ve derin kase formları kadar pek yaygın değildir. Augustus dönemi örnekleri bilinmez olasılıkla ilk ortaya çıktığı dönem Claudius dönemidir. Bu kase formunun çok ayrıntılı bir kronolojisini kurmak için elimizde yeterince buluntu yoktur. Tarihlendirilebilen örnekler arasında; Colchester'de bulunan kase parçaları İ.S. 49-

⁹⁹ Von Saldern, 1980: 11.

¹⁰⁰ Isings, 1957: 19-20.

61 dönemine ait, Saintes'ten Claudius-Nero dönemine ait mezar grubundan bir parça, Nijmegen'den M.S. 1.yy. ortalarına tarihlenen kase parçası, Almanya-Vindonissa'dan ele geçen çöp yığınınından M.S.1.yy.'ın ikinci yarısına tarihlenen örnekler bulunmaktadır.¹⁰¹

No.16-19 kaburgalı kaseler sadece gövdede belirgin ve kısa kaburgalar içerir. **No.18**'de gövdede korunmuş iki sıra kaburga bulunmaktadır. **No.19**'un ağız kısmı korunmamıştır. **No.17**'de kaburgalar iyi korunmamıştır. Bu cam kaseler Isings'in sınıflandırdığı Form 3c'ye verilebilir. Bunların da yaygın olarak görüldüğü tarih İ.S. 1.yy.'ın ortalarıdır.¹⁰²

Klaros'da bu örneklerin dışında, şu ana kadar ki yapılan kazılarda Hellenistik dönem özgü olan bazı cam formları ele geçmemiştir. Bunlardan iki cam katmanı arasına sıkıştırılmış altın yaprak dekorlu cam kase formu gösterilebilir. Hellenistik döneme ait olan sıkıştırılmış altın cam kase formu (sandwiched gold glass) birçok bilim adamı İskenderiye üretimi olduğunu savunmaktadır. Ancak Rodos'ta ortaya çıkarılan cam atölyelerinde bu kase örneklerinin bulunması bunların İskenderiye dışında başka bölgelerde de üretildiğini göstermektedir. Ayrıca bu kaselerin üretimi değerli metallerin işlenmesi kadar zor ve önemli seramiklerden daha pahalıdır.¹⁰³ Bununla birlikte yine Hellenistik dönemde görülen metal taklidi kalıba döküm kaselerden “yüzgeçli (*finned*) kaseler”¹⁰⁴ de bulunmamıştır. Hellenistik dönemde birçok merkezde görülen birebir megara kase taklidi cam kaselerde¹⁰⁵ Klaros Kutsal Alanında şu ana kadar sürdürülen kazılarda görülmemiştir. Ancak Klaros'un Hellenistik dönemdeki öneminden ve burasının Antik dünyada birçok yerden gelen sunulardan dolayı önümüzdeki kazı sezonlarında yukarıda sıraladığımız formların da görülmesi olasıdır.

3.1.1.5 Akhaemenid Kaseleri

¹⁰¹ Isings, 1957: 21.

¹⁰² O. Wessberg, (1956): “Glass: Typology- Chronology” *S.C.E.* IV, 3 , fig. 41, No. 5.

¹⁰³ Susan I. Rotroff, (1982): “Silver, Glass and Clay Evidence for the dating of Hellenistic Luxury Tableware” *Hesperia*, 51-3, s. 333, 334.

¹⁰⁴ Yarıküresel formdaki bu kaselerin özelliği, omuz çevresinde yüzgeçe benzer çıkıntılarının olmasıdır.

¹⁰⁵ A. Von Saldern, (1962): “Glass from Sardis” *A.J.A.* 66, s.38-42, fig. 20-28.

Akhaemenid sülalesi yönetimi altındaki Pers devletinin II. Kyrus (İ.Ö.559-529) kurulması ile birlikte, Pers devleti kısa zamanda sınırlarını genişleterek antik çağın süper gücü durumuna gelmiştir. İ.Ö. 6.yy.'dan, Büyük İskender'in İ.Ö. 4.yy.'daki seferine kadar yaşamını sürdüren bu süper gücün egemenlik döneminde oluşturulan eserler "Akhaemenid" olarak nitelendirilebilir. Metal eserleriyle ünlü Akhaemenid sanatında, cam sanatı da büyük önem taşımaktadır. Akhaemenid cam kaselerinde bir tür döküm tekniği olan ve daha çok metallerin işlenmesinde kullanılan kayıp balmumu tekniği kullanılmıştır. Akhaemenid cam kaselerinin Anadolu örnekleri arasında Efes kasesi ve Kaunos kaya mezarlarında Akhaemenid cam kaselerine ait parçalar sayılabilir. Ayrıca Milas'ta biri kazı buluntusu diğeri ise satın alma olarak ele geçmiş olan Akhaemenid cam kaseleri bilinmektedir. Milas'ta kurtarma kazısı sonucunda bulunan cam kase İ.Ö.4.yy.'a tarihlenen bir mezarda bulunmuştur.¹⁰⁶

Akhaemenid Cam kaselerinin diğeri bir örneği ise 1969 yılında Kyrenaika'daki Aslaia yerleşiminde yol yapımı sırasında kaza sonucu bulunmuş olan bir Yunan mezarının içinde; İ.Ö. 5. yy.'ın ortalarına tarihlenen Attika kırmızı figürlü pelikesiyle, Kleophrades ressamının boyadığı bir Panathenik amphora ve İ.Ö. 430-425 tarihlenen 5 parça Attika siyah sırlı seramik ile birlikte konteks olarak Akhaemenid cam kasesi bulunmuştur. Kyrenaika, bu dönem de Pers imparatorluğunun egemenliği altında bulunmaktadır ve bu durum Akhaemenid cam kaselerin yayılma alanlarını göstermesi açısından önemli bir örnektir.¹⁰⁷ Gürcistan'ın batı bölgesinde yer alan Sairkhe köyünde 1982 ve 1990 yılları arasında yapılan kazılarda üç mezar grubu saptanmıştır. Bu mezarlardan üçüncü grup; İ.Ö. 5.yy. ile 4.yy. arasında tarihlenen ve Kıta Yunanistan'dan ithal edilen ürünleri kapsamaktadır. Bu yöredeki kült bölgesi olarak adlandırılan yerde Akhaemenid cam kasesi bulunmuştur. Çok açık sarımsı renksiz seffaf camdan yapılmış olan kase oldukça derin ve kalın cidarlıdır. Dışa çekik ağızlı ve gövdesi üzerinde otuziki adet lotus çiçeği süslemesi vardır. Kaidesindeki daire ve dört yatay yiv kalıba döküm işleminden sonra kase soğuduktan sonra tornada yapılmıştır.

¹⁰⁶ Erten, 1999: 312, 313, 317.

¹⁰⁷ Vickers, 1972: 15, 16.

Sairkhe'de bulunan Akhaemenid cam kasesi Gürcistan'da bulunan tek örnek değildir. Tsintskoro köyündeki Algeti'de bir zengin mezarında benzer bir cam kase bulunmuş fakat Sairkhe kasesi Gürcistan'da bulunan en erken örnektir. Bu kaseyle paralel bir diğer kase ise Corning cam müzesi koleksiyonunda bulunan bir Akhaemenid cam kasesidir. Kasenin üzerinde otuziki lotus yaprağından oluşan süsleme ve üç yatay yive bulunmaktadır. Bu Akhaemenid cam kasesi İ.Ö. 4. yy.'ın sonu ile İ.Ö. 3.yy.'ın başlarına tarihlenmektedir. Daha geç Akhaemenid cam kase örneklerinde genellikle seffaf yeşilimsi ve sarı renkleri kullanılır ve gövde üzerindeki otuziki adet olan lotus yaprağı süslemeleri 16 olarak yapılmıştır. Yakın zamanlarda görüş birliğine varılan bir konu ise Akhaemenid cam kaselerin gelişimine kaya kristallerinin de etkili olmuş olabileceği konusudur.¹⁰⁸

Athena Akropolisindeki Parthenon'da kökeni bilinmese de cam sofrakaplarının bazıları yaygın biçimde Akhaemenid olarak bilinmekteydi. Kulpsuz ve ayaksız olan bu içki kaplarının çoğu günümüze kadar sağlam olarak gelmişlerdir. Bu Akhaemenid cam kaseleri, Pers imparatorluğunun Atina olan ilişkisi sonucunda ortaya çıkan formlardır. Bu kase formları arasında sığ ve derin kase çeşitleri görülür.

3.1.1.6 Kymbion Kaseler

Kymbion kulpsuz ve ayaksız derin kasedir. Parthenon'da İ.Ö. geç 5.yy.'daki envanter kayıtlarında 'kymbia' dan önceleri altın olarak bahsedilmiştir. "*Kymbion hyali*" olarak adlandırılan bu çeşit kaseler ilk kez İ.Ö. 338-337 yılları arasında Asklepion'a adanan objeler arasında görülmektedirler. İ.Ö. 4.yy.'ın son çeyreğinde Rodos ve Makedonya mezarlarında yapılan kazılarda hemen hemen dik gövdeli bazı benzer örnekleri bulunmuştur. Bu kaselerin formları ve süslemelerini Akhaemenid cam kaselerinden aldıkları görülür. Bu kaselerin yuvarlak kaideleri oluşları insanların içki içme alışkanlıklarını değiştirmesiyle açıklanabilir. Yunanlıların içki kaplarını tek elle tutmayı sevdiğini ve içkileri bitene kadar içki kaplarını ellerinden bırakmadıkları söylenebilir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Makharadze – Saginashvli, 1999: 11-16.

¹⁰⁹ Stern, 1999a: 25, 31.

3.1.2 Serbest Üfleme Tekniğinde Kaseler

3.1.2.1 Kalın Ağız Kenarlı Kaseler (No.20-24)

Harden, çarkta kazıma dekorlu çift yazılı kaselerin kökenin dekor ve içerik açısından oldukça benzer olduğunu ve bunların olasılıkla Batı Anadolu'da bir atölyede üretildiğini savunur.¹¹⁰ Sorakina; bu atölyelerin Anadolu sahillerinde olasılıkla Pergamon yakınlarında bulunduğunu ileri sürer.¹¹¹ Isings ise cam kaselerdeki Grekçe yazıların Yunanlı sanatçılar tarafından ya da Yunanlı müşteriler için üretildiğini ve İ.S. 3 ve 4.yy. boyunca kullanılan bu camların kökeninin büyük olasılıkla yakın doğu olduğunu savunur.¹¹² Kazıma çizgilerle dekore edilmiş olan camlara Roma imparatorluğu sınırları içerisinde rastlamak mümkündür. Ancak Batı Anadolu bölgesi, diğer üretim bölgelerine göre daha kaliteli üretim yaptığı için diğer bölgelere göre daha ön plandadır.¹¹³

No.20 Harden'in tanımladığı çarkta traşlanarak yapılan çapraz-çizgili band dekorlu kase sınıfına girmektedir. Harden, çarkta yapılmış çapraz çizgili banda sahip kasede ki ve çift-çizgili yazının kökenin Anadolu olduğunu savunmaktadır.¹¹⁴ Tire'nin Çobanköy köyünde bulunan ve daha sonra Tire Müzesi'nde sergilenmekte olan tam olarak korunmuş örnek, Klaros'da bulunmuş örneklerle pareldir.¹¹⁵ Isings Form 96b ile tanımlanan yarıküresel kase ise bu formun dekorlu örneğidir. Bu formun en erken örnekleri İ.S. 2.yy.'da görülmektedir. Erken örneklerde ağız perdahlanmış iyi üretimdir. Geç örneklerde ise genellikle ağız işlenmeden bırakılır ve erken örneklere göre daha kötü bir üretim gösterirler. Strasbourg'da İ.S. 235'e tarihlenen tabakada çapraz taralı yarıküresel kase

¹¹⁰ D. B. Harden,(1967-1968): "Late Roman wheel-inscribed glasses with double-line letters" *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte*, vol. 9, s. 45-47.

¹¹¹ N.P. Sorakina, (1987): "Glass aryballoi (first-third centuries AD) from the northern Black Sea region" *JG.S.*, 42, s. 171.

¹¹² Isings, 1957: 6.

¹¹³ Binnur Gürler, (1998): "An Inscribed Bowl Decorated with Wheel Abrasion-Technique in Western Anatolia" *Anatolian Studies*, s. 48, 171.

¹¹⁴ Harden, 1967-68: 53.

¹¹⁵ Gürler, 1998: fig.1-3 Tire Müzesi'ndeki benzer örnekten, çapraz çizgiler arasında çift-çizgili yazı bulunmaktadır. Klaros'da ele geçmiş örnekte korunmamış bölümünde büyük olasılıkla çapraz-çizgili bandin arasında bu yazı bulunmaktadır.

parçası bulunmuştur. Karanis'te de İ.S. 3.yy.'a tarihlenen dekorlu yarıküresel kase örnekleri bulunmuştur. Elimizde bulunan geç dönem dekorlu yarıküresel kaselerde; genellikle kısa çapraz çizgiler şeklinde dekor yapılmış ve iç kısımları perdahlanmamış genellikle pürüzlüdürler. Dekorlu kaselerin, Cologne-Braunsfeld da aynı kazıma dekora sahip sığ kase örnekleri bulunmuştur. Bunlar İ.S. 320 ile 340 arasına tarihlendirilmektedir.¹¹⁶

Yarıküresel dekorlu kase formlarının Suriye ve Kıbrıs'ta benzer örnekleri görülür. Kıbrıs'ta elde edilen buluntular doğrultusunda bu seri İ.S. 2.yy. ile 3.yy. arasına tarihlenir. Bu kase formları Geç Roma döneminde batıda yaygındır. Doğu üretimlerinin batıdan daha erken olduğu kabul edilmektedir. Kase üzerindeki dekorasyon kesilerek yapılmış farklı genişlikteki yivlerden ve çarkta kazınarak yapılmış kısa bantlardan oluşur. Yaygın olarak kullanılan dekor tekniği ise geniş ve dar yivlerin eşit aralıklarla yerleştirilmesi ve geniş yivlerin dar çiftlerle sınırlandırılması şeklindedir.

Diğer benzer örneklere; Dura-Europos'da rastlanmaktadır.¹¹⁷ Isings ayrıca, Strasbourg Müzesi'nde sergilenmekte olan çapraz-çizgi bantlı kase parçasının İ.S. 235 seviyelerinde bulunduğu bahsetmiştir.¹¹⁸ **No.21** ve **22**'de çapraz çizgi band yoktur. **No.23** diğerlerine göre daha küreseldir. **No.24** ise diğer kalınlaştırılmış ağızlı kaselere göre olasılıkla daha düz gövdelidir. Benzer örneklerin doğrultusunda Klaros'da ele geçmiş kalınlaştırılmış ağızlı, yarıküresel bu kaseler olasılıkla İ.S.2.yy.'ın sonları ile 3.yy.'ın başlarına tarihlendirilebilir.

3.1.2.2 Kesme Yatay Yivli Kaseler (No.25-27)

Kesme dekorlu kaplar arasında başlıca form; Isings'in Form 12 olarak belirttiği kaselerdir. Bunlar daha erken örneklerdeki metal ve seramiklerin taklidi olarak ortaya çıkmış olan içki kaplarının serbest üfleme tekniği ile yapılmış benzerleridir. Bu formlarda gövde ağıza doğru daralır, genellikle ağzın dış kısmında ve gövdede yatay kesme yivler

¹¹⁶ Isings, 1957: 114, 115.

¹¹⁷ Isings, 1957: Form 96b-Clairmont, 1963: Plate X, 427.

¹¹⁸ Isings, 1957: 114.

bulunmaktadır. Kesme dekorlu bu kaseler İ.S. 1.yy.'ın ortalarında oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir.¹¹⁹ İlk olarak camda traşlama Mısır'da 18. sülale zamanında görülmektedir.¹²⁰ Ancak kalıba döküm kaselerde kesme ve traşlama teknikleri İ.Ö. 8. ile 7. yy.'larda Fenike'de görülen tekniklerdir.¹²¹ Daha sonraları ise Akhemenid cam kaselerinde tornada ya da çarkta soğuk kesme ile dekor yapıldığı görülmektedir.¹²²

Antik dönemde cam kaselerde uygulanan kesme dekor, üç farklı yöntem ile yapılabilirdi:

- a) *El aletleriyle; örneğin törpü, keski, graver (oyma kalemi).*
- b) *Çarkta cam kase döndürülürken, aletle kazıma ya da traşlanma.*
- c) *Torna tezgahında kesme.*

Bu yöntemler elbette kase soğutulduktan sonra yapılıyordu. Bu nedenle camı yapan ustayla daha sonra cama dekor ekleyen usta arasında bir paylaşım oluşuyordu. Romalılar tamamen bu ayrımın gerekliliğini farkındaydı. Bu nedenle de camı yapan usta'ya "vitrearii", dekor ekleyen ustaya ise "diatretarii" diyorlardı. Cam kaselerdeki bu tür kesme dekorların kökeni olarak bunların gem ve değerli taşların kesiminden etkilenilerek yapıldığı düşüncesi genel olarak kabul edilen bir yargıdır.¹²³

Erken imparatorluk döneminde yaygın form Isings Form 12 ile belirtilen, serbest üfleme tekniğinde yapılmış, hafif içe dönük ağızlı, kesme dekor teknikli derin kase formlarıdır. Derin kase formlarından imparatorluk sınırları içerisinde çok sayıda tarihlendirilebilen örnekler ele geçmiştir. Trier'deki İ.S. 1.yy.'ın ortalarına tarihlendirilen mezarlardan Claudius-Nero dönemine ait örnekler bilinmektedir.¹²⁴ Kıbrıs'ta Episkopi'deki mezarlardan birinde, kesme dekorlu, derin kase formu ele geçmiştir. Bu ele geçen örnek

¹¹⁹ Isings, 1957: 27, 28.

¹²⁰ R. J. Charleston, (1964): "Wheel-Engraving and Cutting Same Early Equipment", I. Engraving, *J.G.S.* 83-100; s. 83.

¹²¹ G. Lehrer, (1974): "A Phoenician Glass Bowl From Nimrud", *J.G.S.* 16, s. 9.

¹²² G. Makharadze-M. Saginashvli, (1999): "An Achaemenian .Glass Bowl From Sairkhe, Georgia *J.G.S.* 41, s. 12.

¹²³ C. S. Lightfoot, (1990): "Some Types Of Roman Cut-Glass Vessels Found In Turkey" *I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu*, İstanbul, s. 7-9.

¹²⁴ Isings, 1957: 27.

İ.S.1.yy.'ın ortalarına tarihlenir.¹²⁵ Türkiye'de Afyon Müzesi'nde de kesme yivli derin kase formları sergilenmektedir. Bunların buluntu yeri olarak Manisa civarlarındaki Kalınharman köyü gösterilmektedir.¹²⁶ Köyceğiz'de bulunan ve şu anda Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan kesme dekorlu derin kase örneği bilinmektedir. Bu kase de tarih olarak erken imparatorluk dönemine, İ.S. 1.yy.'a verilmektedir.¹²⁷ İzmir'deki Tire Müzesi'nde de kesme dokurlu, İ.S. 1.yy.'ın ortalarına tarihlenen derin kase örnekleri sergilenmektedir.¹²⁸

No.25 ve **26** ağız kenarı düzleştirilmiş, yarıküresel ve dış kısmında kesme dekorlu yivler bulunan kaselerdir. Ağız çapları 7.5 cm. İle 9 cm arasında değişmektedir. **No.25** ve **26** Isings Form 12 ile belirtilen derin yarıküresel yivli dekorlu kase grubuna girmektedir. Isings, bu formların ilk örneklerinin metal ve seramik içki kaplarının taklidi olarak üretildiğini söyler. Erken dönem kalıba döküm tekniğinde yapılmış olan yivli dekorlu cam kaselerin neredeyse birebir taklitidirler tek farkları serbest üfleme tekniğinde yapılmış olmalarıdır.

No.27 Roma dünyası boyunca yaygın bir formdur. Hayes, bu kaselerin Batı'daki üretim merkezi olarak kuzey İtalya'yı, doğu'daki üretim merkezi olarak ise Suriye'yi gösterir.¹²⁹ İ.S. 1.yy.'ın ortalarına tarihlenen Samothrace mezarlarında bu kaselerin birçok paralel örneklerine rastlanmıştır. Lightfoot, bu kaselerin kökeninin Batı Anadolu olabileceğini savunmuştur.¹³⁰ Episkopi'deki Hellenistik ve Roma mezarlarında bu kase formlarının paralelleri bulunmuştur.¹³¹ Ayrıca İtalya'da Civico Locarno Müzesi'nde de benzer forma sahip serbest üfleme tekniğinde yapılmış kase sergilenmektedir.¹³² Oliver, bu kaselerin Kıbrıs'da yaygın olarak görülen bir form olduğunu belirtir ve İ.S. 1.yy.'dan sonra

¹²⁵ A. Oliver (1983): "The Glass (appendix), Tomb 12 at Episkopi " *R.D.A.C.*, s. 251.

¹²⁶ Lightfoot, 1990: 8.

¹²⁷ Özet, 1998: 50.

¹²⁸ B. Gürler (2000a): *Tire Müzesi Cam Eserleri*, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 66, 67.

¹²⁹ Hayes, 1975: 36.

¹³⁰ Lightfoot, 1990: 8-9.

¹³¹ Oliver, 1983: fig. 52-53.

¹³² S. B. Simona-R. Carazetti, (1988): *Etri Romani del Cantone Ticino*; Citta di Locarno, Museo Civico e Archeologico, No. 11.

bu kaselerin Batı'da bu kaselerin moda olmaktan çıktığını belirtir. İ.S.1.yy.'da Suriye-Filistin mezarlarında Klaros'ta ele geçen forma çok benzer örnekler gelmiştir.¹³³ Fakat bu kaseler daha sonra aralıklı olarak İ.S. 12 .yy.'a kadar benzer örneklerinin görüldüğü bilinmektedir.¹³⁴

3.1.2.3 Derin, Yarıküresel Kaseler (No.28-30)

No.28 aynı kaba ait üç parçadan oluşmaktadır. Aletle çimdikleme yöntemiyle şekillendirilmiş kaburgalar üç sıra halinde iyi korunmuş durumdadır. Kase tam olarak soğumadan eriyik haldeyken yapılan bu kaburgalar ateşle parlatılmış ve soğuduktan sonra traşlanmıştır. Klaros'ta ele geçmiş olan bu kase form olarak *Zarte Rippenschalen* kaselerin aynısıdır. Ancak Split'ten¹³⁵ Samothrace mezarlarına¹³⁶ Kuzey İtalya, Kıbrıs, Suriye, Batı Anadolu, Sardis'e kadar bir çok yerde yaygın olarak görülen *Zarte Rippenschalen* kaselerin en önemli özellikleri opak beyaz cam ipliğinin ya da farklı renklerdeki cam ipliklerinin camın rengiyle kontrast oluşturmasıdır.¹³⁷ **No.29**, da **No.28** ile aynı formlara sahip olmasına rağmen cam ipliğinden yapılmış kaburgalara rastlanılmamaktadır. **No.30**, **No.28**'in paraleli olmakla beraber kaseenin sadece gövdedeki cam ipliği bezemesi korunmuştur. Bu cam kase parçaları, paralel kaselerin ışığında İ.S. 1.yy.'ın ortalarından İ.S.1.yy.'ın sonlarına kadar devam eden periyotta üretilmiş olmalıdırlar.

3.1.2.4 Dışa Dönük Ağızlı Kaseler (No.31-33)

Klaros Cam eserleri arasında üç adet dışa dönük ağızlı kase ele geçmiştir. Bu kaselerden **No.31** ve **No.32**'nin gövdelerinde cam ipliğinden yapılmış dekor bulunmaktadır. Özellikle, **No.31** Sicilya, Morgantina'da bulunan Hellenistik dönem kalıba döküm cam

¹³³ D. B. Harden, (1949): "Tomb-Groups of Glass of Roman Date From Syria and Palestine" *Iraq* 11, fig. 1, No. 8

¹³⁴ Y. Gorin-Rosen and N. Katsnelson, (2005): "Glass Finds from the Salvage Excavation at Ramla" *Atiqot*, Volume. 45, 109.

¹³⁵ A Von Saldern, (1967): "Ancient Glass in Split", *J.G.S.* 9, s. 43.

¹³⁶ E. B. Dusenbery, (1967): "Ancient Glass of The Cemeteries of Samothrace" *J.G.S.* 9, s. 45.

¹³⁷ Isings,1957: 35-Von Saldern 1980, 12.

kase örneğine oldukça benzemektedir.¹³⁸ **No.32**, Isings Form 42a ile tanımlanan ağız kenarında yatay yiv dekoru bulunan dışa çekik ağızlı kase örneği ile benzerdir. Bu örnek **No.31**'den daha geniştir. Isings bu kaselerin Pompei ve Herculaneum'da çok sayıda ve farklı çeşitlerde olmalarına rağmen, İ.S. 2.yy. ve daha sonraki yıllarda kullanılmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Bu grubun üçüncü kasesi **No.33** ise Isings Form 42b ile tanımlanmaktadır.¹³⁹ Ayrıca bu örneğin diğer bir paraleli Bodrum Sualtı Müzesi'nde sergilenmektedir.¹⁴⁰

3.1.2.5 Katlanmış Ağız Kenarlı Kaseler (No.34-35)

Bu grupta **No.34** ve **35**'in ağız çapları 13 ile 16 cm olarak değişmektedir. Bu parçaların sadece ağız kenarları iyi korunmuş bir şekilde ele geçtiğinden kaselerin tümü hakkında yorum yapmak zordur. Fakat bu kaselerin ağız kenarlarının benzer örneklerine Hanita mezarlarından çıkan derin kaselerde rastlamaktayız.¹⁴¹ Barag, bu kaselerin Batı Galile ve Güney Fenike'de geç Roma dönemine tarihlenen mezarlardan çıktığını belirtmiştir.¹⁴² Bu iki katlanmış ağız parçası Kosa'dan serbest üfleme tekniğiyle yapılmış tabak olarak tanımlanan profile de benzemektedir.¹⁴³ Bu iki katlanmış kase ağız parçası Sternini'nin sınıflandırdığı Tordoantiko cam buluntularından bir kase ile oldukça benzerdir.¹⁴⁴

3.1.2.6 Küçük Çaplı Kaseler (No.36-46)

No. 36-46 onbir adet, ağız ve kaide parçası bulunmuştur. Küçük çaplı kaselerin benzer örneklerine nadiren rastlanmaktadır, Sternini'ni sınıflandırdığı; Tordoantiko cam

¹³⁸ Grose, 1982: 23, 24, fig. 2b.

¹³⁹ Isings 1957, 58.

¹⁴⁰ Özet 1998, 96-fig. No. 56'daki örnek, Klaros'da bulunmuş olan dışa dönük kaseyle cam ipliği dekorunun bulunmaması haricinde form olarak oldukça benzemektedir.

¹⁴¹ D. Barag, (1978): "Hanita Tomb XIV A Tomb of Third and Early Fourth C.E", *Atigot*, English Series 13, fig. 33, 34.

¹⁴² Barag 1978: 23.

¹⁴³ Grose 1982, 19, 20, fig. 3c.

¹⁴⁴ M. Sternini (2001): "Reporti in Vetra Da Un Deposito Tordoantico Sul Colle Palatino" *J.G.S.* 43, fig. 7 No.48.

buluntuları arasında bu çeşit cam kaselerin benzerlerine rastlanmıştır. **No.36** ve **No.37** de ki Klaros'da ele geçmiş cam kaseler Tordoantiko cam buluntuları arasında ki bir kase ile hem çap hem de form olarak benzemektedir.¹⁴⁵ Ayrıca bu formların geniş çaplı örneklerini New York'ta Metropolitan Müzesi'nde sergilenmekte olan ve Boscoreale yakınlarındaki Publius Fannius Sinistor Villası'ndan getirilen duvar resmindeki kasede görmekteyiz.¹⁴⁶ Yine Sternini'nin sınıflandırdığı fig.10 No.93 nolu örnek ise Klaros'da bulunmuş olan **No.38** ile paraleldir. Sternini ele geçen bu cam kaseleri Geç Roma dönemine tarihlendirmektedir.¹⁴⁷ Ayrıca Barag'ın çapları 10 cm.'den daha az olan derin kase sınıflandırmasında yine Klaros'da ele geçen küçük çaplı kaselerle paralel örnekler bulunmaktadır.¹⁴⁸

Küçük çaplı kase formlarında, Tel Anafa'da bulunmuş tek bir parça örnek bulunmuştur; fakat Weinberg bunun kalıba döküm olduğunu belirtmektedir.¹⁴⁹ **No.42** olarak tanımlanan örnek ise Isings Form 85b aittir. Isings bu formları, İ.S. 2.yy.'ın sonları ile 3.yy.'ın başlarına tarihlendirmektedir. Klaros ele geçen küçük çaplı cam kase **No.43**, Isings Form 85a ile tanımlanmaktadır. Isings bu formların en erken örneklerinin İ.S. 1 yy.'ın sonları ile İ.S. 2.yy.'ın başlarına tarihlendiğini belirtmektedir. **No.41** ise Isings Form 85a'ya dahil edilmektedir.¹⁵⁰ Bu örneğin benzerlerine Kıbrıs-Episkopi'deki mezarlarda da rastlamaktayız.¹⁵¹ Bu kaselerin benzerleri Pompei duvar resimlerinde de karşımıza çıkmaktadır.¹⁵² **No.44**, ağız kenarının hafif dışa dönük olmasıyla **No.36** ile oldukça benzemektedir. Büyük olasılıkla kaide kısmı da aynı olmalıdır. **No.46** ise daha dışa dönük ağızlıdır. **No.45** diğer iki örneğe göre daha az dışa dönük olmakla birlikte temelde formlar birbirine benzemektedir.

3.1.2.7 Omurgalı Kase (No.49)

¹⁴⁵ Sternini, 2001: fig.10, No.94.

¹⁴⁶ F. Steckner, (1991): "Depictions of Glass in Roman Wall Paintings" *Roman Glass: Two Centuries of Art And Invention* London, 1991, s.87, Plate. XXIa.

¹⁴⁷ Sternini, 2001: 27, fig.10, No. 93-94.

¹⁴⁸ Barag, 1978: 42, 43, fig. 11.

¹⁴⁹ Weinberg 1970: profil 30.

¹⁵⁰ Isings 1957: 101-102.

¹⁵¹ Oliver, 1983: fig., No. 57.

¹⁵² H. Klafit, (2006): *Die Wirtschaft des Imperium Romanum*, Philipp von Zabern, s. 72, res. 71'de benzer örneğini görebiliriz.

Omurgalı kase formu çok sık görülmeyen bir formdur. Almanya-Haltern'de çiçek motifli mozaik cam kase örneklerin yanı sıra, genellikle tek renkli omurgalı kase örnekleri de görülmektedir.¹⁵³ Omurgalı cam kaseler olasılıkla terra-sigillata kaselerin taklitleridir. Bunun nedeni olarak, sadece güney Gaulish'deki terra-sigillatalarda görülen ağız kenarının cam kaselerle olan benzerliği gösterilebilir. Ayrıca hem terra-sigillataların hem de cam kaselerin metal kapların taklidi oldukları bilinmektedir. Vetera'da İ.S. 1.yy. boyunca bu kaselerin kullanıldığı görülmektedir. Bir de Vindonissa'da cam çöplüklerinde bulunan bu form örnekler bulunmuştur.¹⁵⁴ Klaros'da, Propylon sektöründe ele geçmiş olan **No.49** omurgalı kase ağız ve gövde parçası serbest üfleme tekniğinde yapılmıştır. Paralel örneklerin ışığında bu parçayı İ.S. 1 yy.'a tarihlendirebiliriz.

3.1.2.8 Diğer Fomlar (No.50-72)

3.1.2.8.1 Ayrıca Eklenmiş Kaideli Kase Formları (No.50-64, 69-70)

No.50, No.58, No.59 ve **No.60**'ın benzer örnekleri Hanita mezarlarında ele geçmiştir. Klaros'ta bulunan ve sadece kaidesi korunmuş olan parçaların benzer örnekleri derin kase formundadır. Bu kaselerin benzer örnekleri Hanita mezarları dışında, Batı Galilee ve Güney Fenike'de Geç Roma döneminde görülmektedir.¹⁵⁵ Klaros, Artemis Sektöründe bulunmuş olan **No.52** kase kaide parçasının paralelleri bilinmektedir. Isings bu derin kase formlarını İ.S. 1 ile 2.yy. arasına vermektedir.¹⁵⁶

No.53 ve **No.54**'ün paralelllerine yine Geç Roma Dönemi, Hanita mezarlarında rastlamaktayız. Bu örneklerde sığ kase formları dışı çekik gövdeli olup, kaideleri Klaros'ta bulunmuş olan örneklerle **No.53** ve **No.54** aynı kaide formlarına sahiptir. Bu sığ kaselere, derin kaselerde olduğu gibi Geç Roma döneminde; Batı Galilee ve Güney Fenike'de yaygın

¹⁵³ Isings, 1957: 17.

¹⁵⁴ Isings, 1957: 17.

¹⁵⁵ Barag, 1978: .s.23; fig.11, No.43 ile kaide formları ve kaide çapları benzemektedir.

¹⁵⁶ Isings 1957: Form 85a; Isings 1971: fig.3, No.44.

bir şekilde görmekteyiz.¹⁵⁷ **No.51** kase kaidesi ise, kase kaide formuna oldukça benzemektedir.¹⁵⁸ Sternini bu formları Geç Roma camları olarak tarihlendirmiştir. Klaros'ta bulunmuş olan **No.51** kaide parçası parelellerin ışığında Geç Roma dönemine ait olmalıdır.¹⁵⁹ Propylon'da ele geçen **No.63'** kase, kaide ve gövde parçasının benzerlerini bilmekteyiz..¹⁶⁰ Isings bu kapların metal taklitleri olduklarını vurgular ve bu kaselerin olasılıkla İ.S. 2 yy. İçinde üretildiklerini savunur.¹⁶¹

Klaros'da bulunan **No.57** ve **No.64** kase kaide parçaları ise Hollanda'nın Maastricht kentinde ele geçen kase ile benzerlik gösterir.¹⁶² Isings bu sığ kaseleri İ.S. 2.yy.'a tarihler. **No.61** kaide parçası Diyarbakır'daki Üçtepe kazılarında bulunan form ile benzerdir. Lightfoot bu formu İ.S. 3.yy.'a tarihlendirmektedir. Ayrıca Sternini'de bu forma benzer örnekleri Geç Roma camları olarak belirtmiştir.¹⁶³

Klaros'da bulunan **No.55**, **No.56** ve **No.62** kaide parçalarının birebir benzerleri olmamakla beraber olasılıkla Geç Roma kase kaide parçalarıdır. **No.69** ve **No.70** serbest üfleme tekniğinde yapılmış, ayrıca eklenmiş geniş çaplı, kase kaide parçalarıdır.

3.1.2.8.2 Yuvarlatılmış, Kalın Ağızlı Kaseler (No.65-68)

Isings bu tür kaselerin iki çeşidinin olduğunu söyler. Bunlardan ilki yuvarlatılmış ağızlı, dik kenarlı ve konkav dipli olanlarıdır. İkincisi ise daha iyi tanınır ve kaide kısmında iki tane iç içe halka kaide bulunmaktadır. Klaros'ta bulunan **No.65** ve **No.66** Isings Form. 85a ile tanımlanan yuvarlatılmış kalın ağızlı, kase grubuna girmektedir.¹⁶⁴ Klaros'ta ele

¹⁵⁷ Barag 1978: fig. 7, No. 2.

¹⁵⁸ Sternini 2001.fig. 18. No. 190

¹⁵⁹ Sternini, 2001: fig. 18, No. 190.

¹⁶⁰ Isings1971,fig. 3, 57

¹⁶¹ C. Isings, (1971): *Roman Glass In Limburg*, Wolters-Noordhoff, fig. 3, No. 57.

¹⁶² Isings1971.fig.4. 62.

¹⁶³ C. S. Lightfoot, (1991): "Recent Finds of Roman Glass from the Tigris in South-East Turkey" *Annales du 12 Congres*, fig.2 No.22- Sternini, 2001: fig. 18, No. 191.

¹⁶⁴ Ising, 1957: s.101, Form 85a.

geçen **No.65** ve **No.66** yuvarlatılmış kalın ağızlı kase formları benzer örneklerin ışığında İ.S.1-2 yy. arasına tarihlenmektedir.¹⁶⁵

No.67 diğer yuvarlatılmış kalın ağızlı kaselere göre daha kalın cidarlıdır. Bu örneğin benzeri İ.S. 1 yy.da görülmektedir. Ancak bu kaselerin renkli bezemeli örnekleri de bulunmaktadır. Klaros'ta bulunan bu kase ağız parçası ise renksiz (şeffaf) cam örnekleredir.¹⁶⁶ Ayrıca bu renksiz ya da şeffaf cam kase örneklerinin İ.S. 1 yy.da moda olduğunun önemli kanıtlarından biri de Pompei'de D. Octavius Quartio'nun evindeki duvar resminde görülmektedir. Burada renksiz cam kaseden içki içen bir Menad (Bakkha)'ın camdan yüzü gözükmektedir. Bu tasvir duvar resim sanatında cam kaselerin günlük yaşamdaki yaygın kullanımını ve bu dönemde kullanılan kaselerde renksiz ya da şeffaf camın tercih edildiğini göstermektedir.¹⁶⁷ Renksiz camların İ.S. 1 yy.'da yaygın olarak kullanılmasının nedenlerinden biride İmparator Nero döneminde (İ.S. 54-68) yoğun bir şekilde imparatorluğun sınırları içerisinde görülen kaya kristali işlemeciliğidir. Kaya kristali Neron döneminde o kadar çok talep görmüştür ki heykeller bile kaya kristalinden yapılmıştır. Bu durum cam sanatında da kaya kristali taklit olarak renksiz camların yapılmasıyla oluşmuştur.¹⁶⁸

No.68 kase ağız parçası hafif konik gövdeli yuvarlatılmış, kalın ağızlı geniş çaplı, sığ bir kase formudur. Hollanda'da mavimsi-yeşil renkte bu tipte kase ağız parçası ele geçmiştir. Klaros'daki örnekle çapları ve ağız profilleri aynıdır. Isings bu kapların terra-sigillata taklidi olarak İ.S. 2.yy.'ın ortalarından itibaren üretildiklerini savunmaktadır. Artemis Sektörü II. de bulunmuş olan **No.68** geniş çaplı bu sığ kaseyi olasılıkla İ.S. 2.yy'a tarihleyebiliriz.¹⁶⁹

3.1.2.8.3 Katlanmış, Kase Kideleri (No.71,72)

¹⁶⁵ Isings, 1971: fig. 17, No. 49.

¹⁶⁶ Isings, 1971: fig. 17, No. 274.

¹⁶⁷ G. D. Weinberg, (1999): "Ancient Glass in Athenian Temple Treasures" *J.G.S.* 41, s .42, fig. 21.

¹⁶⁸ <http://www.museum.upenn.edu/>

¹⁶⁹ Isings, 1971: fig. 11, No. 59 - O. Wessberg, (1956): "Glass: Typology- Chronology ", *S.C.E.* IV, 3, fig. 42, No. 14.

No.71 kaide formunun benzerini İsrail, Hanita mezarlarında görmekteyiz. Bu örnek Klaros'da bulunan kaide formuyla birebir paralellik göstermektedir. Barag; dışbukey gövdeli, konkav dipli bu sığ kaselerin, Güney Fenike ve Batı Galilee 'de Geç Roma döneminde oldukça yaygın olan bir form olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷⁰ Afyon Müzesi'nde bu kase kaide parçasına benzer bir örnek sergilenmektedir. Lightfoot, bu kase formunu İ.S. 3.yy.'ın sonu ile İ.S. 4.yy.'a tarihlendirmektedir.¹⁷¹

Klaros'da bulunmuş olan **No.72** ise İsrail, Hanita mezarlarındaki cam buluntuların hemen hemen 3/1 oluşturan sığ, dışa dönük kase formuna girmektedir. Bu kase formları tıpkı **No.72** gibi dar, tüp şeklinde kaideye sahiplerdir. Klaros'da bulunmuş bu formda benzer örneklerde olduğu gibi olasılıkla vurma dipli olmalıdır. Barag, bu kase formlarının Geç Roma döneminde; Güney Fenike ve Batı Galilee'de görüldüğünü söylemektedir.¹⁷²

3.1.2.9 Zarte Rippenschalen

Genellikle küçük boyutlu, serbest üfleme tekniğiyle yapılmış kaselerde, opak beyaz cam ipliğinin renkli cam üzerine eklenmesiyle ya da gövdenin aletle sıkıştırılmasıyla oluşturulan kaburgalara verilen isimdir. İ.S. 1.yy.'ın ortalarından sonra görülmeye başlanmış ve Flavius dönemine kadar kullanımına devam edilmiştir. Bu dönemden sonra ise sözedilen form ortadan kalkmıştır.¹⁷³ Kuzey İtalya'da çok sayıda bu forma sahip cam ipliği dekorlu, "*Zarte Rippenschalen*" kaseler ele geçmiştir. Aynı zamanda Kıbrıs, Suriye, Batı Anadolu ve başka merkezlerde de benzer örnekler görülmektedir. Sardis'te de Roma Erken İmparatorluk dönemine tarihlenen tabakalarda "*Zarte Rippenschalen*" kaseler

¹⁷⁰ Barag, 1978: s. 13, fig. 6, No. 5.

¹⁷¹ C. S. Lightfoot, (1989): "Afyon Müzesi Cam Eserler Koleksiyonu -A Catalog of Glass Vessels in Afyon Museum" *BAR.İnternational Series* 530, 1989, fig. 8, No. 2;Isings 1971: fig. 19.,No. 153.

¹⁷² Barag, 1978: s.17, fig. 7, No. 10.

¹⁷³ Isings, 1957: 35; Von Saldern, 1980: 12.

görülmektedir.¹⁷⁴ Ayrıca Split'te de, İ.S. 1.yy.'ın ikinci ve üçüncü çeyreğine tarihlenen “*Zarte Rippenschalen*” kaseler bulunmuştur.¹⁷⁵

Bu çeşit süslemeli kase formları Kuzey İtalya'da İ.S. 1.yy.'ın ortalarından sonraya tarihlendirilen konteks buluntular ele geçmiştir. Bu kaselerin hemen hemen tümünde cam ipliğinin traşlanmasından kaynaklanan izler görülmektedir. Fakat Samothrace mezarlarında serbest üfleme tekniğiyle yapılmış cam ipliği dekorlu “*Zarte Rippenschalen*” olarak adlandırılan kaburgalı kaselerin hiçbirinde bu izlere rastlanmamaktadır.¹⁷⁶ Almanya, Magdalensberg'de İ.S. yüzyıla tarihlenen cam ipliğinden yapılmış kaburgalara sahip, *Zarte Rippenschalen*, kaseler ele geçmiştir.¹⁷⁷ Bu kaseler Hollanda-Velsen'de de bulunmuştur.¹⁷⁸ Tunus-Kartaca'da yine bu çeşit kaseler ortaya çıkarılmıştır. Almanya, Kassel¹⁷⁹ ve Nida-Hedderheim kazılarında bu tipte kaselere rastlanmıştır.¹⁸⁰

3.1.2.10 Cameo Tekniğinde Kaseler

Cameo tekniği; mücevher yapımında özellikle pendant, gemma, yüzük taşlarının yapımında Hellenistik dönemden başlayarak uygulama alanı bulmuştur. Cameo tekniği, renkli taşların üst üste konması ve en alttaki tabakanın fon oluşturacak şekilde üsttekilerinin kabartma biçiminde işlenmesi prensibine dayanan bir dekor tekniğidir.¹⁸¹ Bu yarı değerli taşlarda cameo tekniğinin en çok kullanıldığı taş, onyx'dir. Roma döneminde cam kaplara uygulanan bu teknik, cam ustaları için renk seçimlerinde oldukça dikkat gerektiren zahmetli bir dekor tekniğiydi. Bu nedenden pratikte hiçbir zaman yaygın duruma gelmemiştir.

¹⁷⁴ Von Saldern, 1980: 12, 13.

¹⁷⁵ Von Saldern, 1967: 43.

¹⁷⁶ Dusenbery, 1967: 45.

¹⁷⁷ B. C. Ruth, (1979): “*Die Römischen Gläser von Magdalensberg*”, *Kärtner Museumsschriften*, 65, Klagenfurt, s. 43-46.

¹⁷⁸ S.M.E. Van Lith,(1977): “Römiches Glass aus Velsen” *Oudh Meded* 58, 1-62 , s.29

¹⁷⁹ T. E. Haevernick, (1981): *Beirage zur Glassfoischung, Die Verbreitung der Zarten Rippenschalen*, Mainz am Rhein, s. 172.

¹⁸⁰ E. Welker, (1977): “Die Röischen Glöser von Nida-Hedderheim”, *Britannia*, Vol. 8, s.485-486, s.18.

¹⁸¹ Erten, 2001; 76, 77.

Roma dönemi *cameo* teknikli camlarda iki dönem saptanmıştır. İlk dönem, erken imparatorluk dönemidir. Bu dönem yaklaşık olarak İ.Ö.25 ile İ.S. 50, 60 yılları arasındaki zaman dilimidir. İkinci dönem ise geç imparatorluk dönemidir. Bu dönemde İ.S. 3.yy.'ın ortaları ile İ.S. 4.yy.'ın ortalarıdır. Fakat bu dönem sadece bir adet cameo tekniğinde cam bulunmuştur. Cameo dekor tekniği; serbest üfleme, kalıba döküm ve cam panellerde kullanım alanı bulmuştur.¹⁸² Türkiye'nin Karadeniz sahillerinde antik adı Herakleia Pontika olan günümüzdeki adı ise Karadeniz Ereğlisi olan bölgede cameo dekor tekniğiyle yapılmış, Morgan adı verilen kase bulunmuştur. Whitehouse, Morgan kabının kalıba döküm ya da serbest üfleme tekniğinde yapılmış olduğunu belirtir. Morgan kasesi, şeffaf mavi üzerine opak beyaz camdan yapılmıştır. Üzerindeki betimlemede Dionisyak bir ritüel gerçekleştirilmektedir.¹⁸³

3.1.2.11 Emaye (Mine) Tekniğinde Kaseler

B. Rütüti, emaye tekniğinin günümüzdeki uygulamalarında; cam tozlarının cama yapıştırılması, metal oksit sayesinde camın boyanması, yağ ya da su ile boyanacak alanın sınırlandırılması, fırça ile boyanın camın yüzeyine uygulanması gibi aşamalarının oldukça benzer olmasına rağmen, erken dönemlerde bu tekniğin cam kaplara nasıl uygulandığının tam olarak bilinmediğini vurgular.¹⁸⁴ Bu aşamalardan sonra camın yüzeyindeki boyanın firnis haline gelene kadar fırında ateşe tutulduğunu fakat camın bu ateşe tutulması esnasında önemli olan camın yüksek ateşten daha az ateşe tutularak camın her noktasının yumuşatılması gerektiğini söyler. Bu teknik büyük bir ustalık gerektirdiğinden emaye tekniğini kullanabilecek yetenekte çok az cam ustası olmuştur. Emaye tekniğinde yapılmış cam kapların kökeninin nerde ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat bunların metal emaye teknikle olan yakın benzerliklerinden dolayı, kökeninin Doğu Akdeniz olabileceğine inanılır. En erken emaye tekniğinde yapılmış kaseler kesinlikle İ.Ö.1.yy.'ın sonları ile İ.S.1.yy.'ın başlarına tarihlenmektedir. Emaye tekniğinde yapılan

¹⁸² Whitehouse, 1991: 19, 26.

¹⁸³ Whitehouse, 1990: 141.

¹⁸⁴ Rütüti, 1991: 122, 123.

süslemelerde kuşlar yaygın bir motif olarak görülür. Bunun dışında sarmaşık yaprakları, üzüm dalının bıyıkları (*tendrils*) gibi motifler de kullanılmıştır.

Bugüne kadar sürdürülen Klaros kazılarında; Zarte rippenschalen, *cameo* teknikli cam kaseler ya da Emaye (mine) teknikli kaselere rastlanmamıştır. Ancak birçok farklı teknik ve dekor çeşidine sahip cam eserlerin Klaros'da bulunması; Zarte rippenschalen, *cameo* teknikli cam kaseler ile Emaye (mine) teknikli kaselerinde Klaros Kazıları'nda rastlanması olasılığı güçlendirmektedir.

3.1.3 Kalıba Üfleme Tekniğinde Yapılmış Kaseler (No.47,48)

Kalıba üfleme tekniğinde, kalıp olarak pişmiş toprak ya da ıslak ahşap kalıplar kullanılır. Cam üfleme çubuğunun ucuna alınan erimiş durumdaki cam pişmiş toprak ya da ıslak ahşap kalıbın içine sokularak kalıbın şeklini alana kadar şişirilir. Yüksek sıcaklıkta olan cam, eğer ıslak tahta kalıp kullanılıyorsa kısa zamanda tamamlanması gerekir. Kalıplar istenilen forma göre iki ya da daha çok kalıptan oluşabilir.¹⁸⁵ Kalıba üfleme tekniğinin ilk kez uygulandığı yer olarak, genellikle Doğu Akdeniz Bölgesi kabul edilir. Gerçekten de bu bölgedeki Sidon ve Roma Dönem'inde Suriye bölgesinde, kalıba üfleme tekniğinin oldukça sık uygulandığı örnekler görülmektedir. Serbest üfleme tekniğinin ilk kez uygulandığı bu bölgede daha sonra kalıba üfleme tekniğinin keşfedildiği yaygın bir görüştür. Serbest üfleme tekniği ile kalıba üfleme tekniği arasında, şu zamana kadar ele geçirilen arkeolojik buluntular ışığında yetmiş yıllık bir zaman farkı bulunduğu tespit edilmiştir. Kalıba üfleme tekniği İ.S. 1.yy.'ın ikinci ve üçüncü çeyreğinden sonra elli yıllık bir dönem daha yaygın olarak devam etmiştir.¹⁸⁶ Bazı kalıba üfleme tekniğinde yapılmış camlar kaplar üzerinde camı yapan atölyeler ya da bireysel isimler yer almaktadır. Bugüne kadar aşağı yukarı 130 tane cam yapımcısının mühürü bu kaplar üzerinde tespit edilmiştir. Bunlar arasında, İ.S. 1.yy.'ın ilk yarısında yaşamış olan ve kalıba üfleme teknikli kap formları yapmış olan en ünlü eser üreticisi Ennion'dur. Ennion'un 20 den daha fazla kalıba üfleme kabı bugüne

¹⁸⁵ Ü. Canav, (1985): *Türkiye Şişe Cam Fabrikaları Cam Eserler Koleksiyonu*, İstanbul, s. 33.

¹⁸⁶ J. Price, (1991): "Decorated Mould-Blown Glass Tablewares in the First Century AD." *Roman Glass: Two Centuries of Art And Invention*, London, s. 71-74.

kadar gelmiştir.¹⁸⁷ Ennion'un önceleri Sidon'da daha sonra da İtalya'da kalıba üfleme tekniğinde cam kaplar genellikle de bardak yapmıştır fakat bunun yanı sıra kase formlarında yaptığı bilinir.¹⁸⁸ Ennion'un yanı sıra Artas, Neikon, Eirenaios ve Megas da diğer bilinen kalıba üfleme teknikli kaplar yapmış ve imzaları bilinen cam ustaları ya da cam atölyeleridir.¹⁸⁹ Klaros'da, **No.47** ve **No.48** iki kalıba üfleme tekniğinde yapılmış cam kase örnekleridir. **No.47** cam kaseinin benzer örneği Tire Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu kase İ.S. 1 yy.'in ortalarına tarihlenmektedir.¹⁹⁰

Hayes; **No.48** benzerlerinin Suriye-Filistin ve Batı'da çok fazla üretildiğini belirtmektedir. Bir de Suriye-Filistin'deki erken üretim kalıba döküm kaselerin gelişmiş formlarının Sidon kalıba üfleme kaseler olduğunu ileri sürmektedir.¹⁹¹ Euphrates'deki Tille kazılarında **No.48** ile paralel kalıba-üfleme kaseler bulunmuştur.¹⁹² Stern ise, bu kalıba üfleme cam kaseleri belirgin omuzlu cam kaseler olarak tanımlamaktadır. Bu cam kaselerin İ.S. 1 yy.'in ortalarına ya da II. çeyreğine tarihlendirmektedir.¹⁹³ Klaros'da ele geçmiş olan belirgin omuzlu kalıba üfleme cam kase paralel örneklerin ışığında İ.S. 1.yy.'in ortalarına tarihlenebilir.

3.2 MERHEM VE PARFÜM KAPLARI (No.73-93)

3.2.1 İç Kalıp Tekniği (No.73,74)

¹⁸⁷ Grossmann, 2002: 24.

¹⁸⁸ Canav, 1985: 34.

¹⁸⁹ Richter, 1911: 16.

¹⁹⁰ Gürler, 2000a: 72, No. 90.

¹⁹¹ Hayes, 1975 :31-33.

¹⁹² C. S. Lightfoot, (1985): "A Roman Glass Flask in Gaziantep Museum" *Anatolian Studies*, XXXV, 1985, Fig. 52.

¹⁹³ E. M. Stern, (1995): *The Toledo Museum of Art Mould-Blown Glass*, Ohio, s. 101, No. 13.

İç Kalıp Tekniği, cam yapımında kullanılan en eski tekniktir. Kum, kömür tozu, gübre ya da benzeri bir malzeme ile hazırlanan iç kalıp metal bir çubuğun ucuna tutturulur. Daha sonra ise ısıtılan bu iç kalıbın cam kap oluşumuna kadar geçirdiği aşamalar şöyle sıralanabilir:

Birinci Aşama: Yüksek derecede ısıtılan iç-kalıp, toz haline getirilmiş camın üzerinde yuvarlanarak çevresinin cam tozlarıyla kaplanması sağlanır. İç-kalıp yeterince ısınmışsa bu cam tozları eriyerek kalıbın yüzeyini camla kaplar. Bu işlem yeterli kalınlık ve istenilen şekil sağlanana kadar devam eder.

İkinci Aşama: Tekrar ısıtılan cam kalıp, eriyik halde bekleyen cama daldırılıp, iç kalıbın iyice cam hamuruyla sıvanması sağlanır.

Üçüncü Aşama: İkinci bir cam çubuk yardımıyla, şekillenen iç kalıbın dış yüzeyine, cam iplikleri dolandırılır. Daha sonra düz ve sert bir zeminde yuvarlandırılarak bu cam ipliklerinin camın dış yüzeyine iyice apliance olması sağlanır. İstenilen dekora göre tahta uçlu bir tarak ya da sivri uçlu bir metalle zamanın modası olan zik-zag, fisto, kuştüyü bezemeler yapılır ve tekrar düz ve sert zeminde yuvarlanan kabın yüzeyi düzleştirilir. Bu işlemlerden sonra ağız, kulp ve kaide kısımları eklenir. Soğuyan kabın içerisinde kullanılan iç-kalıp malzemesi temizlenerek kap tamamlanmış olur. Yalnız kabın içindeki kalıp artıkları ne kadar temizlenirse temizlensin iç-kalıp tekniğinde yapılmış kapların hepsinde iç tarafları pürüzlü olarak kalır.¹⁹⁴

En erken cam biçimlendirme tekniği olan iç-kalıp yöntemi cam üfleme tekniğinin bulunmasında çok önceleri İ.Ö. 2. binin ortalarında ortaya çıkmıştır. İç kalıp tekniği ilk olarak kapalı kaplarda görülmüştür. İç-kalıp tekniğinin en erken örneklerine Mezopotamya ve Mısır'da rastlanmaktadır.¹⁹⁵ Ancak bugüne kadar bulunmuş en erken tarihli iç-kalıp tekniğinde yapılmış cam kap İ.Ö. 16 yy.'ın ortalarına tarihlenmektedir. Bu cam kap yarı saydam mavi üzerine beyaz cam ipliği bezemeli olup bir şişe formunun boyun parçasıdır.¹⁹⁶ Ancak İç-kalıp teknikli kaplara en çok İ.Ö. 6. yüzyıl ile İ.S.1 yüzyıl başlarındaki dönemde

¹⁹⁴ Ş. Atik, (1988-1990): "İç kalıp tekniği ile yapılmış Anadolu kaynaklı camlar" *I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu*, s. 17.

¹⁹⁵ M. E. Stern, (1989a): "The Production of Glass Vessels in Roman Cilicia" *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte*, vol.22, s.121.

¹⁹⁶ Ü. Özgümüş, (2000): *Anadolu Camcılığı*, T. İş Bankası Yay., İstanbul, s. 16.

çok sık olarak rastlanmaktadır. Bu teknikte, *amphoriskos*, *oinokhoe*, *alabastron* ve *aryballos* gibi kısıtlı formlarla üretim yapılmıştır.¹⁹⁷ İ.Ö.6.yy.'da Yunan seramiğinin iç-kalıp tekniğinde üretilen camlar üzerinde etkisi arttığını bilmekteyiz. Bu yüzyılda üretilen formlardan örneğin *amphoriskos* Yunan seramiğinden alınan bir formdur.¹⁹⁸ Mezopotamya'da üretilen iç-kalıp teknikli camlar arasında yapılan çalışmalarda Geç Bronz Çağı camları Erken Dönem Grubu olarak, I.binyılda üretilen camlar ise Geç Dönem Grubu olarak, iki evreye ayrılmıştır.¹⁹⁹ İ.Ö.16 yüzyıldan İ.Ö 7 yüzyılın sonlarına kadar Mezopotamya'da iç-kalıp tekniğinde yoğun bir şekilde üretim görülmüştür. Bu tarihten sonra İ.Ö. 612'de Asur İmparatorluğu'nun yok olmasından sonra, Mezopotamya, cam üretiminde ki egemenliğini Mısır'a kaptırmıştır.²⁰⁰ Mısırlılar iç-kalıp tekniğinde genellikle kabın zemininde mavi rengi; dekor renginde ise beyaz, sarı, yeşil, kırmızıyı tercih etmekteydiler. Dekor motiflerinde zig-zaglar ve spiraller ağırlıktaydı.²⁰¹

İç-kalıp tekniğiyle ilgili yapılmış olan genel tipoloji ve kronolojiyi ilk defa 1940 yılında Fossing yapmıştır. Fossing'in "*Glass Vessels Before Glass-Blowing*" adlı eseri²⁰² 1981 yılındaki D.B. Harden'in "Catalogue of Greek and Roman glass in the British Museum Volume I" adlı eserine kadar öncü bir çalışma olarak kullanılmıştır. Harden bu çalışmayı geliştirerek, Fossing'in farketmediği Mezopotamya I. Grubu da onun yaptığı sınıflandırmaya eklemiştir. Fossing; Harden'in tanımladığı 4 grubu daha önceden farkederek kitabında yayınlamıştır.

Harden'in iç-kalıp tekniğiyle ilgili sınıflandırması şöyledir:

I. Mezopotamya Grubu: İ.Ö. 7.yy ile erken 6. yüzyıl.

II. 1/Akdeniz Grubu: İ.Ö. 6.yüzyılın ortaları ile erken 4. yüzyıl.

¹⁹⁷ E. Y. Erten, (1999): "Kilikia'da Cam", *Olba II*, I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Cam Sempozyumu Bildirileri, s. 173, 174.

¹⁹⁸ R. A. Grossmann. (2002): *Ancient Glass, A Guide to the Yale Collection*, Yale University Art Gallery, s. 7.

¹⁹⁹ D. B. Harden., (1981): *Catalogue of Greek and Roman glass in the British Museum, Volume I*, British Museum Publications Limited, s. 31, 51.

²⁰⁰ A. L Oppenheim, R. H. Brill, D .Barag, A. Von Saldern. (1970): *Glass and Glassmaking in Ancient Mesopotamia*, Corning N.Y. (Corning Museum Of Glass Monograph) s. 5, 9, Oppenheim'in Mezopotamya'da ele geçen camlarla ilgili çivi yazılı tabletlerini çevirmesi Mezopotamya'lı cam ustalarının cam yapımı ve camın içerikleri hakkında oldukça yararlı bilgiler vermektedir.

²⁰¹ J. Schlosser. (1977): "Das Alte Glass ' *Klinkhardt/Biermann*, Brounschweis, s. 13

²⁰² P. Fossing, (1940): *Glass Vessels before Glass-Blowing*, Ejnar Munksgaard, Copenhagen.

- III. 2/Akdeniz Grubu: İ.Ö. 4.yy ile erken 3. yüzyıl.
 IV. 3/Akdeniz Grubu: İ.Ö. 3.yy ile geç 1. yüzyıl.
 V. İtalyan Grubu: İ.Ö. geç 7. yy ile erken 4 yüzyıl.²⁰³

İç-Kalıp tekniğiyle yapılmış camların görüldüğü merkezler;

En erken cam biçimlendirme tekniği olan iç kalıp cam üfleme tekniği bulunmadan önce İ.Ö. 2.binin ortalarında ortaya çıkmıştır. İç kalıp tekniği ilk olarak içi boş cam objelerde ve kaplarda görülmüştür.²⁰⁴ İç kalıp tekniği en erken olarak Mezopotamya ve Mısır'da üretildiği biliniyor. Bunların dışında iç kalıp tekniğinin en erken görüldüğü yer

Alalakh (Tell Atchana) günümüzde Antakya'dır. Alalakh'da İ.Ö. 1595'e tarihlenen VI. tabakada en erken cam kaba ait parçalar gelmiştir. İ.Ö. 15. yüzyılın ikinci yarısında Hurri-Mitanni bölgesinde birçok merkezde örneğin; Niniveh, Nuzi, (Yorgan Tepe), Assur, Tell al Rimah, Tell el Fakhar ya da Tell Brak ve Habur vadisindeki Chagar Bazar'da cam endüstrisinin varlığı bilinmektedir.²⁰⁵ Geç Tunç Çağlarının sonlarında yani İ.Ö. 14 ve 13. yüzyıllardaki cam ticaretinin en büyük kanıtı ise "Uluburun" batığıdır. Rodos'un karşısındaki Uluburun'da bulunan batıkta; farklı ağırlıklarda ve şekillerde iki yüz bakır külçe, bunun yanında işlenmemiş fil ve su aygırı dişleri, altın ve gümüş takılarla²⁰⁶ birlikte bu batıkta 200 disk şeklinde dökme camdan külçe ortaya çıkarılmıştır. Bu da erken çağlarda bile camın uluslararası ticarete önemini gösteren bir kanıttır ki bu camlar büyük ihtimal ile boncuk ve iç-kalıp tekniğinde kaplar yapılmak üzere sipariş verilmiştir.²⁰⁷ Camda o dönemde popüler olan herşey uygulanmaya başlanmış, hatta bunun en açık kanıtlarından biri de İ.Ö. 9. ve 8. yüzyıllara ait mezarlarda çıkan incir şeklinde yapılmış cam boncuklardır. Bu dönemde yoğun bir şekilde üretildiği düşünülen incir ağaçlarının günlük yaşamda sıkça rastlanması bunların cam yapımı gibi ayrı sektörlerde de ürtilmelerine neden olmuş ve yüzyıllar boyunca da insanın günlük yaşamında karşılaşp beğendiği şeylerin bir yansıması camda kendini bulmuştur.²⁰⁸

²⁰³ Harden, 1981: 31, 51.

²⁰⁴ Stern, 1989a: 121.

²⁰⁵ E. Erten, (2002): "Glass in Hittites", *V. International Congress of Hittitology*, Çorum, s. 1.

²⁰⁶ C. G. Starr. (2000): *Antik Çağda Deniz Gücü*, (çev: Gürkan Ergin) İstanbul, Homer Kitabevi, s. 7.

²⁰⁷ G. F. Bass. (2003): *Su Altında Arkeoloji; Bir Arkeoloğun Türkiye Macerası*, İstanbul, s. 164, 266.

²⁰⁸ G. A. Eisen, (1919): "Antique Glass", *The Art Bulletin*, Vol. 2, No. 2, s. 87-119.

Rodos'ta iç-kalıp tekniğiyle üretilmiş oldukça fazla miktarda alabastronlar bulunmuştur. Bu kapların Mezopotamya'da üretilip, daha sonra Rodos'a ihraç edilmiş olmaları mümkün olabileceği gibi, Rodos'a göç etmiş Mezopotamyalı ustalar tarafından üretilmiş olmaları da olasıdır. Fakat her iki durumda da Rodos, İ.Ö. 6.yüzyıl ortalarında iç-kalıp tekniğiyle cam üreten önemli bir merkez haline gelmiştir. Daha sonraları ise bu sanat Akdeniz ve Karedeniz bölgelerine büyük olasılıkla buradan yayılmıştır. Bir de bu kapların kalıba döküm olarak yapılmış ve daha sonra traşlanarak süslemeleri yapılan kaseler kadar değerli olmadığı, krallığa ait özel yerleşim yerlerinden çok, mezarlarda bulunmasından anlaşılmaktadır. Susa'da iç-kalıp tekniğiyle Geç Elam cam atölyelerinde üretilmiş sayısız cam kaplar, Mezopotamya'da üretilmiş olan kapların gerçek birer kopyalarıdır. Bu kaplara ayrıca Urartu yerleşimi olan Karmir Blur'da rastlamaktayız,²⁰⁹

Ayrıca Klasik dönemlerde Athena kutsal alanı ve yazıtlardaki listeler göstermektedir ki; altın, gümüş değerli taşlar ve Hyalos bu listelerde yer almaktadır. Aristophanes “*hyalos*” sözcüğünü; *diaphones*, yani şeffaf olarak açıklamaktadır. Klasik dönem Yunan Dünyası'nda bugünkü (günümüz) anlamıyla bilinen cam *hyalos* olarak açıklanmıştır. Arkeolojik kanıtlarda kaya kristaline değil, cama *hyalos* denildiğini ispatlamaktadır.²¹⁰ Klasik dönemde bir diğer cam terimi ise “*Linthinos*” dur. Bu sözcüğü en erken olarak Herodotos kullanmaktadır. Herodotos: “*Mısırlı rahiplerin timsahları kutsal saydığını ve onlara altından ve camdan küpeler taktıklarını* söyler.²¹¹ Stern'e göre “*Lithinos*” sözcüğü renkli camları anlatmak için klasik dönemde kullanılan bir sözcüktü. İ.Ö. 6. yüzyılın sonları ile İ.Ö. erken 5. yüzyıldaki Parthenon buluntuları Kıta Yunanistan'da iç-kalıp teknikli kapları anlatmak için bu sözcüğün kullanıldığını göstermektedir.²¹²

Yunanistan'da ise İ.Ö. 5 ve 4. yüzyıllar arasında iç kalıp teknikli cam kaplar oldukça yaygın olarak görülmektedir. Athena Tapınağı buluntuları arasında İ.Ö. 5.yy.'ın ilk yarısına tarihlenen ve şu anda Toledo Müzesi'nde bulunan iç kalıp teknikli *oinokhoe*

²⁰⁹ Lightfoot-Arslan, 1992: 3.

²¹⁰ Stern, 1999a: 19, 20.

²¹¹ Herodotos, 2. 69.

²¹² Stern, 1999a: 20.

bulunmaktadır. Ayrıca yine Athena Tapınağı kazılarında ortaya çıkarılmış ve Württembergisches Landes Müzesi'nde sergilenmekte olan İ.Ö. 330-300 tarihine ait iç-kalıp tekniğinde minyatür *hydria* parçası ya Rodos üretimi ya da Batı Anadolu atölyelerinde üretilmiştir.²¹³

Kilikia'da iç-kalıp tekniğinde üretilmiş cam örneklerine rastlamaktayız. Bu örneklerden Mersin Müzesi'nde sergilenmekte olan İ.Ö. 4.yy.'ın ortaları ile İ.Ö. 3.yy.'ın ortalarına tarihlenmekte olan *oinokhoe*, Tarsus Müzesi'nde bulunan *amphoriskos* ve Adana Müzesi'nde İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen bir *oinokhoe*, yine İ.Ö.5 yüzyıla tarihlenen *alabastron* gösterilebilir.²¹⁴ Gordion Müzesi'nde sergilenmekte olan İ.Ö. 6. yüzyıl ile 5. yüzyıl arasına tarihlenen iç-kalıp tekniğinde yapılmış bir *alabastron* bulunmaktadır.²¹⁵ Afyon Müzesi'nde de İ.Ö. 6. ve 5. yüzyıla tarihlenen *amphoriskos*, *alabastron*, *oinokhoe* formlarında camlar sergilenmektedir.²¹⁶ Ayrıca Anadolu Medeniyetleri Müzesinde boyun kısmı kırık İ.Ö.6. yüzyılın sonu ile İ.Ö. 5.yüzyılın başlarına tarihlenen *amphoriskos* bulunmaktadır.²¹⁷ Stratonikeia'da 1986 yılında rastlantı sonucu bir yol kazısı sırasında açılan bir mezarda bulunan *amphoriskos*, Doğu Akdeniz üretimi olup İ.Ö. 2-1.yüzyıllarda Anadolu'nun güney kıyılarına getirilmiştir. Siyah cam hamurlu bu merhem şisesi iç-kalıp tekniğiyle biçimlendirilmiş ve üzerine beyaz ve sarı cam iplikleri sarılarak tüy motifi biçiminde aletle şekillendirilmiştir.

Köyceğiz'de bulunmuş, iç-kalıp tekniğiyle yapılmış ve şimdi Bodrum Müzesi'nde sergilenmekte olan Hellenistik döneme ait *aryballos* bulunmuştur.²¹⁸ Ephesos yakınlarında Ab-ı Hayat yöresinde 1982 yılında köylülerin açmış olduğu bir mezarda pişmiş topraktan yapılmış iki giysili kadın heykelciği ile bir cam *oinokhoe* birlikte bulunmuştur. Bu cam *oinokhoe*; lacivert zemin üzerine sarı, mavi ve turkuaz renklerinde zig-zag dekorları bulunmaktadır. Dudak kenarı sarı, mavi ve turkuaz renkli bantlara sahip, boyunda iki

²¹³ M., E. Stern, (1999a): Ancient Glass in Athenian Temple Treasures" *J.G.S.* 41, 19-50, s. 36.

²¹⁴ Erten, 1999: 175.

²¹⁵ K. Sams-İ. Temizsoy, (2002): *Gordion Museum*, s. 7.

²¹⁶ Lightfoot, 1989, 71-72.

²¹⁷ Aynur Özet (1987): "Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Cam Örnekleri İle Antik Çağda Cam Yapımı", *Bellekten*, 51, s. 591.

²¹⁸ Özet, 1998: 18.

kabartma halinde sarı şerit, gövdenin bir bölümü ile kaide eksiktir. Efes Müzesi'nde yer alan cam *oinokhoe*'nin yakın benzerleri Rhodos'taki Kamiros (Makri Langoni) Nekropol'ünden gelmektedir. Ancak farklı olarak Ephesos *oinokhoe*'sinin omuzları kalkık ve daha düzdür. Bu eser paralel örnekleri doğrultusunda İ.S. 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmektedir.²¹⁹

İç-Kalıp tekniğiyle üretilen formların kronolojik gelişimi şöyledir;

3.2.1.1 Alabastron (No.73)

İç-kalıp tekniğinde en yaygın olarak kullanılan *alabastron*dur. *Alabastron*un yüzyıllara göre form, dekor ve kullanılan renklerinde değişim olduğu görülür:

VI.yy.- IV.yüzyıl arası;

Form: Boyun kısa, boyundan kaideye doğru genişleyen gövde, kulak şeklinde kulplar (Ördek kafası olarak adlandırılarda vardır.²²⁰)

Dekor: Cam ipliğinden zig-zag ve spiral bezemeler

Renk: Camın zemini, koyu mavi, kahverengi-menekşe, yeşilimsi ya da siyahtır. Kullanılan dekor renklerinde ise açık renkleri tercih etmişlerdir. Beyaz, sarı, açık mavi-yeşil bu renklerden bazılarıdır.

IV.yy.- III.yüzyıl arası;

Form: Boyun biraz uzamaya başlar, kulak şeklinde kulplar önceki dönem göre daha küçülür.

Dekor: Cam ipliğinden zig-zaglar, önceki döneme göre birbirine daha yakın yapılmaktadır.

²¹⁹ Ö. Özyiğit,(1992): "Efes Müzesindeki Arkaik Dönem Sonu Buluntuları", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi* VI, İzmir, s .91-94.

²²⁰ M. S. Goldstein (1979): "*Pre-Roman And Early Roman Glass In The Corning Museum of Glass*" Corning, New York, s.124, Goldstein bu formun kulplarını "Duck's head" olarak tanımlamaktadır.

Renk: Camın zemini, koyudur. Genellikle renk tercihi olarak mavi tercih edilir. Beyaz önceki döneme göre daha az kullanılır. Boyun tek renklidir.

Hellenistik Dönem:

Form: Boyun oldukça uzanıştır. Bazı örneklerde gövdenin yarısı uzunluğuna sahip olanlar vardır. Kulplar oldukça küçülmüştür.

Dekor: Cam ipliği dekoru kabın kaidesinden boynuna kadar devam etmektedir.

Renk: Camın zemini, koyu mavi, siyah, kahverengidir. Dekorda kullanılan cam iplikleri beyaz, sarı ve kırmızıdır. Kırmızı bu dönemde kullanılan yeni bir renktir.

Klaros Kehanet merkezinde, Artemis Sektörü'nde iç-kalıp tekniğiyle yapılmış ağız kenarı açık mavi boyun kısmı ise kahverengimsi-menekşe renkli **No.73** alabastron ağız ve boyun parçası ele geçmiştir. Bu parçanın benzer örneklerine sıkça rastlanmaktadır.²²¹ Akdeniz grubu Form.2 dir. **No.73**'ün benzer örneklerle ağız çapları hemen hemen aynıdır. Bodrum Müzesi'nde sergilenmekte olan, alabastronla ağız çapları birebir aynıdır.²²² Goldstein Klaros'taki alabastrona benzer parçayı Doğu Akdeniz, olasılıkla da İtalya üretimi olarak düşünmektedir. Bu parçayı İ.Ö. 5 yy. ile İ.Ö. 4.yüzyıla tarihlemektedir.²²³ Harden'in iç-kalıp teknikli kaplarda yapmış olduğu sınıflamada bu alabastron ağız ve boyun parçası I. Akdeniz grubu form.2'ye verilebilir. Harden bu grubu; İ.Ö. 6.yüzyılın ortaları ile erken 4. yüzyıla tarihlemektedir.²²⁴

3.2.1.2 Amphoriskos (No.74)

İç-kalıp tekniğinde alabastrondan sonra kullanılan ikinci en yaygın formdur. Yüzyıllara göre form, dekor ve renklerde farklılıklar gözlenir:

VI.yy.- IV.yüzyıl arası;

²²¹ Özet 1998, s.39, 7-Atik,1990, res.17- Goldstein, 1979, s.128 263-Fossing, 1940, 67 fig.41, Harden 1981, s.59 I. Akdeniz grubu form.2

²²² Özet, 1998: s. 39, 7.

²²³ Goldstein, 1979, s.128, 263.

²²⁴ Harden, 1981: 58, 59.

Form: Boyun kısa, şişkin gövdeli, boyunda omuza doğru iki dikey kulp

Dekor: Cam ipliğinden zig-zag ve spiral bezemeler

Renk: Camın zemininde, koyu renkler, dekorda ise açık renkler kullanılmıştır.

IV.yy.- III.yüzyıl arası;

Önceki dönemle, form,dekor ve renk olarak pek farklılık görülmez.

Hellenistik Dönem:

Form: Boyun önceki dönemlere göre farkedilebilir derecede uzar, ayrıca yeni amphoriskos çeşitleri çıkmaya başlar.

Dekor: Cam ipliğinden zig-zag ve spiral bezemeler,

Renk: Camın zemininde, koyu renkler, dekorda ise açık renkler kullanılmıştır.

No.74 iç-kalıp teknikli gövde parçası ise büyük olasılıkla bir amphoriskos'a ait olmalıdır. Neden olarak gövde parçasının düz değil de, küresel form biçimde olması gösterilebilir. Barag 1985, plate 10, No.85 Catalogue of Western Asiatic Glass in the British Museum de ki örnek Klaros'ta ele geçen örneğe benzemektedir. Barag bu amphoriskos parçasını İ. Ö. 6 yüzyıl ile İ.Ö. 5.yüzyıl arasına tarihlemektedir. Bu parçada Klaros'taki örnek gibi cam ipliğinden spiral dekor yapılmıştır. Klaros'ta ele geçen parça gövdenin çok ufak bir kısmıdır. ²²⁵

Klaros'da Artemis ve Batı Onur Anıtları (B.O.A.) sektörlerinde ele geçen bu parçalar şu ana kadar ele geçen cam parçaları arasında en erken örneklerdir. Bununla birlikte ithal bir form olmanın dışında büyük olasılıkla paralel örneklerin ışığında Doğu Akdeniz üretimi olmalıdırlar.

3.2.1.3 Aryballos

Diğer iki forma göre daha az görülürler. Hellenistik dönemde oldukça nadirdirler.

²²⁵ D. Barag, (1985): *Catalogue of Western Asiatic Glass in the British Museum*, Volume I, s. 81, 82, Plate 10, No. 85.

VI.yy.- IV.yüzyıl arası;

Form: Boyun kısa, şişkin gövdeli,

Dekor: Cam ipliğinden zig-zag ve spiral bezemeler, ve dekor sadece kabın gövdesinin ortasında bulunur.

Renk: Camın zemininde, koyu renkler ve çoğunlukla da koyu mavi kullanılır, dekorda ise açık renkler kullanılmıştır.

IV.yy.- III.yüzyıl arası;

Form: Genel formunun yanında, değişik aryballos formlarında görülmektedir.

Dekor: Cam ipliğinden zig-zag ve spiral bezemeler, ve dekor sadece kabın gövdesinin ortasında bulunur.

Renk: Camın zemininde, koyu renkler ve çoğunlukla da koyu mavi kullanılır, dekorda ise açık renkler kullanılmıştır.

Hellenistik Dönem:

Amphoriskos'larda bu dönemde artış olmasına karşın, Aryballos'lar çok az görülmektedir. Ayrıca iç-kalıp tekniğinde; *oinokhoe*, *hydria* ve *unguentarium* formlarında az da olsa görülmektedir.²²⁶

3.2.2 Serbest Üfleme Tekniği

Güney Hindistan'ın Arikamedu yerleşimindeki, Dharanikota kazılarında.²²⁷ Kanarya adalarından Lanzarote adasına²²⁸ antik dünyanın doğu ve batı sınırlarına kadar birçok yerleşimde Roma camları görülmektedir. Hatta Malezya'nın Kota Tinggi yerleşiminde bile yerel atelyelerde üretilmiş Roma taklidi cam boncuklar bulunmuştur.²²⁹

²²⁶ Fossing, 1940: 103-124.

²²⁷ Stern, 1991: 143.

²²⁸ <http://www.archaeology.org>

²²⁹ A. Lamb, (1966): "Old Middle Eastern Glass in the Malay Peninsula" *Artibus Asiae. Supplementum*, Vol. 23, p. 74-88., s. 87.

Roma cam endüstrisine hız kazandıran en önemli etken cam üfleme tekniğinin olasılıkla tesadüfen fakat uygun zamanda bulunmuş olmasıdır. Cam üfleme tekniğinin bulunmasıyla birlikte cam lüks bir ürün olmaktan çıkıp artık günlük olarak da yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.²³⁰ Daha sonraki yüzyıllarda²³¹ hatta günümüzde bile önemini koruyacak ve günlük yaşamın vazgeçilmez parçalarından biri olacaktır.

Serbest üfleme tekniğinin bulunuşu, cam tarihinde daha sonraki yıllar için bir devrim niteliğindedir. Serbest üfleme tekniğinin başlangıcı ile ilgili çok sayıda önemli buluntu ele geçmiş olsa bile hala toplanan parçalara bilimsel anlamda tam olarak güvenmek zordur. Gerçekten de üfleme tekniğiyle ilgili olarak sorulan temel sorular; nerde, ne zaman, nasıl henüz kesin bir biçimde cevaplanmamıştır. 1971’de İsrail’in eski yerleşimi olan Jewish Quarter’da sürdürülen kazılar konuyu biraz olsun aydınlatmıştır. Bu bölgede, tespit edilmiş en erken üfleme tekniğiyle yapılmış camlar bulunmuştur. Üfleme tekniğiyle yapılmış olan bu cam formları, metalden yapılmış üfleme çubuklarıyla değil, cam üfleme çubukları ile yapılmışlardır. Üfleme tekniğinin uygulanabilmesi için cam üfleme çubuğunun bir tarafının kapatılması daha sonra ateşe tutularak esnekleştirip, sonra da üflenmesi gerekiyordu.²³² İ.Ö.19.yy.’a tarihlenen Mısır, Beni Hasan’daki mezar resimlerinde cam üfleme ustalarının betimlendiği savunulmuştur. Fakat daha sonra bu resimlerde betimlenen ustaların, kömür ateşini üflemede körük yerine içi boş, çubuklar kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Demirden yapılmış üfleme çubukları hakkında yeterince kanıt olmamasına rağmen demir üfleme çubuklarının İ.S. 1. yüzyılın ortalarında kullanıldığı düşünülmektedir. En erken üfleme tekniğinde yapılan cam şişeler 14-60 gr. ağırlığındaydı bardaklar ise 166 gr. gelmekteydi. İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen geniş şişeler, tabaklar, büyük kulplu urne için kullanılan kaplar yaygın olarak görülmeye başlanmıştır. Toledo Müzesi’nde bulunan bir urne kabının kapaksız ağırlığı 1066 gr. gelmekteydi. Böyle kaplar için kilden yapılmış

²³⁰ Lightfoot-Arslan, 1992: 5.

²³¹ Bass, 2003: 252. İ.S. 11. yüzyıla tarihlenen Serçe Limanı batığında iki tonluk cam külçelerinden oluşan bölüm ile 1 tonluk, 10.000 ile 20.000 arasında cam kablardan oluşan bölüm bulunmuştur.

²³² Y. Israeli, (1991): “The Invention of Blowing” *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, London, s. 46, 47.

üfleme çubukları için çok ağırdı. Bu kapların üretilmesi için çubuğun, ucunda ki camın ağırlığını taşıması gerekirdi. Yani üfleme çubuğun kuvvet direnci bu durumda oldukça önemliydi. En erken demirden üfleme çubukların Kuzey İtalya’da kullanıldığı düşünülmektedir. Doğu Akdeniz’de İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısı için kütleli cam kapların üretimine rastlanmamıştır. En erken demirden yapılmış üfleme çubuğu için önemli bir kanıt Avanches ve Saintes’den İ.S. 1. yüzyılın ortalarında terkedilmiş bir cam atölyesinden gelmektedir.²³³ Bu keşiften sonra büyük boyutlarda kaplarda serbest üfleme tekniğinde yapılmaya başlanmıştır. Serbest üfleme tekniğinin bulunuşunun en önemli sonuçları ise artık seri bir şekilde üretime geçilmesi ve bunun sonucunda talebin artmasıyla sofralar arasında tercih edilen bir malzeme olmaya başlamasıdır.²³⁴

Siphnos’da II. Dünya savaşıdan önce yapılmış, Roma’dan sürgün edilen ailelerin mezarlarındaki kazılarda, üfleme tekniğiyle yapılmış kaseler bulunmuştur. Fakat bunlar savaş sırasında kaybedilmişlerdir.²³⁵ Üfleme tekniğiyle yapılmış cam kaplar Augustus dönemine kadar pek yaygın değillerdi. Augustus dönemine ait erken serbest üfleme camlar Akdeniz’in Batı’sında, İtalya’nın Kuzey’inde ve Locarna bölgesinde görülmektedir. Ancak bu dönemden sonra üretimleri oldukça artmıştır ki Mısır’dan İtalya’ya ithal edilen camlara Aurelius döneminde vergi konulmuştur. Serbest üfleme tekniğinin bulunuşundan sonra Suriyeli ve İskenderiyeli cam ustaları belki de zor ve masraflı ulaşım ücretlerinden kurtulmak için Batı’ya doğru göç ederek burada cam atelyeleri kurup cam üretmeye başladılar.²³⁶ İ.S. 1. yy.’da kalıba döküm kaseler artık çok az üretilmeye başlanmış yerini serbest üfleme kaselere bırakmışlardır.²³⁷ En önemli özelliği inceliği ve hafifliği olan serbest üfleme kaseler, ilk dört yüzyıl boyunca, Suriye, Filistin, İskenderiye, Anadolu ve Avrupa’nın bir kısım yerleşim yerlerini içine alan Roma İmparatorluğu’nun sınırları içerisinde kalan yerleşimlerde yaygın bir şekilde görülmektedir.²³⁸ Pompei’de Julia Felix’in evindeki duvar resimlerinde, içine meyve konulmuş, halka kaideli, kulpsuz çan krateri

²³³ M. E. Stern, (1999b): “Roman Glassblowing in Cultural Context”, *A.J.A.*, 103: 441-484, s.447.

²³⁴ D. F. Grose, (1977) : “Early Blown Glass The Western Evidence” *J.G.S.* 19, s. 10.

²³⁵ D. G. Weinberg, (1992): *Glass Vessels in Ancient Greece*, Athens, s. 34.

²³⁶ D. B. Harden, (1934): “The Glass of the Greeks and Romans”, *Greece & Rome*, Vol. 3, No. 9, s. 143.

²³⁷ Isings, 1957: 2-14.

²³⁸ Canav, 1985: 19.

benzeyen üfleme tekniğinde yapılmış bir kase betimlenmiştir. Bu duvar resminin, İ.Ö. 1. yy.'ın ikinci yarısında yapıldığı düşünülmektedir.²³⁹

Roma döneminde cam teknolojisinde serbest üfleme tekniğinin bulunması ve üretimin hızlanmasıyla, cam endüstrisi artık az ya da çok üretilen seramik formlarının yerini aldığı söylenebilir.²⁴⁰ Roma imparatorluğunun kuzey-batı eyaletlerinde ise İ.S. 69'da, Nero'nun ölümünden sonra, Batavların isyanından sonra²⁴¹ Romalılaştırma hareketleriyle birlikte askeri ve sivil yerleşimlerde kullanılan camlar arasında gerçek bir ilişki kurulabilir ki, bu serbest üfleme tekniğinin bulunuşuyla birlikte popülerliği artan cam kapların imparatorluğun sınırları içinde kalan her yerde kullanılmaya başladığını göstermektedir.²⁴²

3.2.2.1 Unguentariumlar

Unguentarium, cam üflemeçiliğinin yaklaşık olarak İ.Ö. 25 yılında bulunmasından sonra Roma camcılığında en yaygın görülen form haline gelmiştir. Roma günlük yaşamında kullanılan kokulu yağların, parfümlerin, merhemlerin diğer bir deyişle *unguent*lerin saklanması için bu isimle tanınmaktadır.²⁴³ Ayrıca Plinius *unguent* yapımında en çok safran, mercanköşk, kına, süsen ve nane gibi bitkilerden yararlandığını belirtmektedir.²⁴⁴ Unguentarium iç kalıp tekniği ile üretilmiş olan *aryballos*, *alabastron*, *amphoriskos* ve *oinokhoe* cam formların serbest üfleme tekniğinde yapılmış karşılığı olarak değerlendirilebilir. Yapılış tekniğinin kolaylığından dolayı imparatorluğun doğu ve batı sınırlarına kadar yayılım alanı gösterir.²⁴⁵

²³⁹ Grose. 1977: 27, 28.

²⁴⁰ Lightfoot - Arslan, 1992: 6.

²⁴¹ Batavlılar İ. S. 69-70'de isyan ederler ilk başlarda komutan Julius Civilis önderliğinde başarılı olurlar ancak, Romalı general Quintus Petillius Cerialis isyancıları bozguna uğratarak Roma'nın kazanmasını sağlar.

²⁴² S. M. E. Van Lith, (1991): "First-Century Canthario with a Stemmed Foot: Their Distribution and Social Context" *Roman Glass: Two Centuries of Art And Invention*, London, s.109; <http://www.livius.org>.

²⁴³ E. Erten, Y. (2003): "Marmaris Müzesindeki Üç Uzun Unguentarium", *Bellekten*, 249, LXVII, s. 1.

²⁴⁴ Plinius, *Natural History*, (Çev. Healy, J. F.), 1991: London, Penguin Books, 13.1-25.

²⁴⁵ Erten, 2003: 1.

Üfleme tekniğinde yapılmış cam kaplar içinde unguentariumlar, en yaygın olarak görülen form olup unguentariumların birçok tipleri vardır.

3.2.2.1.1 Tüp Biçimli Unguentarium (No.75/76)

Roma cam kapları arasında en basit formda olan tüp biçimli *unguentarium*'lardır.²⁴⁶ Bu form Roma imparatorluğunun hemen hemen bütün merkezlerinde ele geçmiştir.²⁴⁷ Katlanarak oluşturulmuş geniş ağız kenarları, silindirik boyunları ve priform gövdeleri olup, dipleri ise düz hafif içbükey ya da unguentariumun ayakta durmasına olanak vermeyecek kadar yuvarlak (dışbükey) olabilmektedir. Tüp biçimli unguentariumların ağız kenarlarının yapılış biçimleri yöresel olarak farklılıklar göstermektedir.²⁴⁸ Doğu Roma üretimi olanların, ağız kenarlarının içe doğru katlanarak yapılmasının ortak bir özellik olduğu bilinmektedir.²⁴⁹ **No.75** ve **No.76** Klaros'da bulunmuş cam unguentariumlar arasında da içe katlanarak yapılmış örneklerdendir. Ortalama yükseklikleri 10-15 cm arasındaki unguentariumlar doğal yeşil ve mavi tonlarda renklendirilmemiş camlardan yapılmışlardır.

Serbest üfleme tekniğinde yapılmışlardır. İ.S. 1 yüzyılda başladıktan sonra İ.S. 2 yüzyılda biraz daha devam etmektedir. Çoğunlukla mezarlarda ele geçmeleri, bunların mezar armağanı olarak kullanıldıklarını göstermektedir. Seri olarak üretilen ve yapımı fazla beceri ve işçilik gerektirmeyen tüp biçimli unguentariumlar bu nedenlerden dolayı geniş halk kitlelerine ulaşmışlardır. Mezarlarda sıklıkla sunulmaları, tüp biçimli unguentariumların yerleşim yerlerindeki örneklere oranla daha iyi korunabilmelerini de sağlamıştır. Günümüzde çok sayıda tüp biçimli unguentariumun günümüze ulaşabilmesinin başka bir sebebi ise, bunların küçük boyutlu olmalarıdır. Tüp biçimli unguentariumların, mezar armağanı olarak kullanılmalarının yanısıra, çeşitli kozmetik sıvı ve yağlarının taşındığı

²⁴⁶ E. Y. Erten, (1995): *Başlangıcından Geç Antik Dönem Sonuna Kadar Anadolu'da Cam*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü, Doktora Tezi), Ankara, s. 131.

²⁴⁷ E. Y. Erten, (1988-1990): "Hatay Müzesindeki bir Grup Cam Eser" *I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu*, s. 31.

²⁴⁸ Erten, 1995: 131.

²⁴⁹ E. M. Stern, (2002): *Ancient Glass at the Fondation Custodia, (Collection Fritz Lugt-Paris)*, Gröningen, s. 35-38.

da bilinmektedir. Bazılarının kaide üzerinde durma özelliğinin olmayışı, bunların çeşitli parfümlerin taşınması amacı ile kullanılmış olduklarını düşündürmektedir. Ancak en yaygın olarak görüldükleri alan mezarlardır.²⁵⁰ Filistin'deki Caesarea Maritima'ya ait nekropolde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan lahitler içinde çok sayıda tüp biçimli unguentarium ele geçmiştir. Bu nekropoldeki lahitler İ.S. 2. ve 3. yüzyıllara tarihlenmektedir.²⁵¹ Dura-Europos kazılarında mezar buluntuları olarak Tüp biçimli unguentariumlar ele geçmiştir.²⁵²

Mısır'daki Karanis kazılarında da tüp biçimli unguentariumlar ele geçmiştir. Bunlar Harden tarafından F grubu olarak adlandırılmışlar ve İ.S. 3. ve 4. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir.²⁵³ Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müzesi'nde tüp biçimli unguentariumlar sergilenmektedir. Bunlar İ.S. 1 ile 2.yüzyıl arasına tarihlenmektedir.²⁵⁴ Ayrıca Hierapolis cam buluntuları arasında da tüp biçimli unguentariumların, armudi gövdeli örneği bilinmektedir.²⁵⁵

Isings, tüp biçimli unguentariumların en erken örneklerinin Julius-Claudius döneminde Ventimiglia'dan geldiğini belirtmektedir. İ.S. 1 yüzyılın ortalarından sonra ise bu çeşit unguentariumlar bir çok merkezde çok sayıda görülmektedir. Bunun en büyük kanıtı ise İ.S. 79'da gerçekleşen Vezüv yanardağının küllerine gömülen birçok şehirde tüp biçimli unguentariumlar ortaya çıkarılmıştır. İ.S. 1 yüzyılın ortalarından sonraki örneklerde oldukça kalın ağız kenarı dikkat çeker.²⁵⁶ Anadolu'daki en çok görülen cam kap formu olan tüp biçimli unguentariumlar, Anadolu'da pek çok kazıda ele geçmiş bir formdur. Bu nedenle, Anadolu'da yerel olarak üretilmiş olmaları gerekmektedir.²⁵⁷ Kolophon Nekropol kazılarında da konik gövdeli, kısa boyunlu ve düz dipli bu yeşilimsi renkte dört adet tam

²⁵⁰ Erten, 1995: 133-134.

²⁵¹ A. Mazar (1992): "Tombs at Caesara", *Atigot XXI*, s. 106, 107.

²⁵² Clairmont 1963 s.137,138; No.716 daki örnek tüp biçimli unguentarium formudur. Dura-Europos kazılarında 24 nolu mezarda ele geçmiştir.

²⁵³ D.B. Harden, (1936): "Roman Glass from Karanis" *Ann Arbor*, s. 266-277, No. 834-835.

²⁵⁴ Özet, 1998: 20, No.30-34.

²⁵⁵ Ç. Gençler, (2000): *Hierapolis Camları*, Lykos Vadisi Türk Araştırmaları-Ricerche Archeologiche Turche Nella Valle Del Lykos, Ankara, Congedo Editore, s. 269, fig. 1, No. 6.

²⁵⁶ Isings, 1957: 24.

²⁵⁷ Özet, 1998: 20.

tüp biçimli unguentarium bulunmuştur. Bu tip unguentariumlar için İ.S: 2. ve 3. yüzyıl verilmektedir.²⁵⁸

3.2.2.1.2 Şamdan Biçimli Unguentarium (No.77-82))

Şamdan biçimli unguentariumların içe doğru katlandıktan sonra üst kısmı düzeltilmiş ağız kenarları, uzun boyun ve silindirik ağız kenarları birde silindirik boyunları vardır. Boynun gövdeden daha uzun olması en belirgin özellikleridir. Wessberg şamdan biçimli unguentariumları sekiz ara başlık altında toplamıştır. Ancak sekizinci olarak ayırdığı bodur unguentarium'u, burada makara biçimli unguentarium olarak ana başlık altında anlatılmıştır. Vessberg, şamdan biçimli unguentariumları alttaki başlıklar altında ayırmıştır:

- a) *Dışbukey küresel gövdeliler*
- b) *Üçgen gövdeliler*
- c) *Disk gövdeliler*
- d) *Çan gövdeliler*
- e) *Armudi gövdeliler*
- f) *Sindirik gövdeliler*
- g) *İçbükey gövdeliler*²⁵⁹

Şamdan biçimli unguentariumların dipleri çoğunlukla içbükeydir. Renklendirilmemiş doğal yeşilimsi ya da mavimsi camdan yapılmışlardır. Şamdan biçimli unguentariumlar Roma camcılığında en çok rastlanan tiplerdendir. Uzun boylarının işlevleriyle ilgili olduğu ve çeşitli yağların ve kozmetik sıvıların az miktarda ve ölçülü olarak dökülmesini sağladıkları ayrıca içlerindeki sıvının kolayca buharlaşmasını önledikleri düşünülmektedir. Taşımaya elverişli olmayan formları ile şamdan biçimli unguentariumlar, günlük yaşamda çeşitli kokulu yağ ve sıvıların evlerdeki kullanımına

²⁵⁸ T. Özkan-H. Erkenal, (1999): *Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi*, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü-İzmir Arekeoloji Müzesi Müdürlüğü, İzmir, s. 5, No. 70a-d.

²⁵⁹ Vessberg , 1956; 163, 164.

yaradıkları düşünülmektedir.²⁶⁰ Buna güzel bir örnek ise 1981 yılında Sardis'te jandarma tarafından ele geçirilen dokuz adet cam unguentarium'dan birisinin içinde sıvı madde olduğu farkedilmiştir. Bu sıvıyla ilgili yapılan analizde bunun Roma döneminden kalma olduğu tespit edilmiş ve içeriğinde bitkisel yağlara özgü olan asitli bir yapı gösterdiği tespit edilmiştir.²⁶¹ Bununla birlikte Şamdan biçimli unguentariumların birçok örneğinin mezarlarda geçmiş olması bunların mezar armağanı olarak da sıkça kullanıldıklarını göstermektedir.²⁶² Bu forma Roma İmparatorluğunun sınırları içerisinde her yerde rastlamak mümkündür. Ancak Roma İmparatorluğu'nun doğusunda batısına oranla daha fazla ele geçmiş olmaları bunların İmparatorluğun doğusunda daha çok talep görüp kullanıldığını göstermektedir. Çan biçimli unguentariumların Suriye-Filistin bölgesinde ve Kıbrıs'ta üretilmiş oldukları düşünülmektedir.²⁶³

Samothrake mezarlarında yapılan kazılarda İ.S. 2 yüzyıla tarihlenen şamdan biçimli unguentariumlar ortaya çıkarılmıştır.²⁶⁴ Kuzey Karadeniz kıyılarında bulunan merkezlerde şamdan biçimli unguentariumların ele geçtiği bilinmektedir.²⁶⁵ Karanis cam buluntuları arasında şamdan biçimli unguentariumlar Harden'in sınıflandırdığı XIII. grupta yer almaktadırlar. Harden bu formun üretiminin İ.S. 2. yüzyıl ile İ.S. 4. yüzyıl arasında sürdüğünü belirtmektedir.²⁶⁶ Wessberg'in Kıbrıs cam çalışmalarında da şamdan biçimli unguentariumlar yer almaktadır. Bu formlar arasında armudi ve çan biçimli gövdeye sahip olan şamdan biçimli unguentariumlar yer almaktadır.²⁶⁷ Roma dönemi cam kapları arasında en yaygın formlar arasında olan unguentariumlar ya da gözyaşı şişeleri Sardis buluntuları arasında en çok görülen basit forma sahip kaplardır. Sardis'te ele geçen cam buluntular yeşilimsi renktedirler. Gövde konik, armudi, oval, boyun silindirik çoğunlukla dışa çekik katlanmış ağızlıdır. Unguentarium formunun çeşitli tipleri İ.S. 1. ve 2. yüzyılda üretilmeye başlanmıştır. Sardis'te ele geçen unguentariumlar arasında şamdan biçimli

²⁶⁰ Erten, 1995: 143, 144.

²⁶¹ C.H. Greenewalt Jr., -D.G. Sullivan-C.J. Ratte, T.H. Howe, (1983): "Sardis 1981 and 1982" *TAD* XXVI, s. 182, 183.

²⁶² Erten, 1995: 144.

²⁶³ Erten, 1988-1990: 32.

²⁶⁴ Dusenbery, 1967: 43, 44- fig. 28, 29.

²⁶⁵ Sorakina, 1987: 67-71.

²⁶⁶ Harden, 1936: 265-266, No. 797, 799, 805.

²⁶⁷ Vessberg, 1956: 163, fig. 49, No. 11-24.

unguentariumlarda bulunmaktadır. Saldern bu tip camları İ.S. 1.yüzyılın sonları ile İ.S. erken 2 yüzyıl başlarına tarihlemektedir.²⁶⁸ Bu unguentarium örneklerine antik dönemde Roma sınırlarındaki her yerde rastlamak mümkündür. Örneğin Hollanda'nın Limburg kentindeki Valkenburgerweg'in batı mezarlarında şamdan biçimli unguentarium formu bulunmuştur. Bu parça İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Anadolu müzelerinde de şamdan biçimli unguentariumlar sergilenmektedir. Örneğin Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen şamdan biçimli unguentariumların priform gövde formuna sahip olanları bulunmaktadır.²⁶⁹ İzmir-Tire'de Yeniçiftlik ve Atalan köyleri arasında bir lahdin içinde ele geçmiş, üçü tam, dördü ise kırık olarak korunmuş cam unguentarium'ların bir tanesi priform gövdeli şamdan biçimli unguentarium formudur.²⁷⁰ Kolophon kazılarında da 96/54 nolu mezarda konik çan şeklinde gövdeli, derin konkav dipli İ.S. 2. ve 3. yüzyıla tarihlenen unguentarium bulunmuştur.²⁷¹ Klaros kazılarında şamdan biçimli unguentarium formlarına rastlanmaktadır. **No.77, No.78, No.79 ve No.80** şamdan biçimli unguentarium kaidesi benzer örnekler doğrultusunda İ.S. 2.yüzyıl ile İ.S. 2.yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.

Şamdan biçimli unguentariumların en belirgin özelliği olan boynun gövdeden daha uzun formda olmasından dolayı **No.81 ve No.82** unguentarium ağız ve boyun parçalarının şamdan biçimli unguentarium olma olasılığını kuvvetlendirmektedir. Bu iki parça İ.S. 2.yüzyıl ile İ.S. 2.yüzyılın ortalarına verilebilir.

3.2.2.1.3 Makara Biçimli Unguentarium (No.83/84)

Ağız kenarları içe doğru katlandıktan sonra üstten düzleştirilmiş olan makara biçimli unguentarium silindir boyunlu, konik gövdeli ve düz diplidir. Çoğunlukla bodur görünümlü olmaları ve ağız ile gövde genişliklerinin birbirine yakın olmasının yol açtığı makaraya benzer bir forma sahiptirler. Serbest üfleme tekniğinde yapılmışlardır. En

²⁶⁸ Von Saldern, 1980: 23.

²⁶⁹ Özet, 1998: 20, No.43-45.

²⁷⁰ B. Gürler, (1999): "Tire'de Bulunmuş Erken Roma Devrine Ait Cam Eserlerden Oluşan Cam Eserler Grubu" *Bulleten*, LXIII, 15-25. s. 16, Çiz. 1-Lev. 1.

²⁷¹ Özkan-Erkanal, 1999: 51, No. 69.

belirgin özellikleri koyu mavimsi yeşilimsi renkte kalın cidara sahip camdan yapılmış olmasıdır. Yükseklikleri değişiklik göstermekle birlikte 7-10 cm arasındadır. Masif yapıları, ağır ve düz dipleri ile kaideleri üzerinde kolaylıkla durabilen makara biçimli unguentariumlar dekorsuzlardır. Makara biçimli unguentariumlar, şamdan biçimli unguentariumlar gibi çeşitli sıvı maddelerin konulması ve saklanması için yapılmışlardır.

Ayrıca, mezar armağanı olarak da kullanıldıkları, birçok mezarda ele geçmelerinden anlaşılmaktadır.²⁷² Makara biçimli unguentarium'ların Roma imparatorluğunun batı topraklarında tanındığı ancak asıl üretim merkezlerin ve yoğun olarak kullanıldıkları yerlerin doğu olduğu ortaya çıkarılan makara biçimli unguentariumlardan anlaşılmaktadır.²⁷³ Bu formdaki unguentariumların başlangıçta Mısır'da yoğun bir şekilde çıkmalarından dolayı Harden, bunların Mısır'a özgü; iç-kalıp teknikli formların serbest üfleme tekniğinin bulunuşundan sonraki devamı niteliğindeki formlar olduğunu savunmuştur.²⁷⁴ Ancak daha sonraki araştırmalar ışığında Akdeniz'de birçok merkezde bu tipde unguentariumun bulunmasından dolayı bu formun Mısır'a özgü bir form olmadığı anlaşılmıştır.

Doğu Akdeniz'de Suriye ve Filistin'deki merkezlerde ele geçen cam eserler arasında, makara biçimli unguentariumlar bulunmakla birlikte bunların "tüp biçimli" ya da "şamdan biçimli" unguentariumlardan daha az olduğu görülmektedir.²⁷⁵ Ayrıca Kıbrıs cam buluntuları arasında da makara biçimli unguentariumlar yer almaktadır.²⁷⁶

Klaros cam eserleri arasında makara biçimli iki adet unguentarium kaide parçası bulunmuştur. **No.83** ve **No.84** makara biçimli unguentariumlara özgü olan kalın cidara sahiptirler. Bu parçaları benzer örnekler doğrultusunda İ.S. 3.yüzyıla tarihlenmek mümkündür.²⁷⁷ Roma Döneminde tıp alanında makara biçimli unguentariumların

²⁷² Erten, 1995: 131-152.

²⁷³ Isings, 1957: 41-43.

²⁷⁴ Harden, 1936: 274-275.

²⁷⁵ Erten, 1995: 152-154.

²⁷⁶ Wessberg, 1956: 162, fig.50: 14-16.

²⁷⁷ Y. Akat.-N. Fıratlı, (1984): *Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu Cam eserler Kataloğu*, İstanbul, s. 22, No. 60; Canav, 1985: 57, No. 78; Gürler, 2000a: 116, No. 139.

kullanıldıkları bilinmektedir. Bu duruma örnek olarak; yüksekliği 3.5 cm., boyun çapı: 0.9 cm. olan bu makara biçimli unguentarium Roma döneminde cam eserlerin metal kaplar kadar günlük hayatın dışında sık kullanıldığını göstermesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Aynı zamanda makara biçimli unguentariumun yanında ilaç çubuğu, kulak kaşığı (sondası) gibi tıp aletleride gelmektedir. Bu buluntular şu anda Römish-Germanisches Zentral Museum'da sergilenmektedir.²⁷⁸

3.2.2.1.4 Damla (iğ) Biçimli Unguentarium (No.85-91)

Ayakta durmalarını sağlayacak bir kaideleri bulunmayan damla biçimli unguentariumlar, içlerinden cam ya da bronz bir çubuk ile spatula biçiminde bir aletle parfümün alınmasına olanak sağlayacak forma sahiptirler. Roma cam eserlerinin ele geçtiği birçok merkezde, damla biçimli unguentariumlar bulunmuşlardır. Ancak Suriye- Filistin bölgesinde bu tipe rastlanmamaktadır. Anadolu'da Hatay Müzesi'nde damla biçimli unguentarium sergilenmektedir. Ancak bu camın nereden geldiği bilinmemektedir.²⁷⁹ Ancak Hatay Müzesi'nde sergilenen damla biçimli unguentarium'lar gibi Anavarza'dan gelmiş olmaları olasıdır. Bununla birlikte bu kapların Ege bölgesinden ya da Yunanistan'dan ithal edilmiş olmaları da mümkündür. Bu damla biçimli unguentariumlar için Stern İ.S.1 ve İ.S. 2 yüzyılı tarih olarak önermektedir.²⁸⁰ Kıbrıs cam eserleri arasında da damla biçimli unguentariumlar bulunmaktadır.²⁸¹ Ayrıca Tire Müzesi'nde de İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen damla biçimli unguentariumlar sergilenmektedir.²⁸²

Klaros cam eserleri arasında, Kıbrıs'daki Episkopi mezarlarında ortaya çıkarılan ve Oliver tarafından yayınlanan cam formlarıyla benzerlikler görülmektedir. Ayrıca **No.85**, **No.86**, **No.87** ve **No.88**' deki parçalar Episkopi mezarlarından ortaya çıkarılan

²⁷⁸ İ. Uzel, (2000): *Anadolu'da Bulunan Tıp Aletleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 290, 291: Levha.CXL, No. 17.

²⁷⁹ Erten, 1988-1990: 31.

²⁸⁰ Stern, 1989a, 121-208.

²⁸¹ Wessberg, 1956: 162, fig. 50, No. 29-31.

²⁸² Gürlü, 2000a: 32, 33, No.18, 19.

unguentariumlar ile benzerlik göstermektedir.²⁸³ Bu parçaların kaidelerine bakıp formun tamamın nasıl olduğu hakkında yorum yapmak zordur. Ancak tüp biçimli unguentariumlara özgü hafif konkav dipli olmalarından dolayı tüp biçimli unguentarium olma olasılıkları vardır. Yine diğer bir örnek Klaros kazılarında ele geçen **No.89** Episkopi mezarlarında çıkan fig.4 **No.58** ile oldukça benzemektedir.²⁸⁴ **No.90** ve **No.91**'deki unguentarium kaide parçalarının ise unguentariumların hangi formuna ait olduğunu belirlemek zordur.

3.b.2.b. Renkli Bantlı Küçük Mozaik Cam Şişeler (No.92)

Renkli bantlı küçük mozaik şişeler cam koleksiyonlarında diğer cam formları kadar yaygın görülmemesi bakımından önem taşımaktadır. Bu camların yapım teknikleri, Erken Roma dönemi kalıba döküm mozaik cam üretim biçiminden serbest üflemeğe geçişi belgelemektedir. Çok renkli mozaik camların yapımında kullanılan farklı renklerdeki cam çubukların bir araya getirilip, demetlenmesiyle, serbest üfleme tekniğinin bir elemanı olan üfleme çubuğuyla şişirilmesi sonucunda renkli bantlı cam şişeler oluşmaktadır.²⁸⁵ Renkli bantlı mozaik şişelerin orta ve küçük boyutlarında olanlarında merhem ve parfüm taşıdığı bilinmektedir. Tüm örneklerinde gövde kısmı renkli olan bu şişeler Augustus ve Claudius dönemlerinde üretilmişlerdir. Kalıba döküm ve serbest üfleme tekniğiyle yapılmış renkli bantlı cam şişelerin çok sayıda örnekleri olmasına rağmen, arkeolojik kontekstlerdeki az sayıda örnek tarihlemeye yardımcı olmaktadır. Ancak bu cam formlarının teknik ve stili onların İ.S. 1 yüzyıl ikinci yarısında yapıldığının ve Batı Akdeniz'de olasılıkla da Roma-İtalya cam endüstrisinde dağılımının gerçekleştiğini göstermektedir.

Bu şişeler serbest üfleme tekniği ve kalıba üfleme tekniğinde İ.S. 25 yılından sonra oldukça yoğun bir şekilde üretilmişlerdir. İ.S. 1. yüzyılın sonlarına kadar serbest üfleme teknikli renkli bantlı mozaik cam şişeler üretilmişlerdir. Bunda İ.S. 1.yüzyılda ilk defa metal üfleme çubukları ve üfleme için gerekli aletlerin keşfi büyük önem taşımıştır. İ.S.

²⁸³ Wessberg, 1956: 162, fig. 4, No. 63.

²⁸⁴ Oliver, 1983: fig. 4, No. 63 ve fig. 4, No. 58.

²⁸⁵ Erten, 1999: 172.

1.yüzyılın ortalarında kalıba döküm camlar azalmaya başlamış ve yerini kalıba döküm mozaik cam kaselerin üretimi ise bitmiştir. İ.S. 60 ile 70'de artık Roma'da renkli camlar moda olmaktan çıkmış, yerlerini tek renkli ya da renksiz (şeffaf) camlar almaya başlamıştır.²⁸⁶ Bu şişecikler Roma topraklarında oldukça geniş bir yayılım göstermektedirler. Doğu Akdeniz'de Suriye, Filistin ve Fenike'nin yanısıra, batıda Yunanistan, Samathrake, Melos ve Kuzey İtalya'da Aguilleia'da saptanmış örnekleri vardır. İtalya'daki Locarno müzesinde İ.S. 1 yüzyıla tarihlenen renkli bantlı küçük mozaik şişe sergilenmektedir.²⁸⁷

Renkli bantlı mozaik şişeciklerin Anadolu'da bulunmuş örneklerinden olan ve Anamur Müzesi'nde sergilenmekte olan bu çeşit kap İ.S. 1 yüzyıla tarihlenmektedir.²⁸⁸ Yine Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. koleksiyonunda İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen iki örnek bilinmektedir.²⁸⁹ Ayrıca Yavuz Tatiş Koleksiyonun'da; Balsamarium olarak kullanıldığı düşünülen renkli bantlı cam şişecik bulunmaktadır.²⁹⁰ 2001 yılında Klaros Kazısında; Propylon sektöründe **No.92** renkli bantlı cam şişecik gövde parçası bulunmuştur. Olasılıkla bu parça Klaros'a Doğu ya da Batı Akdeniz'den getirilmiştir. Mor zemin üzerine beyaz dalga süslemeli bir şişenin gövde parçasıdır. Bu parça yukarıda örneklenen benzerleri doğrultusunda İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

3.2.2.3 Sıkıştırılarak Oluşturulmuş Ayaklı Küçük Parfüm Şişeleri (No.93)

Roma camcılığında bir maşa yardımıyla sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklara sahip şişeler oldukça yaygındır. Bunlar kokulu yağ ya da parfüm konmak üzere kullanılmışlardır. Tanınan örneklerin çoğu İtalya'da özellikle de Pompeii'de saptandığından; İtalya'da olasılıkla da Campana'daki cam atölyelerinde üretilmiş olabilecekleri de

²⁸⁶ Grose, 1989: 261, 262, fig. 154-156.

²⁸⁷ S. B. Simona (1987/1988): "Produzione e commercio di vetro antico nei territori a sud delle Alpi" *Helvetica Archaeologica*: s. 71, No. 62.

²⁸⁸ Erten, 1999: 172.

²⁸⁹ Canav, 1985: 41, No.29, 30.

²⁹⁰ M. İ. Targaç, (2003): *Anadolu Medeniyetlerinden Kültür Yansımaları; Yavuz Tatiş Koleksiyonu*, İzmir, 105, No.92.

düşünülmektedir.²⁹¹ Anadolu'dan ise Çanakkale-Bigadiç'te ele geçen ayaklı parfüm şişesi İstanbul'daki Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. koleksiyonundadır. Bu parça tam olup İ.S. 1 yüzyıla tarihlenmektedir.²⁹² Son yıllarda ise Marmaris Müzesi koleksiyonuna katılan bir diğer örnek ile Anadolu'da saptanan parfüm şişeleri sayısı ikiye çıkmıştır. Ayaklı parfüm şişelerinin tarihlendirilmesinde en belirgin kanıt Vezüv yanardağı patlaması (İ.S. 79) ile belirtilen 'terminus ante quem' dir. Ancak Batı Roma örnekleri için geçerli olabilecek bu veriye karşılık, doğu da ele geçen ayaklı şişeler için kesin bir kanıt yoktur. Doğuda bulunan diğer ayaklı parfüm şişeleri gibi ya İtalya'dan ihraç edilmiş ya da batıda çok daha yaygın bir tipin doğu versiyonları olarak üretilmiş olmalıdırlar.

Her iki olasılık durumunda da bunların İ.S. 1.yüzyılda doğu ve batı Roma cam atölyelerinin teknolojik ve sanatsal iletişimlerinin bir sonucu olarak değerlendirmek gerekir.²⁹³ Dura-Europos, kazılarında sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklı küçük şişelerden bulunmuştur. Clairmont, Dura-Europos'da ele geçen şişelerin Kuzey Suriye'de üretildiğini düşünmektedir. Mısır üretimi olanlar için ise İ.S. 2 ve 3 yüzyılda üretildiklerini belirtmiştir.²⁹⁴ Karanis kazılarında da üç, dört, hatta beş adet sıkıştırılarak oluşturulmuş kaideye sahip küçük şişelerden bulunmuştur.²⁹⁵ Klaros kazısında Propylon açmasında bulunmuş olan sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklı küçük **No.93** şişe kaide parçasının korunmuş durumda üç ayağı bulunmaktadır. Ancak kaidenin yarısının korunduğu düşünüldüğünde bu şişenin 3 den daha fazla ayağa sahip olduğu kesindir. Bu parçanın benzer örneklerine ise biz Karanis camlarında görmekteyiz. Harden bu şekilde sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklı küçük şişelerin Karanis'te İ.S. 2. ve 3. yüzyılda üretildiklerini söylemektedir. Klaros'ta ele geçmiş ve de antik dönem cam formları arasında ender rastlanan bu parçanın Mısır'dan ithal edilmiş olabileceği olasıdır.

²⁹¹ E. Y. Erten, (2001a): "A Glass Bottle with Three Pinched Feet in the Marmaris Museum" *Olba* IV, 183, fig. 2-4.

²⁹² Canav, 1985: 43, No. 34.

²⁹³ Erten, 2001a: 183, fig. 2-4.

²⁹⁴ C.W. Clairmont, (1963): *The Excavations at Dura Europos: The Glass Vessels*, New Haven, s. 50-53, No. 200-222.

²⁹⁵ Harden, 1936: 219-220, No. 678-685.

3.3 ŞİŞELER (No.94-101)

3.3.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Şişeler

Prizmal gövdeli şişelerin bazıları ile Silindirik şişelerin tümü serbest üfleme tekniğinde yapılmışlardır. Prizmal gövdeli şişelerin; serbest üfleme tekniğinde üretilmiş olanları, üfleme sonrasında kap soğumadan düz bir yüzeye bastırılarak köşeli ya da dikdörtgen form verilmektedir. Şişe soğuduktan sonra ise, şerit biçimindeki kulp boyun ile omuzu birleştirecek şekilde aplike edilmektedir.

3.3.1.1 Silindirik Gövdeli Şişeler (No.94-101)

Silindirik şişelerin boyunları genellikle kısadır. Kulpları ise prizmal gövdeli şişelerdekine benzer yapılmaktadır. Pompei’de bazı silindirik şişe örneklerinde olduğu gibi çarkta kesme olarak yapılmış dekorlu çeşitleri bulunmaktadır. Bu formun yüksek ve kısa olmak üzere iki çeşidi vardır.

Kısa silindirik şişeler; uzun silindirik şişelerden daha az görünen bir formdur. Hofheim’de Cladius-Flavius dönemine tarihlenen bir örnek bilinmektedir. Diğer örnekler ise Flavius döneminden daha sonraya tarihlenmektedir. Pompei’den gelen örneklerde ağız önce dışarı, aşağı, yukarı ve tekrar aşağıya katlanarak “yakalı ağız” profilini oluşturmaktadır. İngiltere-Colchester’de İ.S. 70 ile 96 yıllarına tarihlenen kısa silindirik şişe formları bulunmaktadır. Montmorillon’da ele geçirilen kısa silindirik şişe parçası ise Antoninus dönemine İ.S. 131-168 yılları arasına tarihlenmektedir. Bazı silindirik yaka ağızlı şişeler kulplarına bağlı olarak bronz tutmaklarla ele geçmişlerdir. Bu bronz tutamaklar olasılıkla bu şişelerin hamamlarda taşıma işlevi olarak kullanıldıklarını göstermektedir.²⁹⁶

²⁹⁶ Grossmann, 2002: 11, fig. 14.

Uzun silindirik şişeler; Flavius döneminde (İ.S.70-82) en çok görülen şişe formudur. Pompei’de bu formun düz, iki, üç ya da daha fazla kaburgadan oluşan kulplu örnekleri yapıldığı bilinmektedir. Bu örneklerin biri hariç hepsi kısa boyunludur. Ağız biçimleri prizmal gövdeli şişelerle aynıdır. Ağız kısmı aşağı, yukarı ve tekrar aşağıya katlanarak oluşan örnekleri İ.S. 2 yüzyılın sonlarına aittir. Çarkta kesme çizgi dekorlu örnekleri ise İ.S. 3. yüzyılın ilk yarısında Cologne’deki mezarlardan gelmektedir.²⁹⁷ Mısır Müzesi’nde sergilenmekte olan silindirik şişe örneği dar boyunlu konik ağızlı kısa formu silindirik gövdelidir. Bu eserin İ.S 300 ile 400 tarihleri arasında Suriye’de üretildiği düşünülmektedir.²⁹⁸ Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Cam Eserler Koleksiyonunda kısa ve uzun silindirik şişe formları bulunmaktadır.²⁹⁹ Ayrıca Yüksel Erimtan ve Hüseyin kolleksiyonlarında da İ.S. 1 ile 2 yüzyıllara tarihlenen silindirik şişe formları vardır.³⁰⁰ Kuzey İskoçya’da Romalı lejyonlara ait kalede yapılan kazılarda 75 parça cam eserden 6 tanesi silindirik formu cam şişedir. Ortaya çıkarılan silindirik şişeler İ.S. 1 yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir.³⁰¹

Klaros cam eserleri arasında 2001-2004 tarihleri arasında yapılan kazı çalışmalarında hemen hemen tüm açmalarda silindirik formu cam şişe ağız ya da kaide parçaları bulunmuştur. Bu da İ.S. 1. ve 2. yüzyılda moda olan bu cam formunun Klaros kehanet merkezinde ya sunu ya da kullanım amacı olarak kullanıldığını göstermektedir. **No.94, No.95, No.96, No.97, No.98, No.99, No.100** ve **No.101** silindirik şişe parçaları İ.S. 1. ile 2. yüzyıl arasına tarihlenmektedir. Bu örneklerin hepsi mavimsi-yeşil camdan oluşmaktadır. **No.100** ağız ve kaide parçası aynı yerde ortaya çıkarıldığından ve renklerinin aynı olmasından aynı kaba ait parçalar olmalıdırlar.

3.3.2 Kalıba Üfleme Tekniğinde Şişeler

²⁹⁷ Isings, 1957: 67,68, Form 51a-51b.

²⁹⁸ <http://www.virtual-egyptian-museum.org>

²⁹⁹ Canav, 1985: 67, No. 96, 97.

³⁰⁰ Akat-Fıratlı 1984: 36, No.278, Res.127; Lightfoot–Arslan, 1992: 49-5,1 No. 16-18. Yakalı ağız formları genellikle İ.S. 2 yüzyıl formlarıdır.

³⁰¹ <http://www.theromangaskproject.org>

3.3.2.1 Prizmal Gövdeli Şişeler

Ağız kenarları içe katlandıktan sonra üstten düzleştirilmiş, silindir boyunları, eşkenar dörtgen, altıgen ya da sekizgen prizması biçimli gövdeleri vardır. Eşkenar dörtgen ya da kare olan örnekleri çoğunluktadır. Şişenin boynu ile omuzunu birleştiren tek kulp genişçe bir şerit görünümünde çoğunlukla üzeri dikey yivlidir. Kaide ise genellikle düz yapılmaktadır. Prizmal gövdeli şişelerin çeşitli örnekleri bulunmakla birlikte yükseklikleri 40 cm.'yi aşan formları az görülmektedir. Buna karşılık bu güne kadar saptanan en küçük örnek ise 5 cm.'dir. Anadolu'daki prizmal gövdeli şişelerin yükseklikleri ortalama 20 cm.dir. Prizmal gövdeli şişeler çoğunlukla doğal yeşilimsi ya da mavimsi renkte, saydam camdan yapılmışlardır.

Serbest üfleme ve kalıba üfleme tekniğinde üretilmiş şişeler birbirlerine benzemektedirler. Ancak, kalıba üflenmiş örneklerin cidarları daha kalın, köşeleri daha keskindir. Diplerinde süsleme yazı vb. bulunanlar da kalıba üflenmiş prizmal gövdeli şişe örnekleridir. Serbest üfleme tekniğinde ise, üfleme sonrasında, kap soğumadan, düz bir yüzeye bastırılarak, köşeli ya da dikdörtgen form verilmektedir. Her iki teknikte de, şişe soğuduktan sonra, şerit biçimindeki kulp boyun ile omuzu birleştirecek şekilde apliance edilmektedir. Prizmal gövdeli şişelerin en yaygın kullanım amaçları, çeşitli sıvı maddelerin taşınmasıdır. Dörtgen köşeli ve çokgen gövde formu, saklama açısından kolaylık sağlamakta, taşımacılıkta yer kaybını önlemektedir.

Roma imparatorluğunun Akdeniz boyunca uzanan geniş topraklara sahip olması ve zenginliği, Roma'da zevklerin, lükslerin artmasına yol açmıştır. Romalılar, ekmeği Mısır'dan gelen buğdaydan yapmış, Romalı kadınlar Arabistan'dan gelen kozmetikleri kullanmış, baharatı Hindistan'dan getirmişler, şarabı da Ege'den ithal etmişlerdir. Bu dönemde zeytin ve şarap tüketiminde büyük bir artış olmuştur. Bu sıvıların taşınmasında kullanılan prizmal gövdeli şişelere Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı topraklarında sıklıkla rastlanması doğaldır. Sadberk Hanım Müzesi cam eserleri koleksiyonunda, Malta taşından yapılmış kare biçiminde kalıp bulunmaktadır. Bu kalıbın prizmal gövdeli şişelere ait olduğu düşünülmektedir. Buluntu yeri ise belli değildir.

Prizmal gövdeli şişelerin taşımacılıktaki ve günlük yaşamdaki işlevlerinin yanı sıra, mezar armağanı olarak da kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Roma imparatorluğunun doğu ve batı topraklarındaki birçok mezarda prizmal gövdeli şişeler mezar armağanı olarak kullanılmışlardır. Ancak bu şişeler hiçbir zaman taşımacılıkta kullanıldıkları kadar mezar armağanı olarak çok sık bir şekilde kullanılmamışlardır.³⁰² Dura Europos kazılarında bir çok prizmal gövdeli şişelere ait kulp boyun ve kaide parçası ele geçmiştir. Ancak bunların üretiminin bu bölge değil de batıdan ithal edildiği düşünülmektedir. Bu parçaların olasılıkla İ.S. 1.yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 3 yüzyıl arasındaki döneme ait olmaları gerektiği belirtilmektedir.³⁰³ Karanis kazılarında da serbest üfleme ve kalıba üfleme tekniğinde prizmal gövdeli şişe parçaları bulunmuştur.³⁰⁴ Kuzey İskoçya'daki Roma'lı lejyonların kaldığı kalede 1952-1968 yılları arasında yapılan kazılarda oldukça fazla cam eserle karşılaşmış ve bunların arasında prizmal gövdeli şişelerde bulunmuştur.³⁰⁵ Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde İ.S: 2 ile 3. yüzyıla tarihlenen prizmal gövdeli şişe sergilenmektedir.³⁰⁶

3.4 SÜRAHİLER (No.102-119)

3.4.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Sürahiler

Sürahi formlarının tümü serbest üfleme tekniğinde yapılmışlardır. Kulplu örnekleri ise, sürahi soğuduktan sonra, kaba kulpların applike edilmesiyle oluşur.

3.4.1.1 Küresel Gövdeli Sürahiler (No.102-111)

³⁰² Erten, 1995: 167-170.

³⁰³ Clairmont, 1963: 121, Pl. XIII, Pl. XXXIV.

³⁰⁴ Harden, 1936: 250, 237, 238, No. 758-764.

³⁰⁵ <http://www.theromangaskproject.org>

³⁰⁶ Özet, 1998: 111, No. 71.

Küresel gövdeli sürahiler, sırasıyla dışarı-aşağıya yukarıya ve daha sonra tekrar dışarı katlanarak yapılmış, “ yakalı” ağız kenarına sahip sürahilerdir. Silindirik boyunlu ve küresel gövdelidirler, kaideleri ise hafif iç bükeydir. Çoğunlukla kulpsuzdurlar ancak, bazı tek ya da çift kulplu örnekleri de bilinmektedir. Bazı örneklerinde kazıma yatay çizgi bezeme bulunmaktadır. Bazı formlarda ise süslemesiz bırakılmışlardır. Küresel gövdeli sürahilerde yakalı ağzın dışında konik boyunlu örnekleri de bulunmaktadır. Konik boyunlu küresel gövdeli sürahiler; düz ağız kenarları kesilerek düzeltilmiş ya da ateşe tutularak yuvarlatılmıştır. Boyun üst kısmı kesilmiş ters bir koni biçiminde aşağıya doğru daralmaktadır. Gövde küresel, kaide ise kabın ayakta durmasını sağlayacak biçimde düzleştirilmiş ya da içbükey formdadır. Ortalama yükseklikleri 13-15 cm.dir. Konik boyunlu küresel gövdeli sürahilerinde dekorlu ve dekorsuz örnekleri bulunmaktadır. Bu dekorlar genellikle gövde de yapılan yatay kazıma çizgilerden oluşmaktadır.³⁰⁷ Sardis’te bugünkü adıyla Kağırlık Tepe olarak adlandırılan yerleşimdeki 58-H nolu mezarda da konik boyunlu küresel gövdeli sürahi bulunmuştur.³⁰⁸ Klaros’ da ele geçmiş cam eserler arasında konik boyunlu küresel gövdeli sürahilere ait ağız ve boyun parçaları da bulunmaktadır. **No.102, No.103, No. 104, No. 105, No. 106 ve No. 107** konik boyunlu sürahilere ait parçalar paralel örneklerinin doğrultusunda İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenmektedir.³⁰⁹

Anadolu’da yapılan sistemli kazılarda ele geçen örneklere fazla rastlanmamış olması, küresel gövdeli şişelerin daha çok günlük yaşamda, yani yerleşim alanlarında kullanılmış olmasındandır. Bilindiği gibi cam tipolojisini oluşturmakta en önemli kriterlerden olan sağlam bir kabı bulmak için en korunaklı yerler mezarlar olmaktadır. Küresel gövdeli şişelerin ise yerleşim alanları sınırları içerisinde günlük gereksinimler için kullanılmaları onların az bulunmasına sebep olmuştur.

³⁰⁷ Erten, 1995: 177-179.

³⁰⁸ Von Saldern: 1980: 24.

³⁰⁹ Sternini 2001: fig.15, No.147; Barag 1978: fig.13, No.54; M.-A.İ Bilgin, 1995: 141, Çiz. 2, Res. 10; Isings, 1971: fig. 2, No. 23; Lightfoot-Arslan, 1992: 133, No.80; Davidson G. Weinberg, (1962): “Evidence For Glass Manufacture in Ancient Thessaly” A.J.A. 66, Plate. 27, No. 9; Gürler, 2000a: No. 112.

Küresel gövdeli şişeler, Suriye-Filistin, Kıbrıs ya da Mısır cam endüstrisinde çok sayıda görülmemektedirler. Örneğin çok önemli bir cam eser grubu niteliğindeki, pek çok cam kabın ele geçtiği Kıbrıs, Limassol, Qasis mezarında sadece bir adet küresel gövdeli şişe ele geçmiştir.³¹⁰ Küresel gövdeli sürahilerdeki “yakalı” ağız kenarı batıda fazla tanınmayan bir türü oluşturmaktadır. Cam *aryballos*’larda görülen “yakalı” ağız kenarı formunun Doğu Akdeniz’de belli bir üretim bölgesi ya da bir merkezine ait olması gerektiği düşünülmekte ve bunun olasılıkla Batı Anadolu’da belki de Bergama yakınlarında yer alabileceği öne sürülmektedir. Kuzey Karadeniz’deki Roma merkezlerinden ele geçen cam eserler arasında küresel gövdeli bir şişe ile aynı formun tek kulplu bir örneği de bulunmaktadır.³¹¹ Kopenhag’daki Ulusal Müze’de bulunan ve Kıbrıs kökenli olduğu düşünülen küresel gövdeli sürahi vardır.³¹²

Küresel gövdeli sürahiler, Doğu Akdeniz kontekslerinde İ.S. 3. yüzyıldan başlayarak görülürler. Üretim ve kullanımlarının İ.S. 3 ve 4. yüzyıllarda yoğun olduğu bilinmektedir. Geç Roma dönemi camcılığı hakkında en önemli yazılı belge olarak İmparator Diocletianus’un fiyat listesi gösterilebilir. Diocletianus, Roma imparatorluğunun yönetim sisteminde bir dizi değişiklikler yapmıştır. İ.S. 301 yılında çeşitli malların azami fiyatlarının belirlendiği bu tarifeyi yayınlamıştır. Söz konusu tarifenin cam çalışmaları bakımından büyük önem taşıyan bir kopyası Aphrodisias’daki Tiberius Portico’sunda ele geçmiştir. Mermer levhalar üzerine Latince olarak yazılmış olan tarifede, cam malzeme ve cam vazolar ile ilgili bölümü korunabilmiş tek kopyadır. Burada Alexandria ve Judea camı ve cam kabı ile birinci ve ikinci kalitedeki pencere camları için ağırlık hesabına göre fiyatlar verilmektedir. Diocletianus fiyat listesinin Aphrodisias dışında başka Anadolu merkezlerinde de Afyon-Synnada ve Kütahya-Aizanoi’da da ele geçmiş parçaların bulunduğunu belirtmekte ve işlenmiş durumdaki camın yeni cam kapların üretiminde hammadde olarak kullanılmak üzere Anadolu’daki yerel atölyelerce talep edilmekte olduğu öne sürülmektedir. Klaros’daki küresel gövdeli sürahilere ait diğer buluntular ise Apollon

³¹⁰ Erten, 1995: 177-179.

³¹¹ N.P. Sorakina, (1987): “Glass aryballoi (first-third centuries AD) from the northern Black Sea region” *JG.S.* 29, s. 42.

³¹² Wessberg, 1956: 154, fig. 58.2.

ve Propylon sektörlerinde ele geçen **No.108, No.109, No.110** ve **No.111** kaide parçalarıdır. Bu parçalar benzer örnekleri doğrultusunda İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Diocletianus'un yayınladığı fiyat tarifesi, küresel gövdeli sürahilerin de yoğun oldukları bir dönemde camın Roma imparatorluğunda geçerli ve ticari bir dolaşımı olan başlıca tüketim maddelerinden ya da hammaddelerinden biri olduğunu göstermektedir.³¹³

Manisa'nın Alaşehir ilçesi'ne bağlı Yeniköy'de yapılan bir tesviye çalışması sırasında bazı antik mezarlara rastlanmıştır. Bu mezarlardan olan ve 6 numara olarak adlandırılan mezarda İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen küresel gövdeli sürahiler ele geçmiştir.³¹⁴ Isings Form 104 ile benzerlik gösteren küresel gövdeli sürahi örnekleri Türkiye'deki çeşitli müzelerde ve koleksiyonlarda yer almaktadır.³¹⁵ Ayrıca Batı Anadolu'da İzmir-Tire yakınlarındaki Uzgur köyünde ortaya çıkarılan Roma dönemine ait bir mezar da 17 parça cam ele geçirilmiştir. Bu cam parçalar arasında İ.S. 3. ve 4.yüzyıla tarihlenen konik boyunlu küresel gövdeli sürahilerde bulunmaktadır.³¹⁶ Klaros'a 13 km. uzaklıktaki Kolophon Nekropolü'nde de 96/19 nolu mezar konteksinde açık yeşil renkte iki adet küresel sürahi ele geçmiştir. Bu iki eser İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenmektedir.³¹⁷ Hierapolis örnekleri ise genel biçime; yani konik biçimli ya da silindir biçimli boyun ve hafif konkav kaideye uymakla birlikte, halka kaideli örnekleri daha uzun tutulmuştur. Bu nedenle profil veren başka örneğe rastlanmaması yerel üretime özgü bir form olabileceğini akla getirmektedir.³¹⁸

3.4.1.2 Daraltılmış Boyunlu Sürahiler (*Gutturnium*) (No.112)

³¹³ E. Y. Erten, (2000): "Anadolu'da Roma Camcılığında Küresel Gövdeli Sürahiler", *Olba* III, s. 172-174.

³¹⁴ M., Önder.-İ. A. Bilgin, (1995): "Philadelphia yakınlarındaki Roma devrine ait bir nekropol sondajı" *Arkeoloji Dergisi* II, s. 134-136, Çiz. 1-2, Res. 9-10.

³¹⁵ Özet, 1998: 139,140, No.93 ,94; Gürler, 2000: 105, 106, No. 130, 131; Lightfoot, 1989: fig. 6, No. 2; Canav, 1985: 60, fig. 85; Lightfoot-Arslan, 1992: 119120123129, No .66, 67, 70, 76; Hayes, 1975: Pl. 21, No. 310, Pl. 26, No. 289.

³¹⁶ B. Gürler, (2000b): "A Roman Tomb Group from West Anatolian" *Estratto da Rivista di Archeologia, Anno XXXIV*, fig. 2, No. 12, 13, 17, fig. 3, No. 14-16.

³¹⁷ Özkan-Erkanal, 1999: 51, No. 71a-b.

³¹⁸ Gençler, 2000: 280, fig. 2, No. 44 bu küresel gövdeli sürahi örneğinde İ.S. 3. ile 4. yüzyıllar arasında tarihlenmektedir.

Daraltılmış boyunlu sürahiler ya da *Gutturnium*'lar küresel gövdesi üzerinde paralel çizgilerle çarkta kesme dekorlu sürahi formlarıdır. Bu tip sürahiler içlerindeki malzemenin az akmasını sağlamak için, boyun ile gövde arasında daraltılarak yapılmış bir boğum bulunmaktadır. Bu çeşit ürünler Suriye ve çevresinde M.S. 3. yüzyılda üretilmişlerdir.³¹⁹ Genellikle düz silindirik boyunlu olarak yapılırlar, ancak az da olsa dışa çekik örnekleri de bulunmaktadır. Gövde ve boyun kısımlarında çarkta kesme dekorlar bulunmaktadır. Daraltılmış boyunlu sürahilerde bilinen en erken Almanya'daki Cologne şehrinde İ.S. 3 yüzyıla tarihlenen örnektir. Ayrıca Strasbourg Müzesi'nde de daraltılmış boyunlu sürahi örneğine rastlanmaktadır. İtalya'nın Puteoli şehrinde ziyaretçiler için daraltılmış boyunlu sürahilerin ya da *gutturnium*'ların gövdelerine şehirlerinin deniz kenarındaki görünümünü çarkta kazıma çizgilerle resmettikleri ortaya çıkarılan örnekten bilinmektedir.³²⁰

Bu formun paralelleri Anadolu buluntuları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde kalıba üfleme tekniğinde yapılmış *gutturnium* vardır. Bu sürahinin *gutturnium* olarak kullanılması için, iç tarafta boyunla gövde birleşme yerinde bir perde ya da aletle sıkıştırılarak yapılmış bir boğum bulunmaktadır. Bu dışa dönük ağızlı sürahi olasılıkla Suriye'de yapılmıştır. İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenmektedir.³²¹ Özellikle batıda bu form daha iyi bilinmektedir. Suriye-Filistin'deki paralel örnekleri ise daha geç döneme İ.S. 4 ile 5. yüzyıla tarihlenmektedir. Samaria'da bu tip İ.S. 4. yüzyıl ya da daha sonraya ait kontekslerde bulunmuştur.³²² Yunanistan'daki müzelerde de yayınlanmayan bir çok örneği vardır.³²³ Bunlarla birlikte Anadolu'da müzelerde ve koleksiyonlarda çok sayıda daraltılmış boyunlu sürahilere rastlanmaktadır. Bu form genellikle İ.S. 3. ile 4. yüzyıl arasına tarihlenmektedir.³²⁴ Antik dönemde özellikle Geç Roma Döneminde yaygın olarak kullanılan bu form Klaros cam eserleri arasında sadece **No.112** ile temsil edilmektedir. Ancak sadece boyun ve gövde kısmı korunmuştur.

³¹⁹ <http://www.kultur.gov.tr>.

³²⁰ Isings, 1957: 122; Form 103.

³²¹ Özet, 1987: 596, fig. 9.

³²² Gürler, 2000: 87.

³²³ Weinberg, 1962: 25, 132.

³²⁴ Özet, 1998: 141, No.95; Lightfoot - Arslan, 1992: 160, 161, No. 98-100; Gürler, 2000: 89, No. 102; Lightfoot, 1989: fig. 3, No. 3; Akat-Fıratlı, 1984: Res. 108, No. 246; Weinberg, 1962: Plate 27, fig. 11.

3.4.1.3 Tek Kulplu Sürahiler

Tek kulplu sürahi formu ikiye ayrılır:

3.4.1.3.1 Oval Gövdeli Sürahiler (No.113)

Bu formun geniş ve dar olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Her iki formda da ağzın biraz altından başlayarak boyunda yatay cam ipliği sıraları görülmektedir. Ağız konik biçimlidir. Kulp ise gövdeden ağza gelmekte ve burada düğümlenerek sonlanmaktadır. Genellikle konkav dipleri vardır. Almanya-Fremersdorf'da St. Severin's manastırında küçük halka kaideli tek kulplu sürahilere ait renksiz ya da diğer bir deyişle şeffaf 27 adet cam parçası ele geçmiştir. Bu parçalarla gelen sikkeler İ.S. 270 tarihlendiğinden ortaya çıkarılan tek kulplu sürahilerin İ.S. 270'ler civarına ait olması gerekmektedir. Norveç'in küçük bir adası olan Jan Mayen'de geniş kaideli tek kulplu sürahilere ait 5 parça örnek bulunmuştur. Strasbourg Müzesi'nde de İ.S. 3 ile 4.yüzyıla tarihlenen tek kulplu sürahiler sergilenmektedir. Klaros'da bulunan **No.113** olasılıkla tek kulplu oval gövdeli sürahiye ait ağız ve boyun parçasında ağzın hemen altında tek sıra cam ipliği dekoru bulunmaktadır. Benzer örneklerde olduğu gibi konik boyuna sahiptir. Isings form 120 ile tanımlanmakta olup İ.S. 3 ile 4.yüzyıllar arasına tarihlenmektedir.

3.4.1.3.2 Soğan Gövdeli Sürahiler (No.114/115)

Tarihendirilebilen örnekleri az sayıda olmasına karşın antik merkezlerde oldukça fazla karşımıza çıkan bir formdur. Fransa'nın Mandelange şehrindeki mezarlarda İ.S. 4. yüzyıla tarihlenen soğan gövdeli tek kulplu sürahiler ele geçmiştir. Ayrıca tek kulplu sürahilerin priform örnekleride bulunmaktadır. Bu örnekler İ.S. 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Her iki formun da bazı örneklerinde benzer olarak; gövdeden çekilen kulp boyuna bir ya da iki kez sarıldıktan sonra düğümlenmektedir. Almanya'nın Cologne şehrinde İ.S. Geç 3. yüzyıla tarihlenen soğan gövdeli tek kulplu sürahi örnekleri de

bilinmektedir.³²⁵ **No.114** ve **No.15** ağız, gövde ve kulp parçaları korunmuş parçalar parelllerinin ışığında İ.S. 3 ve 4. yüzyıla tarihlenmektedir.

3.4.1.4. Boyunlu Sürahiler

3.4.1.4.1 Huni Boyunlu Sürahiler (No.116)

Huni şeklinde boyuna sahip sürahilerin küresel, armudi ve geniş gövdeli örnekleri bulunmaktadır. Armudi gövdeye sahip örnekler genellikle ayrıca eklenmiş taban halkasına sahiptirler. Bu formda boyunda ve gövde de çarkta yapılmış kazıma dekorlu örnekleri olanlar olmayanlar vardır. Kazıma dekorlu örnekler İ.S. 4 yüzyıla tarihlenirken, dekorsuz örnekler İ.S. 3 ile 4. yüzyıllar arasına verilmektedir. Küresel gövdeli formların bazılarında ayrıca eklenmiş tabanhalkası yerine konkav dipli olanları da bilinmektedir.³²⁶ Huni şeklinde boyuna sahip sürahilerin Anadolu'daki müzelerde sergilenmekte olan örnekleri de bulunmaktadır. Bunlarda İ.S. 3. ile 4. yüzyıl arasına tarihlenmektedirler.³²⁷

Pergamon krallarından II. Attalos Philadelphos tarafından kurulan Roma Döneminde, tapınaklarının ve kentte yapılan festivallerin çokluğundan dolayı "Küçük Atina" diye anılan Philadelphia'ya ya da bugünkü adıyla Alaşehir'e bağlı Yeniköy'de yapılan bir tesviye çalışması sırasında bazı antik mezarlara rastlanmıştır.³²⁸ Bu mezarlardan olan ve 6 numara olarak adlandırılan huni boyunlu cam sürahi ele geçmiştir. Ayrıca eklenmiş kaideye sahiptir. Belki de erken dönemlerden itibaren cam üretim atölyelerinin olduğu bilinen Sardis'de üretilen bu cam Philadelphia'ya Sardis'ten gelmiş olabilir. Bu parçanın Klaros'ta bulunan örneğe ağız ve boyun kısmı çok benzemektedir. Klaros'ta ele geçen **No.116** sürahiye ait ağız ve boyun parçasını İ.S. 3. ile 4. yüzyıla tarihlemek mümkündür.³²⁹

³²⁵ Isings, 1957: 149-151, Form 120,121.

³²⁶ Lightfoot-Arslan 1992: Çizgi dekorlu, armudi gövdeli örnekler No.101-103; Dekorsuz, armudi gövdeli örnekler No.129, 130; Dekorsuz, geniş ve küresel gövdeli örnekler No.124, 125.

³²⁷ Gürler, 2000: 105, 106; No.130, 131.

³²⁸ <http://www.kulturturizm.gov.tr>

³²⁹ Önder-Bilgin, 1995: 134-138, Çiz. 7.

3.4.1.4.2 Silindir Boyunlu Sürahiler (No.117)

Huni boyunlu sürahi formlarının yanı sıra boyunları uzun olan silindir biçimli boyuna sahip sürahiler bulunmaktadır. Cam oldukça ince cidarlı yapılmaktadır. Bunlar İ.S. 4. ile 5. yüzyıl arasına tarihlenen İtalya-Tardoantica buluntuları arasından gelmişlerdir. Ancak Klaros'ta Propylon sektöründe ele geçen silindir biçimli boyuna sahip **No.117** olasılıkla 4. yüzyıla ait olmalıdır.³³⁰

3.4.1.4.3 İçe Dönük Boyunlu Sürahiler (No.118/119)

Philadelphia'ya yakınlarındaki Roma Dönemine ait Nekropol'de 6 nolu mezar olarak adlandırılan mezarda içe dönük boyuna sahip, armudi gövdeli, alçak halka kaideli, konkav dipli sürahi ortaya çıkarılmıştır. Sürahi kalınlaştırılmış ağız kenarına sahiptir. Klaros'ta Propylon sektöründe ortaya çıkarılan sürahi ağız ve boyun parçasında ise ağız içe ve dışa katlandıktan sonra perdahlanmıştır. Philadelphia'da ele geçen parça İ.S. 2 yüzyıla tarihlenmektedir. Klaros'taki bulunan **No.118** çok benzerdir ve olasılıkla İ.S. 2 yüzyıl içlerine verilebilir.³³¹

Klaros cam eserleri arasında, paralel örneklerini bulamadığımız, hafif dışa dönük, yuvarlatılmış ağızlı olasılıkla sürahiye ait bir parça **No.119** yer almaktadır. Bu parçanın benzer örneklerinin görülmemesi olasılıkla yerel bir üretim olabileceğini düşündürmektedir.

3.5 TABAKLAR (No.120-141)

3.5.1 Serbest Üfleme Tekniğinde Tabaklar

³³⁰ Sternini, 2001: 29 fig.15; 145.

³³¹ Önder-Bilgin, 1995: 134-136, Çiz. 5.

3.5.1.1 Düz Dipli Tabaklar (No.120)

Bugüne kadar ortaya çıkarılmış serbest üfleme tekniğinde kaidersiz tabakların ana üretim merkezi İtalya'dır. Bu tabakların ağız kısmı içe ya da dışarı katlandıktan sonra aşağıya katlanıp sonlanmaktadır. Genellikle mavimsi-yeşil camdan yapılmışlardır. En erken örnekleri Claudius ya da Claudius-Nero dönemine aittir. Bu çeşit tabakların Isings Form/46 gibi yuvarlatılmış ağız kenarlı, dikey ya da dışa dönük gövdeli olanları da bilinmektedir. Ayrıca Isings; dışa dönük gövdeli serbest üfleme tekniğinde yapılmış tabakların bazıları kalıba döküm tekniğiyle yapılmış örneklerin taklitleri olduğunu vurgulamaktadır.³³²

Pompei'de oldukça yaygın olarak kullanılan bu formun, çeşitli renkli camların yanı sıra yeşilimsi camdan yapılmış örnekleri de bilinmektedir. Pompei'de halka kaidersiz tabak formları 28cm. ile 35cm. arasında değişen oldukça geniş çaplarda örneklerdir. Halka kaideli tabakların dik gövdeye sahip olanlarında ise kaidesinde kabartma olarak roset bezeme yapılmaktadır. Bu çeşit örnekler ise İ.S. 4. yüzyıla aittirler.³³³ Klaros'da ele geçen tabak parçaları arasında kaidersiz forma sahip olan sadece bir örnek bulunmaktadır. **No.120**'de belirtilen bu parça oldukça geniş çaplı ve sığ bir tabak parçasıdır. Benzer örnekler doğrultusunda İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir.

3.5.1.2 Halka Kaideli Tabaklar (No.120-124)

Halka kaideli cam tabakların 10cm. ile 46cm.'ye kadar değişen boyutlarda küçük ya da geniş çaplı örnekleri bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla konkav dipli ve yuvarlatılmış ağızlıdır. Bazıları ise kalıba döküm tekniğinde yapılmışlardır. Belçika-Tirlemont'da halka

³³² Isings, 1957: form. 46; 61.

³³³ Isings, 1957: 61, Form.46 ve 37, Form. 19.

kaideli tabakların geniş çaplı olanlarından iki örnek bulunmuştur. Bu buluntular İ.S. 2. ile 3. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Heriki tabak çeşidinde de ağız kenarları parlatılmıştır.³³⁴

İsrail-Hanita mezarlarında, Yehi'am olarak adlandırılan mezarda İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenen iki adet halka kaideli tabak bulunmuştur. Bu tabaklar Geç Roma Döneminde Batı Galile ve güney Fenike çok yaygın bir şekilde kullanılmışlardır. Ayrıca benzer tabaklardan Kıbrıs-Vasa'da da bulunmuştur. Bu tabaklar İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmektedir.³³⁵ Klaros kazılarında bulunan 21 adet tabak parçasından dördü halka kaideli tabak kaide ve gövde parçasıdır. Çapları değişik boyutlarda olan **No.120, No.121, No.122, No.123** ve **No. 124** tabak formlarının hepsi Propylon sektöründe ele geçmiştir.

3.5.1.3 Silindirik Tabaklar (No.125)

Silindirik tabakların serbest üfleme tekniğinde yapılmış olanlarının yanı sıra kalıba-döküm tekniğiyle yapılmış olanları da bulunmaktadır. Serbest üfleme tekniğiyle yapılmış silindirik tabakların bazılarında ağız kenarında yatay, çarkta kesme tekniğiyle yapılmış yivli bezemeye sahip örnekleri de vardır. Bunlar kapağın oturması için yapılmış yivler olabileceği gibi süsleme içinde yapılmış olabilirler. Ancak şu ana kadar ele geçen silindirik tabak formlarıyla birlikte hiçbir kapak ele geçmemiştir. Bu da bu yivlerin büyük olasılıkla süsleme elemanı olarak kullanıldığını göstermektedir. Pompei'de bulunmuş silindirik tabakların bazıları koyu mavi ve zümrüt yeşili camdan yapılmışlardır. Silindirik cam tabakların katlanmış kaideli formlarında bulunmaktadır.

İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen Tortorolo mezarlarında koyu mavi silindirik bir cam tabak bulunmuştur. Ayrıca Flavius dönemine tarihlenen Belçika-Vervaz'dan dört adet silindirik tabak bulunmuştur.³³⁶ Klaros'ta bulunan tabaklar arasında Roma Döneminde fazla rastlanmayan silindirik tabakların katlanarak yapılmış tüp biçimli kaideye sahip **No.125**

³³⁴ Isings, 1957: 62, Form 47.

³³⁵ Barag, 1978: 11, fig. 6, No. 1 ve No. 2.

³³⁶ Isings, 1957: 63, Form 48 ve 38 Form 22.

Apollon sektöründe ele geçmiştir. Açık mavi renkteki bu tam profilli parça paralel örnekleri ışığında İ.S. 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

3.5.1.4 Dışa Dönük ya da Konik Gövdeli Tabaklar (No.126-139)

Dışa dönük ya da konik gövdeli tabaklar kalıba döküm tekniğinden daha çok serbest üfleme tekniğiyle yapılmışlardır. İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen örnekler arasında Pompei’de bulunan konik gövdeli tabak da bulunmaktadır. Bu tabağın ağız kısmı ateşle parlatılmıştır. Avernas le Baudounin’deki Heron mezarlarında dışa dönük tabak formlarıyla benzer bir örnek bilinmektedir. Bu eser İ.S. geç 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu tabak formuna ait bilinen örneklerin çoğunda ağız yuvarlatılmıştır. Pompei’de yaygın olarak kullanılmış bu tabakların oldukça farklı renklerde yapılmış örnekleri bilinmekle birlikte sıradan yeşilimsi camdan yapılmış olanları da bilinmektedir. Ayrıca İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen San Lorenzo di Parabiago mezarlarında bu çeşit dışa dönük ya da konik gövdeli tabak formlarında bulunmuştur. İtalya- Gaulish buluntuları arasında konik gövdeli tabaklar olmasına rağmen bu buluntular tarihlendirilememişlerdir.³³⁷ Klaros’da ele geçmiş cam tabaklar arasında en çok görülen form dışa dönük ya da konik gövdeli tabaklardır. Ortaya çıkarılan 21 adet tabak parçasından 14 dışa bu formdadır. Bu dışa dönük tabaklar kendi aralarında; 6 adeti dışa dönük **No.126, No.127, No.128, No.129, No.130** ve **No.131**, 2 adet dışa dönük çizgi bezemeli **No.132** ve **No.133**, 4 adet dışa dönük kalınlaştırılmış ağızlı **No.134, No.135, No.136** ve **No.137**, 2 adet dışa dönük katlanmış ağızlı tabak **No.138** ve **No.139** olarak ayrılmaktadır. Dışa dönük ya da konik gövdeli tabaklar Geç Roma Dönemi İ.S. 3. ve 4. yüzyıllarda Doğu Akdeniz başta olmak üzere Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde oldukça yaygın olarak kullanılmışlardır. Klaros’da ele geçen ağız parçalarının da İ.S. 3. ve 4. yüzyıllar arasına tarihleyebiliriz.

3.5.1.5 Yazı Dekorlu Tabaklar (No.140/141)

³³⁷ Isings, 1957: 39 Form 23 ve 63 Form 49.

Cam formunun dış yüzeyine çift çizgilerle oluşturulan Yunanca yazıtlar Geç Roma Dönemi İ.S. 3. ve 4. yüzyıl camcılığına özgü sayılmakta ve bu süsleme biçiminin kökeninin Anadolu olduğu ve bu tür kesme yazıtlara sahip camların Anadolu'da üretildiği düşünülmektedir.³³⁸

Harden, çarkta kazıma olarak yapılmış çift yazılı örneklerin kökenin dekor ve içerik açısından oldukça benzer olduğunu ve bunların olasılıkla Batı Anadolu'da bir atölyede üretildiğini savunur.³³⁹ Sorakina bu atölyelerin Anadolu sahillerinde olasılıkla Pergamon yakınlarında bulunduğunu ileri sürer.³⁴⁰ Isings ise cam çift çizgilerle oluşturulmuş Grekçe yazıtların, *Yunanlı sanatçılar tarafından ya da Yunanlı müşteriler için üretildiğini ve İ.Ö. 3. ve 4.yy. boyunca kullanılan bu camların kökeninin büyük olasılıkla Yakın Doğu olduğunu savunur.*³⁴¹ Çift çizgilerle oluşturulmuş yazı dekorlu formların kökeninin Anadolu'ya verilmesinde en önemli faktör, farklı müzelerindeki bir çok örneğin Anadolu'dan getirilmiş olmasıdır.³⁴²

Yazıyla yapılmış dekorlar sadece tabaklarda değil sürahi ve kaseler üzerinde de görülen bir süslemelerdir.³⁴³ Yazı dekorlu formların Kuzey Suriye'de paralellerini bulmak zor olsa da, Kıbrıs'ta Anadolu'nun güney kıyılarında, Ege bölgesinde, Kyrneika'da, Karadeniz'in kuzey sahillerinde, Güney Rusya'da örnekleri bilinmektedir.³⁴⁴ Örneğin, Dinar (Apameia Kibotos) buluntusu olduğu söylenen küresel gövdeli sürahi Köln'deki Römisch-Germanisches Museum'da bulunmakta ve buluntu yerleri bilinmeyen birçok yazı dekorlu cam eserde Anadolu kökenli olabilecek yapıtlar arasında yer almaktadır. Ayrıca Tire'nin, Çobanköy köyünde bulunan ve daha sonra Tire Müzesi'nde sergilenmekte olan

³³⁸ E. Erten, (2001b): "Türkiye Dışındaki Müzelerde Bulunan Anadolu Kaynaklı Roma Cam Eserleri Işığında Anadolu'da Cam" *Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi*, 2, Ankara: s.75.

³³⁹ Harden, 1967-1968: 45-47.

³⁴⁰ Sorakina, 1987: 171.

³⁴¹ Isings, 1957: 6.

³⁴² Erten, 2001b: 75.

³⁴³ A. Von Saldern, (1980): *Glass 500 B.C. to A.D. 1900 The Hans Cohn Collection-* Los Angeles/California, s. 81-82, No. 77.

³⁴⁴ Gürler, 1998: 71.

tam olarak korunmuş yazı dekorlu kase bilinmektedir.³⁴⁵ Anadolu’da kesme çizgisel süslemeleri olan pek çok cam formunun, özellikle basit kase ve sühahilerin de birçok müze ve koleksiyonda yer aldıkları görülmektedir. Bu nedenle Roma camcılığında basit kesme çizgilerle yapılmış süslemelerin Anadolu’da yaygınlığı bilinmektedir. Anadolu’da Pisidia bölgesindeki Apameia Kibotos’ta bulunduğu bilinen ve Köln’deki Römisch-Germanisches Museum’da sergilenmekte olan tabak üzerinde çift çizgilerle yunanca “HXAPI” yani zerafet, incelik yazmaktadır.³⁴⁶

Suriye-Filistin bölgesinden Geç Roma tarihli mezar buluntuları arasında, traşlanarak yapılmış sığ kaseler bulunmaktadır. Al-Basa mezarında ele geçen diğer buluntuların doğrultusunda iç kısmında traşlanarak yapılmış yazılar ve bunların arasında süslemeler bulunan bu eser Geç Roma Dönemine İ.S. 4 yüzyıla tarihlenmektedir.³⁴⁷ İ.S. 3. yüzyıl ile İ.S. 5. yüzyıla arasında görülen kazıma dekorlu kaplarda en yaygın görülen dekor çeşitleri; mitolojik sahneler, manzara, avlanma, dans sahneleri ile hristiyanlıkla ilgili öğelerdir.³⁴⁸

Klaros Kehanet Merkezi kazılarında Propylon sektöründe bulunan **No.140** yeşil renkte üzerinde çift çizgilerle yapılmış olasılıkla yazı olduğu düşünülen gövde parçası bulunmuştur. Bu parçanın profilinden sığ bir forma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Pisidia bölgesindeki Apameia Kibotos’ta bulunduğu bilinen ve şu anda Köln’deki Römisch-Germanisches Museum’da sergilenmekte olan halka kaideli tabak üzerindeki yazı gibi çift çizgili harflerin bitiş noktaları çizgilerle uzatılmıştır. Bu benzerliklerden dolayı büyük olasılıkla bu yazı dekorlu gövde parçası tabak formuna ait olmalıdır. Gövde parçası üzerinde olasılıkla yunanca “A” harfi bulunmaktadır. Fakat bu yazının bir bölümü korunmuştur.

Diğer bir parça ise yine Propylon sektöründe bulunan **No.141** tabak ağız ve gövde parçasıdır. Bu parçanın üzerindeki bir harfin dışında olasılıkla basit kesme çizgilerle

³⁴⁵ Gürler,1998: fig. 1-3. Tire Müzesi’ndeki benzer örnekte çapraz çizgiler arasında çift-çizgili yazı bulunmaktadır.

³⁴⁶ Erten, 2001b: 75.

³⁴⁷ Harden, 1949: 156, fig. 3

³⁴⁸ Richter, 1911: 22, 23.

yapılmış bir dekordur. Roma camcılığında basit kesme çizgilerle yapılmış süslemelerin Anadolu’da yaygınlığı bilinmektedir. Bunun dışında bir yazıyı oluşturan harften daha çok bir kazıma çizgilerle yapılmış süslemeye benzemektedir. Her iki parça da Geç Roma Döneminde sıkça görülen camın dış kısmında ya da iç kısmında traşlanarak yapılan dekorlu tabak formlarından olduğundan, İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenmek mümkündür.

3.5.2 Kalıba Döküm Tekniğinde Tabaklar

En erken cam tabak formları İ.Ö. 8. ve 7. yüzyılda görülmeye başlanmıştır. Bu cam tabaklar kozmetikte kullanılmakta olup kalıba döküm tekniğinde yapılmışlardır. Tek kalıptan çıkan tabak formu soğuduktan sonra cam ustaları tarafından kesme ve perdahlama işlemleri yapılmaktaydı.³⁴⁹

3.6 BARDAKLAR (No.142-178)

3.6.1 Kalıba Döküm Tekniğinde Bardaklar

Kalıba döküm teknikli cam bardaklara oldukça az rastlanmasına rağmen, Pompei’de geniş ve 23.5 cm. yüksekliğinde örnekler bilinmektedir. Bunlar kalıba döküm teknikli kaselerle oldukça benzerlik göstermektedir. Bu tip tabak formları İ.S. 1. yüzyılın ortalarında üretilmişlerdir.

3.6.2 Serbest Üfleme Tekniğinde Bardaklar (No.142-178)

3.6.2.1 Çarkta-Kesme Yiv Dekorlu Bardaklar

³⁴⁹ Barag, D. (1982): “Cosmetic Glass Palettes from the Eighth- Seventh Centuries B.C. *J.G.S.* 24, 11-19, s. 11-13.

Serbest üfleme tekniğinde yapılmış, çarkta-kesme yiv dekorlu bardaklar ortalama 15 cm. yüksekliğindedirler. Gövdelerinde dekor olarak çark ya da tornada yapılmış yatay yivler bulunmaktadır. Tarihlendirilebilen örnekler arasında; İtalya-Caverzere’de İ.S. 1. yüzyıl mezarlarında zümrüt yeşili, silindirik gövdeli bardak ele geçmiştir.³⁵⁰ Trakya-Vize’den oval gövdeli çarkta-kesme yiv dekorlu bir bardak ele geçmiştir. Bu parça İ.S. 1 yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir.³⁵¹ Pompei’de oval gövdeli bardakların yanı sıra silindirik gövdeli bardaklarda oldukça yaygın görülen örneklerdir. Belçika-Tirlemont’tan İ.S. geç 2. yüzyıla, erken İ.S. 3. yüzyıl başlarına tarihlenen çarkta-kesme dekorlu bardak parçası bulunmuştur.³⁵²

Güney Fenike ve Galile’de Geç Roma dönemine tarihlenen bardaklar bulunmuştur. İsrail’deki Yehi’am mezarlarında İ.S. 3. yüzyıldan İ.S. 4. yüzyılın ortalarına tarihlenen 4 adet bardak bulunmuştur. Bunlar arasında camın iç kısmında çarkta-kazıma yiv dekorlu bir bardak da bulunmaktadır. Nahariya’da Geç Roma Dönemine ait aynı çeşitte bardaklar da ele geçmiştir. Barag, İsrail-Hanita mezarlarındaki benzer formlar için “*bardak şekilli kaplar*” olarak adlandırmıştır. Bunların bu şekilde tanımlanmasının nedeni, British Museum’da sergilenmekte olan benzer örneklerin kapaklı oluşudur. Bu da bize bu kapların bardak olarak kullanımlarından çok merhem ya da parfüm saklanması için kullanıldıklarını göstermektedir.³⁵³ Ancak Klaros’da bulunan 10 adet bardak ağız ve gövde parçası için başka hangi amaçla kullanıldığını söylemek zordur. Bunun nedeni ise ele geçen örneklerin tam olmamasıdır. Dura Europos kazılarında 29 parça bardak kaidesi ele geçmiştir. Bu parçalardan sadece bir tanesi çarkta- kesme yiv dekorlu bardak parçasıdır. Clairmont, bu parçayı benzer örnekleri doğrultusunda İ.S. 3. ve 4. yüzyıla tarihlemektedir.³⁵⁴

3.6.2.2 Dışa Dönük Ağızlı Bardaklar (No.142-151)

³⁵⁰ Isings, 1957: 44.

³⁵¹ A.M. Mansel, (1940): “ Trakya Hafriyatı”, *Belleten IV.*, s. 89-139.

³⁵² Isings, 1957: 44, Form 29

³⁵³ Barag, 1978: 28-30, fig. 14, No. 67.

³⁵⁴ Clairmont, 1963: Plate XI, 446.

Bu tip bardaklarda gövdeden boyuna doğru geçişte daralma görülür, ağız ise dışa dönük biçimlidir. Bu formun çarkta-kesme yiv dekorlu ya da çarkta kazıma dekorlu çeşitleri oldukça nadirdir. Genellikle herhangi bir süsleme yapılmadan bırakılırlar. Pompei'den İ.S. 1. yüzyıl örnekleri bilinmektedir. Korinth'de de İ.Ö. 1.yüzyıldan İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen kontekslerde dışa dönük ağızlı bardaklar ele geçmiştir. Almanya-Trier'de Geç Roma dönemine, İ.S. 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen kontekslerde bu çeşit bardaklar ele geçmiştir. Ancak bu parçalar Pompei'de ele geçen bardaklarla karşılaştırıldığında daha dar ve yüksek olduğu görülmektedir.³⁵⁵ Ayrıca İsrail-Hanita mezarlarında İ.S. 3. ve 4. yüzyıla tarihlenen dışa dönük ağızlı 3 adet bardak bulunmuştur.³⁵⁶ Klaros'da ele geçen 10 adet bardak ağız parçasından 5 tanesi Propylon sektöründe ele geçmiştir. Diğerleri ise Apollon, Artemis II. ve B.O.A. açmalarında ortaya çıkarılmışlardır. Bardak ağız ve gövde parçalarının hepsi **No.142-151** dışa dönük ağıza sahiptir. Bu parçalardan **No. 142-146** ve **No.148** daha kalın cidarlı ve ağız kenarları yuvarlatılarak parlatılmıştır. **No.148-151** parçaları ise daha ince cidarlı ve diğerlerine göre ağız kenarları daha incedir. Ayrıca **146** diğerlerine göre daha dar ağız çapına sahiptir. Klaros'ta ele geçen bu parçalar **No. 144** ve **No.150** hariç İ.S: 3. ve 4. yüzyıllara tarihlendirilebilir. **No. 144** ve **No. 150** ise İ.S. 2. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir.

3.6.2.3 Çökertme Tekniğinde Bardaklar (No.152)

Bu çeşit bardaklarda dış yüzey hafif dışbukey, kaide konkav ve ağız dışa dönüktür. Bu formda genellikle bardağın yüzeyinde 4 tane çökertme yapılıdır. Hollanda-Nijmegen'deki OH mezarından İ.S. 30 ile 70'e tarihlenen iki adet çökertme teknikli bardak ele geçmiştir. İsviçre-Locarna'da İ.S. 1. yüzyılın sonları ile İ.S. 2. yüzyılın başlarına tarihlenen bardak örnekleri bilinmektedir.³⁵⁷

Karanis'de iki çeşit çökertme teknikli bardak görülmektedir. Parlatılmış ağızlı ve yatay çarkta-kesme yiv dekorlu olanlar ve işlenmemiş ağızlı, bazı örneklerinde çarkta-

³⁵⁵ Isings, 1957: 45, Form 30.

³⁵⁶ Barag, 1978: 28, fig. 14, No. 63-65.

³⁵⁷ Isings, 1957: 46, Form 32

kesme yiv dekorlu olanlar. İkinci tip, İ.S. 2. yüzyılda oldukça yaygın olarak görülen bir formdur. Bu çeşit bardakların geldiği evler İ.S. 2.- 4. ve 5. yüzyıllara ait evlerdir.³⁵⁸ Almanya- Cologne’de bulunmuş olan bu formdaki bardaklar İ.S. 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen mezarlardan gelir. Konkav dipli, vurma dipli ve gövde üzerinde altı adet çökertme teknikli dekora sahiptirler.³⁵⁹ Dura Europos kazılarında iki adet çökertme teknikli bardak kaide ve gövde parçası ele geçmiştir. Clairmont, bu parçaları İ.S. 3. ve 4. yüzyıla tarihlemektedir.³⁶⁰ Kıbrıs kazılarında çökertme teknikli 2 adet tam olarak bardak ele geçmiştir. Bu bardaklar hafif konkav kaideli olup birinde 6 diğesinde ise 11 tane çökertme yapılmıştır.³⁶¹ Klaros’da Propylon sektöründe ortaya çıkarılan çökertme teknikli bardak, **No.152** kaide ve gövde parçasında gövde üzerinde dört çökertme bulunmaktadır. Kalın cidarlı ve yeşil renkteki bu parça benzer buluntuların paralelinde İ.S. 3. ile 4. yüzyıla tarihlendirilebilir.

3.6.2.4 Aplike Dekorlu Bardaklar

Çoğunlukla İtalya’da görülen çok yaygın olmayan bir formdur. Genellikle ince cidarlı, parlatılmış ağızlı ve kesme kaidelidir. İtalya’da üretilmiş örnekler vurma diplidir. Bu formda, iki çeşit dekor tekniği bulunmaktadır. İlk dekor tekniğinde oval halka kabartmalar yapılır. Diğesinde ise dalgalı çizgilerle dekor yapılırdı. Tarihlendirilebilen buluntuların birçoğu kuzey İtalya’dan ve Güney İsviçre’den gelmektedir Belki de sadece bu bölgelere ait olan bir bardak çeşidir. Locarno’dan İ.S. 1. yüzyılın ortalarına tarihlenen örnekler bilinmektedir. Karanis mezarlarından da İ.S. 2. ve 3. yüzyıla tarihlenen bu formda bardaklar görülmektedir. İ.S. 1. yüzyıldan daha sonra yuvarlatılmış ağızlı ve noktalı arkatlar şeklinde süslemeye sahip dekorlu *baekar*’ların yapıldığı anlaşılmaktadır.³⁶²

3.6.2.5 Çarkta-Kesme Yiv Dekorlu, Katlanmış Kaideli Bardaklar

³⁵⁸ Harden, 1936: 145-147.

³⁵⁹ Isings, 1957: 46, Form 32.

³⁶⁰ Clairmont, 1963: Plate X, 442, 443

³⁶¹ Vessberg, 1956: fig.45, No.13, 14.

³⁶² Isings, 1957: 47, Form. 33

Bu bardaklar farklı çeşitte kaideye sahiptirler. Birçok örnek katlanmış halka kaideye sahiptir. Ancak bazı örneklerde düz kaide ya da tek parça kaide görülmektedir. İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısından İ.S. 4. yüzyılın içlerine kadar kullanımı görülmüştür. Tarihlendirilebilen örneklerden, Naples Müzesi'nde sergilenmekte olan Pompei'den iki örnek ve Korinth'de bulunmuş olan ve kaidesi eksik İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen bardak parçasıdır. Almanya-Remagen'de İ.S. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen dekorsuz bir örnek bilinmektedir.³⁶³ Harden'in sınıflandırdığı Karanis örnekleri ise düz kaidelidir. İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4. yüzyılın başlarına tarihlenen Roma Dönemi ait ev kazılarında ele geçmişlerdir. Ancak Harden; bu çeşit bardakların İ.S. 2. yüzyılın sonları ile İ.S. 3. yüzyılın başlarına tarihlenen tabakalardan gelmesini bu bardakların yapımındaki geleneklerin devamı olduğunu belirtmektedir.³⁶⁴

3.6.2.6 Çökertme Tekniğinde, Katlanmış Ayaklı Bardaklar (No.153-163)

Akdeniz bölgesinde sıkça görülen bir formdur. Gövdede uzun ve oval çökertmeler ile katlanmış kaideye sahiptirler. En yaygın olarak görüldüğü yer Pompei'dir. Yükseklikleri 11 ile 23 cm. arasında değişmektedir. Thera'da bulunmuş olan bu çeşit bardaklar olasılıkla İ.S. 2. yüzyıla aittirler. Belçika-Tirlemont'da İ.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen yüksek düz dipli bardaklar bulunmuştur. Geç Roma Dönemi bardakları genellikle gövde üzerinde bulunan çökertmeye sahiptirler. İ.S. 4. yüzyılın ilk yarısından Almanya-Andernach'dan gelen örneklerde çökertme tekniği uygulanmış gövde üzerinde cam ipliğinden yapılmış dekor bulunmaktadır.³⁶⁵ Kıbrıs kazılarında çökertme teknikli, ayaklı 2 adet bardak bulunmuştur. Bu bardaklar birinde 14 diğesinde ise 6 tane çökertme yapılmıştır.³⁶⁶

Geç Roma Dönemi siyah firnisli, oldukça yaygın olarak görülen seramik bardakların cam taklitleridir. Bu formda ki örnekler çökertme tekniğiyle yapılmaktadırlar.

³⁶³ Isings, 1957: 48, Form 34.

³⁶⁴ Harden, 1936: 137, 147.

³⁶⁵ Isings, 1957: 49, Form 35.

³⁶⁶ Vessberg, 1956: fig.45, No. 15, 16.

Form özellikleri: dışa çekik ağızlı, belirgin omuzlu gövdeden kaideye göre daralan katlanmış kaidelidir. Bu formda Belçika-Furfooz'dan gelen kısa boyunlu, dışa çekik ağızlı örnek tek farklı formdur. Bu form İ.S. 350'lerden sonra pek görülmez. Ayrıca bu formun keskin omuzlu örnekleri Almanya-Trier ve Nijmegen'den gelmektedir. Nijmegen'den gelen parça İ.S. 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Nijmegen'deki örnekler vurma dipli ve ince uzun ayaklıdır. Cam bardakların seramik bardakları taklit ederek üretim yaptığı düşünülürse form özelliği olarak bu buluntular İ.S. erken 4. yüzyıl olmalıdır.³⁶⁷

Batı Anadolu'daki müzelerde de bu çeşit çökertme teknikli ayaklı bardaklar görülmektedir. Tire Müze'sinde sergilenmekte olan İ.S. 4 yüzyıla tarihlenen ayaklı bardak formları buna iyi bir örnektir. Bu tipin özelliği olan kısa boyun görülmekle birlikte bir tanesinde daha belirgindir. Her ikisinde de şişkin gövdede dört adet çökertme tekniğiyle yapılmış dekor bulunmaktadır. Türkiye'deki özel koleksiyonlarda da İ.S. 2. ve 3. yüzyıla tarihlenen ayaklı bardak örnekleri bulunmaktadır.³⁶⁸ Bu tipte çökertmeye sahip dekorlu bardaklar Doğu Akdeniz'de, başta Kıbrıs ve Tunus-Tipasa olmak üzere birçok merkezde İ.S. 3. yüzyıl kontekslerinde bulunmuştur.³⁶⁹ Klaros kazılarında bugüne kadar onbir adet katlanmış kaideli ayaklı bardak kaide ve gövde parçası ele geçmiştir. Bu parçalar arasında beş tanesi, **No.153-157** çökertme dekorlu gövdeye sahiptir. Diğer altı parça, **No.158-163** ise dekorsuz gövdeye sahiptir. Bu parçaların hepsi kaide ve gövde parçasıdır. Bu parçalar arasında **No.153** ve **No.154** çökertme teknikli tüp biçimli halka kaideli parçaların kaideleri dışbükey çıkıntılı olarak yapılmışlardır. **No.159**, **No.160** ve **No.163** ise katlanmış kaideden gövdeye keskin bir geçiş söz konusudur. Diğer örneklerde ise bu belirgin geçiş görülmemektedir.

3.6.2.7 Konik Gövdeli Bardaklar (No.164-178)

Bu form İ.S. 4. yüzyılda çok yaygın olarak görülen bir formdur. Formun diogonal kaburgalı örnekleri İ.S. 4. yüzyılın sonlarından bilinmektedir. Samson'daki İ.S. 4. yüzyıl

³⁶⁷ Isings, 1957: 143, Form 114a.

³⁶⁸ Lightfoot - Arslan, 1992: 103, No.54.

³⁶⁹ Gürlü, 2000: 101, No.125, 126.

mezarlarından bu tipde bardaklar ortaya çıkarılmıştır. Bu buluntular Namur Müzesi'nde sergilenmektedir. Colonia Agrippinensis ve çevresinde İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen konik biçimli bardak formlarına rastlanmaktadır. Bu konik gövdeye sahip bardaklar Geç Roma dönemi boyunca oldukça sık rastlanmaktadır.³⁷⁰ Lüksemburg Müzesi'nde İ.S. 4. yüzyıla tarihlenen konik gövdeli vurma dipli bardaklar sergilenmektedir. Daha silindirik ve gövdeden kaideye geçişi dar olan bardaklar ise İ.S. 4. yüzyılın ikinci yarında Cologne'den bilinmektedir. Nijmegen mezarlarından gelen bu çeşit bardak formları İ. S. 4. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu formun kazıma dekorlu örnekleri ise Carnuntum'da bulunmuştur.³⁷¹

Hierapolis kazılarında da iki farklı tipte bardak ele geçmiştir. Birincisi; tiyatro kazılarında, diğeri ise nekropol kazılarında gelmektedir. Isings 106c formunda ki tiyatro kazılarında gelen bardak örneği, konik gövdeli ağzı düz kesilmiş biçimdedir. Bu tipteki formlara İ.S. 4. yüzyılda Roma imparatorluğu sınırları içerisinde sıkça rastlanmaktadır. Bazı örneklerinde kazıma çizgi bezemeler varken bazı örnekler ise dekorsuz yapılmaktadır. Nekropol kazılarında gelen ikinci tip formda ise; gövde üzerinde kaburgalarla bezenmiş dekor bulunmaktadır. Bu örneğin tam olarak benzerleri olmasa da İ.S. 2. yüzyılda üretilen Kilikya üterimlerine çok benzemektedir.³⁷² Klaros'ta bulunmuş olan **No. 164** masif, kalın kaideli bardak kaide ve gövde parçasının benzeri Suriye-Filistin bölgesinde; Geç Roma döneminde oldukça yaygın olarak görülmektedir. Bu tip bardaklar konik ya da dışa dönük bir gövdeye sahiptirler. Karanis'te bu formun daha geniş çeşitleri bilinmektedir. Harden; bu tip bardaklar için, "Mısır'da ve Batı'da küçük çaplı örneklerinin görülmediğini" belirtmiştir. Kisa'da bu formun benzerleri olmasına karşın bunlarda cam ipliğinden yatay bezemeler yoktur.³⁷³ Ayrıca 1967 yılında, Limburg kentindeki Valkenburgerweg eyaletindeki bir sitenin yüzme havuzu kazısında da bu tipte kalın konik gövdeli bardak ele geçmiştir.³⁷⁴ Bu kalın kaideli bardak parçası İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlendirilebilir. Yine konik gövdeli örnekler arasında Klaros'ta bulunan ayrıca eklenmiş kalın kaideli formlar gösterilebilir. Bu parçalardan **No.165**, **No.166** ve **No.167** farklı çaplarda 3 örnektir. Benzer

³⁷⁰ Grossmann, 2002: 27, fig. 27.

³⁷¹ Isings, 1957: 137, Form 109b.

³⁷² Gençler, 2000: 279.

³⁷³ Harden, 1949: 151-153, fig. 1, No .3.

³⁷⁴ Isings, 1971: fig. 22, No. 261.

tipte bardaklara bir önceki formdaki gibi Limburg kentindeki Valkenburgerweg eyaletindenki site havuzu kazısında rastlanmıştır. Isings, bu parçaları paralel örnekleri doğrultusunda İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlendirmektedir.³⁷⁵

Klaros'ta bulunmuş **No.168**, **No.169** ve **No.170** dışa dönük gövdeye sahip bardak kaide parçaları ise katlanmış tüp biçimli kaidelidir. Tüp biçimli halka kaideye sahip bardak tipleri Geç Roma Döneminde İmparatorluğun doğusunda ve batısında oldukça yaygın olarak kullanım alanı görmüştür.³⁷⁶ Royal Ontario Müzesi'nde sergilenmekte olan ve Hayes'in Suriye-Filistin camları olarak gruplandırıldığı tüp biçimli halka kaideli bardaklar Klaros'ta bulunan **No.168** ve **No.169** ile benzerlik göstermektedir.³⁷⁷ Kıbrıs'ta da bu tipte dışa dönük ağızlı katlanmış tüp biçimli halka kaideye sahip örnekler ortaya çıkarılmıştır. Klaros'ta ele geçen bu bardak kaideleri Vessberg'in tüp biçimli halka kaideye sahip bardakları arasında "B" grubunda yer almaktadır.³⁷⁸ **No.170** parça ise diğerlerine göre tüp biçimli halka kaidesindeki boşluk daha dar yapılmıştır. Klaros'da Propylon sektöründe ortaya çıkarılan **No.168** kaide ve gövde parçasının aynısı Sardes kazılarında da ele geçmiştir. Von Saldern bu formdaki tüp biçimli halka kaideli konik gövdeli bardaklar için; İ.S. 1. ve 2. yüzyılda görüldüklerini ancak bu tarzda kaideye sahip bardakların İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda da kullanımlarının devam ettiğini belirtmiştir.³⁷⁹ Bu parçalar İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda yoğun olarak görüldüğünden bu tarihlere veremek doğru olacaktır. **No.171-174** bardak kaide ve gövde parçaları ise vurma dipli kaideye sahiplerdir. **No.174**'de kaidenin tümü korunmamıştır, ancak büyük olasılıkla formu diğerlerine çok benzediğinden vurma dipli olmalıdır. Vurma dipli kaideler, noble kullanımının neden olduğu derin konkavlık yani içbükeyliktir. Bu parçalarda katlanarak yapılmış olan kaidede diğer formlarda olduğu gibi iç kısmında boşluk -tüp ya da boru şeklinde yapılan kaidelerde ki gibi- bulunmaz. Kaide kısmı maşa ile sıkıştırılarak parlatılmıştır. **No 171** ve **No.172** kaide tipleri **No.173** ve **No.174**'ye göre daha derin vurma diplidirler. Çapları ise 3.4 cm. ile 4.4 cm. arasında değişmektedir. Bu parçaların İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda hafif konkav ve boyama teknikli

³⁷⁵ Isings, 1971: fig.22, No. 257.

³⁷⁶ Harden, 1949: 152, fig. 1, No. 6.

³⁷⁷ Hayes, 1975: 170. No. 183, 184.

³⁷⁸ Vessberg, 1956: fig. 45, No. 3.

³⁷⁹ Von Saldern, 1980: 22, Plate.21, No.108.

örnekleri de bilinmektedir.³⁸⁰ Ayrıca **No.175** katlanarak yapılmış kaideye sahip bardak parçası ise diğer formlar gibi konik gövdeye sahip olmasına rağmen hafif konkav diplidir. Klaros'ta bulunan bu cam bardak kaide ve gövde parçaları benzer örnekleri ışığında, İ.S. 2. ve 3. yüzyıllara vermek doğru olacaktır.

Klaros'ta Propylon sektöründe ele geçen **No. 176, 177, 178** düz dipli kaide ve gövde parçaları, paralel örnekleri doğrultusunda olasılıkla konik gövdeli bardak kaide parçaları olmalıdırlar. Bu tipte düz dipli bardaklar İ.S. 2. yüzyıl boyunca kazıma çizgi dekorlu kaselerle birlikte üretilmişlerdir. Belki de o dönem moda olan kazıma çizgi dekorlu kaselerle aynı atölyelerde üretilmiş olabilirler. Bu bardakların benzerleri Mısır, Naksos Adası ile Anadolu'da ele geçmiştir.³⁸¹ Ashmolean Müzesi'nde düz dipli bardakların dışa dönük ağızlı formları bilinmektedir. Bu tipteki bardakların düz gövdeli olanlarını ise İ.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.³⁸² Ayrıca Türkiye'deki özel koleksiyonlarda da bu tarzda bardaklar bulunmaktadır.³⁸³ Bu parçaların tam profilleri ya da gövdeye geçişleri korunmadığı için formun biçimini benzer düz dipli bardak parçalarına bakarak yorumlayabilmeyiz. Bu nedenle tam bir tarih verilmesi de olasılıkla İ.S. 2 ve 3. yüzyıllara ait olmalıdırlar.

3.7.3 Kalıba Üfleme Tekniğinde Bardaklar

Kalıba üfleme bardaklar "*toreumata*" olarak adlandırılır. Bunlar metal kapların taklitleridir. İ.S. 1 yüzyılın ortalarından itibaren lotus tomurcuğu dekorlu kalıba üfleme teknikli bardaklar Roma imparatorluğunun sınırları içerisindeki tüm alanlarda görülürler.³⁸⁴ Pompei'de keskin kabartma dekorlu çok kaliteli bardaklar ele geçmiştir. Pompei'deki bir örnekte asma yaprakları, çeşitli hayvanlar ve ördekler kabın üzerinde düzenli bir şekilde dağıtılarak dekor edilmişlerdir. Kalıba üfleme bardaklarda en çok kullanılan motif ise kabartma şeklinde lotus tomurcuğudur. Bazen bu tomurcuklarla yapılan dekorlar

³⁸⁰ Simona, 1987/1988: 105, No.43.

³⁸¹ Lightfoot, 1990: 9, fig. 4-5.

³⁸² Harden, 1949: fig.1, No.49.

³⁸³ Akat-Fıratlı, 1984: No.288, Res.134.

³⁸⁴ Grossmann, 2002: 215

bardakların merkezindedir. Pompei'den birkaç bardak örneğinde ağız parlatılmış ve gövdede kazıma çizgilerle dekor yapılmıştır. Vidonnissa Müze'sinde İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bardaklar bulunmuştur. Nijmegen'de "E" mezarında İ.S. 30-70 arasına tarihlenen bardak ele geçmiştir. Kalıba üfleme bardaklar Cologne'den bulunmuştur.³⁸⁵ Suriye Yahmour'da İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen mezarda kalıba üfleme tekniğinde üretilmiş yazılı bardaklar bulunmuştur.³⁸⁶

Tomurcuk ya da badem biçimli çıkıntılardan oluşan bir süslemeye sahip bulunan mor renkli camdan yapılmış bardak; Kolophon'da bir mezarda bir grup tıp aleti ile birarada ele geçmiştir. Bu bardak şu anda Ashmolean Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu parçanın ele geçtiği tıp aletleri İ.S. 1-2. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Bardağın benzer örnekleri de İ.S.1 yüzyıla verilmektedir. Aynı bardaktan Satala'da saptanmıştır.³⁸⁷ Klaros kazılarında 1990 yılında Propylon Sektöründe tomurcuk dekorlu kalıba üfleme tekniğinde yapılmış bardak ortaya çıkarılmıştır. Bu parça İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.³⁸⁸ Ayrıca Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. koleksiyonunda İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen badem ya da tomurcuk motifli bardak bulunmaktadır.³⁸⁹ Stern, badem ya da tomurcuk motifli bardakların İ.S. 1 yüzyıla ait olduklarını savunmaktadır.³⁹⁰ Bu dekor biçiminin bir de sürahi biçiminde yapılan örnekleri vardır. Bunlar az görülmekle birlikte İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedirler.³⁹¹

3.7 KAVANOZLAR (No.179-189)

³⁸⁵ Isings, 1957: 45 Form. 31.

³⁸⁶ D. B. Harden, (1944-45): "Two Tomb-Groups of the First Century A.D. From Yahmour, And a Supplement to the List of Romano-Syrian Glasses with Moulded-Blown Inscriptions" *Syria* 24, 81-95, s. 11.

³⁸⁷ Erten, 2001: 74, 75, Res. 7.

³⁸⁸ R. Étienne, P. Varène, (2004): Sanctuaire de Claros, "L'architecture les propylées et les monuments de la voie sacrée" Fouilles de Louis et Jeanne Robert et Roland Martin, 1950-1961, Paris, s.156, fig. 156, No. 13.

³⁸⁹ Canav, 1985: 79, No.122.

³⁹⁰ Stern, 1995: 49, No.3.

³⁹¹ Harden, 1987: 162, No:84.

3.7.1 Serbest Üfleme Teknikli Cam Kavanozlar

3.7.1.1 Kare Kavanozlar (No.179-183)

Dışarı ve aşağı katlanmış ağızları yuvarlatılmış olan, kare kavanozların ağızları genellikle dış dönük şekilde yapılırlar. Kare şeklinde şişelerden cidar kalınlıkları daha incedir. Almanya-Hofheim'den gelen en erken kare kavanozlar bilinmektedir. Bu kavanozlar Flavius döneminden önce çok yaygın değildirler. Bu kavanozların bazılarında mühür baskılar görülmektedir. Ancak bu özellik Kuzey'deki cam kavanoz buluntuları arasında görülmez. İtalya'nın kuzeyinde İ.S. 1. yüzyıl Gravellona ve Lomella mezarlarında kare kavanozlar bulunmuştur. Locarno'dan Flavius dönemine tarihlenen bir örnek bilinmektedir. İtalya-Rovenna'da İ.S. 4. ve 5. yüzyıl Classe mezarlarında kare biçimindeki kavanozlara rastlanmıştır.³⁹² Kare kavanozların katlanmış ağızlı örnekleri de bulunmaktadır. Bunlar Neron-Flavius döneminden İ.S. 2. yüzyıl içlerine ve daha sonralarına kadar devam etmiştir.³⁹³ Bazı özel koleksiyonlarda kare kavanoz formları bulunmaktadır. Bu kaplar, İ.S. 4. ve 5. yüzyıllara yani geç Roma, erken Bizans dönemine tarihlenen camlardır.³⁹⁴

Tıp aletleri olarak da kare kavanozların kullanıldıkları bilinmektedir. Bu duruma örnek olarak; Efes'de, Hygenios Kanpylios'un mezarındaki açık mavi renkte kare biçimli cam kavanoz verilebilir. Yüksekliği 7.2 cm., ağız çapı 3.7 cm. olan bu kare kavanoz Roma döneminde cam eserlerin metal kaplar kadar günlük hayatın dışında sık kullanıldığını göstermesi açısından da önemli bir buluntudur. Bu kare kavanozun yanında ilaç kabı olarak kullanılmış gümüşten ve bronzdan yapılmış kaplarda ortaya çıkarılmıştır. Bu buluntular şu anda Römish-Germanisches Zentral Museum'da sergilenmektedir.³⁹⁵ Klaros'da 5 adet No.

³⁹² Isings, 1957: 81, Form 62.

³⁹³ Isings, 1971: 39, fig. 10, No. 126.

³⁹⁴ Lightfoot-Arslan, 1992: No. 82, 133, 134.

³⁹⁵ Uzel, (2000): 275, Levha CXXIV, No. 26.

179-183 kare kavanoz ağız ve boyun parçası bulunmuştur. Bu parçaların tümü Propylon sektöründen gelmektedir ve İ.S. 4. yüzyıl ile İ.S. 5. yüzyıl arasına tarihlenmektedir.

3.7.1.2 Oval ve Soğan Gövdeli Kavanozlar (No.184-188)

Soğan şeklinde gövdeye sahip kavanozlar; dışa dönük ağızlı sıradan günlük kullanım kaplarıdır. Genellikle mavimsi-yeşil camdan yapılırlar. Mezar urneleri olarak da bu tür kapların kullanıldığı bilinmektedir. Tarihlendirilebilen örnekler Almanya-Remagen'de İ.S. 2. yüzyılın ikinci yarısından gelmektedir. Sion mezarlarında İ.S. 4. yüzyıla tarihlendirilen örnekler vardır. Bu kavanozların ağız çapı 10 cm.den daha küçük olanları merhem kabı olarak da kullanıldıkları tespit edilmiştir. Belçika-Theux mezarlarından İ.S. 2. yüzyıla ait bir örnek gelmektedir. Hollanda-Heerleon'da İ.S. 2. yüzyıl sonlarına ait mezarlarda çok iyi durumda korunmuş bir örnek bulunmuştur.³⁹⁶

Oval ve soğan gövdeli kavanozların üç farklı formda özellikleri görülmektedir. Naples Müzesi'nde sergilenen ve Isings Form 4 olarak tanımlanan Pompei'deki Villa Oplantis'de bulunan duvar resminde cam *olla* (kavanoz) betimlenmiştir. Burada oval kavanozun içi yarısına kadar su ile dolmuş olarak gösterilmektedir. Bu dönemde yapılan bu tipdeki kavanozların ağızları, katlanarak yapılmıştır. Ancaksöz edilen duvar resmindeki kavanozun ağızı düz olarak gösterilmiştir.³⁹⁷

Katlanmış ağızlı kavanozlar; ağız kısımları dışarı içe ve daha sonra aşağıya katlanmıştır. Üstü ise düzleştirilmiştir. Günlük kullanım kabı olarak yaygındır. Olasılıkla saklama kabı olarak da kullanılmışlardır. Ziyafetler için balık saklamada kullanılmış olabilirler. Pompei'de günlük kullanım kabı olarak kullanılmış bu tür kavanozlar bulunmuştur. Bu formun en erken örnekleri Colcherster'de Claudian-Neron dönemine tarihlendirilmektedir. İtalya ve Batı eyaletlerinde İ.S. 1. yüzyıl ortalarında oldukça yaygın olan katlanmış ağızlı kavanoz formunun Fransa-Arles'te bulunmuş olan ve şu anda

³⁹⁶ Isings, 1957: 111, Form 94.

³⁹⁷ Steckner, 1991: 95, Plate XXb.

Comarmond Koleksiyonu'nda sergilenen bir örneğinde bilinmektedir.³⁹⁸ Klaros'da Propylon sektöründe bulunan, gövde kısmının bir kısmı eksik olan ve çizim ile birleştirilen kavanoz parçası içe katlanmış ağız kenarına sahiptir. Vessberg tarafından yayınlanan Kıbrıs camlarında bu örneğe benzer bir eser bulunmaktadır.³⁹⁹ Adria Ulusal Arkeoloji Müzesi'ndeki antik cam koleksiyonunda sergilenen bu tipdeki katlanmış ağızlı, keskin omuzlu, oval gövdeli parçalar İ.S. 1 yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Ancak bu örnekler Klaros'taki **No.184** gibi katlanmış kaideli değil, hafif konkav diplidirler. **No.184** olasılıkla İ.S. 1 yüzyıla ait yerel bir üretim olabilir.⁴⁰⁰

Dik yaka ağızlı kavanozlar; Dik ve içe katlanmış ağız boyun çevresinde bir yaka görünümü oluşturmaktadır. Bu çeşit kavanozlar evde günlük kullanımları dışında ikinci bir işlev olarak da, urne olarak kullanıldıkları görülmüştür. Hollanda-Bergham'da İ.S. 2. yüzyıl sonu ve 3. yüzyıl başlarına tarihlenen bu tür kavanoz örnekleri bulunmuştur. Hollanda-Bonnefanten Müzesi'nde bulunan mavimsi-yeşil camdan dik yaka ağızlı iki adet kavanoz ağız parçası İ.S. 1. yüzyılın sonları ile 2. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir.

Kaburgalı kavanozlar; Katlanmış ağıza sahip gövdelerinde cam ipliğinden yapılmış kaburga dekorları bulunan bu kavanozlar, İ.S. 1. yüzyılın sonu ile İ.S. 2. yüzyıl başlarında görülür. İ.S. 2. ve 3. yüzyılda ise kuzeyde bu form görülmeye başlanır.⁴⁰¹ Hollanda-Limburg'da bulunan katlanarak oluşturulmuş geniş yakalı kaburgalı kavanoz formu İ.S. 1 ile 2 yüzyıla tarihlenmektedir.⁴⁰²

Yarıküresel gövdeli kavanozlar; Klaros kazılarında; Apollon, Artemis II. ve Propylon Sektörlerinde yarıküresel gövdeli boyuna doğru daralan dışa dönük ağızlı kavanozlar **No.185-188** bulunmuştur. Bu örneklerde kalınlaştırılmış ağız kenarı yuvarlatılmıştır. Ancak cidar kalınlıkları çeşitlilik göstermektedir. Bu formlar genellikle İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda görülen kavanoz formlarıdır. Ancak **No. 187** ise daha geç dönemlerde

³⁹⁸ D. B. Harden, (1987): *Glass Of The Caesars*, New York, s.111, no:44.

³⁹⁹ Vessberg, 1956: fig.45, No.23. Kavanozun ağız ve boyun kısmı Klaros'taki buluntuya benzemekle birlikte kaidesi katlanmış değil düz kaidedir.

⁴⁰⁰ Bonomi, 1996: 181, No.408.

⁴⁰¹ Isings, 1957: 86-88, Form. 67a, 67b, 67c.

⁴⁰² Isings, 1971: 39, fig. 10, No.125.

İ.S. 3. ve 4 yüzyılda görülen bir örnektir. Bu kavanoza benzer bir form Jebel Jofeh, Amanon'da İ.S. 3. yüzyılda bulunmuştur. Diğer benzer yarıküresel formda kavanoz örnekler ise Sidon'da İ.S. 4. yüzyılda bulunmuştur. Bu nedenle Klaros'da Proopylon Sektöründe bulunan bu kavanoz ağız ve gövde parçası İ.S. 3 ile 4. yüzyıl arasına tarihlendirilebilir.⁴⁰³ Klaros kazılarında ele geçmemiş olmasına rağmen yarıküresel forma sahip kavanozların İ.S. 4. yüzyılda mask eklentili örnekleri bulunmaktadır. Bu tipte kavanozlar serbest üfleme tekniğinde yapılmaktaydı. Hollanda-Mass' da 22 cm. yüksekliğinde, dışa çekik işlenmemiş ağızlı, gövdede 11 adet halka şeklinde dekor eklentisi bulunan kavanoz bulunmuştur. Bu kavanozun gövdesinde kadın-başlı mask bulunmaktadır. Danimarka-Hojvang'da da İ.S. 4. yüzyıl mezarında gövdenin üst kısmında yatay kesme yiv, alt kısmında ise iki adet arslan başı maskı bulunan kavanoz ortaya çıkarılmıştır.⁴⁰⁴

3.7.1.3 Kulplu Kavanozlar

“M” biçimli kulba sahip kavanozlar; kulplu kavanozlar arasında en çok görülen çeşittir. Huni şeklinde dışa ve içe katlanmış, yuvarlatılmış yaka ağızlı, uzun boyunludur. Bazı örneklerinde ise içe katlanmış ağız olabilir. Omuzdan boyuna doğru yükselen yatay kulplar boyun seviyesine kadar gelmeyebilir. Bu form İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısı boyunca görülmeye başlanır. İ.S. 2. yüzyıl boyunca devam eder. Pompei'de bu çeşit kavanoz örnekleri bilinmektedir. Almanya'nın Hoffeld bölgesinde erken İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen “M” biçimli kulba sahip dar boyunlu kavanozların üretildiği bilinmektedir. İtalya ve Güney Gaulish'de bu tarzda kavanozlar çok popülerdir. İtalya'da “H” biçimli kulplara sahip kavanozlar üretildiği bilinmektedir. Bologna ve Este'de de ‘H’ biçimli kulplu kavanozlar görülmektedir. Gaulish, İtalya ve Wisenau'da bulunmuş kavanoz örneklerinde kulbun ortalarında düğüm yapıldığı görülmektedir. Pompei'de kulbun ortasına düğüm yapılan örnekler Nero-Vespasianus (İ.S. 54-79) dönemine tarihlenmektedir.⁴⁰⁵ Kıbrıs'da ele geçen

⁴⁰³ Barag, 1978: 33, fig. 15, No. 70.

⁴⁰⁴ C. Isings, (1964): A Fourth Century Glass Jar with Applied Masks, *J.G.S.* 9, 59-64. s.60,61.

⁴⁰⁵ Isings, 1957: 83, 84, Form 64.

cam buluntular arasında kulplu kavanozlar da bulunmuştur.⁴⁰⁶ Hollanda'da ki müzelerde de kulplu kavanoz formları sergilenmektedir.⁴⁰⁷

3.7.1.4 Merhem Kavanozları

Bu kavanozlar çok küçük, bodur formdadır. Bu kapların bazıları buluntu yerinde bronz karıştırma çubuklarıyla birlikte ele geçmişlerdir. Isings Form 67a ile aynı dönemde üretilmişlerdir. Flavius dönemi ve İ.S. 2. yüzyıl boyunca çok yaygındır. İtalya-Ventimiglia'da Nero-Vespasianus dönemine tarihlenen mezarda mor renkli merhem kavanozu ele geçmiştir. İtalya- Aquileia'da erken İ.S. 2. yüzyıl mezarlarında yine aynı formda kavanozlar görülmektedir. Cologne'de İ.S. 3. ve 4. yüzyıla tarihlenen kısa boyunlu merhem kavanozu bulunmuştur.⁴⁰⁸ Kıbrıs camları arasında da kısa boyunlu merhem kavanozları bulunmaktadır.⁴⁰⁹ Hollanda-Nijmegen'de İ.S. 4. yüzyıl mezarlarından gelen bir merhem kavanoz formu ele geçmiştir.⁴¹⁰ İtalya-Pozzuoli'de bulunmuş ve İ.S. 1. yüzyıl ortalarına tarihlenen küçük kavanoz formu bilinmektedir.⁴¹¹

3.7.1.5 Amphora Biçimli Kavanozlar

Kavanoz formları arasında çok az görünen bir çeşittir. Boyun kısa ağıza doğru genişler ya da daha dardır. Geç dönemlerde form değişir. Pompei'de bu formun en erken örnekleri bilinmektedir.⁴¹² Ray Winfield Smith koleksiyonundaki iki kulplu kavanoz ya da amphora şekilli cam kap, mavi cam üzerine opak beyaz, sarı, kırmızı halinde damla dekorlar yapılmıştır. Claudius-Neron dönemine ait olan bu form İ.S. 1. yüzyıl boyunca devam etmiştir.⁴¹³

⁴⁰⁶ Vessberg, 1956: fig.45, No.32.

⁴⁰⁷ Isings, 1971: fig. 9, No.123 dikey kulplu kavanoz, fig.10, No. 121 yatay çift kulplu kavanoz.

⁴⁰⁸ Isings, 1957: 88, 89, Form 68.

⁴⁰⁹ Vessberg, 1956: fig.45, No.20, 21.

⁴¹⁰ Isings, 1971: fig. 8, No.128.

⁴¹¹ Harden, 1987: 110, No.43.

⁴¹² Isings, 1957: 84, Form 65.

⁴¹³ Harden, 1987: 112, No.45.

3.7.2 Kalıba Üfleme Tekniğinde Kavanozlar (No.189)

Kalıba üfleme tekniği genellikle sürahilerde, şişelerde, kaselerde ve bardaklarda kullanılmaktadır. Ancak Klaros'da silindirik boyunlu, boyundan gövdeye geçişte uçları yuvarlatılarak birleştirilmiş dikey yiv dekorları olan **No.189** kavanoz parçası ortaya çıkarılmıştır. Bu parçanın birebir aynısı su ana kadar ki yayınlarda bulunmamasına karşın, Amerika-Corning Müzesi'nde sergilenen; gövdede tabula ansata içerisinde "ENNIIIN EΠOIEI" (Ennion'un yaptığı) yazan tek kulplu sürahi üzerinde boyun ve gövdeden kaideye inen kısımdaki uçları yuvarlatılarak birleştirilmiş ve kabın çevresini dolaşan dikey yiv dekorların benzerleri bulunmaktadır.⁴¹⁴ İsrail-Haaretz Müzesi'nde sergilenmekte olan Ennion'un eseri olan diğer bir sürahi de aynı dekor özellikleri görülmektedir. Bu sürahi kalıba üfleme tekniğinde İ.S. 1. yüzyıla aittir.⁴¹⁵ Aynı formdaki Ray Winfield Smith koleksiyonundaki sürahi formunda da aynı dekorlar görülmektedir. Bu sürahide diğer tek kulplu sürahi gibi Ennion tarafından yapılmıştır.⁴¹⁶ Renk açısından da her iki sürahi sarımsı-kahverengidir. Naples Arkeoloji Müzesi'ndeki çift kulplu amphora şeklindeki kapta gövdede kalıba üfleme tekniğinde yapılmış aynı tarzda dikey dar yivler bulunmaktadır. Bu dekor özellikleri İ.S. 1.yüzyılın ortalarına tarihlenen ve bu dönemde moda olan bir dekor çeşidir.⁴¹⁷ Klaros'ta bulunan parçada aynı renk ve dekora sahiptir. Ayrıca Klaros'ta ele geçen kalıba üfleme kavanoz parçasının diğer benzer camlar kadar kaliteli camdan yapılmış olması olasılıkla bu formlarla aynı döneme ait olduğunu göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı Klaros'ta bulunmuş olan **No. 189** İ.S. 1. yüzyılın ortalarına tarihlendirilebilir.

Klaros'ta Artemis Sektöründe bulunmuş olan diğer bir parça ise; yuvarlatılmış kalın ağızlı, silindir boyunlu ve büyük olasılıkla boyundan gövdeye geçişi **No. 189** gibi oval formda olan ancak serbest üfleme tekniğinde yapılmış ağız ve boyun parçasıdır. **No. 190**

⁴¹⁴ Price, 1991: 69, fig. 11, Plate XVIIIa.

⁴¹⁵ Y. Israeli, (1964): Sidonian Mold-Blown Glass Vessel in the Haaretz Museum, *J.G.S.* 9, s. 34, 35.

⁴¹⁶ Harden, 1987: 166, No.87.

⁴¹⁷ L.A.S. Höricht, (1991): "Syrian Elements Among the Glass from Pompei and Herculaneum", *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, London, s. 85, fig. 18c.

'daki parça, kalıba üfleme teknikli kavanoza göre daha kalın cidarlıdır. Bununla birlikte form çok benzediğinden büyük olasılıkla İ.S. 1. yüzyıla ait olmalıdır.

3.8 KADEHLER (No.191-202)

Latincesi “*carchesium*” olan içki kaplarının antik dönemde bu isimle kullanıldığına dair herhangi bir kanıt olmasa da modern yazarlar tarafından kulpsuz içki kapları için bu terminoloji kullanılmaktadır. İçki kapları ya da diğer bir deyişle kadehlerin,⁴¹⁸ ağız kenarları düz, ateşe tutularak yuvarlatılmış ya da katlanmış olan kadehlerin gövdeleri yarı küresel, ters konik, silindir ya da çan biçimli olabilmektedir. Gövde ise genellikle alçak bir silindir şeklinde ayak ile disk şeklinde yuvarlak kaideye bağlanmaktadır.⁴¹⁹ Disk şeklindeki ayaklı kadehler İ.S. 4. yüzyılda yaygın görülen genel formlar arasındadır.⁴²⁰ Ayak kısmı düz ya da dışa bombeli olabilmektedir. Sapın masif ya da içi boş olduğu örnekler de bulunmaktadır.⁴²¹ Pompei'deki buluntular arasında yatay çizgi dekorlu örneklere de rastlanmaktadır. Zümrüt yeşili, koyu eflatun ve kobalt mavi renkleri de bilinmektedir. Mavimsi-yeşil renkte yapılan tiplerinin ise yükseklikleri 13-17 cm. arasında değişmektedir.⁴²² Isings kadehler için “Roma dönemi Akdeniz tipi camlar” olduklarını belirtmiştir. Kadehlerin bir çok cam formundan farklı olarak Erken Ortaçağ'a kadar kullanımları devam etmiştir. Daha sonraları ise İtalya'da oldukça yaygın bir form olarak kullanılmışlar günümüzde de hala içki kabı olarak kadehlerin kullanımı devam etmiştir.⁴²³

Kadehlerin dekorlu örnekleri de bulunmaktadır. Almanya-Neuss'da sarımsı-kahverengi camdan yapılmış ve opak beyaz ve koyu mavi renkli cam ipliğinden yatay dekorları olan iki parça kadeh parçası ele geçmiştir. Bunlar Rheinisches Landes Museum envanterinde bulunmaktadır. Bu parçaların sadece kaide kısmı ve gövdenin alt kısımları

⁴¹⁸ Isings, 1971: 51, Form 36.

⁴¹⁹ Erten, 1995: 201.

⁴²⁰ Eisen, 1919: 101.

⁴²¹ Erten, 1995: 201.

⁴²² Isings, 1971: 51, Form 36.

⁴²³ Isings, 1957: 139, 140.

korunmuştur. Bu parçalar olasılıkla karınlı gövdeye sahip kadehlere ait olmalıdır. Bu parçalar İ.S. 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁴²⁴

Asi ırmağı kıyısında bir Suriye yerleşimi olan Apameia'da ele geçen cam eserler arasında kadehlere ait kaide ve gövde parçaları ortaya çıkarılmıştır. Bu parçalar İ.S. 5. ve 6. yüzyıla tarihlenmektedir. Atina Agorası'nda ise İ.S. 3. ile İ.S. 5. yüzyıla tarihlenen bir kadeh parçası bulunmuştur.⁴²⁵ Dura Europos kazılarında da cam kadehlere ait bombeli ayaklı kaide parçaları ele geçmiştir. Clairmont, bu kadeh tipine ait parçaları İ.S. 4. yüzyıl ve sonrasına tarihlendirirken bu bombeli ayaklı kadeh tipinin Dura Europos ve diğer Suriye merkezlerinde İ.S. 2. ve 3. yüzyıllara ait cam iplik dekorlarda görülmesinden dolayı, Dura Europos'taki bu formların söz edilen dönemler arasında üretilmiş olması gerektiğini düşünmektedir.⁴²⁶ Klaros'ta bugüne kadar sürdürülen kazılar sonucunda 12 adet kadeh kaide ve gövde parçası bulunmuştur. Bu parçalar bize Klaros'da üç tipte kadeh formuna rastlandığını göstermektedir:

a) *Konik yüksek kadelî kadehler.*

b) *Yassılaştırılmış, hafif konkav dipli kadehler.*

c) *Yüksek ayaklı, tüp biçimli halka kaideli kadehler.*

Konik yüksek kadelî kadehler, **No. 191-195** ayrıca eklenmiş kaideye sahip örneklerdir. 4.3 cm. ile 7 cm arasında değişen kaide çaplarına sahiplerdir. Bu tipdeki kadehlerin benzer örnekleri Geç Roma, Erken Bizans dönemine tarihlenmektedir. Yassılaştırılmış, hafif konkav dipli kadehler, **No.196** ve **No.197** Klaros'ta Propylon sektöründe bulunan bu parçaların sadece kaide kısmı korunmuştur. Ancak böyle kaideye sahip benzer örnekler hafif konkav diplidir. Konik yüksek kaideli kadehlere göre daha alçak kaideye sahiptirler. **No. 198-202** yüksek ayaklı, tüp biçimli halka kaideli kadehlerdir. Bu kadeh tipleri yüksek dışa bombeli ayağa sahip, konkav dipli örneklerdir. Bu formların benzerleri İ.S. 4. ve 5. yüzyılda hem kadeh hem de kandil olarak kullanılmışlardır. Ancak Klaros buluntuları için kesin bir yorum yapmak yanlış olur. Cam kadeh kandillerin aşağıda da ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı gibi İ.S. 4 yüzyıldan başlayarak geç dönemlere kadar kullanılışı bilindiğinden,

⁴²⁴ Van Lith, 1991: 106.

⁴²⁵ Erten, 1995: 203, 204.

⁴²⁶ Clairmont, 1963: 101, No.460-467, Pl.XI.

İ.S. 4. yüzyıldan sonra terkedildiği düşünülen Klaros için kesin olarak hangi amaçla kullanıldığı bilinmemekle birlikte, her iki işlevde de kullanılmış olabilirler.

3.9 KANDİLLER

3.9.1 Kadeh Kandiller

Doğu Akdeniz bölgesinde Geç Antik dönemde en yaygın günlük kullanım kaplarından olan kadehlerin bazen aydınlatmada da kullanıldıkları düşünülmektedir. Cam kandil ve kadehlerin kiliselerde sinagoglarda, evlerde genellikle bir arada ele geçmişlerdir. Kadehlerin aynı kandillerde olduğu gibi, bir madeni kıskacın tuttuğu fitil yardımı ile yakıldıkları bilinmektedir. Anemurium'daki (Anamur) nekropol kazılarında az sayıdaki cam kandile karşılık çok sayıda cam kadeh ve madeni fitil kıskacının bulunması, kadehlerin kandil olarak kullanıldıklarını göstermekte oldukça önemli bir kanıttır.⁴²⁷ Batı Anadolu'da sürdürülen İznik (Nikea) kazılarında 1982-1991 çok sayıda ayaklı kadeh parçası ele geçmiştir. Bu ele geçen buluntuların kalitesi ve yapım işçiliği bunların bize aynı atelyede yapıldıklarını göstermektedir. Kadeh kandillerin sıg ayaklı konveks kaideli tipleri erken Bizans döneminde yaygın olarak görülür. Sardis ve Antalya-Myra'da bu kadehlerin paralelleri İ.S. 5. ve 6. yüzyıllarda görülmektedir. Anemurium'da (Anamur) İ.S. 8. ve 9. yüzyılda, Gerasa'da İ.S: 7. yüzyıl ve Samaria'da İ.S. 8. yüzyılda aynı tipte kandiller görülmektedir.⁴²⁸ Harden; Karanis cam buluntuları arasında kadeh tiplerinin İ.S. 4. yüzyıla ya da daha sonraya ait olduğunu savunmaktadır.⁴²⁹

Yunanistan-Thesalia'da bugün Nea Anchialos'daki küçük müzede çok sayıda geç Roma dönemine ait kadeh kaide parçaları bulunmuştur. Ancak bu parçaların bulunduğu yer kayıtlı değildir. Parçaların çoğu kadeh kaide parçası olup üst kısımları korunmamıştır.

⁴²⁷ Erten, 1995: 201.

⁴²⁸ Y. Olcay, (2001): "Lighting Methods in the Byzantine Period and Findings of Glass Lamps in Anatolian" *J.G.S.* Volume 43, s. 86.

⁴²⁹ Harden, 1936: 167.

Başlıca renkler arasında açık yeşil ve sarı yeşilimsi-mavi, açık mavi ve kahverengi örneklerde bulunmaktadır.⁴³⁰ Şarap kadehi biçimindeki düzgün bir yüzey üzerine oturtulmuş olarak kullanılan kadeh kandillere daha geç dönemlerde de karşılaşmaktayız. Antalya-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında aydınlatma aracı olarak kadeh kandillerin kullanıldığı anlaşılmıştır. Kandillerin ağız çapları genel olarak 7 ile 8 cm. arasında yükseklikleri ise 8-10 cm. arasındadır. Mavimsi-yeşil en yoğun renktir. Bunun yanı sıra sarımsı-yeşil ikinci en çok görülen renktir. Pembe ise nadir olarak görülen renktir. Serbest üfleme tekniğinde yapılmış kandillerin ayak kısmı alet yardımıyla şekillendirilmiştir. Mevcut örneklerin cam hamuru az hava kabarcıklıdır ve yüzeyleri ise kısmen aşınmıştır. Kadeh kandillerin hemen hemen çoğu kaliteli camdan üretilmişlerdir. Çoğunlukla masif olan kandil ayaklarının kaideleri farklı biçimlerde yapılmışlardır.

Bir grup camda katlanmış kaide görülmektedir ki bu grup Geç Roma- Erken Bizans döneminde sıkça görülen bir formdur. Bir diğer grup ise kaide kenara doğru inceltilerek yassılaştırılarak biçimlendirilmiştir.⁴³¹ İstanbul Saraçhane buluntuları arasında da bu tipte kadeh kandiller ele geçmiştir. Ancak bu benzer örnekler karaşık tabakada ele geçtiğinden olasılıkla İ.S. 10. yüzyıl ait olabileceği önerilmektedir.⁴³² Hatay Müzesi'nde İ.S. 5. ile 7. yüzyıla tarihlenen dönemlerde sıkça görülen kadeh örnekleri sergilenmektedir. Hatay Müzesi'ndeki kandillerin lamba mı ya da içki kabı mı olarak hangisinin kullanıldığı kesin değildir. Çünkü bu buluntuların yerleri ve hangi şartlarda geldikleri bilinmemektedir. Ancak yayınlanmış benzer tiplerine göre Hatay Müzesi'nde bulunan kadehlerin İ.S. 5. ile 6. yüzyıla tarihlenmek olasıdır.⁴³³

3.9.2 Çubuklu Kandiller

⁴³⁰ Weinberg, 1962: 133.

⁴³¹ Y. Olcay-M. Acara (1998): "Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Kullanılan Aydınlatma Gerçeri", *Adalya II*, İstanbul, s. .245.

⁴³² J. W. Hayes, (1992): *Excavations at Saraçhane in Istanbul. Vol.2: The pottery*, Princeton

⁴³³ Erten, 1988: 34.

Geç Roma döneminden itibaren çubuklu kandiller görülmektedir. Bu kandillerde çubuk polikandilyonun deliğinden geçirilir. Serbest üfleme tekniğinde yapılan bu kandillerin gövdeden çekilen çubukları aletle biçimlendirilmiş, İçi boş kandil çubuğu sivri bir araçla içi açılarak üretilmiştir. Tipolojik olarak beş grupta incelenen çubuklu kandiller zengin çeşitlenmeye sahiptirler. Antalya-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında masif çubuklu örnekler arasında içi boş olanlarda bulunmaktadır. Çubuklu kandillerin ağız çapları 7-9 cm. yükseklikleri ise 9.5-10 cm. arasında değişmektedir. En çok görülen renk ise mavimsi-yeşil dir. Bunun yanı sıra sarı yeşil renginin iki tonu ve genelde ender olan koyu yeşil renkte görülmektedir.⁴³⁴ 2003 yılı Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında ortaya çıkarılan 1375 parça cam parçası arasında çubuklu kandillerde yer almaktadır.⁴³⁵ Masif çubuklar elde aletle değiştirilmiştir. Cam üretiminde görülen yoğun hava kabarcıkları seri üretimi işaret eder. Bazı örnekler ise oldukça kaliteli camdan yapılmışlardır. Kıbrıs sürdürülen kazılarda da çubuklu kandil tipleri ortaya çıkarılmıştır. Bu parçalar açık yeşil ve yeşil renkte camdan yapılmışlardır.⁴³⁶

Bilinen en erken tarihli boğumlu çubuklu kandiller İ.S. 4.- 5. yüzyılda İsrail’de Beit Sheon kazısında kilise içinde polikandilyonlarla birlikte ele geçmiştir. Masif çubuklu kandiller arasında alt kısmı bilye biçiminde şekillendirilmiş örnekler yer almaktadır. Bu tip kandillerin kadeh geçişleri de “S” kıvrımlıdır. Karakteristik biçimleri ile dikkati çeken bu tip kandillerin İ.S. 9. ile 11.yüzyılda Mısır-Fustat ve Serçe Limanı buluntularında karşımıza çıkar.⁴³⁷ Çubuklu kandiller arasında en yoğun grubu oluşturan masif ve düz çubuklu örnekler biçim ve boyut açısından İstanbul Saraçhane buluntuları ile benzerlik gösterir. Bu tipin paralel örnekleri ise İ.S. 11 ile 13. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir.⁴³⁸ Hatta bu tip kandiller İslam sanatında “cami kandilleri” olarak bilinen ve zengin süslemelere sahip olan çubuk kandillerin gelişmiş biçimleri oldukları bilinmektedir. Günümüz de hala camilerde bu tipte polikandilyon içlerinde çubuklu kandilleri camilerde görmekteyiz.⁴³⁹

⁴³⁴ Olcay –Acara, 1998: 252.

⁴³⁵ Ötüken, 2003: s.118.

⁴³⁶ Vessberg, 1956: fig. 51, No. 12-14.

⁴³⁷ Olcay–Acara, 1998: 253.

⁴³⁸ Hayes, 1992: 404.

⁴³⁹ Erten, 1995: 192.

3.9.3 Kulplu Kandiller

Kulplu kandiller de çubuklu kandiller gibi kullanım kolaylığı dolayısıyla geç Roma döneminden itibaren tercih edilmişlerdir. Kulplu kandillerin bilinen en eski örneği İ.S. 4 yüzyıla aittir. Kase biçimindeki kandillerin ağız kenarında veya gövdesi üzerinde madeni askıların takıldığı kulplar bulunduğu için bu şekilde tanımlanır. Bu kandillerin en güzel örnekleri Venedik San Marco hazinesindedir. Bunlar büyük olasılıkla Latin işgali sırasında Venedik'e götürülmüş eserlerdir.⁴⁴⁰ Antalya-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında sayısal ve çeşitlilik açısından cam kandiller içinde en zengin grubu kulplu cam kandiller oluşturmaktadır. Zemine oturan kaideleri dışa katlı ve yüksek olan örneklerin dışında vurma dipli kaidelere sahip örnekleride bulunmaktadır. Bunlar arasında dışbukey kaideli kandiller bir zemine oturmadıklarından yalnızca asılarak kullanılmışlardır. Kulplar genellikle gövde üzerinde ve yassılaştırılmıştır. Bunun yanısıra kulbu ağız kenarında olan örneklerde tespit edilmiştir. Kandillerin ortalama ağızları 10-14 cm. yükseklikleri ise 10-12 cm'dir.

Kulplu kandillerin asılabilmeleri için genellikle bronz askılar kullanılmıştır. Sardis ve Anamur kazılarında bu tipte askılar ele geçmiştir. Bunlar üstteki bir bronz çengel ve buna bağlanmış diğer üç çengelden oluşmaktadırlar. Üstteki çengel askıyı tavana tutturmayı alltaki üç çengel ise cam kandilleri taşımaya yaramaktadır.⁴⁴¹

Kulplu kandillerin genellikle renksiz camdan yapıldığı görülür. Bunun yanında mavimsi-yeşil ve sarımsı-yeşil renkte örnekler de yer almaktadır. Az sayıda görülen pembe ve koyu yeşil renkler genelde Demre buluntuları içinde enderdir. Sebest üfleme tekniğinde yapılan kandillerin kaide ve kulpları aletle biçimlendirilmiştir. Az sayıdaki kaliteli cam kandillerin dışında genelde cam hamuru yoğun bir şekilde hava kabarcıkları içermektedir. Erken dönem kandilleri arasında kulbu ağız kenarında yer alan örnekler dikkati çeker. Kandil ağzının kenarındaki kulplar yukarı çekik biçimlendirilmiştir. Kulplu kandillerde İ.S.

⁴⁴⁰ S. Eyice, (1988-1990): "Bizans'ta ve Osmanlı Devri Türk Sanatında Aydınlatmada Cam" *I. Uluslararası Cam Sanatı Sempozyumu*, s. 55.

⁴⁴¹ Erten, 1995: 193.

5. ve 6. yüzyıldan itibaren görülen bu tiplerin paralelleri İstanbul, Anadolu ve Yakın Doğu yerleşimlerinde görülmektedir. Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında ortaya çıkarılan bu formda kandiller arasında renksiz gövde üzerine mavi renkte cam lifi ve buna uyum sağlayan mavi kulplu örnekler dikkati çeker. Mavi cam ipliğinden yapılan dekorları erken dönemlerden itibaren görmekteyiz. Bu tekniğinin kullanımının İ.S. 8. yüzyılda yoğunluk kazandığını özellikle Yakın Doğu cam üretiminde popüler hale geldiği bilinmektedir.⁴⁴²

Modern çağlarda; Filistin’de ve Yunanistan’da cam kandillerin yakılmasında kullanılan yöntemin erken dönemlerde geçerli olduğu düşünülmektedir. Bu yöneme göre; cam kandilin dörtte üçü su ile üst tarafı ise yağ ile doldurulmuştur. Fitol ise bir mantar parçasına ya da metal bir kısıkaça tutturularak su ve yağ ile doldurulmuş kandilin içinde yakılmaktadır. Metal kısıkaçların ise bugüne kadar iki çeşidinin olduğu saptanmıştır:

1.tip; kısıkaç bast bir metal bant şeklindedir. Bandın bir ucu cam kandilin kenarına katlanarak otutturulmakta: diğer ucu ise içine fitilin girmesine uygun bir tüp biçiminde hazırlanmaktadır.

2.tip; kısıkaç ise, ilkinden ana hatları ile farklı değildir ancak, fitilin yerleştirilmesine yarayan tüp biçimli uçta, fitilin daha sağlam durmasına yarayan bir bakır bant bulunmaktadır⁴⁴³.

⁴⁴² Olcay-Acara, 1998, 252, 253.

⁴⁴³ Erten, 1995: 193.

3.10 DİĞER FORMLAR (No.203-215)

3.10.1 Kalıba Döküm Plakalar (No.203)

Kalıba döküm plakalar farklı renklerdeki cam çubukların, istenilen dekora ya da boyutlara göre yanyana getirilmesi ve yüksek ısıda füzyon uygulanması ile oluşur.⁴⁴⁴ Kalıba döküm mozaik cam plakaların ne amaçla kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Grose bu parçaların boyutlarından ve şekillerinden dolayı, odaların ya da büyük tapınakların duvarlarını kaplamada kullanılmış olduklarını belirtmektedir.⁴⁴⁵ Kakma teknikli mozaik plakaların, mücevher kutularında, mobilyalarda, ya da başka ojelerde de kullanıldığı da bilinmektedir. Ayrıca kalıba döküm bu plakalarda, somut öğelerle, semboller, bitkisel motifler, kuşlar ve sürüngenler gibi hayvanlar kullanılmaktaydı. Hatta çok nadir olarak timsah betimi de bu plakalar üzerinde dekor olarak kullanılmıştır.⁴⁴⁶

Cam plakalar Mısır başta olmak üzere bir çok antik yerleşimde görülmektedir. Yukarı Galile'deki kazılarında da küçük bir mozaik plaka parçası ele geçmiştir. 3 cm. genişliğinde ve 5 mm. kalınlığında olan bu parça oldukça gözeneklidir. Zemin rengi şeffaf koyu mavidir. Dekor ise bitkisel öğeler olan sarı renkte dallar ile yeşil renkte yapraklardan oluşmaktadır. Ortada ise mavi renkte tomurcuk ile bunun çevresinde yine aynı renkte yapraklar bulunmaktadır. Yukarı Galile'deki kalıba döküm bitkisel dekorlu parça Mısır'da üretilen parçalara çok benzediğinden Weinberg, bunun ithal bir parça olduğunu savunmaktadır.⁴⁴⁷ Genellikle kakma teknikli bu cam plakalara en erken Mısır'da rastlamaktayız. Daha sonraki dönemlerde de Mısır kakma teknikli cam plakalar üretmeye devam etmiştir.

⁴⁴⁴ Richter, 1911: 12.

⁴⁴⁵ Grose, 1989: 355.

⁴⁴⁶ R. W. Smith, (1949): "The Significance of Roman Glass" *Metropolitan Museum of Art Bulletin* 8, No. 2, s. 51.

⁴⁴⁷ Weinberg; 1973. 46.

Yukarı Mısır'da Petrie yerleşiminde bir mezar kazısında bu tipte cam palaka ele gemiştir. British Museum koleksiyonu, mozaik cam plakalar açısından en geniş koleksiyonu oluşturmaktadır. Kisa'da da cam plakalar ortaya çıkarılmış, koyu mavi zemin üzerine naturalist biçimde yaprak ve dal motifleri yapılmış ve iyi bir simetri ile motifler zemine yerleştirilmiştir. Bu parçaların İskenderiye üretimi olabilecekları düşünülmektedir. Gréau Koleksiyonu'nda da 13 parça çok geniş mozaik plakalar yer almaktadır. Yine İskenderiye yakınlarındaki Chutby mezarında cam mozaik plakalar bulunmaktadır.⁴⁴⁸

Harden; kakma teknikli cam plakaların Mısır'daki her Roma yerleşiminde görüldüğünü belirtmektedir. Ayrıca bu parçaların olasılıkla geniş bir ithalat ürünü olduklarını savunmaktadır.⁴⁴⁹

Grose Hellenistik Dönem Mısır camları arasında kalıba döküm bitkisel dekorlu cam plakaların ya da -duvar fayansı olarak kullanıldığını düşündüğü- fayansın önemli bir sınıfı oluşturduğunu belirtmektedir. Grose, cam plakalarda toplam on ya da onbir çeşit bitkisel motif kullanıldığını tespit etmiştir. Stilistik açıdan ise bitkisel bezemelerde iki grup belirlenmiştir:

İlk grupta çok fazla sayıda geniş ve kalın yarı şeffaf, gri yeşil ya da mavimsi-gri çeşitli çiçek motifleri yer almaktadır. İkinci grupta koyu mavi ve kobalt mavi zemin üzerine sadece bitkisel motifler değil bunların arasına buğday taneleri ile Nil Havzası'na ait lotuslarla süslüdürler.

Bitkisel dekorlu cam plakalar Mısır'da hemen hemen her yerde bulunmuştur. Örneğin Asyut, Antino polis, Bahnasa (Oksyrhkhos), İskenderiye ve olasılıkla Dendera'da bulunmuştur. Metropolitan Müzesi'nde de tama yakın bir bitkisel dekorlu cam plaka sergilenmektedir. Parçanın uzunluğu 8.3 cm. dir. Tamamının yaklaşık 12-15 cm. arasında olduğunu sanılmaktadır. Bu parçalar İ.Ö. 3. ile 1. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir.⁴⁵⁰ Bitkisel dekorlu cam plakaların yanı sıra Mısır'da Ptolemaios'lar döneminde İ.Ö. 3 ile İ.Ö.

⁴⁴⁸ Weinberg; 1973. 46-50, fig. 5-8

⁴⁴⁹ Harden, 1936, 299

⁴⁵⁰ Grose, 1989: 355, 356.

1. yüzyıllar arasında kalıba döküm balık motifli plakalar görülmektedir. Bu kalıba döküm plakalar sadece Mısır'da bulunduğu için olasılıkla Mısır üretimi oldukları düşünülmektedir. Teknik olarak mozaik cam kaselere çok benzemektedir. Örneğin; cam plakaların bazı örneklerinde yüzeyleri ateşe tutularak parlatılmıştır.

Kalıba döküm plakalar kadar İmparatorluk döneminde ilgiyle yapılan diğer bir cam formu ise üç boyutlu küçük cam heykelciklerdir. Roma cam ustaları Hellenistik dönemde başlayan üç boyutlu küçük cam heykelcikleri imparatorluk döneminde de yapmaya devam etmişlerdir. Bugüne kadar elimize geçen eserler göstermiştir ki, tek kalıplı bu küçük heykeller Augustus döneminden başlayarak, Geç Roma Dönemine kadar üretimi devam etmiştir. Bu cam formunda genellikle tanrılar, tanrıçalar, imparator ailesinin üyeleri ya da imparatorun kendi portreleri yer almaktadır. Mavi, turkuaz-mavisi ya da diğer opak renkli camlardan yapılmaktaydı. En iyi korunmuş durumdaki örnek ise, Almanya'nın Cologne şehrinde bulunmuş olan Augustus'un küçük bir portresidir. Bu eser; İmparator Augustus'un *princeps* (öncelikli vatandaş) olduğu resmen onaylandığı İ.Ö. 28 tarihinde yapılan heykel başının minyatür kopyasıdır.⁴⁵¹

Klaros'da bulunan **No. 203** düz zemine dökme teknikli plaka parçası sarımsı-kahverengi zemin üzerine opak beyaz ve açık mavimsi-gri renkli, kakma tekniğinde yapılmış dekoratif dalgalı çizgiler ile mermerimsi bir görünüş verilerek istenmiştir. Mermer taklidi formlar sadece cam levhalarda değil aynı zamanda da aynı dönemde kaselerde de dekor olarak kullanılmıştır. Pompei'de bulunmuş, Naples Müzesi'nde sergilenen bir mermer taklidi dekora sahip kase ile Siphnos'tan Vespasianus sikkesiyle (İ.S. 69-79) Weisenau'da İ.S. 40-80 arasına tarihlenen çöp çukurunda Augustus-Tiberius dönemine ait mermer taklidi dekorlu derin kase bulunmuştur. Ayrıca Grose'un ilk İlk grubunda, Hellenistik Dönem Mısır camları arasında kalıba döküm bitkisel dekorlu cam plakaların ya da fayansların üzerinde dekor rengi olarak mavimsi-gri çeşitli çiçek motifleri yer aldığını

⁴⁵¹ Grose, 1989: 358, fig. 172.

belirtmektedir. Bu da **No. 203'ün** olasılıkla Mısır üretimi⁴⁵² olduğunu düşündürmektedir. Bu parça olasılıkla İ.Ö. 3 ile İ.Ö. 1. yüzyıllar arasına tarihlendirilebilir.

3.10.2 Pencere Camları (No.204/205)

Geç Cumhuriyet dönemi ile Erken İmparatorluk dönemi arasında büyük değişiklikler olmuştur. Roma cam endüstrisi İ.Ö. 1. yüzyılın sonlarında tam anlamıyla bir devrim yaşamıştır. Bu tarihten sonra sadece camlar günlük kullanım kapları olarak değil, aynı zamanda mimaride kullanılmaya başlanmıştır. Bunun en önemli nedeni olasılıkla estetik ve pratik açıdan camın işleniş kolaylığıdır. Julius-Claudius dönemlerinde ilk kez cam, mimari bir öge olarak kullanılmaya başlanmıştır. Camlar aynı zamanda mimarinin tüm alanlarında duvarlarda fayans kaplamaların yerine, *opus sectile*, *tessera*, sütun kaplaması ve pencere camı olarak kullanılmaya başlandı. Camın bu derece yaygın kullanımında en büyük etken ise, çeşitli mermer, alabastr ve diğer damarlı taşların işlenişindeki masraf ve zorluk yerine, camın daha az masraflı oluşu, madde olarak hafifliği ve işlenişindeki kolaylıktır.⁴⁵³ Hatta bu dönemde; Plinius, İ.Ö. 58'de *Aedilician* oyunları için Marcus Scaurus tarafından Roma'da geçici bir tiyatro dikildiğinden bahseder, bu sahne binasının alt katının mermerden yapıldığını, orta katının ise camdan yapıldığını söylemektedir.⁴⁵⁴ Burada camlar olasılıkla ahşaplara kaplama olarak eklenmişti. Verilen örnek camın mimari öğelerin hemen hemen her yerinde kullanıldığını gösteren en büyük kanıttır.

Kapalı mekanları aydınlatmak amacıyla gün ışığından yararlanmak için pencere camının üretimi, cam teknolojisinde önemli bir adım olarak kabul edilir. Mimaride pencere camının kullanımının henüz kesin bir tarihi belgesi olmamakla birlikte, arkeolojik veriler, bu malzemenin şimdilik Roma İmparatorluk Çağı'nda kullanıldığını göstermektedir. İ.Ö. 60 yıllarına tarihlenen Pompei evlerinin pencerelerinde camdan yapılmış levhaların varlığı, bilinmektedir.⁴⁵⁵

⁴⁵² Hellenistik Dönemde ki en büyük kalıba döküm mozaik cam üretim merkezi İskenderiye'dir. Şu ana kadar Anadolu'da mozaik cam üretimi olduğu gösteren kanıt bulunmamaktadır.

⁴⁵³ Grose, 1989: 356, 357.

⁴⁵⁴ Plinius, *Natural History*, 36. 114.

⁴⁵⁵ Başaran, 2000: 70.

Sardes kazılarındaki çıkarılan buluntular, İ.S. 6. ve 7. yüzyıllarda burasının hem günlük kullanım için cam kaplar, hem de pencere camı üreten bir merkez olduğunu ortaya koymuştur. Pencere camı olarak tanımlanan buluntuların yüzeyleri yassı veya iç bükey kavisli, değişik çaplarda dairesel biçimli, saydam ve hafif renklendirilmiş yeşil tonlarda oldukları belgelenmiştir. Yine İ.S. 6. yüzyılda İstanbul'da Ayasofya Kilise'sinin apsis kısmında, kilisenin içine 'güneş ışınlarının renklenerek girmesini sağlayan pencereler' bulunduğu söz edilmektedir.⁴⁵⁶

İstanbul'daki Saraçhane kazıları, pencere camlarının şebekeleriyle birlikte sunması açısından önemlidir. Pencere camları yuvarlak ve kare delikli taş pencere şebekeleriyle birlikte ele geçmiştir. Bu şebekelerin iç kısımları camın yerleştirilmesine uygun olacak şekilde profillidir. Saraçhane buluntuları M.S. 7. yüzyılda İstanbul'da hem üfleme hem de dökme tekniğinde pencere camı üretimi göstermesi bakımından önemlidir.⁴⁵⁷

Doğu Roma imparatorluğunda İ.S. 4. yüzyıldan itibaren cam pencerelere rastlanılmıştır. Erken dönemlere ait olan bu camlar, üfleme tekniği ile yapılmış oldukları için orta kısımları yanlara göre daha kaba biçimler almıştır. Pencere camı yapmak için mermerden düz yüzeyli büyük bir masa hazırlanır. Erimiş durumda bulunan cam düzgün yüzeyin üzerine dökülerek uzunlukları 120-180 cm., genişlikleri 30-50 cm. arasında değişen ölçülerde levhaların oluşturulması sağlanır. Cam levhalar soğumaya başlamadan makas yardımıyla arzu edilen boyutlarda parçalara bölündükten sonra parçalar fırında soğumaya bırakılır.⁴⁵⁸ Pencere camlarının kalıba döküm tekniğinde yapılanlarının bir yüzü mat diğer yüzü ise parlaktır. Kalıplama tekniğinde; eriyik haldeki camın dağıtma işlemi sırasında ki izler ile kenarlarını düzeltmede kullanılan aletlerin izleri oldukça rahat anlaşılabilir. Pencere camlarını üretim için merdane yöntemi ile düzgün bir alana dökülen eriyik halde ki camın merdane benzeri bir aletle düzgün bir yüzey oluşturulduğu varsayılmaktadır. Ancak bu fikir Geç Roma camları hariç pek kabul görmemiştir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Bakırer, 1988-1990: 70, 71.

⁴⁵⁷ Olcay, 2000: 261.

⁴⁵⁸ Başaran, 2000: 70.

⁴⁵⁹ Isings, 1971, 95, fig. 24, No. 314-318.

Roma Döneminde pencere camları sivil mimaride nadiren kullanılırdı. Genellikle pencere camları halk binalarında örneğin hamamlar gibi, gün ışığından faydalanmanın gerekli olduğu yerlerde kullanılmışlardır. İtalya’da İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarında pencere camı üretilmeye başlanmıştır. Alplerin karşısında bir askeri lejyoner kampı olan Avusturya Magdalesberg’de pencere camı parçaları bulunmuştur. Ayrıca Roma Forumu’nda, Herculaneum’da Suburban Hamamı’nda 10 cm. aralıklı iki ahşap çerçeveden oluşan dörtgen şeklinde şeffaf mavimsi-yeşil pencere camı bulunmuştur.⁴⁶⁰ Ayrıca Hollanda’nın Heerlen şehrindeki Roma Dönemine ait bir hamam kazısında pencere camları bulunmuştur.⁴⁶¹ İ.S. 1. Yüzyıl ortasında yaşayan Seneca, Geç Cumhuriyet Dönemi Roma hamamlarının iç kısımların aydınlatılmamış olmasıyla, karanlık bir günde bile hamamların içinin aydınlık oluşundan bahseder.⁴⁶²

Klaros’da bulunan **No. 204** ve **No.2 05** açık yeşil renkteki pencere camı parçaları ortalama 7 cm. uzunluğunda; **No. 204** 0.4 cm kalınlığında **No.205** 0.2 cm. kalınlığındadır. **No. 204** korunmuş kenarlarında kazıma çizgiler yapılmış ancak kazıma çizgilerin bir tarafı ön yüzde diğeri ise arkadadır. **No. 205** de, bir yüzeyinde kazıma çizgiler bulunmaktadır. Bu parçaları farklı plankarelerde bulunmuş olmasına rağmen hem renk açısından hem de form açısından aynı yapıya sahiptirler. Teknik olarak ise büyük olasılıkla serbest üfleme tekniğinde yapılmış olmalıdırlar. **No. 204**’ün 0.4 cm kalınlığında olması, bu parçanın olasılıkla pencere camının ortalarından bir parça olduğunu, **No. 205**’in 0.2 cm. kalınlığında olması, bu parçanın kenarlardan bir parça olduğunu göstermektedir. Düz döküm tekniğinden kaynaklanan bir yüzü mat diğer yüzünün ise parlak olma durumu bu cam parçası için söz konusu değildir. Serbest üfleme tekniğinden kaynaklanan kenarlara doğru camın cidarındaki incelmeye ile orta kısmındaki cidar kalınlığı bu cam parçalarında görülmektedir. Bu parçaların tarihlendirilmesi için ait olduğu yapıyla ilişkilendirmek gerekmektedir. Bu parçalar kazıda ayrı ayrı yapılardan geldiği için yalnızca cam tekniği açısından tarihlendirme yapmak doğru olmayacaktır.

⁴⁶⁰ Grose, 1989: 357, 358.

⁴⁶¹ Isings, 1971: 95.

⁴⁶² Seneca: Ahlaki Mektuplar (Çev. Türkan Uzel) 1999, T.T.K., Ankara, . I-XX., II. s.86.

3.10.3 Karıştırma Çubukları (No.206)

Karıştırma çubukları; eriyik haldeki camdan küçük çubukların yardımıyla yapılır. Çoğunlukla iki renktedirler, fakat tek renkli örnekleri de vardır. Karıştırma çubuklarının batı üretimleri daha fazladır ve bu cam formlar genellikle İ.S. 1. yüzyıl formu olarak bilinir.⁴⁶³ Bazı örneklerde cam hamuru kalıba döküldükten sonra kalıptan çıkarılır ve alet yardımıyla diogonal kıvrımlar oluşturularak dekor yapılır. Bazen de farklı renklerde cam ipliği sarılarak süsleme yapılır.⁴⁶⁴ Karıştırma çubuklarının tam olarak ne amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak Roma imparatorluğunun sınırları içerisinde her yerde bu forma rastlanmaktadır. Genellikle uçları düzgündür. Ancak bazı örneklerde sivri uçlu olanları da bulunmaktadır. Çoğunlukla burgu şeklinde yapılır, nadir de olsa düz tipleri görülmektedir. Roma camcılığında düz ya da burgulu cam çubukları oldukça yaygın olarak bilinen formlardır. Bu parçaların uzunlukları 20 ile 30 cm arasında değişmektedir. Kıbrıs kazılarında bulunan karıştırma çubuklarının boyları ise 12-17 cm. arasında değişir.⁴⁶⁵ Spiral çubuğun uç kısmında kaşık benzeri ya da kuş motifli tutma yeri olan diğer ucu ise genellikle düz bir şekilde sonlanır. Batı yerleşimlerinin yanısıra Doğu Akdeniz’de de oldukça yaygın görülen bir formdur.⁴⁶⁶ Tarihlendirilebilen örnekler, Locarno’dan Tiberius-Cladius dönemi, Lomoglia’dan ise Augustus-Tiberius dönemine aittir. İtalya-Tenero kazılarında 26. mezarda İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen karıştırma çubukları bulunmuştur. Nijmegen’de İ.S. 30-70 yıllarına tarihlenen OH mezarında karıştırma çubuğu bulunmuştur.⁴⁶⁷

Olasılıkla kozmetikte karıştırma çubukları olarak kullanıldığı düşünülen bu formundan mimari bir süsleme parçası olarak da yararlanıldığı bilinmektedir. Corning Müzesi’nde sergilenen bir pilastr parçasında altı sıra burgulu çok renkli cam çubuklar

⁴⁶³ Gürler, 2000: 115.

⁴⁶⁴ Özet, 1998: 93.

⁴⁶⁵ Vessberg, 1956: fig.51, No.15-17.

⁴⁶⁶ Von Saldern, 1980: 33.

⁴⁶⁷ Isings, 1957: 94, Form 79.

bulunmaktadır. Bu parça dört sıra halinde arasında burgulu cam çubuğu ve bunun yanında opak mavi ve beyaz renkte tesseralar ile yine iki sıra burgulu cam çubuğu yer almaktadır. İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarından İ.S. 1 yüzyıla tarihlenen bu örnek 8 cm. yüksekliğindedir.⁴⁶⁸ Isings burgulu cam çubukların Geç Roma Dönemi mezarlarında bulunmasının kozmetik ve mimarinin yanısıra olasılıkla saçlar için de kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.⁴⁶⁹

Türkiye’de özel koleksiyonlarda⁴⁷⁰ ve müzelerde⁴⁷¹ bir çok karıştırma çubuğu örnekleri yer almaktadır. Ayrıca yurtdışındaki müzelerde ve kolleksiyonlarda da İ.S: 1 ve 2. yüzyıla tarihlenen bu forma bir çok yerde rastlanmaktadır.⁴⁷² Klaros’da Propylon Sektöründe ele geçen **No. 206** burgulu yeşil renkte camdan yapılmış olan karıştırma çubuğunu İ.S. 1. ve 2. yüzyıla tarihlendirebiliriz.

3.10.4 Kulplar (No.207-211)

Klaros kazılarında beş kulp parçası, **No. 207-211** bulunmuştur. Bunlardan ikisi, **No.208-209** keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulplar, diğerleri ise iki sıra kaburga ile üç sıra kaburga bulunan kulp parçaları ile iki sıra kaburgalı olasılıkla çatal uçlu kulp parçasıdır. Keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulplar, şerit ya da tarak biçimli kulplar⁴⁷³ İ.S. 2. yüzyılda yaygın bir şekilde görülen prizmal gövdeli ve silindirik şişelere ait kulplardır. Bu şişeler kalıba üfleme tekniğinde ya da serbest üfleme tekniğinde yapılmaktadır. Kalıba üfleme tekniğinde olan örneklerde genellikle kaidenin alt kısmında konsantrik daireler ya da daha değişik kabartmalar yapılmaktadır. Keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulplarda; kulp sonradan omuza damlatılan cam hamurunun yukarı çekilerek keskin bir açılı ile döndürülerek ağız kenarının hemen altına yapıştırılıp kesilmesi ile oluşurdu.⁴⁷⁴

⁴⁶⁸ Grose, 1989: 358, fig. 170.

⁴⁶⁹ Isings, 1971: 41, Plate 4, No. 131.

⁴⁷⁰ Lightfoot-Arslan, 1992: 219, 220, No.147-149; Canav, 1985: 16, No. 15.

⁴⁷¹ Gürler, 2000: 117, 118. No. 141, 142; Özet, 1998: 93, No. 55.

⁴⁷² Grose, 1989: 370, No. 670.

⁴⁷³ Lightfoot-Arslan, 1992: 112 Tarak biçimli kulplar olarak tanımlanmaktadır; Von Saldern, 1980: 28, No.177 Şerit biçimli kulplar olarak belirtmektedir.

⁴⁷⁴ Özet, 1998: No. 70; Lightfoot-Arslan, 1992: 112, No. 61.

Altıgen şekilli şişelerde de Cladius-Neron Döneminde; keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulplar, iki ya da üç kaburgadan oluşan kulplar kullanılmıştır.⁴⁷⁵ Keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulplara sahip şişeler cidar kalınlıklarından dolayı günümüze kadar birçok yerleşimde sağlam olarak korunmuştur. Erken ve Orta Roma döneminde popüler olan bu kulplara sahip formlar, Geç Roma Dönemi'nde ise fazla görülmemekle birlikte birkaç örnek bilinmektedir. Sardis'te bulunan keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulp Valentinian sikkesi (İ.S. 364-375) ile aynı tabakadan gelmiştir.⁴⁷⁶ Klaros'da Propylon Sektöründe iki sıra yivi korunmuş olan ancak simetrisinden üç sıra yivi olduğu anlaşılan ve olasılıkla altıgen bir şişeye ait olması gereken kulp parçası, **No. 207** bulunmuştur. Bu kulp parçasının oldukça benzer örnekleri İ.S. 2. yüzyıla ait şişelerde görülmektedir.⁴⁷⁷

Slovakya Bratislava-Rusovce'de bulunan II.nolu mezar olarak adlandırılan yerde bu tipte kulplu, kalıba üfleme teknikli, tabanda konsantrik dairelerden oluşan kabartma bulunan şişe ele geçmiştir. Kraskovska'ya göre mavimsi-yeşil bu şişe renk ve form açısından Batı Avrupa kökenli olasılıkla da Rhineland cam atölyesinde üretilmiş olmalıdır. Keskin açılı kaburga kulplu şişe parçası İ.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁴⁷⁸ Hollanda, Maastricht-Belfort'de bu çeşit kulplara sahip şişeler bulunmuştur. Bu şişelerin tamamı mavimsi-yeşil camdan üretilmiş olup İ.S. 2 yüzyıla aittirler. Isings, bu kulp tipini tanımlarken, sık kaburgalı kulplar olarak tanımlamıştır.⁴⁷⁹ Klaros'da, Propylon ve Artemis II. Sektörlerinde bulunmuş olan **No. 208** ve **No. 209** keskin açılı, sık aralıklı kaburgalı kulplar olasılıkla İ.S. 2 yüzyıl modasına uygun olarak üretilmişlerdir. Form olarak ise altıgen şekilli şişe, prizmal gövdeli ya da silindirik şişelere ait olabilir.

Klaros'da Apollon Sektöründe bulunan diğer bir kulp **No. 210** dikey şekilli üzerinde iki sıra kaburga bulunan bir parçadır. Bu kulp parçasına çok benzer bir parça küçük bir cam kavonaz formuna aittir. Bu kavonaz da iki adet kulp bulunmaktadır. Ayrıca şişkin karınlı forma sahiptir. Bu tipte kavonazlar Batı yerleşimlerinde çok fazla görülmezler. Ancak tüp

⁴⁷⁵ Isings, 1957: 64, No.50a.

⁴⁷⁶ Von Saldern, 1980: 28, No.177.

⁴⁷⁷ Isings, 1971: 31, fig.6, No. 94-96.

⁴⁷⁸ Kraskovska, 1981: 15, 16, fig. 5.

⁴⁷⁹ Isings, 1971: 29, No. 94-96.

biçimli halka kaideli örnekleri Locarno yakınlarındaki Muralto'da İ.S. 1. yüzyılın ortalarından bilinen bir formdur.⁴⁸⁰ Klaros'da bulunan **No.210** ağız parçası ile bitişik ele geçmiştir. Olasılıkla dışa çekik bir forma sahip olan parça İ.S. 1. yüzyıla ait olmalıdır. Propylon sektöründe bulunan **No. 211** tek kulplu sürahiye ait olabileceği düşünülen olasılıkla çatal uçlu kulp parçasıdır.⁴⁸¹ Çatal uçlu kulba sahip tek kulplu sürahiler İ.S. 2. ve 3. yüzyıllara tarihlenmektedir.

3.10.5 Kapaklar (No.212/213)

3.10.5.1 Yuvarlak Tutamaklı Kapaklar (No.212,213)

Yuvarlak tutamaklı kapaklar, cam kapak formları arasında en yaygın olarak görülen formlardır. Almanya-Weisenau'da İ.S. 1. yüzyılın ait bu tipte kulplar ele geçmektedir. Pompei'de bulunmuş olan bu formda üç örnek bilinmektedir. Bunlardan birisi çan biçimli tutamağa sahip kapaktır. Almanya-Cologne'de Nero-Flavius dönemine ait bu çeşit kapaklar bulunmuştur.⁴⁸² Kıbrıs kazılarında da yuvarlak tutamaklı kapaklar ortaya çıkarılmıştır.⁴⁸³ Hollanda-Obbicht mezarlarında, Flavius dönemine ait mavimsi-yeşil camdan, çan şekilli yuvarlak tutamaklı kapak bulunmuştur.⁴⁸⁴ Ayrıca Vessberg'in Tip 1 olarak nitelendirdiği cam kapak grubunda; dairesel formda ki kapaklar üzerinde Nike, Venüs ve kadın figürleri gibi motifler betimlenmiştir.⁴⁸⁵ Yuvarlak tutamaklı bir cam kapağa Kaunos kazısında rastlanmıştır. Açık mavi renkte, yuvarlak tutamaklı bu kapak İ.S. 1 ile 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁴⁸⁶ Klaros'da bulunan **No. 212**'deki kapak tutamak parçası benzer örneklerin ışığında İ.S. 1 ile 2. yüzyıla tarihlendirilebilir.

⁴⁸⁰ Price, J. (1987): "Glass Vessel Production Southern Iberia in the First and Second Centuries A.D. A Survey of the Archaeology Evidence" *J.G.S.* 29, s. 35, fig. 3.

⁴⁸¹ Özet, 1998: 100, 101; No.60, 61.

⁴⁸² Isings, 1957: 85, 86. Form 66a.

⁴⁸³ Vessberg, 1956: 173, fig. 51, No. 7, 8.

⁴⁸⁴ Isings, 1971: 40, fig. 10, No. 129.

⁴⁸⁵ Vessberg, 1956: 173, fig. 51, No. 3-5.

⁴⁸⁶ Özet, 1998: 91, No. 52.

Klaros'da bulunan diğerk bir parça ise, Vessberg'in Tip II. olarak gruplandırıldığı, basamaklı ağıza sahip yuvarlak tutamaklı kapaktır. Klaros'da bulunan parça **No.213** sadece ağızdaki basamaklar korunmuş olup tutamak kısmı bulunmamaktadır. Ancak bu parça da aynı döneme, İ.S. 1 ile 2. yüzyıla tarihlendirilebilir.

3.10.5.2 Şişe Boyunlu Kapaklar

Şişe boyunlu kapaklar, yuvarlak tutamaklı kapaklar kadar yaygın bir formdur. Kapak düz ya da konik biçimli olabilir. Kulp, sığ ve silindirik biçimli ağız kısmı ise içeri katlanmış daha sonra düzleştirilmiştir. Tarihlendirilebilen örnekler İtalya- Este'de Cladius-Neron Dönemi'nden gelmektedir.⁴⁸⁷

3.10.5.3 Boynuz Biçimli Kapaklar

İtalya- Este yakınlarında bu tipte kapaklar oldukça yaygındır. Sığ ve silindirik biçimli gövde ile üst kısmı boynuz şeklindedir. İtalya-Ospedaletto'da İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısında görülür. Ayrıca İtalya-Este nekropolünde İ.S. 100'e tarihlenen boynuz biçimli kapaklar ortaya çıkarılmıştır.⁴⁸⁸

3.10.6 Gövde parçaları (No.214-215)

Klaros'da Propylon açmasında bulunan **No.214** ve **No.215** cam ipliği dekorlu gövde parçalarıdır. **No. 214** gövde parçasında cam ipliği dekoru oldukça belirgin ve kalın cam ipliğinden yapılmıştır. Olasılıkla sürahi formuna ait olup gövdenin orta kısımlarından bir parça olmalıdır. Çünkü gövde parçasının bir ucunda kalınlaşan cam ipliği bezemesi diğerk ucunda ise incelmeye başlamaktadır. Isings Form 52b ile tanımlanan bu tipteki kaburgalı sürahilerde boyundan ince bir şekilde başlayan cam ipliği dekoru gövdenin ortasında kalınlaşmakta kaideye doğru inceliyor ve sonlanmaktadır. Isings Form 71 ise cam ipliğinden yapılmış kaburgalara sahip sürahi formudur. Bu Form 52b ile dekor açısından benzerlik

⁴⁸⁷ Isings, 1957: 85, 86. Form 66a.

⁴⁸⁸ Isings, 1957: 85, 86. Form 66a-b-d.

göstermektedir. Ancak kulpsuz olmasıyla farklıdır.⁴⁸⁹ Klaros'taki parça gibi mavi renkte olan Siphnos'ta bulunmuş olan cam ipliğinden yapılmış kaburga dekorlu uzun boyunlu sürahi Vespasianus sikkesiyle (İ.S. 69-79) birlikte bulunmuştur.⁴⁹⁰ Kıbrıs cam buluntuları arasında da boyundan kaideye kadar uzanan cam ipliğinden yapılmış kaburga dekorlu sürahi bulunmaktadır.⁴⁹¹

Formun çeşitleri iki genel özelliği korumaktadır: Bunlar birincisi; kaburgalı gövdeye sahip olmaları, ikincisi ise kaburgaların boyundan başlayıp kaidede sonlanması özelliğidir. Bu tipte dekorlu sürahiler Flavius döneminden önce (İ.S. 70-82) ve Antoninus döneminden (İ.S. 131-168) ise sonra değildir. Tire Müzesi'nde sergilenen açık yeşil renkteki cam ipliğinden yapılmış kaburga dekorlu sürahi İ.S. 1. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.⁴⁹² **No.215** ise olasılıkla cam ipliğinden yapılmış kaburgalara sahip sürahinin boyun ya da kaideye yakın kısmı olmalıdır. Çünkü bu gövdenin korunan kısmında ki cam ipliği dekoru ince ve sonlanmaktadır. Bu parça ise Tire Müzesi'ndeki parça gibi açık yeşil renktedir. Olasılıkla cam ipliği dekorlu bu parçalar İ.S. 1. yüzyılın ortalarına tarihlendirilebilir.

⁴⁸⁹ Isings, 1957: 70, 90, Form 52b-s. 71.

⁴⁹⁰ Yonug, 1949: 89, Pl. 32.

⁴⁹¹ Vessberg, 1956: fig. 48, No. 56.

⁴⁹² Gürler, 2000: 74, No. 92.

BÖLÜM 4

SONUÇ

Cam, keşfedildikten sonra çeşitli nesnelerin ve kapların yapımında kullanılmaya başlanmış ve binlerce yıllık geleneğe bağlı olarak sürekli gelişmiştir. Kuruluşu Kolophon kentinin yerleşimine -İ.Ö 13 yüzyılın sonu ile İ.Ö 12 yüzyılın başlarına- kadar gitmekte olan Apollon Klaros Kehanet Merkezi'nde ortaya çıkarılan cam buluntular, camın tarihsel gelişimini kronolojik açıdan göstermesinden dolayı çok önemlidir. Çünkü Klaros'da İ.Ö 6 yüzyıldan başlayarak İ.S. 4.-5. yüzyıla kadar tarihlenen farklı teknik, form ve dekor özelliklerine sahip cam eserler olduğu belirlenmiştir. Bu durum Klaros'un bilicilik işlevinin yanı sıra, antik dönemdeki üç önemli bilicilik merkezinden biri olması, Delphoi gibi sadece Hellenlerin kehanetle ilgili başvuru yapma hakkı tanındığı bir kehanet merkezi olmamasının dışında ve farklı coğrafyalardan hangi ırktan olursa olsun insanların başvuru yapabileceği bir yer olmasından kaynaklanıyor olmalıdır.

Anadolu sınırları içerisinde Bergama ve Turgutlu'dan kehanetle ilgili başvuruların yapıldığı yazıtlar bulunduğu gibi, Dalmaçya, Cezayir, Sardunya, Roma, hatta İngiltere'den gelenlere ait yazıtlar bilinmektedir. Bu sebepten olmalıdır ki Klaros Kehanet Merkezi'nde ortaya çıkarılan cam eserlerin hem yerel atölye ürünleri hem de ithal ürünler oldukları gözlenmektedir.

Klaros cam eserleri arasında dönemin modası olan ve yaygın olarak görülen;

İç-kalıp tekniğinde; alabastron ve amphoriskos,

Kaliba döküm tekniğinde; mozaik kaseler, yivli kaseler ve kaburgalı kaseler,

Serbest üfleme tekniğinde; tüp biçimli, şamdan biçimli ve makara biçimli unguentariumlar; prizmal gövdeli şişeler ve silindirik şişeler, küresel gövdeli sürahiler, daraltılmış boyunlu sürahiler (*gutturium*), tek kulplu sürahiler, halka kaideli tabaklar,

silindirik kaideli tabaklar ve dışa dönük gövdeli tabaklar, dışa dönük ağızlı bardaklar, çökertme teknikli bardaklar, konik gövdeli bardaklar ve çökertme teknikli katlanmış ayaklı bardaklar, kare kavanozlar, katlanmış ağızlı kavanozlar, yarıküresel gövdeli kavanozlar ve kadehler,

Kalıba üfleme tekniğinde; kaseler ve kavanoz bulunmaktadır.

Bunların dışında Anadolu'ya özgü;

Çarkta kazıma dekorlu çift yazılı kaseler ve yazı dekorlu tabaklar

Antik dönem camları arasında az görülen;

Kalıba döküm teknikliğinde; omurgalı kase, mozaik cam levha

Serbest üfleme tekniğinde; renkli bantlı küçük mozaik cam şişe, sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklı küçük parfüm şişesi;

Serbest üfleme tekniğinde; pencere camları, aletle şekillendirme karıştırma çubuğu ve kapaklar da Klaros buluntuları arasındadır.

Klaros Kehanet Merkezi'nin sırasıyla bağlı olduğu iki kent olan Kolophon ve Notion'da yapılan kazılarda da oldukça fazla cam buluntulara rastlanması bu bölgede bir atölyenin olabileceğini düşündürmektedir.⁴⁹³ Ayrıca Kolophon kentinin sınırları içerisinde yer alan bugünkü adıyla Görece Köyü olarak bilinen yerleşimde hala antik dönem geleneklerine bağlı olarak cam boncuk üretildiği de bilinmektedir. Bu bölgede bugüne kadar sürdürülen kazılarda cam atölyelerine ait herhangi bir ize rastlanmasa da ileride yapılacak çalışmalarda bölgede cam üretiminin varlığına dair kanıtlara rastlanması beklenmektedir.

Roma Dönemi'nde serbest üfleme tekniğinin bulunuşuyla büyük bir ivme kazanan cam endüstrisine paralel olarak Klaros Kehanet Merkezinin İ.S. 1. ve 2. yüzyılda artan önemiyle, buraya kehanet başvurusunda bulunmaya gelen insanlar için bir cam endüstrisi oluşmuş olmalıdır. Çünkü Roma Dönemi'nde propoganda amaçlı olarak İmparatorluğun

⁴⁹³ Atik, 1988-1990: 28. Notion'da 1907 yılında İstanbul Arkeoloji Müze'si adına Makridy Bey tarafından yapılan kazıda İ.Ö. 3. yüzyıl ile İ.Ö. geç 1. yüzyıla tarihlenen iç kalıp teknikli Alabastron bulunmuştur. Özkan- Erkenal, 1999: 5, no.70a-b-c-d. Kolophon Nekropol kazılarında da konik gövdeli, kısa boyunlu ve düz dipli bu yeşilimsi renkte dört adet tam tüp biçimli unguentarium bulunmuştur. Bu tip unguentariumlar için İ.S. 2. ve 3. yüzyıl verilmektedir.

sınırları içerisinde bir çok farklı bölgede oldukça fazla cam eserin ele geçmesinden dolayı, bir cam atölyesinin varlığından söz etmek olasıdır. Ancak bu cam buluntuların hangisinin sunu ya da kullanım amacı olarak kullanıldığı tam olarak bilinmemesine karşın Klaros'da ortaya çıkarılan camların büyük çoğunluğunun kaidelerinde tespit edilen aşınma bu kapların günlük kullanım kabı olduğunu göstermektedir. Fakat Roma Dönemi öncesine ait ele geçen cam eserler içinse günlük kullanımdan çok sunu olarak yararlanıldığı düşünülebilir. Kutsal alanın giriş kısmı olan Propylon yakınlarında yapılan kazı çalışmalarında burada Roma Dönemi'nde kehanet için gelen insanların konaklama yeri olarak kullanabileceğini düşündüğümüz yapılar ortaya çıkarılmaya başlanmıştır. Bu durum da bize neden Propylon sektöründe kutsal alanın diğer bölgelerine oranla daha fazla cam eserin çıktığını da göstermektedir. (Bknz. Grafik : s. 4,6)

Klaros camları yapım tekniklerine göre gruplandırıldığında, en çok serbest üfleme tekniğinde cam eserle karşılaşılmaktadır. İkinci olarak kalıba döküm tekniği, daha sonra ise kalıba üfleme tekniğinde cam eserler görülmektedir. (Bknz. Grafik: s.1) Camlar renklerine göre gruplandırıldığından serbest üfleme tekniğinde camlarda, en çok açık yeşil ve şeffaf; Kalıba döküm teknikli camlarda, kobalt mavi ve zümrüt yeşili; kalıba üfleme teknikli camlarda ise sarı ve açık yeşil renkler görülmektedir. (Bknz. Grafik: s. 2,3) Klaros cam formları arasında en çok görülen formların ise, kase, bardak ve sürahi olduğu belirlenmiştir. (Bknz. Grafik Listesi: s.5)

KATALOG

1	(Çiz. No.1-Res. No.1)
K.Ç.	: 2.3 cm
Form	: Mozaik kase gövde parçası
Tanımlama	: İç içe geçmiş simetrik olmayan halkalar, orta noktada sarı ve onu çevreleyen açık mavi ve lacivert tonlarında bezemelere sahip
Durumu	: Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları ve küçük çatlaklar
Teknik	: Mozaik Cam Tekniği (Kompozit Dekor Tekniği)
Renk	: Lacivert, Açık mavi, Sarı
Buluntu Yeri	: B.O.A. 2004, P-13/b-d T.N. 5
Tarih	: İ.Ö. 2 .yüzyıl
Benzerleri	: Grose 1989, sayfa 189-fig.101

2	(Çiz. No.2-Res. No.2)
K.Ç.	: 1.4 cm
Form	: Mozaik kase gövde parçası
Tanımlama	: Altıgen cam çubuktan yapılmış ve bunların dördü korunmuş, ortasında çiçek görünümü vermek için koyu sarı renkte yaprak dekorlar
Durumu	: Camın yüzeyinde çok az küçük hava kabarcığı, çatlak yok
Teknik	: Mozaik Cam Tekniği (Binbirçiçek- <i>Millifiori</i> Dekor Tekniği)
Renk	: Açık yeşil, Koyu yeşil, Koyu sarı
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, Y17a.2.118
Tarih	: İ.Ö. Geç 1.yüzyıl ve İ.S. Erken 1.yüzyıl
Benzerleri	: Grose 1989, sayfa 319-fig.501

3	(Çiz. No.3-Res. No.3)
A.Ç.	: 14.5 cm
Form	: Yivli kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Keskin açılı ağıza sahip, konveks gövdeli, camın iç yüzeyi perdahlanmış, dış yüzeyi ise ateşle parlatılmış, camın iç yüzeyinde ağız altında tek sıra dar kesme yiv, bunun altında geniş bir yiv ve kaideye doğru kesme dar bir yiv olmak üzere, üç kesme yiv bezemesi bulunmakta
Durumu	: Camın yüzeyinde çok fazla çatlak, yoğun şekilde çok küçük hava kabarcıklar
Teknik	: Kalıba Döküm Tekniği
Renk	: Yeşil
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, U17d.5.53
Tarih	: İ.Ö. 2.yüzyılın ortaları ile İ.Ö. 1.yüzyılın ortaları
Benzerleri	: Grose 1979, 54,55 Grose; Grup A, Weinberg 1973, fig. 3.10; Goldstein 1979, no282; Grose 1989,No.247; Jennings 2000, fig.2.5; Lightfoot 1995, fig. 40

4 **(Çiz. No.4-Res. No.4)**

A.Ç. : 12 cm.

Form : Yivli kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama : Camın iç kısmında ağız kenarının altında tek sıra yiv, gövdede tek sıra yiv olmak üzere toplam iki sıra sığ yive sahip, perdahlanmış ağız kenarı

Durumu : Camın yüzeyinde çok sayıda hava kabarcığı

Teknik : Kalıba Döküm Tekniği

Renk : Yeşilimsi-sarı

Buluntu Yeri : Artemis.II.2002, I13/A-C

Tarih : İ.Ö. 1.yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Jennings 2000, fig.6.11

5 **(Çiz. No.5-Res. No.5)**

A.Ç. : 13 cm.

Form : Yivli kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama : Perdahlanmış kalın ağız kenarı ve dik çıkan gövde, ağzın altında çarkta kesilerek yapılmış bir sıra yiv.

Durumu : Camın yüzeyinde sık aralıklar küçük hava kabarcıkları

Teknik : Kalıba Döküm Tekniği

Renk : Şeffaf

Buluntu Yeri : Propylon 6A.2001, (3.tabaka)

Tarih : İ.Ö. 1. yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Jennings 2000, fig.6.11

6 **(Çiz. No.6-Res. No.6)**

A.Ç. : 10.5 cm.

Form : Yivli kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama : Ağız kenarı perdahlanmış, iç yüzeyde çarkta kesilerek yapılmış ağzın hemen altında bir sıra, gövdede birleşik iki sıra kesme bezeme bulunmakta,

Durumu : Camın yüzeyinde sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları ve aşınma

Teknik : Kalıba Döküm Tekniği

Renk : Kobalt mavisi

Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.

Tarih : İ.Ö. 1.yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Jennings 2000, fig.6.8; Grose 1977, fig.5.7

7 **(Çiz. No.7-Res. No.7)**

A.Ç. : 8 cm.

Form : Yivli kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama	: Dik kenarlı kase, yuvarlatılmış ağız kenarı, Çarkta kesilerek iç tarafta dudak altında bir sıra, gövdede iki sıra çizgi, dışta dudak altındaki kesmeden dolayı oluşan hafif bombelenme, perdahlanmış ağız kenarı
Durumu	: Camın yüzeyinde çok sayıda hava kabarcığı
Teknik	: Kalıba Döküm Tekniği
Renk	: Kobalt mavisi
Buluntu Yeri	: Propylon 6A. 2001, (1.tabaka)
Tarih	: İ.Ö. 2.yüzyıl ın ortaları ile İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarına
Benzerleri	: Grose 1982, fig. 7b; Grose 1979, fig.4; Goldstein, 1979, No.283; Hayes, 1975, fig.1 42; Jennings 200, fig.6.14

8

(Çiz. No.8-Res. No.8)

A.Ç.	: 11.5 cm
Form	: Yivli kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Perdahlanmış ağız kenarı, yarıküresel gövdeli camın iç yüzeyinde ağız altında çarkta kesilerek yapılmış bir sıra kesme yiv ve bunun altında üç sıra belirgin olmayan yiv
Durumu	: Camda çok küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Kalıba Döküm Tekniği
Renk	: Yeşilimsi-kahverengi
Buluntu Yeri	: Propylon 2003,V17.b. 12
Tarih	: Vessberg 1956, fig.41.4
Benzerleri	: İ.Ö. 1.yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1. yüzyılın ortaları

9

(Çiz. No.9-Res. No.9)

A.Ç.	: 11 cm.
Form	: Yivli kase ağız ve gövde parçası (İki parça halinde)
Tanımlama	: Perdahlanmış ağız kenarı, iç yüzeyde ağız altında çarkta kesilerek yapılmış bir sıra kesme yiv
Durumu	: Camda çok küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Kalıba Döküm Tekniği
Renk	: Kobalt mavisi
Buluntu Yeri	: Propylon 2002, Y17.b.3.13
Tarih	: Jennings 2000, fig.6, no.1; Grose 1977, fig.5.6; Weinberg 1970, No.13.
Benzerleri	: İ.Ö. 1.yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1. yüzyılın ortaları

10

(Çiz. No.10-Res. No.10)

A.Ç.	: 11 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası (İki parça halinde)
Tanımlama	: Düz kesme ağızlı, kaseinin dış yüzeyinde gövde kısmında çarkta kesilerek oluşturulmuş kesme bezemeler

Durumu : Camda irili ufaklı hava kabarcıkları
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, Y17a.3.157,
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısı
Benzerleri : Weinberg 1970, No.29; Lightfoot 1995, fig.5

11 (Çiz. No.11-Res. No.11)

K.Ç. : 4 cm.
Form : Kase kaide parçası
Tanımlama : Konkav dipli, ince cidarlı, noble izi görülmektedir.
Durumu : Camın tüm yüzeyinde büyük ve küçük hava kabarcıkları ve küçük çatlaklar
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 1.yüzyılın ilk yarısı
Benzerleri : Isings 1957;s.15, form 1

12 (Çiz. No.12-Res. No.12)

K.Ç. : 7.2 cm.
Form : Omurgalı kase kaide parçası
Tanımlama : Kaidenin altında perdahlama izleri, kaidenin dış tarafında orta bölümde simetrik dairesel çukurlukta bulunmakta
Durumu : Camın yüzeyinde sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Zümrüt yeşili
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.-T.N.1 (Sunak İçi)
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın sonları
Benzerleri : Isings 1957; s.17, form 2, Von Saldern 1980, s.10, No. 24, Grose 1991, s.12, fig.- Grose 1991, s.12 fig.2

13 (Çiz. No.13-Res. No.13)

A.Ç. : 14.5 cm.
Form : Kaburgalı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Camın iç yüzü perdahlanmış, dış kısmı ise ateşte parlatılmış, camın iç yüzeyinde fazla derin olmayan iki sıra yiv bulunmakta, dış yüzeyinde gövdeden başlayarak kaideye doğru inen korunmuş üç sıra yiv bulunmakta
Durumu : Camda çok sayıda küçük hava kabarcıkları ve bu kabarcıklardan yüzeye yakın olanlarının kırılmasıyla oluşan çukurluklar
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği (Pillar Moulded)

Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Artemis 2002, J14/a T.N.1
Tarih : İ.S. 1.yüzyılın ortaları
Benzerleri : Isings 1957, form 3b; Weinberg 1973, fig.3.43; Jennings 200, fig.4.10; Goldstein 1979, No.332; Grose 1989, No.239; Isings 1971, fig 18. 90; Hayes 1975, fig.1.46, Simona s.89;No.2

14 (Çiz. No.14-Res. No.14)

A.Ç. : 10 cm.
Form : Kaburgalı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Kaburgaların üst kısımları ağızın altına kadar uzanmakta, gövdedeki kaburgalar perdahlanmış, ağız kenarı ateşe tutularak parlatılmış, kasenin iç kısmında ağız kenarında çarkta kesme tek sıra yiv bulunmakta
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği (Pillar Moulded)
Renk : Kobalt mavisi
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları
Benzerleri : Isings 1957, form 3b; Weinberg 1973, fig.3.43; Jennings 200, fig.4.10; Goldstein 1979, No.332; Grose 1989, No.239; Isings 1971, fig 18. 90; Hayes 1975, fig.1.46

15 (Çiz. No.15-Res. No.15)

K.Ç. : 0.5 cm.
Form : Kaburgalı kase gövde parçası
Tanımlama : Korunmuş, belirgin tek sıra kaburga
Durumu : Çok küçük hava kabarcıkları ve ufak çatlaklar
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği (olasılıkla Pillar Moulded)
Renk : Sarı
Buluntu Yeri : Apollon 2002, K15/a T.N.6
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları
Benzerleri : Isings 1957, form 3b; Weinberg 1973, fig.3.43; Jennings 200, fig.4.10; Goldstein 1979, No.332; Grose 1989, No.239; Isings 1971, fig 18. 90; Hayes 1975, fig.1.46

16 (Çiz. No.16-Res. No.16)

G.Ç. : 9 cm.
Form : Kaburgalı kase kaide ve gövde parçası (iki parça halinde)
Tanımlama : Gövdede 8 adet kaburga korunmuş. Olasılıkla hafif konkav dibe sahip olmalı
Durumu : Camın yüzeyinde hava kabarcıkları ve çatlaklar.(6A, 5. Tabakadan da aynı kaseye ait bir parça bulundu)

Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.T.N.3.(Polemaios doğusu)
Tarih : İ.S. 1.yüzyılın ilk yarısı
Benzerleri : Isings 1957, form 3b;

17 (Çiz. No.17-Res. No.17)

A.Ç. : 9 cm.
Form : Kaburgalı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Camın iç kısmında ağız kenarında tek sıra dar yiv, ağız kenarı perdahlanmış
Durumu : Kaburgalar iyi korunmamış, olasılıkla dar kaburgalara sahip, camda çok sayıda hava kabarcığı ve küçük çatlaklar
Teknik : Kalıba döküm tekniği
Renk : Açık mavi
Buluntu Yeri : Artemis..II. 2002, I13/A-C
Tarih : İ.Ö. 1. yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1.yüzyılın ortaları
Benzerleri : Isings 1957, form 3c; Vessberg 1956, fig.41.5; Grose 1982, fig. 8d; Weinberg 1973, fig.3.48; Lightfoot 1995, fig. 41

18 (Çiz. No.18-Res. No.18)

K.Ç. : 2.4 cm.
Form : Kaburgalı kase gövde parçası
Tanımlama : Oldukça belirgin damla şeklinde iki sıra korunmuş kaburga, iç tarafı perdahlanmış, dış yüzeyi ise ateşe tutularak parlatılmış
Durumu : Camda yoğun bir şekilde irrizasyon görülmekte, az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Sarı
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.155
Tarih : İ.Ö. 1.yüzyılın son çeyreği ile İ.S. 1.yüzyılın ortaları
Benzerleri : Isings 1957, form 3c; Vessberg 1956, fig.41.5; Grose 1982, fig. 8d; Weinberg 1973, fig.3.48; Lightfoot 1995, fig. 41

19 (Çiz. No.19)

G.Ç. : 13 cm.
Form : Kaburgalı kase gövde parçası
Tanımlama : Ağız ve kaide kısmı korunmamış, gövde de sıg üç sıra kaburga korunmuş
Durumu : Camda çok küçük az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Kobalt mavisi
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (4.tabaka)

Tarih : İ.S. 1.yüzyılın ortaları
Benzerleri : Isings 1957, form 3c; Lightfoot 1995, fig.50; Weinberg 1973, fig.3.48; Grose 1989, No.234; Grose 1982, fig. 8c

20 (Çiz. No.20-Res. No.19)

A. Ç : 8.5 cm.
Form : Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Kalın dışa çekilmiş ağız kenarı içe katlanmış ve yuvarlatılmış, ağzın üst kısmı düzleştirilmiş. Gövdede kafes şeklinde kazıma tekniğiyle yapılmış dekor
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.
Tarih : İ.S. 2. yüzyılın sonları ile İ.S. 3.yüzyılın başları
Benzerleri : Isings 1957, form 96b; Clairmont 1963, plate X.427; Gürler 1998, fig.1-3; Gürler 2000, No.100, Hayes, 1975: fig.5. no:173;

21 (Çiz. No.21-Res. No.20)

A.Ç. : 8.2 cm.
Form : Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa çekik ağız kenarı içe katlanarak yuvarlatılmış ve ağzın üst kısmı düzleştirilmiş, gövdede üfleme spiralleri izleri görülmekte, olasılıkla yarı küresel gövdelidir.
Durumu : Camın yüzeyinde çok sık küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.
Tarih : İ.S. 2.yüzyılın sonları ile İ.S. 3.yüzyılın başları
Benzerleri : Isings 1957, form 96a; Vessberg 1956, fig.42. 18-22 Clairmont 1963, plate X.427.

22 (Çiz. No.22-Res. No.21- 3b-No.1)

A. Ç-K.Ç.-Y. : 7 cm- 4cm- 5.5 cm
Form : Kase ağız ve kaide parçası
Tanımlama : Hafif dışa dönük ağız, dışa ve içe katlanmış ağız üst tarafı düzleştirilmiş, oldukça ince cidarlı, ağızda perdahlanma izleri
Durumu : Camın yüzeyinde sık aralıklarla hava kabarcıkları ve matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.3.62,
Tarih : İ.S. 2. yüzyılın sonları ile İ.S. 3. yüzyılın başları
Benzerleri : Isings 1957, form 96a; Vessberg 1956, fig.42. 18-22 Clairmont 1963, plate X.427.

- 23** (Çiz. No.23-Res. No.22)
- A.Ç.** : 7.2 cm.
- Form** : Kase ağız ve gövde parçası
- Tanımlama** : Dışa çekik ağız kenarı içe katlanarak yuvarlatılmış ve ağzın üst kısmı düzleştirilmiş, gövdede üfleme spiralleri izleri görülmekte, olasılıkla yarı küresel gövdelidir.
- Durumu** : Camın yüzeyinde çok sık küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar.
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık Yeşil
- Buluntu Yeri** : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:7,
- Tarih** : İ.S. 2. yüzyılın sonları ile İ.S. 3. yüzyılın başları
- Benzerleri** : Isings 1957, form 96a; Vessberg 1956, fig.42. 18-22 Clairmont 1963, plate X.427;
- 24** (Çiz. No.24-Res. No.23)
- A.Ç.** : 12 cm.
- Form** : Kase ağız ve gövde parçası
- Tanımlama** : Kalınlaştırılmış ağız kenarı, camın iç ve dış yüzeyinde perdahlama izleri, camın dış yüzeyinde gövde kısmında bir sıra yatay bir şekilde gövdeyi çevreleyen cam ipliği bezemesi.
- Durumu** : Camın yüzeyinde, çok az küçük ve büyük hava kabarcıkları ve aşınma
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık Mavi
- Buluntu Yeri** : Propylon 2002, 02.Y17.b.2.60,
- Tarih** : İ.S. 2. yüzyılın sonları ile İ.S. 3. yüzyılın başları
- Benzerleri** : Isings 1957, form 96a; Vessberg 1956, fig.42. 28
- 25** (Çiz. No.25-Res. No.24)
- A.Ç.** : 9 cm.
- Form** : Kase ağız ve gövde parçası
- Tanımlama** : Perdahlanmış düz kesme ağız, dış yüzeyde kesilerek yapılmış dudak altında ve gövdede birer sıradan toplam iki sıra çarkta kesme yiv
- Durumu** : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı ve küçük çatlaklar
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık Yeşil
- Buluntu Yeri** : Propylon 2001, 6A. (3.tabaka)
- Tarih** : İ.S. 1. yüzyılın ortaları
- Benzerleri** : Isings 1957, form 12; Lightfoot 1990, fig.2; Isings 1971, fig. 17. 48; Carazetti-Simona 1988, no.11; Gürler 2000, no.83

- 26** **(Çiz. No.26-Res. No.25)**
- A.Ç.** : 7.2 cm
- Form** : Kase ağız ve gövde parçası
- Tanımlama** : Çarkta düz kesilmiş ağız kenarı, daha sonra perdahlanmış, dış yüzeyde çarkta kesilmiş geniş bir bant,
- Durumu** : Ağız kenarında çok küçük hava kabarcıkları,
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Yeşil
- Bulutlu Yeri** : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
- Tarih** : İ.S. 1. yüzyılın ortaları
- Benzerleri** : Isings 1957, form 12; Lightfoot 1990, fig.2; Lightfoot 1989,fig.1.1; Gürler 2000, no.82, Hayes 1975, fig.3.132; Oliver 1983, fig.4.51; Calvi 87/88, No.55; Maccabruni 87/88, No.29; Gürler 2000, No.82
-
- 27** **(Çiz. No.27-3b-No.2)**
- A.Ç - K.Ç.** : 8 cm.- 3 cm.
- Form** : Kase ağız ve kaide parçası
- Tanımlama** : Hafif dışa dönük düz kesilmiş ağız, sonradan perdahlanmış, çok hafif konkav dip
- Durumu** : Ağızda küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar, kaidede oturma düzleminde aşınma, irrizasyon ve küçük çatlaklar görülmekte
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Yeşil
- Bulutlu Yeri** : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
- Tarih** : İ.S. 1. yüzyılın ortaları
- Benzerleri** : Isings 1957, form 12; Lightfoot 1990, fig.2; Lightfoot 1989,fig.1.1; Gürler 2000, no.82, Hayes 1975, fig.3.132; Oliver 1983, fig.4.51; Calvi 87/88, No.55; Maccabruni 87/88, No.29; Gürler 2000, No.82-Kunina1997; No.334, Harden 1949, fig.1, No.8
-
- 28** **(Çiz. No.28-Res. No.26)**
- K.Ç.** : 9.2 cm.
- Form** : Derin,yarıküresel kase ağız ve gövde parçaları (Aynı kaba ait üç parça)
- Tanımlama** : Dışa dönük düz kesilmiş ağız kenarı, aletle çimdikleme yöntemiyle şekillendirilmiş kaburgalar, camın gövdesinde üfleme sırasında oluşan spiraller görülmekte
- Durumu** : Camda irili ufaklı hava kabarcıkları
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık yeşil
- Bulutlu Yeri** : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
- Tarih** : İ.S. 1.yüzyılın ortaları
- Benzerleri** : Isings 1957, form 17

29	(Çiz. No.29-Res. No.27)
A.Ç.	: 9 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Perdahlanmış düz kesme ağız. Ağız kenarı altında perdahlanmadan izleri, dudak altında keskin açılı gövdeye geçiş
Durumu	: Camın yüzeyinde küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Koyu mavi
Buluntu Yeri	: Propylon 2001, 6A.-T.N.1
Tarih	: İ.S. 1.yüzyılın ortaları
Benzerleri	: Weinberg 1962, Plate 28, fig.15; Calvi 87/88, No.54

30	(Çiz. No.30)
K.Ç.	: 2.8 cm.
Form	: Cam ipliği bezemeli kase göde parçası
Tanımlama	: Gövdede korunmuş tek sıra cam ipliği bezemeli kaburga
Durumu	: Camda çok az sayıda hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Sarımsı yeşil
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, Y17a.2.132,
Tarih	: İ.S. 1. yüzyılın ortaları
Benzerleri	: Isings 1957, form 17

31	(Çiz. No.31-Res. No.28)
A. Ç	: 11 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa çekik ağızlı, camın dış yüzeyinde ağız kenarının altında bir sıra cam ipliği dekorlu, ateşle parlatılmış iç ve dış yüzey
Durumu	: Camın ağız kenarında çok az hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Buluntu Yeri	: Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih	: İ.S. 1.yüzyılın ikinci yarısı, İ.S. 2. yüzyıl boyunca devam eder.
Benzerleri	: Isings 1957, form 42, Grose 1982, fig.2b

32	(Çiz. No.32-Res. No.29)
A.Ç.	: 9 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama	: Dışa çekik ağızlı, perdahlanmış dışa çekik ağız kenarı, ağız altında yatay bir sıra cam ipliği bezeme
Durumu	: Camda matlaşma, hava kabarcıkları va toprak kalıntısı.
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Bulutlu Yeri	: Propylon 2002, 02.V17.d.3.61,
Tarih	: İ.S.1. yüzyılın ikinci yarısı
Benzerleri	: Isings 1957, Form 42a

33

(Çiz. No.33)

A.Ç.	: 9.5cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa dönük ağız kenarı, ağızın dış yüzeyinde perdahlama izleri, ağız üst kısmı ise ateşte parlatılmış, camın dış yüzeyinde gövdede çarkta yapılmış çok sık, ince kesme çizgiler
Durumu	: Camın yüzeyinde az sayıda küçük hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Bulutlu Yeri	: Propylon 2004, Y17a.3.153
Tarih	: İ.S.1. yüzyılın ikinci yarısı
Benzerleri	: Isings 1957, form 42a; Isings 1971, fig.3.57; Vessberg 1956, fig.43.3

34

(Çiz. No.34-Res. No.30)

A.Ç.	: 16 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa ve içe katlanmış tüp biçimli ağız, oldukça ince cidarlı konik gövdeye sahip, camın dış yüzeyi ateşle parlatılmış, irrizasyon başlangıcından kaynaklanan camda dalgalı bir görüntü oluşmuş
Durumu	: Camın yüzeyinde çok az küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Bulutlu Yeri	: Propylon 2004, U17d.3.27
Tarih	: İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri	: Grose 1957, fig.3c; Barag 1978, fig. 10.33-34, Sternini 2001 No.48,49

35

(Çiz. No.35-Res. No.31)

A.Ç.	: 13 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa ve içe katlanmış tüp biçimli ağız kenarı, camın dış kısmı ateşle parlatılmış
Durumu	: Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Bulutlu Yeri : Propylon 2004, Y17b.1.19,
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Grose 1957, fig.3c; Barag 1978, fig. 10.33-34, Sternini 2001 No.48,49

36 (Çiz. No.36-Res. No.32-3b-No.3)

K. Ç-A.Ç. : 6.6 cm.-3.cm.
Form : Tam profil küçük çaplı kase
Tanımlama : Dışa çekik ağızlı, düz dipli kase, oldukça ince cidarlı, perdahlanmış ağız kenarına sahip, ayrıca eklenmiş kaide simetrik değildir. Noble izi görülmektedir.
Durumu : Camda çok az sayıda küçük hava kabarcığı,
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A. (Polemaios anıtının doğusu)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001, fig. 10, 94

37 (Çiz. No.37-Res. No.33-3b-No.4)

K.Ç. -A.Ç. : 6.4 cm.-3.6cm.
Form : Tam profil küçük çaplı kase
Tanımlama : Perdahlanmış dışa çekik ağızlı, küresel gövdeli, gövdeden çekilerek yapılmış konkav dipli kaide, oldukça ince cidara sahip
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda küçük hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A. (Polemaios anıtının doğusu)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001, fig. 10, 94

38 (Çiz. No.38-Res. No.34-3b-No.5)

A. Ç.-K. Ç. : 8.8 cm.- 3.8 cm.
Form : Küçük çaplı kase ağız ve kaide parçası
Tanımlama : Hafif dışa dönük, yuvarlatılmış ağız, ağızda perdah izleri, ayrıca eklenmiş çökertilmiş taban halkası, konkav dip,
Durumu : Camın yüzeyinde hava hava kabarcıkları, matlaşma ve çatlaklar görülmekte
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.1.139,
Tarih : İ.S. 4.yüzyıl

Benzerleri : Sternini 2001, fig. 10, 93, Barag 1978, fig.11. 38

39

(Çiz. No.39)

K. Ç. : 4 cm.

Form : Küçük çaplı kase kaide ve gövde parçası

Tanımlama : Ayrıca eklenmiş kaide, kaidede perdahlama izleri, konkav dip

Durumu : Camın yüzeyinde küçük ve sık aralıklarla hava kabarcığı, çatlak yok

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık Yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.95,

Tarih : Olasılıkla İ.S. 4. yüzyıl

40

(Çiz. No.40)

K. Ç. : 4.4 cm.

Form : Küçük çaplı kase kaide ve gövde parçası

Tanımlama : Simetrik olmayan çöktürülmüş taban halkası, konkav dip, noble izi,

Durumu : Camda sık aralıklar küçük hava kabarcıkları

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık sarı

Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.4.73,

Tarih : Olasılıkla İ.S. 4. yüzyıl

41

(Çiz. No.41)

K. Ç. : 2.6 cm

Form : Küçük çaplı kase kaide ve gövde parçası

Tanımlama : Ayrıca eklenmiş silindirik şekilde taban halkası (yüksekliği simetrik değil) taban, hafif konkav dip, noble izi

Durumu : Camın yüzeyinde büyük ve küçük hava kabarcıkları, taban halkasında hava kabarcıklarının kırılmasıyla oluşmuş ufak çukurlar

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Mavimsi-yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.131,

Tarih : İ.S. 4. yüzyıl

Benzerleri : Isings 1957, form 85a; Oliver 1983, fig. 4.57

42

(Çiz. No.42)

A. Ç. : 5.8 cm

Form : Küçük çaplı kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama : İçe döndürülmüş ağız, perdahlanmış ağız, camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri görülmekte

Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:2,
Tarih : İ.S. 1 yüzyılın sonları ile İ.S. 2. yüzyılın başları
Benzerleri : Isings 1957, form 85a; Oliver 1983, fig. 4.57; Vessberg 1956, fig.44.53; Isings 1971, fig.3.44

43 (Çiz. No.43)

A. Ç. : 5.2 cm.
Form : Küçük çaplı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : İçe dönük ağızlı, camın üflenmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri izleri
Durumu : Camda çok sayıda küçük ve büyük hava kabarcıkları, çatlak yok
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957, Form 85bm;

44 (Çiz. No.44)

A. Ç. : 9 cm.
Form : Küçük çaplı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük, yuvarlatılmış ve kalınlaştırılmış ağız, düz inen gövde
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı. Ağız kenarında camın saflığını bozan ve yüzeyde pürüzler oluşturan parçacıklar, toprak birikintileri.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.T.N.3. (Exedra Önü)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001, fig. 10, 94

45 (Çiz. No.45)

A.Ç. : 6.6 cm.
Form : Küçük çaplı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük, yuvarlatılmış ve kalınlaştırılmış ağız, ağızda perdah izleri
Durumu : Çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.T.N.3. (Exedra Önü)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl

Benzerleri : Sternini 2001, fig. 10, 94

46

(Çiz. No.46)

A. Ç. : 6 cm.

Form : Küçük çaplı kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama : Dışa dönük, dışa ve iç katlanmış ağız yuvarlatılmış, dik inen gövdeye sahip, gövdede camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri görülmekte

Durumu : Camın yüzeyinde çok fazla hava kabarcığı ve matlaşma

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Şeffaf

Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.1.142,

Tarih : İ.S. 4. yüzyıl

Benzerleri : Sternini 2001, fig. 10, 94

47

(Çiz. No.47-Res. No.35)

A. Ç. : 8 cm.

Form : Kaburgalı kase ağız ve gövde parçası

Tanımlama : Cam kaseinin gövdesinde iki sıra halinde korunmuş kaburgalar; ağız kenarı perdelanarak düzeltilmiş, camda küçük çok sayıda hava kabarcıkları

Durumu : Camda hava kabarcıkları ve sık küçük çatlaklar

Teknik : Kalıba Üfleme Tekniği

Renk : Sarı

Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.8.249,

Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Isings 1957, form 3a, 3c; Gürler 200, No. 90

48

(Çiz. No.48-Res. No.36)

K.Ç. : 2.5 cm.

Form : Kaburgalı kase gövde parçası

Tanımlama : Belirgin olmayan korunmuş üç sıra yiv,

Durumu : Camın yüzeyinde sık aralıklı çatlaklar, çok küçük az sayıda hava kabarcıkları

Teknik : Kalıba Üfleme Tekniği

Renk : Açık yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.154,

Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri : Isings 1957, form 3a, 3c; Price 1991, Plate XVII; Carezetti-Simona, 1988, No. 118; Hayes 1975, fig.2.82; Lightfoot 1985, fig. 52

49 (Çiz. No.49-Res. No.37)

- A. Ç.** : 16.6 cm.
Form : Omurgalı kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük ağız kısmı ateşe tutularak parlatılmış, ağızda perdahlama
Durumu : Camın ağız kenarında çok az küçük hava kabarcıkları.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (4.tabaka)
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957, Form 2

50 (Çiz. No.50)

- K. Ç.** : 8 cm.
Form : Kase? kaide parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş kaide, kalın cidarlı ve geniş çaplı kaide
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı ve küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/A-C T.N.3 -
Tarih : İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4.yüzyılın başları
Benzerleri : Barag 1978 fig.11, No.43

51 (Çiz. No.51-Res. No.38)

- K. Ç.** : 4 cm.
Form : Kase? kaide parçası
Tanımlama : Küçük çaplı, ayrıca eklenmiş halka kaide; simetrik değildir.konveks kaide
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis Sektörü II 2002, I13/B-D T.N. 3
Tarih : Geç Roma
Benzerleri : Sternini 2001, fig.18. No.190

52 (Çiz. No.52)

- K. Ç.** : 5.8 cm.
Form : Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Hafif konkav dipli, Ayrıca eklenmiş halka kaide, kaidenin sonradan eklenmesinden kaynaklanan kaseinin iç kısmında bombelenme
Durumu : Camın yüzeyinde oldukça küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I14/a-b T.N.7
Tarih : İ.S. 1. ile 2. yy
Benzerleri : Isings 1957, 85a ile Isings; 1971 fig.3 No.44

53 (Çiz. No.53-Res. No.39)

K. Ç. : 6 cm
Form : Sığ kase? kaide parçası
Tanımlama : Hafif konkav dip, Ayrıca eklenmiş taban halkası,camın iç yüzünde taban halkasının eklenmesinden kaynaklanan bombelenme, camın dış kısmında perdahlanma izleri
Durumu : Camın yüzeyinde çok sayıda büyük ve küçük hava kabarcığı, camda matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : B.O.A. 2004, P-13/b-d T.N.2
Tarih : İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4. yüzyılın başları
Benzerleri : Barag 1978, fig 7, No.2

54 (Çiz. No.54)

K. Ç. : 5.8 cm
Form : Sığ kase? kaide parçası
Tanımlama : Hafif konkav dip, Ayrıca eklenmiş taban halkası,camın iç yüzünde taban halkasının eklenmesinden kaynaklanan bombelenme, taban halkasında perdahlama izleri
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda küçük hava kabarcığı ve küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Bulutlu Yeri : B.O.A 2004,. P-13/b-d T.N.2
Tarih : İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4. yüzyılın başları
Benzerleri : Barag 1978, fig 7, No.2

55 (Çiz. No.55-Res. No.40)

K. Ç. : 5.8 cm.
Form : Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Konkav dipli, halka kaideli, kaidede aletle yapılmış cam ipliğine benzer bezemeler
Durumu : Kaideye yakın yerde hava kabarcığının kırılmasıyla oluşmuş çukur. Küçük hava kabarcıkları.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A.1-T.N.1. (Polemaios anıtının doğusu)
Tarih : Olasılıkla Geç Roma

56 (Çiz. No.56-Res. No.41)

- A. Ç** : 10 cm.
Form : Kase? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : İçe ve dışa katlanmış ağız yuvarlatılmış,.ağzın iç ve dış yüzü perdahlanmış.
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları ve az sayıda çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis 2002, J14/b T.N.2
Tarih : Olasılıkla Geç Roma

57 (Çiz. No.57)

- K. Ç.** : 4.2 cm.
Form : Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Hafif konkav dipli, Ayrıca eklenmiş halka kaide, kaidenin sonradan eklenmesinden kaynaklanan kaisenin iç kısmında bombelenme
Durumu : Camın yüzeyinde küçük hava kabarcıkları ve matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 2. yy
Benzerleri : Isings1971.fig.4. no.62

58 (Çiz. No.58)

- K. Ç.** : 5.2 cm.
Form : Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş taban halkası, taban halkasının sonradan eklenmesinden kaynaklanan camın iç yüzeyinde bombelenme, konkav dip, noble izi görülmekte
Durumu : Camın yüzeyinde küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.5.55,
Tarih : İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4. yüzyılın başları
Benzerleri : Barag.1978.fig.11, No.43

59 (Çiz. No.59-Res. No.42)

- A. Ç.** : 6.4 cm.
Form : Kase? kaide parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş taban halkası, taban halkasının eklenmesinden kaynaklanan bombelenme, kaidenin dış kısmı ateşle parlatılmış

Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.132,
Tarih : İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4. yüzyılın başları
Benzerleri : Barag.1978.fig.11, No.43

60

(Çiz. No.60)

K. Ç. : 5.8 cm.
Form : Kase? kaide parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş taban halkası, kaidenin dış kısmı ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.129,
Tarih : İ.S. 3. yüzyılın sonları ile İ.S. 4. yüzyılın başları
Benzerleri : Barag.1978, fig 11, No.43,

61

(Çiz. No.61-Res. No.43)

K. Ç. : 4 cm.
Form : Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş silindir şeklinde kaide, camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı ve matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.96,
Tarih : İ.S. 3.yüzyıl
Benzerleri : Lighthfoot 1991 fig.2 No.22- Sternini, fig.18, No.191

62

(Çiz. No.62)

A. Ç. : 3.8 cm.
Form : Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş taban halkası, taban halkasının eklenmesinden kaynaklanan camın iç kısmında bombelenme, ateşle parlatılmış
Durumu : Camda sık aralıklı çatlaklar ve küçük kabarcıklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.151,
Tarih : Olasılıkla Geç Roma

63 (Çiz. No.63)

K. Ç.	: 4 cm
Form	: Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama	: Olasılıkla S profilli gövdeye sahip kase?, konkav dipli kaide, noble izi görülmekte
Durumu	: Camda çok az sayıda küçük hava kabarcığı,
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Buluntu Yeri	: Propylon 2002, 02.Y17.b.8.245,
Tarih	: Olasılıkla İ.S. 2 yy
Benzerleri	: Isings1971, fig.3, no.57

64 (Çiz. No.64)

K. Ç.	: 4.3 cm.
Form	: Kase? kaide ve gövde parçası
Tanımlama	: Ayrıca eklenmiş, yüksek konik ayaklı kaide parçası, iç kısmı ateşle parlatılmış, kalın cidarlı, hafif konkav diplidir.
Durumu	: Camın yüzeyinde oldukça sık aralıklarla hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Yeşil
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, V17a.3.163,
Tarih	: İ.S. 2. yy
Benzerleri	: Isings 1971, fig.4, no.62

65 (Çiz. No.65-Res. No.44)

A. Ç.	: 8 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmış, dışbukey gövdeli,ince cidarlı
Durumu	: Camda çok az ve küçük hava kabarcığı, çatlak yok
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık Mavi
Buluntu Yeri	: Artemis yüzey buluntusu -2002
Tarih	: İ.S. 1-2.yy
Benzerleri	: Isings 1957 Form.85a, Isings 1971, fig.17, No.49

66 (Çiz. No.66)

A. Ç.	: 9.5 cm.
Form	: Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa ve içe katlanmış sonra yuvarlatılmış ağız kenarı, camın dış kısmında perdahlama izleri, camın dışında gövde kısmında iki sıra cam ipliğiyle yapılmış bezeme

Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları ve bunların yüzeyde kırılmasıyla oluşan çukurlar, camda yoğun bir şekilde matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/A-C
Tarih : İ.S. 1-2.yy
Benzerleri : Isings 1957 s.101 form.85a, Isings1971, fig.17, No.49

67

(Çiz. No.67)

A.Ç. : 10.9 cm
Form : Kase ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dik kenarlı gövdeye sahip, kalın cidarlı, ağız kenarı ateşle parlatılmış, iç kısmı ise perdahlanmış
Durumu : Camda matlaşma ve çok sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.152,
Tarih : İ.S. 1. yy
Benzerleri : Isings 1971, fig.17, No.274

68

(Çiz. No.68-Res. No.45)

A. Ç. : 16.2 cm
Form : Kase ağız parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmış, geniş çaplı, camın iç ve dış yüzünde perdahlanma izleri
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları, camda irrizasyon başlangıcı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, .I13/14 T.N.1
Tarih : İ.S. 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1971; fig.17. No.59, Vessberg 1956, fig.42; No.14

69

(Çiz. No.69)

K. Ç. : 6 cm.
Form : Kase kaide parçası
Tanımlama : Geniş çaplı, kalın cidarlı, halka kaideye sahip
Durumu : Camın yüzeyinde çok fazla hava kabarcıkları, oturma düzleminde çizikler
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Apollon 2002, K15/a T.N.7

- 70** (Çiz. No.70)
- K. Ç.** : 10.2 cm.
- Form** : Kase kaide ve gövde parçası
- Tanımlama** : Hafif konkav dip, geniş çaplı, ayrıca eklenmiş halka kaide,
- Durumu** : Camın yüzeyinde küçük az sayıda hava kabarcığı ve çatlaklar
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Yeşil
- Bulutlu Yeri** : Artemis SektörüII. 2004, I-14/a- b T.N.2
- 71** (Çiz. No.71-Res. No.46)
- K. Ç.** : 12.4 cm.
- Form** : Kase kaide parçası
- Tanımlama** : Sığ dışa dönük kase gövde parçası? Çökertilmiş tüp biçimli taban halkası, konkav dip
- Durumu** : Camda az sayıda küçük hava kabarcıkları ve irizasyon başlangıcı
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık yeşil
- Bulutlu Yeri** : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
- Tarih** : İ.S. 3. yüzyılın sonu ile İ.S. 4. yy
- Benzerleri** : Barag 1978, s.13 fig.6 No.5, Lightfoot 1989, fig.8 No.2, Isings 1971, fig.19.No.153
- 72** (Çiz. No.72)
- K.Ç.** : 10. cm
- Form** : Kase kaide parçası
- Tanımlama** : Derin kase kaide parçası, Katlanmış taban halkası,
- Durumu** : Camda oturma düzleminde çok sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Yeşil
- Bulutlu Yeri** : Propylon 2004, V17a.3.164,
- Tarih** : İ.S. 3. yüzyıl ile İ.S. 4 . yy
- Benzerleri** : Barag 1978, s.17 fig.7 No.10, Sternini, fig.19.No. 201
- 73** (Çiz. No.73-Res. No.47)
- A. Ç.** : 3.3 cm.
- Form** : Alabastron ağız ve gövde parçası
- Tanımlama** : Dışa çekik ağızlı, dudak kenarında camdan açık mavi bantlı, iç yüzeyi kalıptan dolayı pürüzlü, dış ise ateşe tutularak parlatılmış,
- Durumu** : Camda çok az küçük hava kabarcığı ve bu kabarcıklardan yüzeye yakın olanlarının kırılmasıyla oluşan çukurluklar
- Teknik** : İç Kalıp Tekniği

Renk : Açık mavi, kahverengimsi-menekşe
Buluntu Yeri : Artemis yüzey buluntusu -2002
Tarih : İ.Ö. 5. yüzyıl İle İ.Ö.4. yüzyıl
Benzerleri : Özet 1998, s.39, no.7-Atik,1990, res.17- Goldstein, 1979, s.128 no.263- Fossing, 1940, 67 fig.41, Harden 1981, s.59 I. Akdeniz grubu form.2

74 (Çiz. No.74-Res. No.48)

K.Ç. : 1.8 cm.
Form : Amphoriskos gövde parçası ?
Tanımlama : Koyu mavi cam üzerine, opak açık mavi renkli camla dalga şeklinde bezemeler yapılmış, iç kısmı iç kalıplama tekniğinden dolayı pürüzlü,
Durumu : Camda az sayıda küçük hava kabarcıkları ve bunların yüzeyde kırılmasıyla oluşan çukurlar
Teknik : İç kalıp tekniği
Renk : Koyu mavi, Opak açık mavi
Buluntu Yeri : BOA. 2002, R14/a 3.16
Tarih : İ. Ö. 6. yüzyıl ile 5.yüzyıl
Benzerleri : Özet 1998, s.39, no.7-Atik,1990, res.17- Goldstein, 1979, s.128 no.263- Fossing, 1940, 67 fig.41, Harden 1981, s.59 I. Akdeniz grubu form.2

75 (Çiz. No.75-Res. No.49)

A. Ç. : 1.8 cm.
Form : Unguentarium ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Oldukça küçük ağız çapına sahip, dışa ve içe katlanmış ağız
Durumu : Camın yüzeyinde küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.1.140
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Oliver,1983; fig.4 No.61

76 (Çiz. No.76-Res. No.50)

A. Ç. : 2.9 cm.
Form : Unguentarium ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Ağız kenarı dışarı ve içe katlanmış, camın dış yüzeyi ateşle parlatılmış, kalın cidarlıdır.
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavi
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.150,

Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Oliver,1983; fig.4 No.61

77 (Çiz. No.77-Res. No.51)

K.Ç. : 4.4 cm
Form : Şamdan biçimli unguentarium kaide parçası
Tanımlama : Vurma dipli, nole izi yok
Durumu : Dış yüzeyde kireç tabakası ve çok az hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 2 ile 2. yüzyılın ortaları
Benzerleri : Lightfoot 1989,fig.3.no.3- İsing,1971; fig.15, No.15- Akat, 1984; s.22, 64-
 Canav,1985;s.30 No.58,59-Gürler 2000; s.53, No.60-Hayes 1975; fig.15, No.507, Von
 Saldern 1980, Plate 8, No.159

78 (Çiz. No.78-Res. No.52)

A. Ç. : 5 cm.
Form : Şamdan biçimli unguentarium kaide parçası
Tanımlama : Kalın konkav dip, dışta yüzeye yakın büyük hava kabarcığının
 kırılmasıyla oluşmuş çukur, tüm yüzeyde ufak hava kabarcıkları, noble izi
Durumu : Camın yüzeyinde oldukça küçük çok sayıda hava kabarcığı ve çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 2 ile 2. yüzyılın ortaları
Benzerleri : Lightfoot 1989,fig.3.no.3- İsing,1971; fig.15, No.15- Akat, 1984; s.22, 64-
 Canav,1985;s.30 No.58,59-Gürler 2000; s.53, No.60-Hayes 1975; fig.15, No.507
 Von Saldern 1980, Plate 8, No.159

79 (Çiz. No.79-Res. No.53)

K. Ç. : 6.8 cm.
Form : Şamdan biçimli unguentarium kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Vurma dipli, noble izi, noble izinde toprak kalıntısı, camın döndürülmesi sırasında
 oluşan üfleme spiralleri
Durumu : Camda oldukça fazla hava kabarcığı
Teknik : Kalıba Döküm Tekniği
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.100,
Tarih : İ.S. 2 ile 2. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Lightfoot 1989,fig.3.no.3- İsing,1971; fig.15, No.15- Akat, 1984; s.22, 64-Canav,1985;s.30 No.58,59-Gürler 2000; s.53, No.60-Hayes 1975; fig.15, No.507 Von Saldern 1980, Plate 8, No.159

80

(Çiz. No.80-Res. No.54)

K. Ç. : 5 cm

Form : Şamdan biçimli unguentarium kaide parçası

Tanımlama : Derin vurma dipli, noble izi görülmektedir.

Durumu : Camın yüzeyinde hava kabarcıkları, camın yüzeyindeki hava kabarcığının kırılması sonucunda oluşan çukur

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Yeşil

Bulutlu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.8.246,

Tarih : İ.S. 2 ile 2. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Lightfoot 1989,fig.3.no.3- İsing,1971; fig.15, No.15- Akat, 1984; s.22, 64-Canav,1985;s.30 No.58,59-Gürler 2000; s.53, No.60-Hayes 1975; fig.15, No.507 Von Saldern 1980, Plate 8, No.159

81

(Çiz. No.81-Res. No.55)

A. Ç. : 1.8 cm.

Form : Şamdan biçimli unguentarium ağız ve boyun parçası

Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız, ağzın üst tarafı düzleştirilmiştir. Gövdeye dik inen boyun

Durumu : Camın yüzeyinde küçük ve sık hava kabarcıkları, toprak kalıntıları.

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Mavimsi-yeşil

Bulutlu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:11,

Tarih : İ.S. 2 ile 2. yüzyılın ortaları

Benzerleri : Lightfoot 1989,fig.3.no.3- İsing,1971; fig.15, No.15- Akat, 1984; s.22, 64-Canav,1985;s.30 No.58,59-Gürler 2000; s.53, No.60-Hayes 1975; fig.15, No.507; Von Saldern 1980, Plate 8, No.159

82

(Çiz. No.82-Res. No.56)

A. Ç. : 2.6 cm.

Form : Şamdan biçimli unguentarium ağız ve boyun parçası

Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmış, boynun dış kısmında ateşte parlatma izleri görülmekte, gövdede camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri görülmekte

Durumu : Camda küçük ve sık hava kabarcıkları

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık yeşil

Bulutlu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.2.57,

Tarih : İ.S. 2 ile 2. yüzyılın ortaları
Benzerleri : Lightfoot 1989,fig.3.no.3- Isings,1971; fig.15, No.15- Akat, 1984; s.22, 64-Canav,1985;s.30 No.58,59-Gürler 2000; s.53, No.60-Hayes 1975; fig.15, No.507; Von Saldern 1980, Plate 8, No.159

83 (Çiz. No.83-Res. No.57)

K. Ç. : 1.8 cm.
Form : Makara biçimli unguentarium dip ve gövde parçası
Tanımlama : Olasılıkla hafif konkav dipli,
Durumu : Camın yüzeyinde dışta ve içte çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.3.26,
Tarih : İ.S. 3. yüzyıl
Benzerleri : Akat, Y.-Fıratlı, N, 1984, s.22 No.60; Canav 1985 s.57 No.78; Gürler 2000, s.116 No.139

84 (Çiz. No.84-Res. No.58)

K. Ç. : 0.4 cm.
Form : Makara biçimli unguentarium dip parçası
Tanımlama : Oldukça küçük çaplı,
Durumu : Camın iç yüzeyine yakın yerlerde hava kabarcıklarının kırılmasıyla oluşan çukur, dipte büyük hava kabarcıkları camda irrizasyon başlangıcı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.178,
Tarih : İ.S. 3. yüzyıl
Benzerleri : Akat, Y.-Fıratlı, N, 1984, s.22 No.60; Canav 1985 s.57 No.78; Gürler 2000, s.116 No.139

85 (Çiz. No.85-Res. No.59)

K. Ç. : 3.9 cm.
Form : Unguentarium kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Konkav dipli, gövde oldukça ince cidarlı
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda ve küçük hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis yüzey buluntusu -2002
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları ve daha sonrası
Benzerleri : Oliver 1983, fig.4. No.63

86 (Çiz. No.86-Res. No.60)

- K. Ç.** : 4 cm.
Form : Unguentarium kaide parçası
Tanımlama : Konkav dipli, ince cidarlı, noble izi görülmektedir.
Durumu : Camın tüm yüzeyinde büyük ve küçük hava kabarcıkları ve küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I13/14 T.N.1
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları ve daha sonrası
Benzerleri : Oliver 1983, fig.4. No.63

87 (Çiz. No.87-Res. No.61)

- K. Ç.** : 4.3 cm.
Form : Unguentarium kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Şamdan biçimli unguentarium dip parçası, hafif konkav dipli, ince cidarlı
Durumu : Camın yüzeyinde çok sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.3.128,
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları ve daha sonrası
Benzerleri : Oliver 1983, fig.4 No.63

88 (Çiz. No.88)

- K. Ç.** : 4.1 cm.
Form : Unguentarium kaide parçası
Tanımlama : Hafif konkav dip, ince cidarlı gövde, noble izi yok
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavi
Buluntu Yeri : Propylon 2004, Y17a.2.129,
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları ve daha sonrası
Benzerleri : Oliver 1983, fig.4. No.63

89 (Çiz. No.89)

- K. Ç.** : 4.6 cm.
Form : Unguentarium kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Çok hafif konkav dip, noble izi yok, camın dış yüzeyi ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde çok az küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.T.N.3.(Exedra Önü)
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Isings, form:26, 40; Oliver 1983, fig.4 No.58, Uglietti, 1987/88: 126, no.5.

90 (Çiz. No.90)

A. Ç. : 5 cm
Form : Unguentarium kaide parçası
Tanımlama : Hafif konkav dipli, noble izi(nobleden kaynaklanan çıkıntılar), aletle kaidenin dış çevresinde çizgi bezemeler oluşturulmuş
Durumu : Camda çok sayıda küçük hava kabarcıkları ve bu kabarcıklardan yüzeye yakın olanlarının kırılmasıyla oluşan çukurluklar. Camda matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I-14- T.N.5

91 (Çiz. No.91)

K. Ç. : 5 cm
Form : Unguentarium kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Çok hafif konkav dip, camın dış kısmı ateşle parlatılmış
Durumu : Camda çok az küçük hava kabarcığı ve oldukça yoğun küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Mavi
Buluntu Yeri : BOA. 2004, P-13/b-d T.N.2

92 (Çiz. No.92-Res. No.62)

K.Ç.-K.U. : 3.4 cm.-3 cm
Form : Renkli bantlı küçük mozaik şişe gövde parçası
Tanımlama : Mor zemin üzerine beyaz renkli cam ile lotus yapraklarını andıran bezeme yapılmış, eriyik halde ki beyaz camın applike olarak uygulanmasından dolayı bazı noktalarda yoğun olan beyaz renk, zemin rengini daha açık göstermiş
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mor,beyaz
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (5.tabaka)
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Erten 1999, 172, levha 35, fig.2; Grose 1989, 261,262 fig. 156, Canav 1985, 41, No.29,30

93 (Çiz. No.93-Res. No.63)

K. Ç.	: 4 cm
Form	: Sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklı küçük şişe
Tanımlama	: Hafif konkav dipli, maşa yardımıyla sıkıştırılarak oluşturulmuş ayaklara sahip (3 adet korunmuş ayak) ayaklardan gövdeye geçişte belirgin perdelama izleme.
Durumu	: Camda oldukça fazla hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Buluntu Yeri	: Propylon 2002, 02.V17.d.8.247,
Tarih	: İ.S. 2. ve 3. yüzyılda
Benzerleri	: Erten, 2001, 183 fig.2-4; Canav 1985, 43, No.34; Harden 1936, 219-220, No.678-685

94

(Çiz. No.94)

K. Ç.	: 5 cm.
Form	: Silindirik şişe kaide gövde parçası
Tanımlama	: Düz dipli bardak, camın iç ve dış yüzeyinde ateşle parlatma izleri
Durumu	: Çok küçük ve az sayıda hava kabarcığı, oturma düzleminde çok fazla küçük çatlak
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Mavimsi-yeşil
Buluntu Yeri	: Apollon 2002, J15/a T.N.7
Tarih	: İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri	: Isings 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

95

(Çiz. No.95-Res. No.64)

K. Ç.	: 5.8 cm.
Form	: Silindirik şişe kaide ve gövde parçası
Tanımlama	: Düzleme oturan kaideye sahip, ateşle parlatılmış dış yüzey
Durumu	: Camın yüzeyinde az sayıda küçük hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Mavimsi-yeşil
Buluntu Yeri	: Artemis SektörüII. 2002, I13/A-C
Tarih	: İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri	: Isings 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

96

(Çiz. No.96-Res. No.65)

K. Ç.	: 6 cm.
Form	: Silindirik şişe kaide ve gövde parçası
Tanımlama	: Düzleme oturan kalın cidarlı kaideye sahip, ağıza doğru cidarı inceliyor. Camın iç yüzeyi ve dış yüzeyi ateşle parlatılmış

Durumu : Camda çok küçük hava kabarcıkları ve özellikle oturma düzleminde çok fazla hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavimsi yeşil
Bulutlu Yeri : BOA. 2004, P-13/b-d T.N.2
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : İsing 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

97 (Çiz. No.97-Res. No.1)

K. Ç. : 6 cm.
Form : Silindirik şişe kaide parçası
Tanımlama : Kalın düz dipli kaide, dış yüzeyde yer yer kireç tabakası ve aşınma
Durumu : Camın yüzeyinde oldukça az hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavimsi yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : İsing 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

98 (Çiz. No.98-Res. No.66)

A. Ç. : 5.4 cm.
Form : Silindirik şişe ağız parçası
Tanımlama : Ağız kenarı aşağı ve yukarı doğru katlanarak yassılaştırılmış, ağız çevresi ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde, çok az büyük hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavimsi yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

99 (Çiz. No.99-Res. No.1)

K. Ç. : 4.4 cm.
Form : Silindirik şişe kaide parçası
Tanımlama : Düz dipli, kaide kalın cidarlıdır,
Durumu : Camda az sayıda hava kabarcığı, çatlak ve kaidede kullanımdan kaynaklanan aşınma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Mavimsi yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.2.61,
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

100 (Çiz. No.100-Res. No.67- 3b-No.6)
A. Ç.- K. Ç. : 5. cm., 6 cm.
Form : Aynı kaba ait silindirik şişe ağız kaide parçası
Tanımlama : Dışa çekilmiş ağız, aşağı ve yukarı katlandıktan sonra düzleştirilmiş, Düz dipli, kalın cidarlı
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük az sayıda hava kabarcığı, oturma düzleminde kullanımdan kaynaklanan aşınma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavimsi yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.101,
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

101 (Çiz. No.101-Res. No.68)
A. Ç. : 6.2 cm
Form : Silindirik şişe ağız parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış daha sonra yuvarlatılmış ağız, camın iç ve dış yüzeyi ateşle parlatılmış, gövde kısmı oldukça ince cidarlı
Durumu : Camda çok küçük ve az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Mavimsi yeşil
Buluntu Yeri : BOA. 2004, P-13/b-d T.N.2
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957 67,68 form 51a-51b; Canav, 67, No.96,97; Akat, Y.-Fıratlı, N,36, No.278, res.127; Lightfoot - Arslan, 49-51 No.16-18

102 (Çiz. No.102)
A. Ç. : 5 cm.
Form : Konik boyunlu küresel gövdeli sürahi ağız parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmış, konik boyunlu, camda üflemeden kaynaklanan üfleme spiralleri izleri
Durumu : Camın yüzeyinde küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Artemis Sektörü 2002, J14/b T.N.3
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001 fig.15, No.147; Weinberg 1967 plate:27, No.9; Gürler 2000 No.112

103 (Çiz. No.103-Res. No.69)

A. Ç : 3 cm.
Form : Konik boyunlu küresel gövdeli sürahi ağız parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız, camın iç ve dış yüzeyi ateşle parlatılmış
Durumu : Camda çok küçük az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/B-D T.N.3
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001, fig.15, No.146

104 (Çiz. No.104)

A. Ç. : 12. cm.
Form : Konik boyunlu küresel gövdeli sürahi ağız parçası
Tanımlama : Konik şeklinde boyun, perdahlanmış ağız
Durumu : Camın içinde yüzeye yakın hava kabarcıklarının kırılması sonucu oluşan çukur, camda çatlaklar ve hava kabarcıkları.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1971 fig.2, No.23; Lightfoot - Arslan, 133, No.80

105 (Çiz. No.105-Res. No.70)

A. Ç. : 3 cm.
Form : Konik boyunlu küresel gövdeli sürahi ağız parçası
Tanımlama : Dışa dönük, dışa ve içe katlanmış ağız, konik şekildedir.
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001 fig.15, No.146

106 (Çiz. No.106)

A. Ç. : 4.5 cm.
Form : Konik boyunlu küresel gövdeli sürahi ağız parçası
Tanımlama : İç ve dış katlanmış ağız kenarı daha sonra yuvarlatılmış, konik boyunludur.
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.126,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Barag.1978.fig.13, No.54; Sternini 2001 fig.15, No.149; Önder, M.-A.İ Bilgin, 141 çiz.2, Res:10

107

(Çiz. No.107-Res. No.71)

A. Ç. : 2.2 cm.
Form : Konik boyunlu küresel gövdeli sürahi ağız parçası
Tanımlama : İç ve dış katlanmış ağız kenarı daha sonra yuvarlatılmış, konik boyunlu, kalın cidarlı, Ağız kenarından boyuna doğru üfleme spiralleri görülmekte, ateşle parlatılmış ağız
Durumu : Camda oldukça fazla hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.127,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1971 fig.2, No.19; Weinberg 1967 plate:27, No.9;

108

(Çiz. No.108-Res. No.72)

K. Ç. : 3.5 cm.
Form : Küresel gövdeli sürahi? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : İyi korunmamasına olasılıkla konkav dipli, ince cidarlı
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı, çok sayıda küçük çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Apollon 2002, J15/a T.N.7
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Von Saldern 1980 plate 22, 135

109

(Çiz. No.109)

K. Ç. : 4 cm.
Form : Küresel gövdeli sürahi? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Hafif konkav dipli, acamın dış yüzeyi ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde az sayıda büyük hava kabarcıkları ve küçük çatlaklar oturma düzleminde yoğun bir şekilde aşınma

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Apollon 2004, K15/a T.N.5
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Von Saldern 1980 plate 22, 135

110 (Çiz. No.110-Res. No.73)

K. Ç. : 4.6 cm.
Form : Küresel gövdeli sürahi kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Konkav dipli, ince cidarlı, noble izi görülmektedir.
Durumu : Camın tüm yüzeyinde büyük ve küçük hava kabarcıkları ve küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf-şeffav
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Lightfoot 1990, fig.7

111 (Çiz. No.111)

K. Ç. : 4.2 cm
Form : Küresel gövdeli sürahi? kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Olasılıkla konkav dipli,
Durumu : Camda oldukça yoğun hava kabarcıkları ve az sayıda çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.176,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl

112 (Çiz. No.112)

K. Boyun Ç. : 1.9 cm.
Form : Daraltılmış boyunlu sürahiye ait boyun ve gövde parçası
Tanımlama : Hafifi dışa bombeli boyun, ağza doğru daralmakta, olasılıkla küresel gövdeli,
Durumu : Camda hava kabarcıkları ve çatlaklar.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.2.59,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings 1957, 122; form 103; Özet 1998, 141 No.95; Lightfoot - Arslan, 160,161
No.98,99,100; Gürler 2000, 89 No.102-102; Lightfoot 1989 fig.3 No.3; Akat, Y.-Fıratlı,
N., res.108 No.246; Weinberg 1962, plate 27, fig.11

113	(Çiz. No.113-Res. No.74)
K. Ç.	: 5.4 cm.
Form	: Oval gövdeli tek kulplu sürahi ağız ve boyun parçası
Tanımlama	: Dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmış, ağız kenarında perdahlanma izleri, camın iç yüzeyinde kesme bezeme ve dışında bundan kaynaklanan bombelenme
Durumu	: Camın yüzeyinde sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Sarı
Bulutlu Yeri	: Propylon 2002, 02.V17.d.1.19,
Tarih	: İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri	: Isings 1957, 149,150 form 120; Maccaburini, 87/88, 122, no.27

114	(Çiz. No.114)
A. Ç.	: 5 cm.
Form	: Soğan gövdeli tek kulplu sürahi ağız ve boyun ve kulp parçası
Tanımlama	: Konik ağız, cam ipliği ile yapılmış kulp, ağız altında katlanmış ve ağız kenarına birleştirilmiş, simetrik olmayan konik kaide, kadenin dış kısmında perdahlama izleri
Durumu	: Camın yüzeyinde çok sayıda hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Yeşil
Bulutlu Yeri	: Propylon 2002, 02.V17.d.6.98,
Tarih	: İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri	: Isings 1957, 149-151 form 121

115	(Çiz. No.115-Res. No.75)
A. Ç.	: 6 cm.
Form	: Soğan gövdeli tek kulplu sürahi ağız ve boyun ve kulp parçası
Tanımlama	: Konik boyunlu, dışa ve içe katlanmış tüp biçimli ağız, kulbun ağız kenarı ile bağlantı yerleri katlanmış,
Durumu	: Camın ağız kısmında çok az hava kabarcığı, kulpta büyük bir hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Sarı
Bulutlu Yeri	: Propylon 2002, 02.V17.d.8.250,
Tarih	: İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri	: Isings 1957, 149-151 form 121

116	(Çiz. No.116-Res. No.76)
A. Ç.	: 2.8 cm.
Form	: Huni şeklinde boyuna sahip sürahi ağız ve boyun parçası
Tanımlama	: Konik boyun, ağz tablasının üst kısmı düzleştirilmiş ve perdahlanmış

Durumu : Camda sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.2.58,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Lightfoot - Arslan, No.129,130; Gürler 2000, 105,106; No.130,131; Önder, M.-A.İ Bilgin, 134-138 çiz. 7

117 (Çiz. No.117-Res. No.77)

A. Ç. : 3.2 cm.
Form : Silindir biçimli boyuna sahip sürahi ağız ve boyun parçaları (Aynı kaba ait dört parça)
Tanımlama : Dışa çekik ağız kenarı, içeri doğru katlanmış, camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri izleri görülmekte
Durumu : Camın yüzeyinde üfleme sırasında oluşan spiralleri boyunca hava kabarcıkları görülmekte
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2001 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 4. yüzyıl
Benzerleri : Sternini 2001, 29 fig.15; 145

118 (Çiz. No.118-Res. No.78)

A. Ç. : 2.8 cm.
Form : İçe dönük boyuna sahip sürahi ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız, içe dönüktür.
Durumu : Ağız kenarında irili ufaklı hava kabarcıkları, camın iç ve dış yüzeyinde hafif kireç tabakası kaplı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : İ.S. 2 yüzyıl
Benzerleri : Önder, M.-A.İ Bilgin, 134-136 çiz. 5

119 (Çiz. No.119)

A. Ç. : 3 cm.
Form : Sürahi ağız ve gövde parçası 4 adet
Tanımlama : İçe ve dışa katlanmış ağız daha sonra yuvarlatılmış,. camın iç ve dış yüzü ateşle parlatılmış
Durumu : Camda çok az ve küçük hava kabarcığı, çatlak yok
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Yeşil
Bulutlu Yeri : Artemis Sektörü 2002, J14/b T.N.3 -

120 (Çiz. No.120)

K.Ç. : 27 cm.
Form : Halka kaidesi olmayan tabak ağız, gövde ve kaide parçası
Tanımlama : Çarkta perdahlanmış ağız ve gövde, dik çıkan gövde
Durumu : Camın yüzeyinde hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:10,
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısı
Benzerleri : Isings, 1957: form.46; Vessberg, 1956: fig.42. No.1

121 (Çiz. No.121)

K. Ç. : 10 cm.
Form : Tabak kaide parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş kaide, İç yüzeyde kaidenin eklenmesiyle oluşan hafif bombelenme.
noble izi
Durumu : Çok sık küçük hava kabarcıkları ve çatlaklar.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A.1-T.N.1.(Polemaios doğusu)
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Vessberg, 1956: fig. 42. No.5; Kocabaş, 1984: No.322, Res.158

122 (Çiz. No.122)

K. Ç. : 9. cm.
Form : Tabak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş yüksek ayaklı kaide, kaidenin sonradan eklenmesinden
kaynaklanan iç kısımda bombelenme
Durumu : Camın yüzeyinde çok az küçük hava kabarcığı, çatlak yok
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2001, 6A. (4.tabaka)
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Barag, 1978: fig.8. No.27; Vessberg, 1956: fig. 42. No.3; Von Saldern, 1980a: plate.25.,
470; Kocabaş, 1984: No.322, Res.158

123 (Çiz. No.123)

- K. Ç.** : 13 cm.
Form : Tabak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş yüksek kaide
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.1.18,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Vessberg, 1956: fig. 42. No.5; Kocabaş, 1984: No.322, Res.158

124 (Çiz. No.124- Res. No.79)

- K. Ç.** : 8.4. cm.
Form : Tabak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş kaide, kaidenin sonradan eklenmesinden kaynaklanan iç tarafta bombelenme,
Durumu : Camda küçük ve az sayıda hava kabarcıkları, kaidede aşınma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.4.72
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Barag, 1978: fig.8. No.27; Vessberg, 1956: fig. 42. No.3; Von Saldern, 1980a: plate.25., 463; Kocabaş, 1984: No.322, Res.158; Harden, 1949: fig.1, no.7

125 (Çiz. No.125- Res. No.80)

- K. Ç.** : 11.5 cm
Form : Silindirik tabak parçası (tam profilli)
Tanımlama : Tüp biçimli halka kaide, olasılıkla konkav dipli, yuvarlatılmış dışa çekik ağız, camın iç ve dış yüzeyi ateşe tutularak parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı ve çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Mavi
Buluntu Yeri : Apollon 2002, J15/a T.N.7
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.48; Simona, 1988: 103. fig.34.

126 (Çiz. No.126- Res. No.81)

- A. Ç.** : 24 cm.
Form : Konik gövdeli tabak ağız ve gövde parçası

Tanımlama	: Geniş çaplı, ağızdan kaideye doğru indikçe cidar kalınlığı azalmaktadır. Camın dış yüzeyinde perdahlama izleri görülmektedir.
Durumu	: Camın yüzeyinde az sayıda hava kabarcıkları ve çatlaklar
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık yeşil
Buluntu Yeri	: Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih	: İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri	: Isings, 1957: 63. form.49; Barag, 1978: fig.7. No.16

127 **(Çiz. No.127- Res. No.82)**

A. Ç.	: 14 cm.
Form	: Konik gövdeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Olasılıkla sığ tabak ait, perdahlanmış ağız kenarı
Durumu	: Camda az sayıda küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Buluntu Yeri	: Propylon 2002, 02.Y17.b.1.141,
Tarih	: İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri	: Isings, 1957: 63. form.49; Barag, 1978: fig.6. No.1

128 **(Çiz. No.128)**

A. Ç.	: 22.2 cm.
Form	: Konik gövdeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Derin tabak ateşle parlatılmış ağız, dış yüzeyinde çarkta kesilmiş dört sıra yiv
Durumu	: Çok küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, U17d.4.124,
Tarih	: İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri	: Isings, 1957: 63. form.49; Barag, 1978: fig.6. No.1

129 **(Çiz. No.129- Res. No.83)**

A. Ç.	: 23 cm.
Form	: Konik gövdeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: İç ve dışa katlanmış ağız yuvarlatılmış, ince cidarlı, dışta çarkta kesme sık aralıklı çizgiler, ağız kenarı atesle parlatılmış
Durumu	: Camın yüzeyinde büyük ve küçük hava kabarcıkları
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Şeffaf
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, V17a.3.153,

Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49; Barag, 1978: fig.7. No.11

130 (Çiz. No.130- Res. No.84)

A. Ç. : 24 cm.
Form : Konik gövdeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Hafif dışa dönük ağızlı, içe ve dışa katlanmış ağız yuvarlatılmış, oldukça ince cidarlıdır. Camın ağız kenarında ve dış yüzeyinde perdahlanma izleri görülmektedir.
Durumu : Camın tüm yüzeyinde sık uzun hava kabarcıkları ve iki çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.171,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49; Barag, 1978: fig.7. No.21

131 (Çiz. No.131)

A. Ç. : 17 cm.
Form : Konik gövdeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük ağız içe ve dışa katlanmış ve daha sonra yuvarlatılmıştır.
Durumu : Camda ço küçük sık aralıklarla uzun hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, Y17a.3.156,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

132 (Çiz. No.132- Res. No.85)

A. Ç. : 26 cm.
Form : Konik gövdeli çizgi bezemeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Geniş çaplı, ince cidarlı, camın dış kısmında ağızdan gövdeye doğru inen kesme bezemeler, iç tarafı ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf-beyaz
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/B-D T.N..3
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

133 **(Çiz. No.133)**
A. Ç. : 26 cm
Form : Konik gövdeli çizgi bezemeli tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Geniş çaplı tabak, kalın cidarlı, camın dış yüzeyinde ve ağız kenarında perdahlama izleri
Durumu : Camda az sayıda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.168,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

134 **(Çiz. No.134- Res. No.86)**
A. Ç. : 16.8 cm.
Form : Konik gövdeli kalınlaştırılmış ağızlı tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Ağızdan kaideye doğru dik inen gövdeye sahip, camın dış yüzeyinde perdahlama izleri
Durumu : Camda az sayıda hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil.
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

135 **(Çiz. No.135)**
K. Ç. : 22 cm.
Form : Konik gövdeli kalınlaştırılmış ağızlı tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Ağız kenarı ateşe tutularak yuvarlatılmış, dış yüzeyde perdahlama izleri
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.8.248,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

136 **(Çiz. No.136- Res. No.87)**
A. Ç. : 28 cm.
Form : Konik gövdeli kalınlaştırılmış ağızlı tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Geniş çaplı tabak, kalın cidarlı, camın dış yüzeyinde perdahlama izleri
Durumu : Camda az sayıda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf

Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.167,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

137

(Çiz. No.137)

A. Ç. : 30 cm.
Form : Konik gövdeli kalınlaştırılmış ağızlı tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Hafif dışa dönük ağızlı, kalın cidarlı, ağız kenarında perdahlanma izleri, iç kısmı ateşle parlatılmış.
Durumu : Camın yüzeyinde yoğun bir şekilde hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.169,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

138

(Çiz. No.138)

A. Ç. : 20.cm.
Form : Konik gövdeli dışa katlanmış ağızlı tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük ağız kenarı, ağızın dış yüzeyinde perdahlama izleri.
Durumu : Camın yüzeyinde az sayıda küçük hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (3.tabaka)
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

139

(Çiz. No.139- Res. No.88)

A. Ç. : 22 cm
Form : Konik gövdeli dışa katlanmış ağızlı tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük ağızlı, içe ve dışa katlanmış ağız yuvarlatılmış, oldukça ince cidarlıdır. Camın dış yüzeyinde perdahlanma izleri görülmektedir.
Durumu : Camın tüm yüzeyinde sık uzun hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.172,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 63. form.49.

140 (Çiz. No.140- Res. No.89)

- G.Ç.** : 4.9 cm.
Form : Yazılı gövde parçası
Tanımlama : Camın dış yüzeyinde gövde de kazıma çift çizgilerle yapılmış harf bulunmakta
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, Y17a.2.132,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Erten, 2001: 75. Res. 11-12; Harden, 1949: 156. fig.3

141 (Çiz. No.141- Res. No.90)

- A. Ç.** : 24 cm.
Form : Basit kesme çizgi dekorlu tabak ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Konik gövdeli, ağızdan kaideye doğru daralan cidar kalınlığı, ağız kenarının dışında çarkta yapılmış basit kesme çizgilerle bir dekor bulunmakta
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.7.35,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Erten, 2001: 75. Res.11-12; Harden, 1949: 156. fig.3

142 (Çiz. No.142)

- A. Ç.** : 8 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Kalınlaştırılmış ağız kenarı, konik boyunlu, camın iç ve dış yüzeyi ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde çok a hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Mavi
Buluntu Yeri : Apollon 2002, J15/a T.N.7
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 46, form.32; Vessberg, 1956: fig.44, no.41

143 (Çiz. No.143- Res. No.91)

- A. Ç.** : 10 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Konik boyuna sahip, camın üflemesinden kaynaklanan üfleme spiralleri görülmekte
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık Yeşil
Bulutlu Yeri : Apollon 2002, J15/a T.N.7
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Barag, 1978: 29, no.60

144

(Çiz. No.144)

A. Ç. : 10 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : İç ve dışa katlanmış ağız yuvarlatılmıştır.Ağzın iç ve dış yüzü perdahlanmıştır.
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları ve az sayıda çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Bulutlu Yeri : Artemis Sektörü 2002, J14/b T.N.2
Tarih : İ.S. 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 46, form.32; Vessberg, 1956: fig.44, no.41; Isings, 1971: fig.17, no.11

145

(Çiz. No.145- Res. No.92)

A. Ç. : 9 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış da sonra yuvarlatılmış ağız, camın iç ve dış yüzeyinde perdahlama izleri
Durumu : Camın yüzeyinde az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşilimsi-sarı
Bulutlu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I-14/a- b T.N.4
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Vessberg, 1956: fig.45, no.2; Akat-Fıratlı 1984: 293, no.138.

146

(Çiz. No.146- Res. No.93)

K. Ç. : 4.8 cm
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Düz dipli, kalın cidarlı kaideye sahiptir.
Durumu : Camın yüzeyinde az sayıda hava kabarcığı ve çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2004, Y17a.3-2.131,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 45, form.30; Vessberg, 1956: fig.44, no.41

147 (Çiz. No.147)

- K. Ç.** : 8 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş kaide, kalın cidarlı ve geniş çaplı kaide
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı ve küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/A-C T.N.3
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 45, form.30; Vessberg, 1956: fig.44, no.41

148 (Çiz. No.148)

- A. Ç.** : 10 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Olasılıkla taban halkalı olmalı, dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmış, oldukça ince cidarlı
Durumu : Camın yüzeyinde küçük hava kabarcıkları.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.125,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Canav, 1985: 79, no.123; Barag, 1978: 28, 29, no. 64; Vessberg, 1956: fig.44, no.36

149 (Çiz. No.149)

- K. Ç.** : 8.4 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Yuvarlatılmış ağızlı, oldukça ince cidarlıdır. Ateşle parlatılmış ağız, camın dış yüzeyinde perdahlanma izleri görülmektedir.
Durumu : Camda çok sayıda küçük ve büyük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.156,
Tarih : İ.S. Erken 3. yüzyıl
Benzerleri : Barag, 1978: 29, no.65; Isings, 1971: fig.17, no.54; Canav, 1985: 79, no.123.

150 (Çiz. No.150)

- A. Ç.** : 12 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Yuvarlatılmış ağız kenarı, kaseinin dış yüzeyinde ağız kenarının altında perdahlanma izleri, oldukça ince cidarlı

Durumu : Camın yüzeyinde oldukça küçük çok sayıda hava kabarcığı ve iki büyük çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.170,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Barag, 1978: 29, no.66; Isings, 1971: fig.11, no.136; Canav, 1985: 79, no.123

151

(Çiz. No.151)

A. Ç. : 10 cm.
Form : Dışa dönük bardak? ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa dönük ağız kısmı içe doğru kıvrılmıştır. Camın dış yüzeyinde ateşle parlatma izleri görülmektedir.
Durumu : Camın yüzeyinde uzun hava kabarcıkları ve çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.175,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Barag, 1978: 29, no.66; Akat-Fıratlı 1984: 290, no.136.

152

(Çiz. No.152- Res. No.94)

K. Ç. : 4 cm.
Form : Çökertme teknikli, bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Çok hafif konkav dip, noble izi yok, camın iç dış yüzeyi ateşle parlatılmış
Durumu : Camın yüzeyinde çok az küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Apollon 2002, J15/C T.N.7
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 46, form.32

153

(Çiz. No.153)

K. Ç. : 9 cm.
Form : Bardak kaide parçası
Tanımlama : Konkav dipli, katlamalı taban halkası,
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları ve matlaşma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.97,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 137. form. 114a; Vessberg, 1956: fig.45, no:3; Calvi, 1987/1988, 138, no:44

- 154** **(Çiz. No.154- Res. No.95)**
- K. Ç.** : 5cm.
- Form** : Çökertme teknikli, barbak kaide ve gövde parçası
- Tanımlama** : Konkav dipli, tüp şeklinde halka kaide, korunmuş gövde çok ince cidarlı
- Durumu** : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcıkları
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık Yeşil
- Buluntu Yeri** : Apollon 2002, J15/C T.N.7
- Tarih** : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
- Benzerleri** : Isings, 1957: 137. form. 114a; Vessberg, 1956: fig.45, no:3; Calvi, 1987/1988, 138, no:44

- 155** **(Çiz. No.155)**
- K. Ç.** : 6 cm.
- Form** : Çökertme teknikli, barbak kaide ve gövde parçası
- Tanımlama** : Vurma dipli, Tüp biçimli halka kaide
- Durumu** : Camın yüzeyinde oldukça fazla küçük ve büyük hava kabarcıkları
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık Yeşil
- Buluntu Yeri** : Apollon 2002, K15-A/J15-C T.N.7
- Tarih** : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
- Benzerleri** : Isings, 1957: 137. form. 114a; Vessberg, 1956: fig.45, no:13; Akat-Fıratlı, 1984, 39, no:142

- 156** **(Çiz. No.156)**
- K. Ç.** : 5.5 cm.
- Form** : Çökertme teknikli, barbak kaide ve gövde parçası
- Tanımlama** : Olasılıkla vurma dipli, tüp biçimli halka kaide
- Durumu** : Camın yüzeyinde oldukça fazla hava kabarcıkları, çatlak yok
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık Yeşil
- Buluntu Yeri** : Apollon 2002, K15-A/J15-C T.N.7
- Tarih** : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
- Benzerleri** : Isings, 1957: 137. form. 114a; Vessberg, 1956: fig.45, no:13; Akat-Fıratlı, 1984, 39, no:142

- 157** **(Çiz. No.157- Res. No.96)**
- K. Ç.** : 5 cm
- Form** : Çökertme teknikli bardak kaide parçası

Tanımlama	: Kenarları katlanarak oluşturulmuş derin konkav dipli, noble izi görülmekte, ateşle parlatma, gövdede dört adet çökertme yapılmış
Durumu	: Camda küçük hava kabarcıklarıyla oluşmuş spiraller, irrizasyon başlangıcı var
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık Mavi
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, Y17a.3.159,
Tarih	: İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri	: Isings, 1957: 137. form. 114a; Vessberg, 1956: fig.45, no:13; Akat-Fıratlı, 1984, 39, no:142

158

(Çiz. No.158)

K. Ç.	: 6 cm.
Form	: Bardak kaide parçası
Tanımlama	: Olasılıkla vurma dipli, tüp biçiminde halka kaide,
Durumu	: Camın yüzeyinde oldukça az hava kabarcıkları ve çatlaklar
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık Yeşil
Buluntu Yeri	: Apollon 2002, K15/a T.N.7
Tarih	: İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri	: Isings, 1957: 137. form. 109b; Vessberg, 1956: fig.45, no:4;

159

(Çiz. No.159)

K. Ç.	: 4.5 cm.
Form	: Bardak kaide parçası
Tanımlama	: Konkav dipli, tüp biçimli halka kaide sahip
Durumu	: Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı, çatlak yok, noble izi görülmektedir.
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık mavi
Buluntu Yeri	: Artemis SektörüII. 2002, I13/B-D T.N..3
Tarih	: İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri	: Isings, 1957: 137. form. 109b; Vessberg, 1956: fig.45, no:8.

160

(Çiz. No.152- Res. No.97)

K. Ç.	: 4. cm.
Form	: Bardak kaide parçası
Tanımlama	: Konkav dipli, tüp biçimli halka kaide sahip
Durumu	: Camın yüzeyinde az sayıda küçük hava kabarcıkları, yüzeye yakın hava kabarcığının kırılmasıyla oluşmuş çukur, camda matlaşma ve irrizasyon
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (3.tabaka)
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 137. form. 109b; Vessberg, 1956: fig.45, no:8.

161

(Çiz. No.161)

A. Ç. : 5.6 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Olasılıkla vurma dipli, tüp biçimli halka kaideye sahip,
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (4.tabaka)
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 137. form. 109b; Vessberg, 1956: fig.45, no:8.

162

(Çiz. No.152)

A. Ç. : 4.7 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Katlanarak yapılmış tüp biçimli halka kaide, gövde olukça ince cidarlı, konkav dipli
Durumu : Camın kaide kısmında üç büyük hava kabarcığı ve küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Sarımsı-yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.161,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 137. form. 109b; Vessberg, 1956: fig.45, no:8; Lightfoot - Arslan, 75, No.31

163

(Çiz. No.163)

K. Ç. : 4.7 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Tüp biçimli halka kaideye sahip, olasılıkla konkav dipli
Durumu : Camın yüzeyinde irrizasyon başlangıcı izleri görülmekte
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, U17d.1.8,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 137. form. 109b; Vessberg, 1956: fig.45, no:8.

164 (Çiz. No.164)

- K. Ç.** : 4.4 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Masif hafif konkav dipli, gövde kısmında oldukça ince cidarlı
Durumu : Camda az sayıda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.8.244,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Harden, 1949: 151-153. fig.1, no.3; Isings, 1971: fig.22, no:261

165 (Çiz. No.165, Res. No.98)

- K. Ç.** : 6.2 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş taban halkası, konkav dip, noble izi görülmekte, kaide çevresinde perdahlama izleri
Durumu : Camında hava kabarcıkları ve çatlaklar.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.99,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1971: fig.22, no:257.

166 (Çiz. No.166)

- A. Ç.** : 5.4 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Hafif konkav dipli, ayrıca eklenmiş taban halkası, taban halkasının oturma düzleminde düzensiz üç kesme çizgi, taban halkası yüksekliği simetrik değil
Durumu : Camda yoğun çatlaklar ve hava kabarcıkları, irrizasyon taban halkasında daha belirgin bir şekilde görülmekte
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Bulutlu Yeri : Propylon 2004, U17d.4.130,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1971: fig.22, no:257.

167 (Çiz. No.167, Res. No.99)

- K. Ç.** : 4 cm.
Form : Bardak kaide parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş geniş halka kaide, olasılıkla hafif konkav dip

Durumu : Camda az sayıda hava kabarcığı, taban halkasında yoğun hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.1.134,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1971: fig.22, no:257.

168 (Çiz. No.168, Res. No.100)

K. Ç. : 4.6 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Katlanarak yapılmış tüp biçimli halka kaide, gövde olukça ince cidarlı, konkav dipli, noble izi görülmekte.
Durumu : Camda çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.160,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Von Saldern, 1980: plate.21, no.108; Vessberg, 1956: fig.45, no.3; Harden, 1949: fig.1, no.6; Hayes, 1975: 170. no.183, 184.

169 (Çiz. No.169)

K. Ç. : 4.5 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Konkav dipli, tüp biçimli halka kaideye sahip, noble izi görülmektedir.
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda küçük hava kabarcığı, küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Buluntu Yeri : Artemis yüzey buluntusu -2002
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Von Saldern, 1980: plate.21, no.109; Vessberg, 1956: fig.45, no.3; Harden, 1949: fig.1, no.6; Hayes, 1975: 170. no.183, 184.

170 (Çiz. No.170)

K. Ç. : 4.5 cm.
Form : Bardak kaide parçası
Tanımlama : Konkav dipli, tüp biçimli halka kaide (halka kaidede ki boşluk oldukça dar yapılmıştır.), noble izi
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda küçük hava kabarcığı ve çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Mavimsi-yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I-14/a- b T.N.4
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Harden, 1949: fig.1, no.6

171 (Çiz. No.171, Res. No.101)

A. Ç. : 3.5 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Bardak konkav vurma dip, ayrıca eklenmiş taban halkası, noble izi görülmekte, gövde oldukça ince cidarlı,
Durumu : Camın ağız kenarında çok az hava kabarcığı ve oturma düzlemnde iki büyük çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.162,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Simona, 1987/1988: 105, no.43.

172 (Çiz. No.172)

K. Ç. : 3.8 cm.
Form : Bardak kaide parçası
Tanımlama : Ayrıca eklenmiş taban halkası, konkav vurma dip, kaidenini orta noktası simetrik olarak yapılmamıştır.
Durumu : Camda yoğun bir şekilde hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.159,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Simona, 1987/1988: 105, no.43.

173 (Çiz. No.173, Res. No.102)

K. Ç. : 3.3 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Küçük çaplı, konkav dipli, camın iç yüzeyinde ateşle parlatma izleri, dış yüzeyinde ise perdahlanma izleri
Durumu : Camın yüzeyinde küçük ve büyük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Sarı
Buluntu Yeri : Apollon 2002, K15/a T.N.6
Tarih : Olasılıkla İ.S. 2. ve 3. yüzyıl

174 (Çiz. No.174)

- K. Ç.** : 4.4 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Simetrik olmayan çökertilmiş taban halkası, kankav dip, noble izi,
Durumu : Camda sık aralıklar küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık sarı
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.4.73,
Tarih : Olasılıkla İ.S. 2. ve 3. yüzyıl

175 (Çiz. No.175)

- A. Ç.** : 4.4 cm.
Form : Bardak kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Gövdeden çekilmiş, halka kaideye sahip, noble izi görülmekte
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : Olasılıkla İ.S. 2. ve 3. yüzyıl

176 (Çiz. No.176)

- K. Ç.** : 3.8 cm
Form : Bardak ağız? ve gövde parçası
Tanımlama : Düz dipli kaideye sahip, kalın cidarlıdır
Durumu : Camda matlaşma ve bozulma görülmekte
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004,, Y17a.2.130,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Lightfoot, 1990: 9, fig. 4-5; Harden, 1949: fig.1, no.49; Akat-Fıratlı 1984: 67, No.288

177 (Çiz. No.177)

- K. Ç.** : 2 cm.
Form : Bardak? kaide parçası
Tanımlama : Düzleme oturan kalın cidarlı kaideye sahip, kaidede üfleme spiralleri izleri göürlümekte
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda küçük hava kabarcığı ve yüzeydeki hava kabarcıklarının kırılmasıyla oluşan çukurlar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.158,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Lightfoot, 1990: 9, fig. 4-5; Harden, 1949: fig.1, no.49; Akat-Fıratlı 1984: 67, No.288

178 (Çiz. No.178, Res. No.103)

K. Ç. : 3.5 cm.
Form : Bardak? kaide parçası
Tanımlama : Düzleme oturan kalın cidarlı kaideye sahip, noble izi görülmekte
Durumu : Camda az sayıda hava kabarcıkları, oturma düzleminde aşınma
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.157,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Lightfoot, 1990: 9, fig. 4-5; Harden, 1949: fig.1, no.49; Akat-Fıratlı 1984: 67, No.288

179 (Çiz. No.179, Res. No.104)

A. Ç. : 6.6 cm
Form : Kare kavanoz ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Dışa dönük ağız yuvarlatılmış, konik boyunlu, boyundan gövdeye geçiş çok az korunuştur.
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcığı. camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf.
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:3,
Tarih : İ.S. 4. ile 5. yüzyıl
Benzerleri : Vesberg, 1956: fig.45, no.21; Canav, 1985: no.116; Lightfoot-Arslan, 1992: no.133, 134.

180 (Çiz. No.180, Res. No.105)

A.Ç. : 8.2 cm.
Form : Kare kavanoz ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Dışa dönük, yuvarlatılmış ağız, ağızda ateşte parlatma izleri
Durumu : Çok küçük ve sık hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi.
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:4,
Tarih : İ.S. 4. ile 5. yüzyıl
Benzerleri : Vesberg, 1956: fig.45, no.21; Canav, 1985: no.116; Lightfoot-Arslan, 1992: no.133, 134.

181 (Çiz. No.181)

- A. Ç.** : 8.8 cm.
Form : Kare kavanoz şişe ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Konik boyunlu, dışa ve içe katlanmış ağız, ateşle parlatılmış ağız kenarı
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük çatlaklar ve hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:6,
Tarih : İ.S. 4. ile 5. yüzyıl
Benzerleri : Vesberg, 1956: fig.45, no.21; Canav, 1985: no.116; Lightfoot-Arslan, 1992: no. 133, 134.

182 (Çiz. No.182)

- A. Ç.** : 5.9 cm
Form : Kare kavanoz ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Dışa dönük yuvarlatılmış ağızlı, camın dış yüzeyinde boyun kısmında ateşte parlatma izleri
Durumu : Camın yüzeyinde oldukça küçük çok sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.173,
Tarih : İ.S. 4. ile 5. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1971: fig. 8, no.128

183 (Çiz. No.183)

- A. Ç.** : 6.8 cm
Form : Kare kavanoz ağız ve boyun parçası
Tanımlama : Dışa dönük geniş çaplı yuvarlatılmış ağızlıdır. Camın dış yüzeyinde boyun kısmında ateşte parlatma
Durumu : Camda sık aralıklarla küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.174,
Tarih : İ.S. 4. ile 5. yüzyıl
Benzerleri : Vesberg, 1956: fig.45, no.23; Isings, 1971: fig. 8, no.128; Lightfoot-Arslan, 1992: no.82.

184 (Çiz. No.184, Res. No.106- 3b-No.7)

- A. Ç - K. Ç. - Y.** : 7.8 cm. - 10.2 cm. – ortalama:13 cm.
Form : Kare kavanoz kaide ağız ve gövde parçaları

Tanımlama	: Dışa, yukarı ve daha sonra içe katlanmış ağız kenarı, konik biçimli boyun, küresel gövdeli, Katlanarak yapılmış geniş çaplı taban halkası, olasılıkla konkav dipli, noble İzi görülmekte
Durumu	: Camın gövdesinde çok az hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık mavi
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, Y17a.3.164,
Tarih	: Olasılıkla İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri	: Vessberg, 1956: fig. 45, no.23; Bonomi, 1996: 181, no.408.

185 (Çiz. No.185)

A. Ç.	: 9.5 cm.
Form	: Oval gövdeli kavanoz ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Perdahlanmış kalın ağız kenarı, hafif dışa bombeli
Durumu	: Camın yüzeyinde çok az sayıda hava kabarcığı ve küçük çatlak
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Açık Sarı
Buluntu Yeri	: Artemis SektörüII. 2002, I13/A-C T.N.1 -
Tarih	: İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri	: Canav, 1985: no.115; Özet, 1998: no.59

186 (Çiz. No.186)

K. Ç.	: 8.9cm.
Form	: Oval gövdeli kavanoz kaide parçası
Tanımlama	: Katlanarak yapılmış tüp biçimli halka kaide, konkav dipli, kaidenin iç kısmında ateşe tutularak parlatma izleri bulunmakta
Durumu	: Camın yüzeyinde az sayıda hava kabarcığı
Teknik	: Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk	: Mavimsi-Yeşil
Buluntu Yeri	: Propylon 2004, V17a.3.155,
Tarih	: İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri	: Vessberg, 1956: fig. 45, no.24; Canav, 1985: no.115; Lightfoot-Arslan, 1992: no.85

187 (Çiz. No.187)

A. Ç.	: 8 cm.
Form	: Oval gövdeli kavanoz ağız ve gövde parçası
Tanımlama	: Dışa dönük kalınlaştırılmış ağız, üflemeden kaynaklanan spiral izleri, ateşte parlatılmış dış yüzey
Durumu	: Camda çok küçük oldukça yoğun hava kabarcıkları

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Bulutlu Yeri : Propylon 2004, U17d.5.54,
Tarih : İ.S. 3. ve 4. yüzyıl
Benzerleri : Vessberg, 1956: fig. 45, no.26: Maccabruni, 1987/1988: 135, no.8; Barag, 1978, fig.15, no.70

188 (Çiz. No.188)

A.Ç. : 12 cm.
Form : Oval gövdeli kavanoz ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmı ağzın üst kısmı düzleştirilmiş, ağızda perdahlanma izleri, gövdede tek sıra yatay cam ipliği bezemesi
Durumu : Camın yüzeyinde aşınma ve çok az hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Bulutlu Yeri : Propylon 2002, 02.Y17.b.2.60,
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıl
Benzerleri : Calvi, 1987/88: no.53

189 (Çiz. No.189, Res. No.107)

A. Ç. : 5.6 cm.
Form : Silindir boyunlu kavanoz ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Yuvarlatılmış ağız kenarı, (ateşle parlatma??) boyundan gövdeye doğru inen korunmuş on beş yiv, olasılıkla geniş gövdeli
Durumu : Camın yüzeyinde çok az küçük hava kabarcığı, çatlak yok
Teknik : Kalıba üfleme tekniği
Renk : Kahverengimsi-sarı
Bulutlu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/A-C
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Höricht, 1991: s.85. fig.18c. deki örnek, renk ve dekor tekniği olarak çok benzemektedir.

190 (Çiz. No.190, Res. No.108)

A. Ç. : 3.9 cm.
Form : Silindir boyunlu kavanoz ağız ve gövde parçası
Tanımlama : Dışa ve içe katlanmış ağız yuvarlatılmıştır.Camın içinde ve dışında perdahlama izleri
Durumu : Camın yüzeyinde oldukça küçük çok sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Koyu yeşil
Bulutlu Yeri : Artemis SektörüII, 2004, .I13/14 T.N.1

Tarih : Olasılıkla İ.S. 1. yüzyıl

191 (Çiz. No.191, Res. No.109)

K. Ç. : 5.3 cm.

Form : Kadeh kaide ve gövde parçası

Tanımlama : Ayrıca eklenmiş yüksek konik ayaklı kaide (Kaide simetrik değildir.), kasenin iç yüzeyinde kaidenin eklenmesinden kaynaklanan bombelenme

Durumu : Camın yüzeyinde çok sayıda küçük ve büyük hava kabarcığı, camda irrizasyon başlangıcı

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Açık Yeşil

Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2002, I13/b-d T.N.3

Tarih : Geç Roma, Erken Bizans

Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.443

192 (Çiz. No.192, Res. No.112)

K. Ç. : 4.3 cm.

Form : Kadeh kaide ve gövde parçası

Tanımlama : Ayrıca eklenmiş, yüksek konik ayaklı kaide parçası, iç kısmı ateşle parlatılmış, kalın cidarlı, konkav diplidir.

Durumu : Camın yüzeyinde oldukça sık aralıklarla hava kabarcıkları

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.163,

Tarih : Geç Roma, Erken Bizans

Benzerleri : Simona, 1987/88: 105, no.43; Von Saldern, 1980: pl.24, no.444

193 (Çiz. No.193, Res. No.114)

K. Ç. : 4.9 cm.

Form : Kadeh kaide ve gövde parçası

Tanımlama : Ayrıca eklenmiş, yüksek konik ayaklı kaide parçası, noble izi görülmektedir. Kalın cidarlı, konkav diplidir.

Durumu : Camda yoğun bir şekilde matlaşma vardır.

Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme

Renk : Yeşil

Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.166,

Tarih : Geç Roma, Erken Bizans

Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.444; Simona, 1987/88: 105, no.43

194

(Çiz. No.194)

- K. Ç.** : 5.4 cm.
Form : Kadeh kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Olasılıkla yüksek ayaklı bardak kaide parçası, kaidenin iç ve dış yüzeyi ateşle parlatılmış,
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (2.tabaka)
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.444; Simona, 1987/88: 105, no.43

195

(Çiz. No.195)

- K. Ç.** : 7 cm
Form : Kadeh ayak parçası
Tanımlama : Yüksek ayaklı kadeh kaide parçası
Durumu : Camın yüzeyinde çok sayıda hava kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.6.98,
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.307;

196

(Çiz. No.196)

- K. Ç.** : 8.4 cm.
Form : Kadeh kaide ve gövde parçası
Tanımlama : Olasılıkla hafif konkav dipli,
Durumu : Camda çatlaklar ve küçük hava kabarcıkları, camda irrizasyon başlangıcı var.
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.T.N.3.(Exedra Önü)
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Olcay, 2001: fig.2f; Von Saldern, 1980: pl.24, no.336;

197

(Çiz. No.197, Res. No.113)

- K. Ç.** : 6 cm.
Form : Kadeh kaide parçası
Tanımlama : Kalın cidarlı konik biçimli, camın üst tarafında perdahlama izleri görülmekte
Durumu : Camın yüzeyinde çok az hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf

Buluntu Yeri : Propylon 2002, 02.V17.d.8.243,
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.336;

198

(Çiz. No.198, Res. No.111)

K. Ç. : 5 cm.
Form : Kadeh kaide parçası
Tanımlama : Vurma dipli, tüp biçimli halka kaide, kaideden gövdeye çıkan kısım ayak kısmı bombeli
Durumu : Çok az küçük hava kabarcığı ve çatlak
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık mavi
Buluntu Yeri : BOA. 2002, R14/a 4.44
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.351; Von Saldern, 1962: pl.9, no.10d; Isings, 1957: form.111; Olcay, 2001: fig.2f

199

(Çiz. No.199, Res. No.110)

K. Ç. : 6 cm.
Form : Kadeh kaide parçası
Tanımlama : Vurma dipli, tüp şeklinde halka kaide,
Durumu : Camın yüzeyinde oldukça fazla hava kabarcığı ve küçük çatlaklar
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I-14- T.N.2
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.351; Von Saldern, 1962: pl.9, no.10d; Isings, 1957: form.111

200

(Çiz. No.200)

K. Ç. : 5 cm.
Form : Kadeh kaide parçası
Tanımlama : Konkav dipli, tüp biçimli halka kaide
Durumu : Camda küçük hava kabarcıkları ve irrizasyon başlangıcı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII. 2004, I-14- T.N.2
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.351; Von Saldern, 1962: pl.9, no.10d; Isings, 1957: form.111; Olcay, 2001: fig.2f

201 (Çiz. No.201)

- K. Ç.** : 5. 4 cm.
Form : Kadeh kaide parçası
Tanımlama : Vurma dipli, noble izi yok, ateşle parlatılmış, dışa ve içe katlanmış tüp biçimli halka kaide
Durumu : Camda çok sayıda hava küçük hava kabarcığı, çatlak yok irrizasyon başlangıcı var
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık Yeşil
Buluntu Yeri : Artemis Sektörü 2002, J14/b T.N.1
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.351; Von Saldern, 1962: pl.9, no.10d; Isings, 1957: form.111; Olcay, 2001: fig.2f

202 (Çiz. No.202)

- K.Ç.** : 4.6 cm.
Form : Kadeh kaide parçası
Tanımlama : Katlanarak yapılmış tüp biçimli halka kaide, kalın cidarlı, kaidenin dış yüzeyinde ateşle parlatma izleri,
Durumu : Camın yüzeyinde çok az sayıda uzun hav kabarcığı
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon, V17a.1.133,
Tarih : Geç Roma, Erken Bizans
Benzerleri : Von Saldern, 1980: pl.24, no.351; Von Saldern, 1962: pl.9, no.10d; Isings, 1957: form.111; Olcay, 2001: fig.2f

203 (Çiz. No.203, Res. No.115)

- K.G. - K.U.** : 3.8 cm-3.1 cm
Form : Dikdörtgen plaka
Tanımlama : Sarımsı-kahverengi zemin üzerine opak beyaz ve açık mavimsi-gri renkli, kakma tekniğinde yapılmış dekoratif dalgalı çizgiler ile mermerimsi bir görünüş verilmiş istenmiş
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Düz zemine döküm tekniği
Renk : Sarı, beyaz, gri
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (4.tabaka)
Tarih : Olasılıkla İ.Ö. 3 ile İ.Ö. 1. yüzyıllar

204 (Çiz. No.204, Res. No.116)

- K.G. - C.K.** : 7.1 cm-0.4 cm
Form : Pencere camı parçası

Tanımlama : Korunmuş uzun ve kısa kenarlarda kazıma çizgiler bulunmakta, kazıma çizgilerin bir tarafı ön yüzde diğeri ise arkada
Durumu : Camda hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.3.154,

205 (Çiz. No.205, Res. No.117)

K.G. - C.K. : 7.2 cm-0.2 cm
Form : Pencere camı parçası
Tanımlama : Korunmuş kenarların birisinde kazıma çizgiler
Durumu : Camda hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2004, Y17a.2.133,

206 (Çiz. No.206, Res. No.118)

Ç.- K. U. : 0.9 cm.- 3 cm.
Form : Karıştırma çubuğu parçası
Tanımlama : Dar aralıklı burgular şeklindedir.
Durumu : Camda çok az ve küçük hava kabarcığı, çatlak yok
Teknik : Aletle Şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A. (5.tabaka)
Tarih : İ.S. 1. ve 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 94, form. 79; Lightfoot-Arslan, 1992: 219, 220. No.147-149; Canav, 1985: 16, no.15; Gürler, 2000: 117,118. no. 141, 142; Özet, 1998: 93, no.55; Grose, 1989: 370. no. 670; Isings, 1971: 41, Pl. 4, no.131;

207 (Çiz. No.207, Res. No.119)

K.G. - K.Y. : 1.9 cm.- 2.3 cm
Form : Olasılıkla altıgen bir şişeye ait dikey kulp parçası
Tanımlama : Korunmuş iki sıra kaburga bulunmakta
Durumu : Camda az sayıda hava kabarcığı ve irrizasyon başlangıcı görülmekte
Teknik : Aletle Şekillendirme
Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2004, V17a.4.44,
Tarih : İ.S. 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 64, no.50a.; Von Saldern, 1980: 28, no.177.; Isings, 1971: 31, fig.6, no. 94-96.

208 (Çiz. No.208, Res. No.120)

- K.G. – K. Y.** : 3.2 cm. – 2.9 cm
Form : Sürahi kulp parçası
Tanımlama : Dikey kulp parçası üzerinde aletle çekilmiş, keskin açılı, sık aralıklı kaburgalar
Durumu : Camda çok az sayıda hava kabarcığı
Teknik : Aletle Şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Artemis SektörüII 2004.,I13/14 T.N.1
Tarih : İ.S. 2 yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1971: 29, no. 94-96.; Kraskovska, 1981: 15, 16. fig. 5

209 (Çiz. No.20)

- K.Ç.** : 4. cm.
Form : Sürahi ağız ve kulp parçası
Tanımlama : Dikey kulp parçası üzerinde aletle çekilmiş, keskin açılı, sık aralıklı kaburgalar
Durumu : Camın yüzeyinde çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Şeffaf
Buluntu Yeri : Propylon 2003, 03.V17.b 6.ç.n:16,
Tarih : İ.S. 2 yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1971: 29, no. 94-96.; Kraskovska, 1981: 15, 16. fig. 5

210 (Çiz. No.210, Res. No.121)

- K.Ç. – K. Y.** : 0.9 cm. – 3.1 cm
Form : Olasılıkla kavanoza ait kulp parçası
Tanımlama : Dikey kulp, aletle iki sıra geniş kaburga yapılmış
Durumu : Camda çok küçük hava kabarcıkları
Teknik : Aletle Şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Apollon 2002, K15-A/J15-C T.N.7
Tarih : İ.S. 1. yüzyıl
Benzerleri : Price, 1987: 35, fig.3;

211 (Çiz. No.211, Res. No.122)

- C. K.** : 0.5 cm.
Form : Sürahi kulp parçası
Tanımlama : Cam ipliğiyle yapılmış iki kaburgaya sahip dikey kulp parçası, çatal uçlu olmalı
Durumu : Camın yüzeyinde çok sayıda küçük ve büyük hava kabarcıkları
Teknik : Aletle Şekillendirme

Renk : Yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.1-T.N.1.(Polemaios doğusu)
Tarih : İ.S. 2. ve 3. yüzyıllar
Benzerleri : Özet, 1998: 100, 101; no.60, 61

212 (Çiz. No.212, Res. No.123)

K.Ç. - K. Y. : 2 cm.- 1.8 cm.
Form : Yuvarlak tutamaklı kapak parçası
Tanımlama : Konik şekilde tutamak, kapağa ayrıca eklenmiş ve daha sonra ateşle parlatılmıştır.
Durumu : Çok az büyüklü küçüklü hava kabarcığı ve oldukça fazla çatlak ile matlaşma görülmekte
Teknik : Aletle Şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : BOA. 2002, R14/a 3,5
Tarih : İ.S. 1 ile 2. yüzyıl
Benzerleri : Isings, 1957: 85, 86. form.: 66a; Vessberg, 1956: 173. fig.51, no.7, 8; Isings, 1971: 40, fig.10, no.129; Özet, 1998: 91, no.52.

213 (Çiz. No.213, Res. No.124)

K. Ç. : 7.4 cm.
Form : Basamaklı kapak parçası
Tanımlama : Basamaklı halka ağızlı, camın döndürülmesi sırasında oluşan üfleme spiralleri.
Durumu : Camda hava kabarcıkları ve matlaşma,
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Açık yeşil
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.T.N.3.(Exedra Önü)
Tarih : İ.S. 1 ile 2. yüzyıl
Benzerleri : Vessberg, 1956: 173. fig.51, no.7.

214 (Çiz. No.214, Res. No.125)

K.Ç. : 1.9 cm
Form : Sürahi gövde parçası
Tanımlama : Gövde aynı renkle yapılmış cam ipliği bezemeli, içte cam ipliğinin eklenmesinden dolayı oluşan bombelenme,
Durumu : Küçük ve sık hava kabarcıkları, İrrizeli yüzey
Teknik : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
Renk : Koyu mavi
Buluntu Yeri : Propylon 2001, 6A.-T.N.1
Tarih : İ.S. 1 yüzyıl ortaları
Benzerleri : Isings, 1957: 70, 90. form.:52b-71; Yonug, 1949: 89, pl.32; Vessberg, 1956: fig.48, no.56; Gürler, 2000: 74, no.92.

215

(Çiz. No.215)

- K.Ç. - C.K.** : 4.2 cm-0.3. cm
- Form** : Sürahi gövde parçası
- Tanımlama** : Olasılıkla cam ipliği bezemeli sürahi gövde parçası, iki sıra gövdede korunmuş cam ipliği bezemesi, cam ipliği çok belirgin değildir.
- Durumu** : Camda az sayıda hava kabarcığı ve çatlaklar
- Teknik** : Serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme
- Renk** : Açık yeşil
- Buluntu Yeri** : Propylon 2004, V17a.3.177,
- Tarih** : İ.S. 1 yüzyıl ortaları
- Benzerleri** : Isings, 1957: 70, 90. form.:52b-71; Yonug, 1949: 89, pl.32; Vessberg, 1956: fig.48, no.56; Gürler, 2000: 74, no.92.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

- A.A. *Anatolia Antiqua.*
- Acara-Olcay, 1998 Acara, M.-Olcay, Y. (1998): “Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikoloas Kilisesi’nde Kullanılan Aydınlatma Gerçleri” *Adalya II* , İstanbul, 246-266.
- A.J.A. *American Journal of Archaeology.*
- Akat-Fıratlı, 1984 Akat, Y.-Fıratlı, N. (1984) *Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu Cam Eserler Kataloğu*, İstanbul.
- Akurgal, 1998 Akurgal, E. (1998): *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, Net Yayıncılık.
- A.S. *Anatolian Studies.*
- Aristides Aelius Aristides “*İepoi logoi*” 3, 12.
- A.T. *Arhaeologico Traiectina.*
- Atik, 1988-1990 Atik, Ş. (1988-1990): “İç kalıp tekniği ile yapılmış Anadolu kaynaklı camlar” *I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu*, 16-29.
- BAR *British Archaeological Reports.*
- Barag, 1978 Barag, D. (1978): "Hanita Tomb XIV A Tomb of Third and

Early Fourth C.E”, *Atigot*, English Series 13, 10-33.

- Barag, 1982 Barag, D. (1982): “Cosmetic Glass Palettes from the Eighth- Seventh Centuries B.C.” *J.G.S.* 24, 11-19.
- Barag, 1985 Barag, D. (1985): *Catalogue Of Western Asiatic Glass in the British Museum*, Volume I. London, The British Museum Press.
- Barag, 1991 Barag, D. (1991): “The Contribution of Masada to the History of Early Roman Glass” *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, London.
- Bass, 2003 Bass F. G. (2003): *Su Altında Arkeoloji, Bir Arkeoloğun Türkiye Macerası*, Homer Kitabevi, İstanbul.
- Başaran, 2000 Başaran, S. (2000): *Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon/Restorasyonu*, Grafis Yayınları, İstanbul.
- Bonomi, 1996 Bonomi, S. (1996): “*Vetri Antichi Del Museo Archeologico Nazionale Di Adria*” Comitato Nazionale Italiano dell’Association Internationale pour l’Histoire du Verre.
- Bürchner, 1922 Bürchner, C. (1922): *s.v* “Kolophon”, *P.W, RE XI.col.* 1114-1119.
- Calvi, 1987/1988 Calvi, C. (1987/1988): “Arte Vetraria Ticinese e Arte Vetraria Aquileiese: Raffronti e Analogie” *Helvatia Archaeologica.* 133-143.
- Canav, 1985 Canav, Ü. (1985): *Türkiye Şişe Cam Fabrikaları Cam Eserler Koleksiyonu*, Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Yayınları, İstanbul.

- Charleston, 1964 Charleston, R. J. (1964): "Wheel-Engraving and Cutting Same Early Equipment", I. Engraving, *J.G.S.* 83-100.
- Clairmont, 1963 Clairmont, C. W. (1963): *The Excavations at Dura Europos: The Glass Vessels*, New Haven.
- CRAI *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Letters.*
- Dusenbery, 1967 Dusenbery, E. B. (1967): "Ancient Glass of The Cemeteries of Samothrace" *J.G.S.* 9, 34-49.
- EA *Epigraphica Anatolica.*
- Eisen, 1919 Eisen, A G. (1919): "Antique Glass", *The Art Bulletin*, Vol. 2, No. 2, 87-119.
- Erten, 1988-1990 Erten, E. (1988-1990): "Hatay Müzesindeki bir Grup Cam Eser" *I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu*, 31-34.
- Erten, 1995 Erten, E. (1995): "*Başlangıcından Geç Antik Dönem Sonuna Kadar Anadolu'da Cam*", (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Erten, 1999 Erten, Y. E. (1999): "Kilikia'da Cam", I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Cam Sempozyumu Bildirileri, *Olba II*, 169-183.
- Erten, 2000 Erten, Y. E. (2000): "Anadolu'da Roma Camcılığında Küresel Gövdeli Sürahiler", *Olba III*, 171-179.

- Erten, 2001a Erten, E. (2001): "A Glass Bottle with Three Pinched Feet in the Marmaris Museum" *Olba IV*, 183-188.
- Erten, 2001b Erten, E. (2001): "Türkiye Dışındaki Müzelerde Bulunan Anadolu Kaynaklı Roma Cam Eserleri Işığında Anadolu'da Cam" *Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi*, 2, Ankara, 73-82.
- Erten, 2002 Erten, E. (2002): "Glass in Hittites", *V. International Congress of Hittitology*, Çorum.
- Erten, 2003 Erten, Y. E. (2003): "Marmaris Müzesindeki Üç Uzun Unguentarium", *Belleten*, 249, LXVII, 403-414.
- Étienne-Varène, 2004 Étienne, R., Varène, P. (2004): *Sanctuaire de Claros, l'architecture : les propylées et les monuments de la voie sacrée. Fouilles de Louis et Jeanne Robert et Roland Martin*, Paris.
- Eyice, 1988-1990 Eyice, S. (1988-1990) "Bizans'ta ve Osmanlı Devri Türk Sanatında Aydınlatmada Cam" *I. Uluslararası Cam Sanatı Sempozyumu*, 51-77
- Fossing, 1940 Fossing, P. (1940): *Glass Vessels Before Glass-Blowing*, Ejnar Munksgaard, Copenhagen.
- Genière, 1988 Genière, J. de la (1988): "1988 yılı Eylül Ayında Klaros'da Yapılan Çalışmanın Raporu" *TAD* 28, 293-306.
- Genière, 1989 Genière, J. de la (1989): "Le santuaire d'Apollon à Claros" *A. A. I*, 31-35.

- Genière, 1990 Genière, J. de la (1990): “Le sanctuaire d’Apollon à Claros, nouvelles decouvertes” *REG*, CIII, 95-110.
- Genière,1992 Genière, J. de la (1992): “Le sanctuaire d’Apollon à Claros, dècouvertes rècesentes” *CRAI*, 195-208.
- Genière, 1996 Genière, J. de la (1996): “Sanctuaire d’Apollon à Claros (1995) *Académie des Inscriptions&Belles-Letres*, 261-272.
- Gençler, 2000 Gençler, Ç. (2000): “Hieropolis Camları” *Lykos Vadisi Türk Araştırmaları-Ricerche Archeolgiche Turche Nella Valle Del Lykos*, Ankara, 217-288.
- Goldstein, 1979 Goldstein, M. S. (1979): “*Pre-Roman And Early Roman Glass In The Corning Museum of Glass*” Corning, New York.
- Gorin- Katsnelson, 2005 Yael, G. R.- Katsnelson, N. (2005): “Glass finds from the Salvage Excavation at Ramla” *Atigot*, 45, 104-114.
- Greenewalt, 1983 Greenewalt C.H. Jr.,-Sullivan-D.G.-Ratte, C.J.- Howe, T.H. (1983): “Sardis 1981 and 1982” *TAD XXVI*, 155-215.
- Grossmann, 2002 Grossmann, A. R. (2002): *Ancient Glass; A Guide to the Yale Collection*, Yale University Art Gallery.
- Grose, 1977 Grose, D. F. (1977): “Early Blown Glass the Western Evidence” *J.G.S.* 19, 9-29.
- Grose, 1979 Grose, D. F. (1979): “The Syro-Palestinian Glass Industry in the Later Hellenistic Period” *Muse*, v.13, 54-67.

- Grose, 1982 Grose, D. F. (1982): "The Hellenistic and Early Roman Glass From Morgantina (Serra Orlando), Sicily" *J.G.S.* 24, 20-29.
- Grose, 1984 Grose, D. F. (1984): "Glass Forming Methods in Classical Antiquity: Some Consideration" *J.G.S.* 26, 25-34.
- Grose, 1989 Grose, D. F. (1989): *The Toledo Museum of Art Early Ancient Glass Core Formed, Rod-Formed, and Cast Vessels and Objects from the Late Bronze Age to the Early Roman Empire, 1600 Bc to Ad 50.* Toledo Museum Of Art, New York.
- Grose, 1991: Grose, D. F. (1991). "Early Imperial Roman Cast Glass: The Translucent Coloured and Colourless Fine Wares" *Roman Glass: Two Centuries of Art And İvention*, 1-18. London.
- Gürler, 1998 Gürler, B. (1998): "An Inscribed Bowl Decorated with Wheel Abrasion-Technique in Western Anatolia" *Anatolian Studies*, 48, 171-173.
- Gürler, 1999 Gürler, B. (1999): "Tire'de Bulunmuş Erken Roma Devrine Ait Cam Eserlerden Oluşan Cam Eserler Grubu" *Belleten*, LXIII, 15-25.
- Gürler, 2000a Gürler, B. (2000): "Tire Müzesi Cam Eserleri", *Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Gürler, 2000b Gürler, B. (2000): "A Roman Tomb Group from West Anatolian" *Estratto da Rivista di Archeologia, Anno XXXIV*, 78-85.

- Haevernick, 1981 Haevernick T. E. (1981): *Beirage zur Glassfoischung, Die Verbreitung der Zarten Rippenschalen, Mainz am Rhein.*
- Harden, 1934 Harden, D. B. (1934): "The Glass of the Greeks and Romans", *Greece & Rome*, Vol. 3, No. 9, 140-149.
- Harden, 1936 Harden, D. B. (1936): *Roman Glass from Karanis*, Ann Arbor.
- Harden 1945 Harden, D. B. (1944-45): "Two Tomb-Groups of the First Century A.D. From Yahmour, Syria, and A Supplement To The List Of Romano-Syrian Glasses with Moulded-Blown Inscriptions" *Syria* 24, 81-95.
- Harden, 1949 Harden, D. B. (1949): "Tomb-Groups of Glass of Roman Date From Syria and Palestine" *Iraq* 11, 151-159.
- Harden, 1967-1968 Harden, D. B. (1967-1968): "Late Roman whell-inscribed glasses with double-line letters" *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte* (Köln. Jahrb. Vor- Frühgesch.) vol. 9, 43-55.
- Harden, 1981 Harden, D. B. (1981): *Catalogue of Greek and Roman glass in the British Museum*, Volume I, British Museum Publications.
- Harden, 1987 Harden, D. B. (1987): *Glass of the Caesars*, New York.
- Hayes, 1975 Hayes, J. W. (1975): *Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum* , Toronto.
- Hayes, 1992 Hayes, J. W. (1992): *Excavations at Saraçhane in Istanbul. Vol.2: The Pottery*, Princeton.

- Herodotos, Herodotos, *Herodot Tarihi*, (çev. A.Erhat- M. Ökmen), 1993, İstanbul.
- Höricht, 1991 Höricht, L. A. S. (1991): “Syrian Elements Among the Glass from Pompei and Herculaneum”, *Roman Glass: Two Centuries of Art And İnvention*, London.
- Isings, 1957 Isings, C. (1957): *Roman Glass from Dated Finds Groningen/Djokarto*.
- Isings, 1964 Isings, C. (1964): “A Fourth Century Glass Jar with Applied Masks”, *J.G.S.* 9, 59-64.
- Isings, 1971 Isings, C. (1971): *Roman Glass in Limburg*, Wolters-Noordhoff.
- İsraeli, 1964 Israeli, Y. (1967): Sidonian Mold-Blown Glass Vessel in The Haaretz Museum, *J.G.S.* 9, 34-41.
- Israeli, 1991 Israeli, Y. (1991): “The İnvention of a Blowing” *Roman Glass: Two Centuries of Art and İnvention*, 46-55. London.
- Jennings, 2000: 42. Jennings, Sarah (2000): “Late Hellenestic and Early Roman Cast Glass from the Souks Excavation (Bey006), Beirut, Lebanon”, *J.G.S.* 42, 41-59.
- J.G.S.* *Journal of Glass Studies.*
- K.S.T.* *Kazı Sonuçları Toplantısı.*
- K.M.* *Kärtner Museumsschriften.*
- Kloft, 2006 Kloft, Hans (2006): *Die Wirtschaft des Imperium Romanum*,

Philipp von Zabern.

- Kraskovska, 1981 Kraskovska, Ludmila (1981): "Roman Glass Vessels from Slovakia" *J.G.S.* 23, 11-17.
- Ksenophon Ksenophon, "On Binlerin Dönüşü" Sosyal Yayınları, 54, 1985.
- Kunina 1997 Kunina, Nina (1997): *Ancient Glass in the Hermitage Collection*, ARS Publishers.
- Küçükerman 1985 Küçükerman, Önder (1985): *Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığı*, İstanbul.
- Küçükerman, 1997 Küçükerman, Ö. (1997): "Cam İşçiliği", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi Cilt:1*.
- Lamb, 1966 Lamb, A. (1966): "Old Middle Eastern Glass in the Malay Peninsula" *Artibus Asiae. Supplementum*, Vol. 23, p. 74-88.
- Lehrer, 1974 Lehrer, G. (1974): "A Phoenician Glass Bowl from Nimrud", *J.G.S.* 16, 9-13.
- Lightfoot, 1985 Lightfoot, C. S. (1985): "A Roman Glass Flask in Gaziantep Museum" *Anatolian Studies*, XXXV, 1985, 123-129.
- Lightfoot, 1989 Lightfoot, C. S. (1989): "Afyon Müzesi Cam Eserler Koleksiyonu -A Catalog of Glass Vessels in Afyon Museum" *BAR. International Series* 530.
- Lightfoot, 1990 Lightfoot, C. S. (1990): "Some Types of Roman Cut-Glass Vessels Found in Turkey, *I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu*, İstanbul.

- Lightfoot, 1991a Lightfoot, C. S. (1991): "Recent finds of Roman Glass from the Tigris in South-East Turkey" *Annales du 12 Congres*, 89-95.
- Lightfoot, 1991b Lightfoot, C. S. (1991) "A Group of Roman Perfume Bottle from Asia Minor" *Arkeoloji Dergisi* I, 107-112.
- Lightfoot, 1995 Lightfoot, C. S. (1995): "Some Examples of Ancient Cast and Ribbed Bowls in Turkey" *J.G.S.* 37, 22-39.
- Lightfoot - Arslan, 1997 Lightfoot, C. S.-Arslan, M. (1997): *Anadolu Antik Camları; Yüksel Erimtan Koleksiyonu; Ancient Glass of Asia Minor; Yüksel Erimtan Collection*, Ankara.
- Livius Livius, Titus. (1957): *From the Founding of the City*, (çev. B.O. Foster) London.
- Maccabruni, 1987/1988 Maccabruni, C. (1987/1988): "Vetri romani nel territorio di Ticinum" *Helvatia Archaeologica*, 111-124.
- Üstündağ, 2005 Üstündağ, E.-Yavuz, S.-Toker, A.-Kulaçoğlu, B.- Sahin, H.-Keleş, N.-Velibeyoğlu, J. (2005): "*Malatya Müzesi*" Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Makharadze-Saginashvli, Makharadze, G.-Saginashvli, M. (1999): "An Achaemenian Glass Bowl from Sairkhe, Georgia" *J.G.S.* 41, 11-1.
- Mansel, 1940 Mansel, A.M. (1940): "Trakya Hafriyatı", *Belleten* IV., 89-139.
- Mazar, 1992 Mazar, A. (1992): "Tombs at Caesara", *Atigot* XXI 105-108.

- Merkelbach- Stauber, 1996 Merkelbach R.- Stauber J. (1996): “Die Apollon von Klaros” *EA*. 27, 63-74.
- Mertens, 1991 Mertens, R. J.-Milleker J. E.- Picon A. C. (1991): “Greek and Roman Art”, *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, New Series, Vol. 49, No. 2, 18-24.
- Newby, 1991 Newby, M. S. (1991): “The Glass from Farfa Abbey an Interim Report” *J.G.S.* 33, 32-41.
- O.M.* *Oudh Meded.*
- Olçay, 2001 Olçay, Y. (2001): “Lighting Methods in the Byzantine Period and Findings of Glass Lamps in Anatolian” *J.G.S.*, Volume 43, 77-87.
- Oppenheim, 1970 Oppenheim, A. L - Brill, R. H. -.Barag, D.-Von Saldern, A. (1970): “Glass and Glassmaking in Ancient Mesopotamia” *Corning Museum Of Glass Monograph*.
- Oliver, 1983 Oliver, A. (1983): “The Glass (appendix), Tomb 12 At Episkopi” *R.D.A.C.*, 245-256.
- Önder – Bilgin, 1995 Önder, M.-Bilgin, İlhami A. (1995): “Philadelphia yakınlarındaki Roma devrine ait bir nekropol sondajı” *Arkeoloji Dergisi II*, 133-143.
- Önder, 1994 Önder, M. (1994): “Sardeis’te Bir Yüzüktaş Atölyesi” *Arkeoloji Dergisi II*, 123-127.
- Ötüken, 2003 Ötüken, S. Y. (2003): “2001 yılı Demre-Myra Aziz Nikaloas Kilise’si kazı duvar resimleri koruma-onarım-belgeleme çalışmaları”, *K.S.T XXIV*, Ankara, 111-127.

- Özet, 1987 Özet, A. (1998): “Ankara Anadolu Müzesi Cam Örnekleri İle Antik Çağda Cam Yapımı”, *Bellekten*, 51, 587-609.
- Özet, 1998 Özet, A. (1998): *Dipten Gelen Parıltı; Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müzesi Cam Eserleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özgümüş, 2000 Özgümüş, Üzlifat (2000): *Anadolu Camcılığı*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Özkan-Erkanal, 1999 Özkan, T.-Erkanal, H. (1999): *Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi*, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü-İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü, İzmir.
- Özyiğit, 1992 Özyiğit, Ö. (1992): “Efes Müzesindeki Arkaik Dönem Sonu Buluntuları”, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi VI*, İzmir, 91-106.
- Pekman Pekman, A. (1970): *Eski Çağda Bazı Anadololu Şehirlerinin Tanrı ve Kahraman Ktistes’leri*, 36-55.
- Picard, 1922 Picard, C. (1922): “*Ephèse et Claros*” , I-III.
- Plinius Plinius, *Natural History*, (Çev. Healy, J. F.), 1991: London, Penguin Books.
- Price,1987 Price, J. (1987): “Glass Vessel Production Southern Iberia in the First and Second Centuries A.D. A Survey of the Archaeology Evidence” *J.G.S.* 29, 30-39.
- Price, 1991 Price, J. (1991): “Decorated Mould-Blown Glass Tablewares In The First Century AD *Roman Glass: Two*

- Centuries of Art And Invention*, London.
- R.D.A.C. *Report of the Department of Antiquities, Cyprus*
- Rehren-Shugar, 2001 Rehren, T.–Shugar, A. (2001): “The Composition of Egyptian Glass as A Function of Melting *Institute of Archaeology*”, London, 9,10.
- Richter, 1911 Richter M. A. Gisela, (1911): *The Metropolitan Museum of Art: The Room of Ancient Glass*, Vol. 6, No. 6, New York.
- Robert, 1960a Robert, L. (1960): “Fouilles de Claros 1959” *TAD*, X/1, 58,59.
- Robert, 1960b Robert, L. (1960): “Rapport sur les Fouilles de Claros en 1958” *TAD*, IX/I, 35,36.
- Robert, 1989 Robert, L. (1989): *Claros I, Decrets Hellenistiques*, Paris.
- Robert – J.Robert, 1989 Robert, L.–Robert, J. (1989): “*Claros I, Dècrets Hellènistiques*”, 11-17.
- Ruth, 1979 Ruth, B. C. (1979): “Die Römischen Gläser von Magdalensberg” *Kärtner Museumsschriften*, 65, Klagenfurt
- Rütti, 1991 Rütti, B.. (1991): “Early Enamelled Glass”, *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*; London.
- Roscher, Roscher, “Rhaikos” *Lexikon IV*
- Rotroff, 1982 Rotroff I.Susan (1982): “Silver, Glass and Clay evidence for The dating of Hellenistic Luxury Tableware” *Hesperia*, 51-3, 329-337
- Sams-Temizsoy, 2002 Sams, K. -Temizsoy, İ. (2002): *Gordion Museum*,

- Senaca *Ahlaki Mektuplar* (Çev. Türkan Uzel) T.T.K. I-XX.,1999
- S.C.E. *Swedish Cyprus Expedition*
- Schlosser, 1977 Schlosser, J. (1977): *Das Alte Glass*, Klinkhardt/Biermann, Brounschweis.
- Sevin, 2001 Sevin, V. (2001): *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, T.T.K. Basımevi, Ankara.
- Strabon Strabon, (1993): *Geographica*, (çev. A. Pekman).
- Smith, 1949 Smith, R. W. (1949): "The Significance of Roman Glass" *Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 8, no. 2, 49-60.
- Simona, 1987/1988 Simona, B. S. (1987/1988): "Produzione e commercio di vetro antico nei territori a sud delle Alpi" *Helvatia Archaeologica*, 87-110.
- Simona-Carazetti,1988 Simona, B. S.-Carazetti, R. (1988): *Vetri Romani del Cantone Ticino; Citta di Locarno, Museo Civico e Archeologico*.
- Sorakina, 1987 Sorakina N.P. (1987): "Glass aryballoi (first-third centuries AD) from the northern Black Sea Region" *J.G.S.* 29, 40-46.
- Starr, 2000 Starr, G. Chester, (2000): "Antik Çağda Deniz Gücü" (çev: Ergin, G.) Homer Kitabevi, İstanbul.
- Steckner, 1991 Naumann-Steckner, F. (1991): "Depictions of Glass in Roman Wall Paintings" *Roman Glass: Two Centuries of Art*

And Invention, London, 87-98.

- Stern, 1977 Stern, E. Marianne (1977): *Ancient Glass at the Fondation Custodia*, (Collection Fritz Lugt-Paris), Gröningen.
- Stern, 1989a Stern, M. (1989): "The Production of Glass Vessels in Roman Cilicia" *Köln. Jahrb. Vor- Frühgesch.* vol. 22, 121-128.
- Stern, 1989b Stern, M. (1989): "Glass Vessels Exhibited in the Bölge Museum Adana", *Bellekten*, 53, 595-605.
- Stern, 1991 Stern, E. M. (1991): "Early Exports Beyond the Empire" *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, 141-154. London.
- Stern, 1995 Stern, E. M. (1995): *The Toledo Museum of Art Mould-Blown Glass*, Ohio.
- Stern, 1999a Stern, E. M. (1999): "Ancient Glass in Athenian Temple Treasures" *J.G.S.* 41, 19-50.
- Stern, 1999b Stern, E. M. (1999): "Roman Glassblowing in Cultural Context" , *A.J.A.*, 103, 441-484.
- Stern, 2002 Stern, E. M. (2002): "Glass is Hot", *A.J.A.* 106, 463-47.
- Sternini, 2001 Sternini, M. (2001): "Reporti in Vetra Da Un Deposito Tordoantico Sul Colle Palatino" *J.G.S.* 43, 21-75
- Şahin, 1998 Şahin, N. (1998): *Klaros, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi*, İstanbul.

- Şahin, 1989 Şahin, N. (1989): “Nouvelle fouille de Claros: les terres cuites du sondage I (1988)” *A.A.*, I, 22-31.
- Şahin, 2001 Şahin, N. (2001): *Zeus’un Anadolu Kültleri*, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayınları,
- Tacitus Tacitus, (1896): *Annales*, (çev. H. Furneaux).
- TAD* *Türk Arkeoloji Dergisi*
- Targaç, 2003 Targaç, M. İskender (2003): *Anadolu Medeniyetlerinden Kültür Yansımaları; Yavuz Tatiş Koleksiyonu*, 2003, İzmir.
- Thukydides Thukydides, *Peloponnesos Savaşı*, (çev. T. Gökçül), 1976, İstanbul.
- Uglietti, 1987/88 Uglietti, C. M. (1987/88): “Vetri d’epoca Romano nel Piemonte Orientale” *Helvatia Archaeologica*, 125-132.
- Uzel, 2000 Uzel, İlter (2000): *Anadolu’da Bulunan Tıp Aletleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Van Lith, 1977 Van Lith, M. E. S. (1977): “Römiches Glass aus Velsen” *Oudh Meded* 58, 1-62
- Van Lith, 1991 Van Lith, M. E. S.(1991): “First-Century Canthario with a Stemmed Foot: Their Distribution and Social Context” *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, London.
- Von Saldern, 1962 V. Saldern, A. (1962): “Glass from Sardis” *A.J.A.* 66, 5-12.

- Von Saldern, 1964 V. Saldern, A. (1964): "Ancient Glass in Split", *J.G.S.* 9, 43-46.
- Von Saldern, 1980a V. Saldern, A. (1980): *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*, Harward Universty, Cambridge, Masschusetts London.
- Von Saldern, 1980b V. Saldern, A. (1980): *Glass 500 B.C. to A.D. 1900 The Hans Cohn Collection-* Los Angeles/California.
- Von Saldern, 1991 V. Saldern, A. (1991): "Roman Glass with Decoration Cut in High-Relief" *Roman Glass: Two Centuries of Art and Invention*, 111-121, London.
- Weinberg, 1962 Weinberg, G. D. (1962): "Evidence for Glass Manufacture in Ancient Thessaly" *A.J.A.* 66, .129-133.
- Weinberg, 1970 Weinberg, G. D. (1970): "Hellenistic Glass from Tel Anafa in Upper Galile" *J.G.S.* XIII, 17-27.
- Weinberg, 1973 Weinberg, G. D. (1973): "Notes on Glass from Upper Galilee" *J.G.S.* 15, 35-49.
- Weinberg, 1992 Weinberg, G. D. (1992): *Glass Vessels in Ancient Greece*, Athens.
- Weinberg, 1999 Weinberg, G. D. (1999): "Ancient Glass in Athenian Temple Treasures" *J.G.S.* 41, 19-50.
- Welker, 1977 Welker, E. (1977): "Die Röischen Glöser von Nida-Heddernheim", *Britannia*, Vol. 8, 485-486 .
- Wessberg, 1956 Wessberg, O. (1956): "Glass: Typology- Chronology",

S.C.E., IV, 3, 128-174.

- Whitehouse, 1990 Whitehouse D. (1990): "II. Early Roman Cameo Glasses"
J.G.S. 32, 138-165.
- Whitehouse, 1991 Whitehouse D. (1991): "Cameo Glass" *Roman Glass: Two
Centuries of Art and Invention*, London, 19-32.
- Young, 1949 Young, M. Gerard (1949): "Excavation in Siphnos" *B.S.A.*
44, 50-92.

<http://www.museum.upenn.edu>

http://www.museum.upenn.edu/new/research/Roman%20Glass/Colorless%20Glass/colorless_intro.html

<http://www.archaeology.org/>

<http://www.archaeology.org/online/reviews/roman/index.html>

<http://www.kultur.gov.tr>

<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelegGoster.aspx?F6E10F8892433CFFB6B8DA541AA02A11EFF9A56CAA041EFE>

<http://www.virtual-egyptian-museum.org>

<http://www.virtual-egyptian-museum.org/Collection/FullVisit/Collection.FullVisit-JFR.html?../Content/GLS.MM.00818.html&0>

<http://www.theromangaskproject.org>

http://209.85.135.104/search?q=cache:U_CNDJIFIEwJ:www.theromangaskproject.org.uk/Pages/Introduction/RomanGlass.html+roman+cylindrical+glass+bottle&hl=tr&gl=tr&ct=clnk&cd=9

<http://www.kulturturizm.gov.tr>

<http://www.kulturturizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF1AD8E71A9A9C2925E3C2099AE7544165>

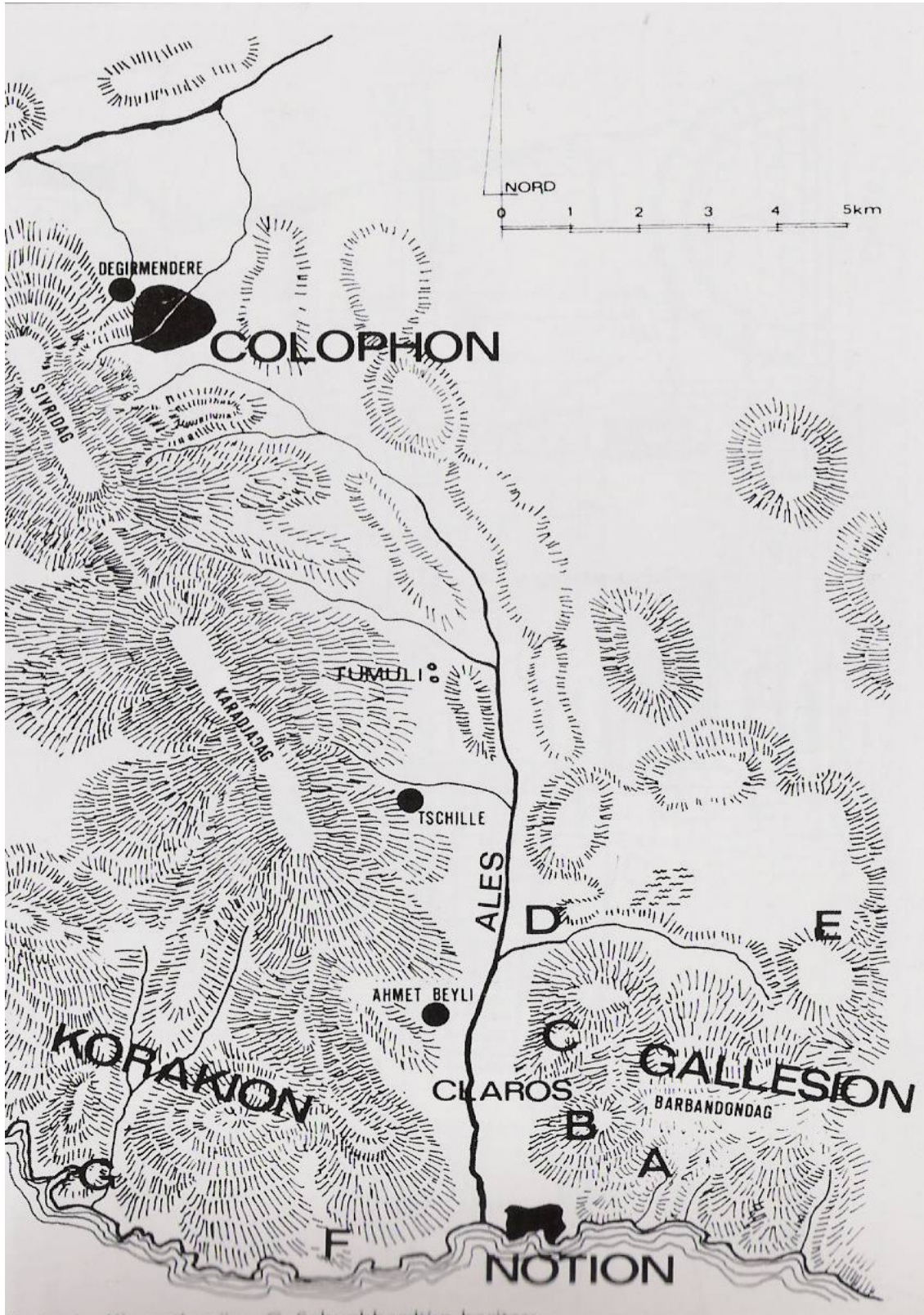
<http://www.livius.org>

<http://www.livius.org/ba-bd/batavians/revolt01.html>

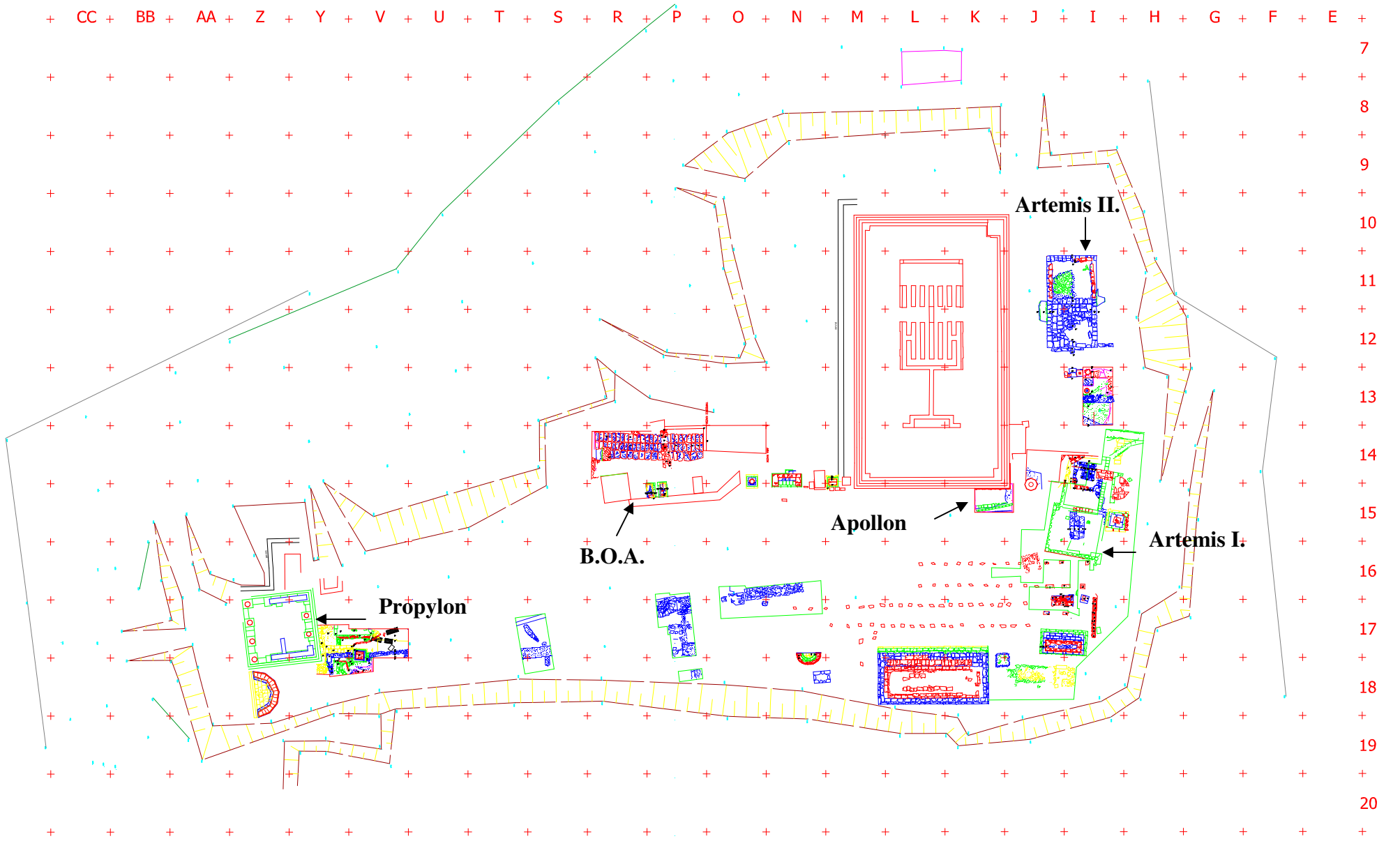
<http://www.perseus.tufts.edu/cgi-> Apollonius Rhodius, *Argonautica*, 1.51.

<http://www.perseus.tufts.edu/cgi-> Pausanias VII, 5,5 “*Description of Greece*”

ŞEKİLLER

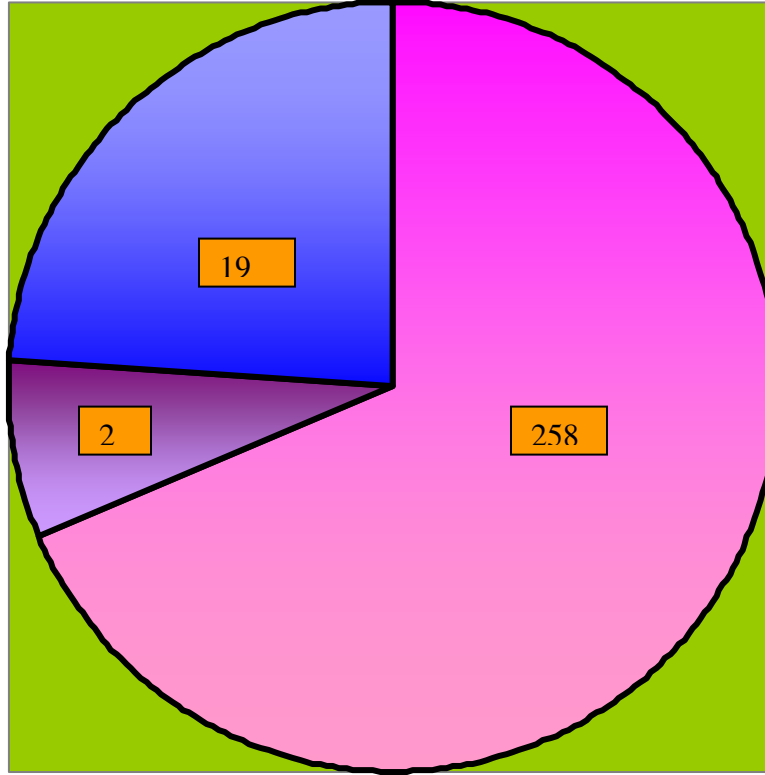

Harita Klaros (Kiepert'e gore, C. Schuchhard'm haritasi)

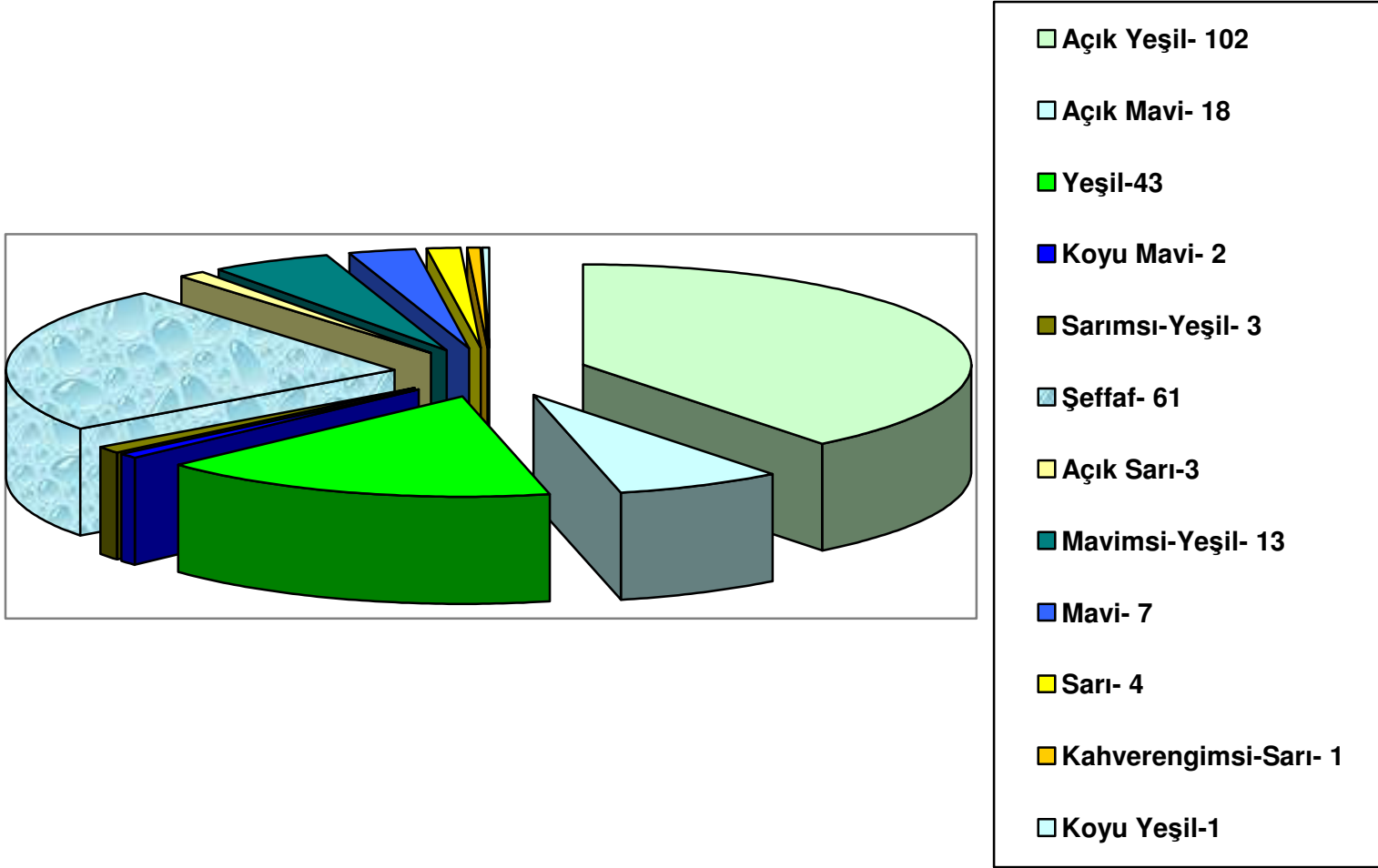
APOLLON KİLİSİSİ KUTUP ALANI 1/200 EYL 2003

GRAFİKLER

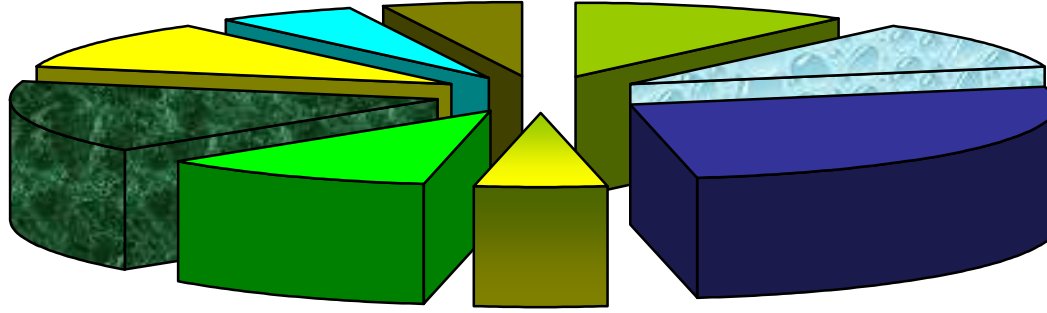

- Serbest Üfleme Tekniği
- Kalıba Döküm Tekniği
- Kalıba Üfleme Tekniği

Klaros'da Ele Geçen Camların Üretim Teknikleri

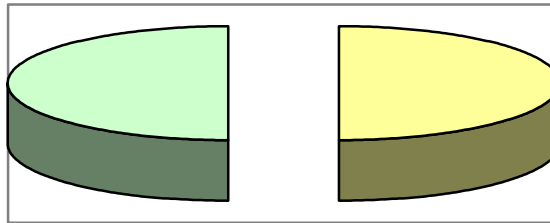

Serbest Üfleme Tekniğinde Yapılan Camların Renk Grafikleri

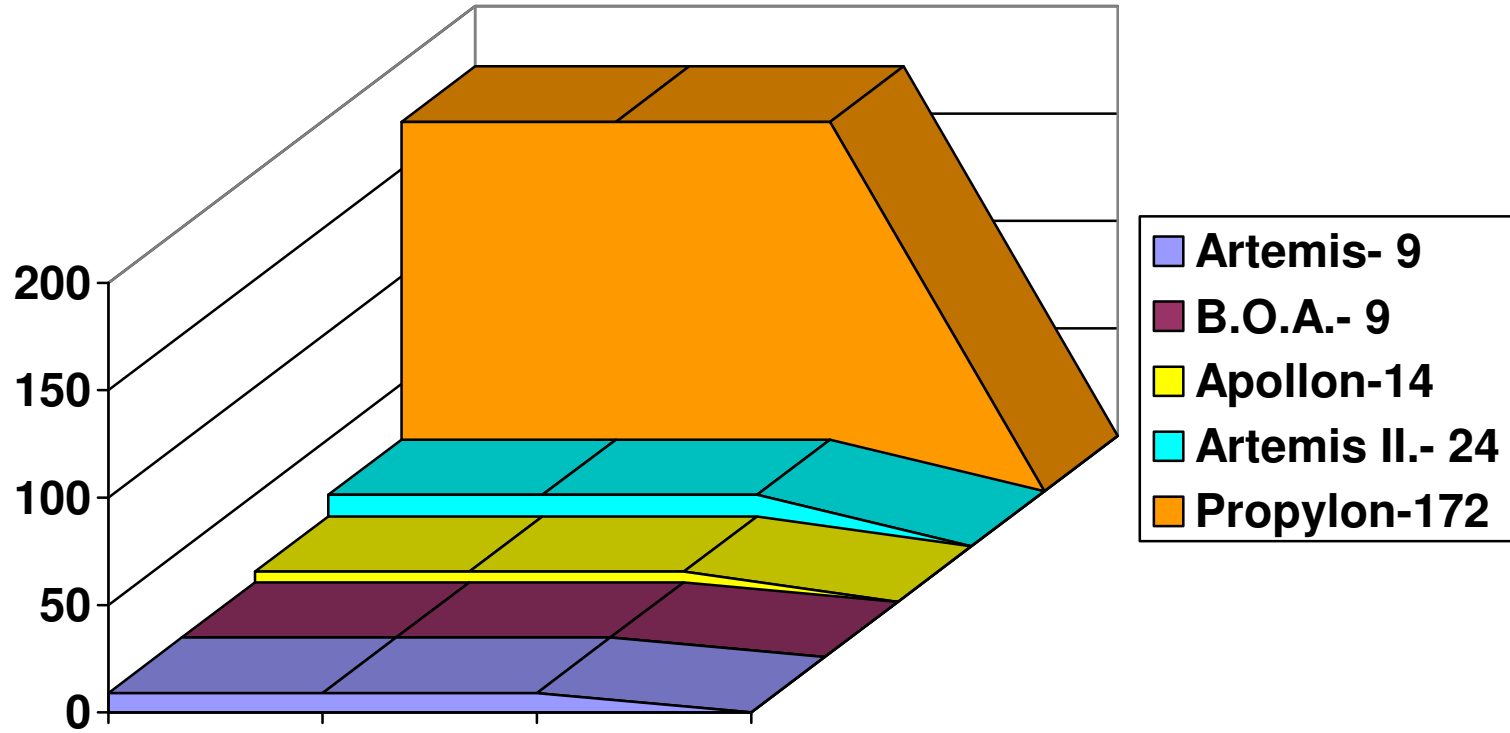
- Yeşil- 2
- Şeffaf- 2
- Kabalt Mavisi- 5
- Yeşilimsi-Sarı- 1
- Açık Yeşil- 2
- Zümrüt Yeşili- 3
- Sarı- 2
- Açık Mavi-1
- Yeşilimsi-Kahverengi-1

Kalıba Döküm Tekniğinde Yapılan Camların Renk Grafikleri

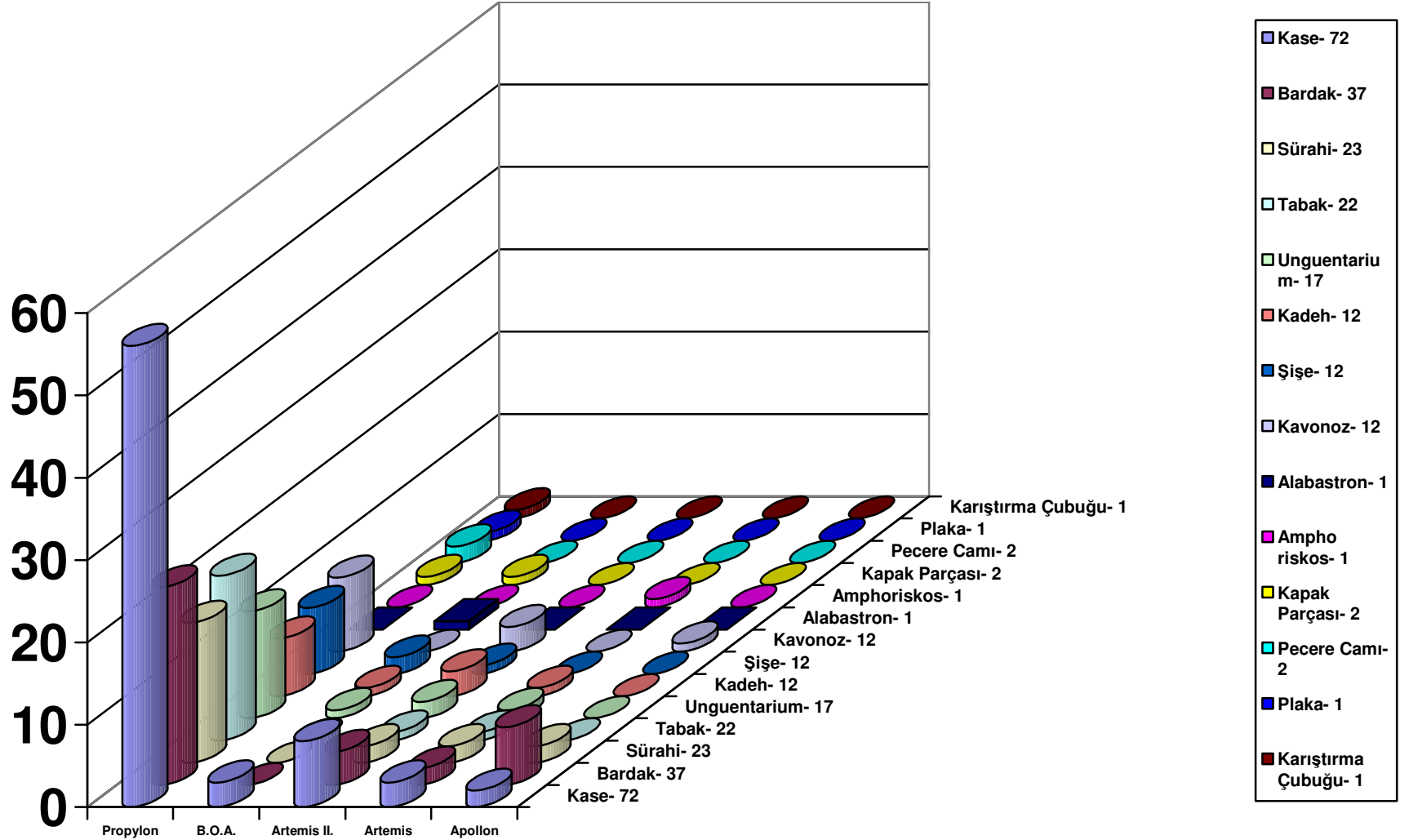

- Sarı- 1
- Açık Yeşil- 1

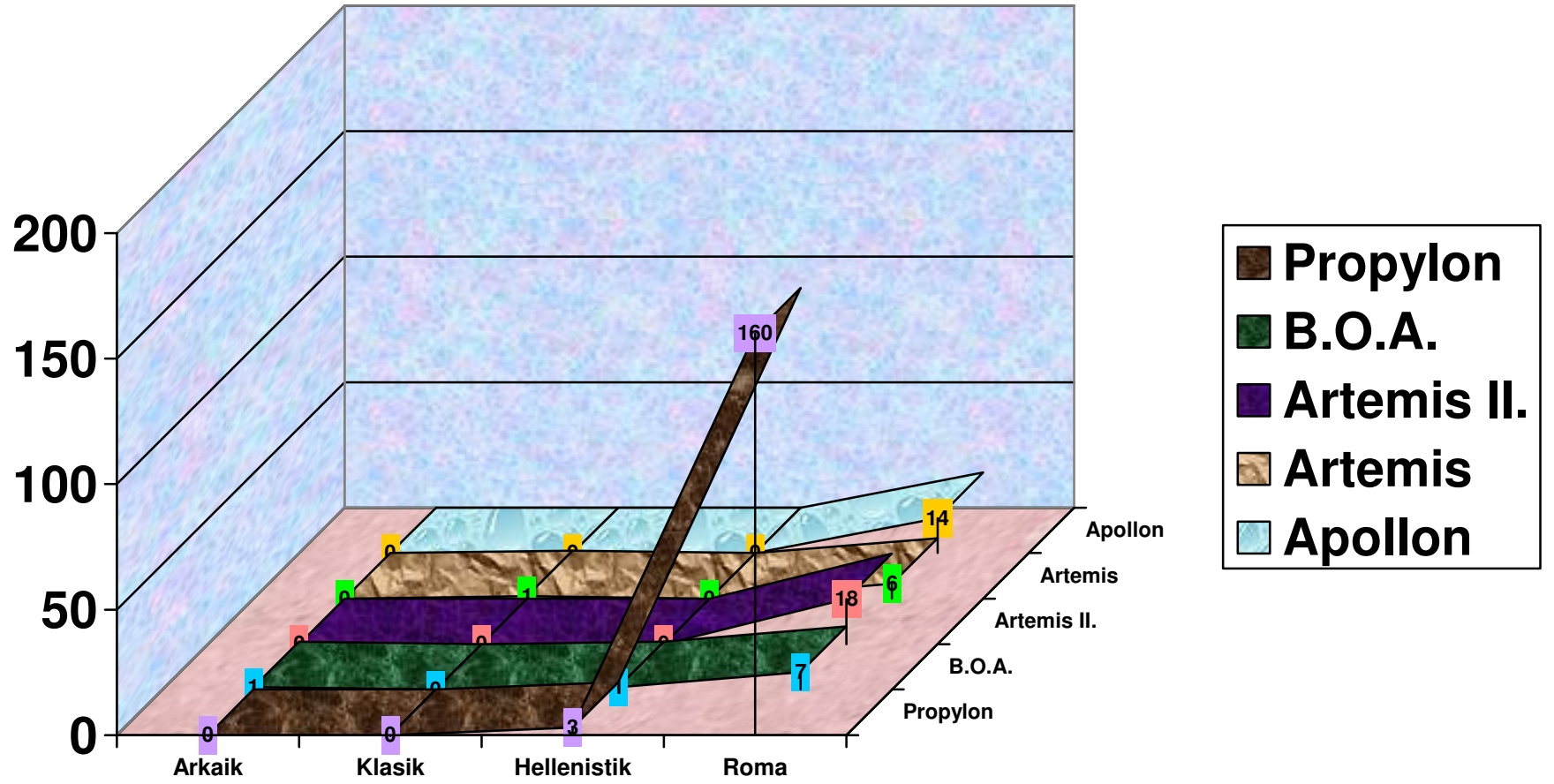
Kalıba Üfleme Tekniğinde Yapılan Camların Renk Grafikleri

Cam Buluntuların(Profilli) Sektörlere Göre Dağılımı

Cam Formlarının(Profilli) Sektörlere Göre Dağılımı

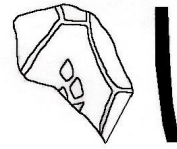

Cam Formlarının(Profilli) Sektörlere Tarihsel Açından Dağılımı

ÇİZİMLER

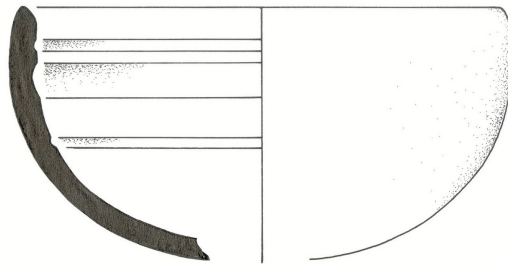

1

2

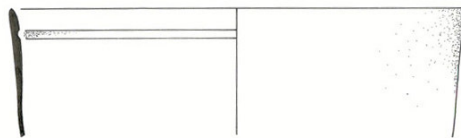
1:1

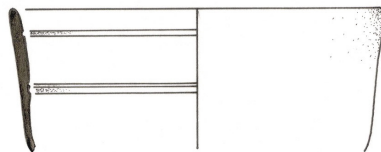
3

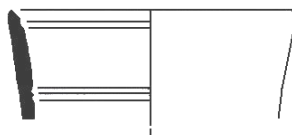
4

5

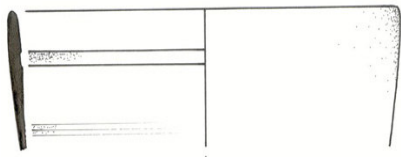

6

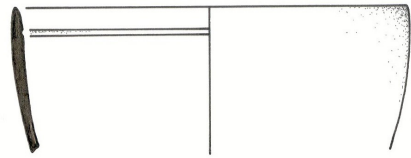

7

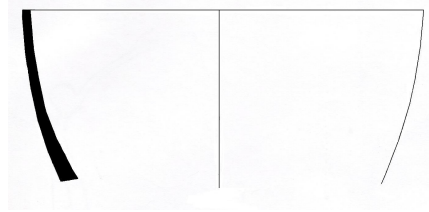
1:2

8

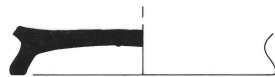
9

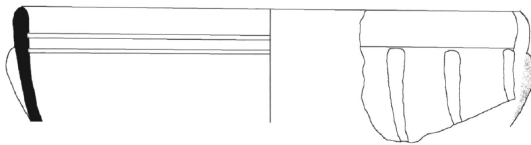
10

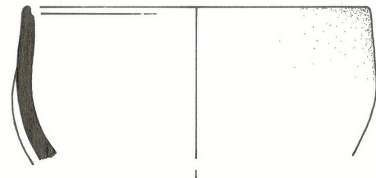
11

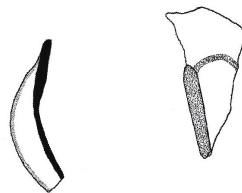
12

13

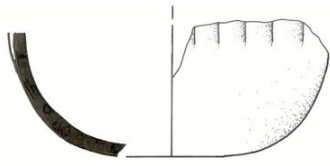

14

15

1:2

16

17

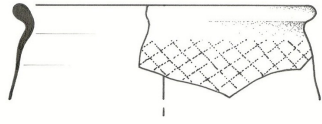

18

19

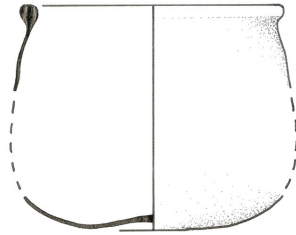
1:2

20

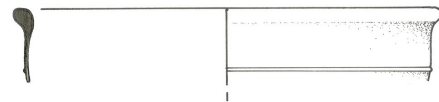
21

22

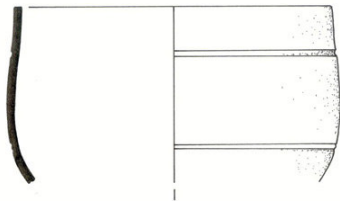

23

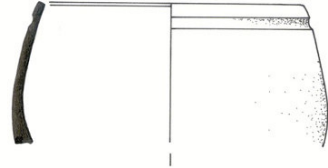

24

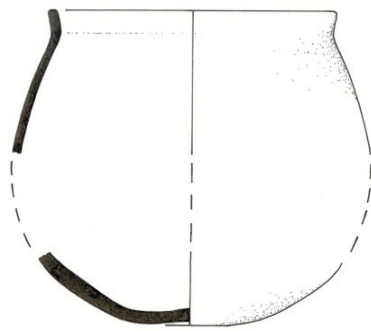
1:2

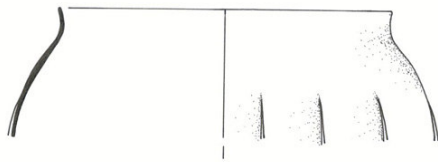
25

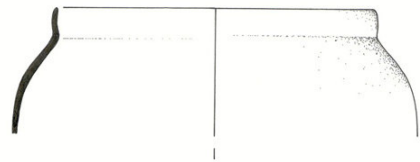
26

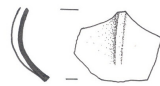
27

28

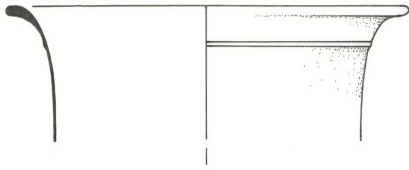

29

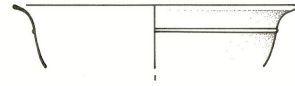

30

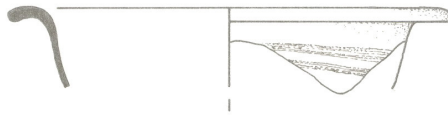
1:2

31

32

33

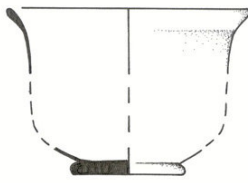

34

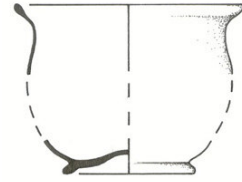

35

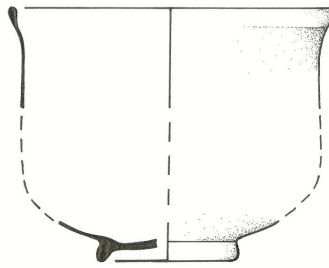
1:2

36

37

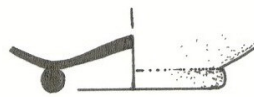
38

39

40

41

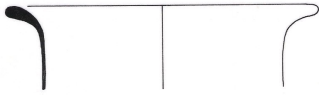
1:2

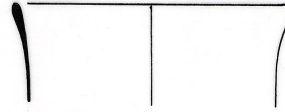
42

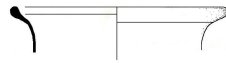
43

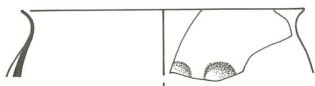
44

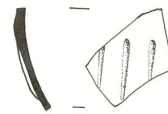
45

46

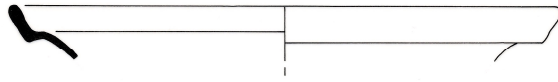

47

48

1:2

49

50

51

52

53

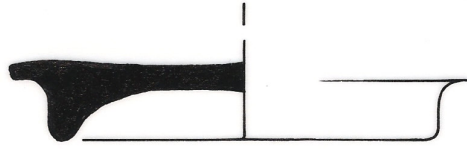

54

1:2

55

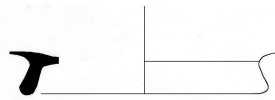
56

57

58

59

60

61

62

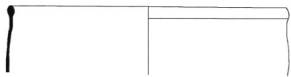
1:2

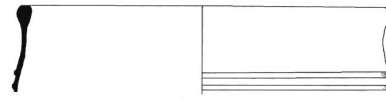
63

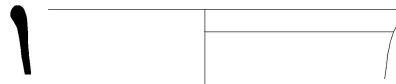
64

65

66

67

68

1:2

69

70

71

72

1:2

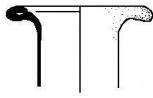
73

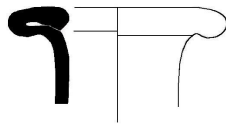
74

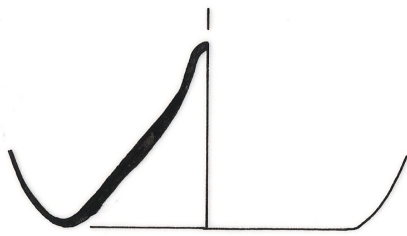
1:1

75

76

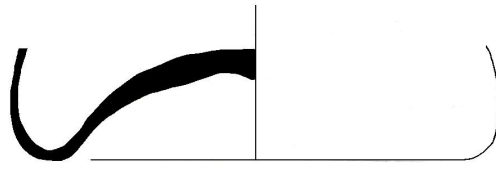

77

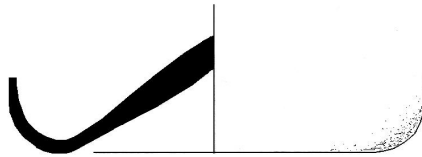

78

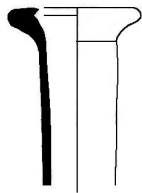
1:1

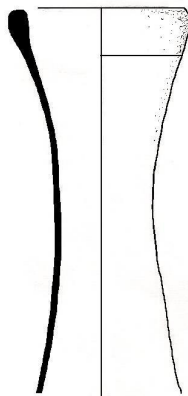
79

80

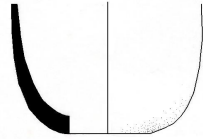

81

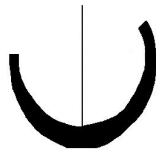

82

1:1

83

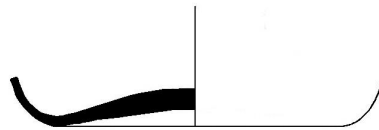
84

85

86

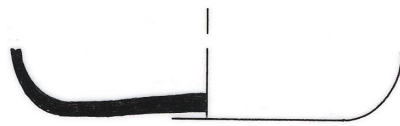

87

1:1

88

89

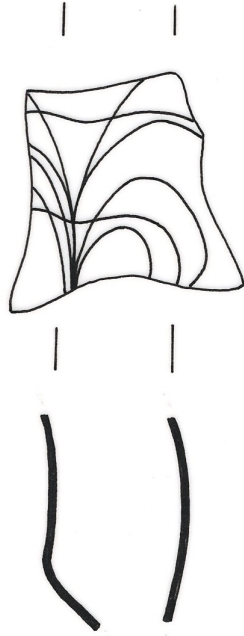

90

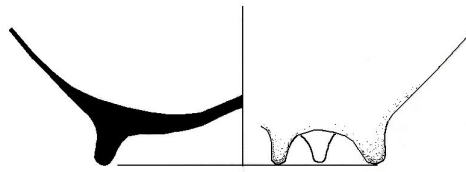

91

1:1

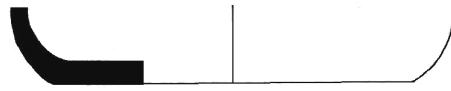

92

93

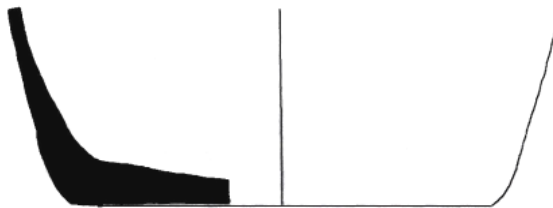
1:1

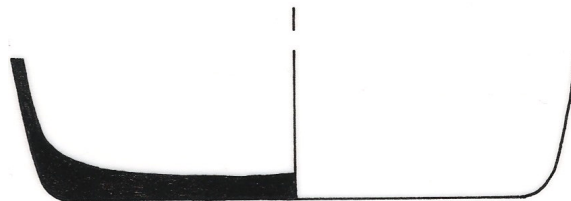
94

95

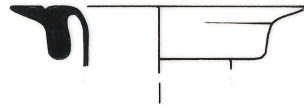

96

97

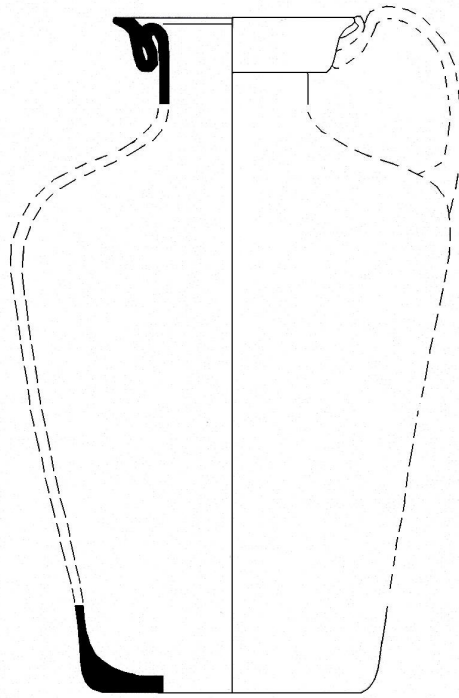
1:1

98

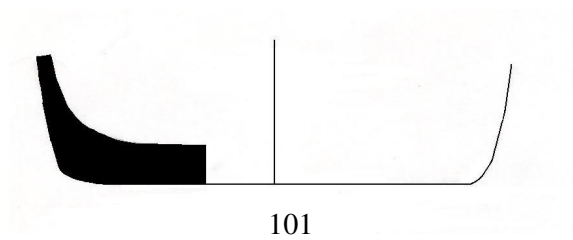

99

100

1:2

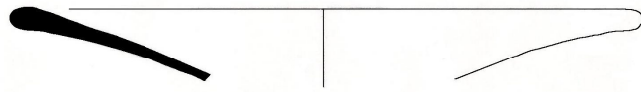
101

102

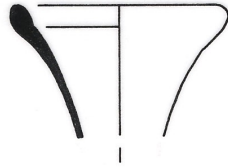

103

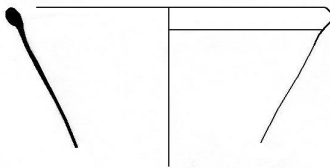

104

1:1

105

106

107

1:1

108

109

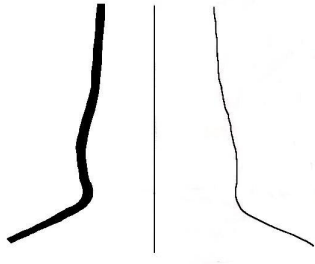

110

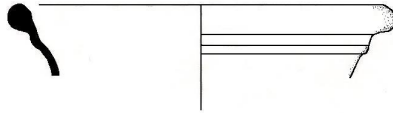

111

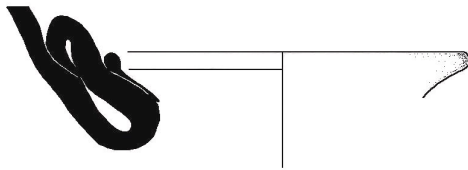
1:1

112

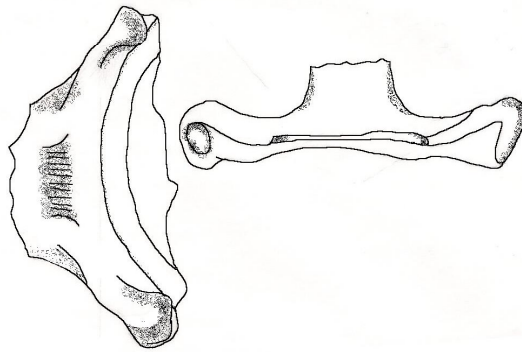
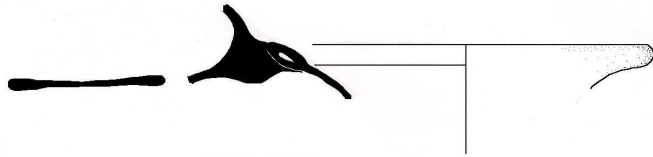

113

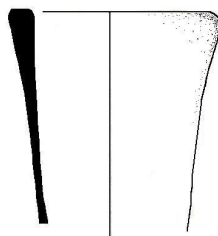

114

1:1

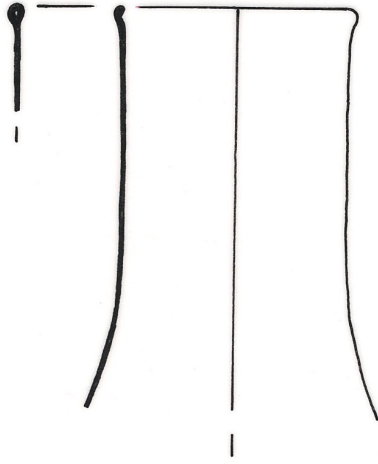

115

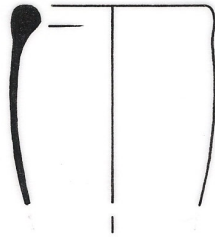

116

1:1

117

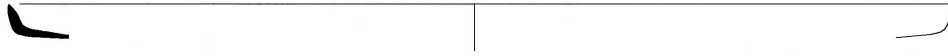

118

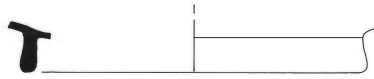

119

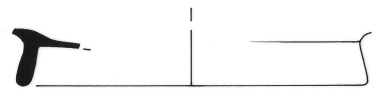
1:1

120

121

122

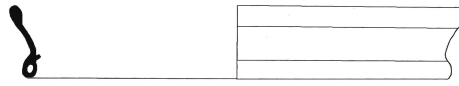

123

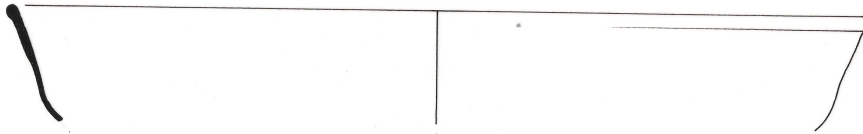

124

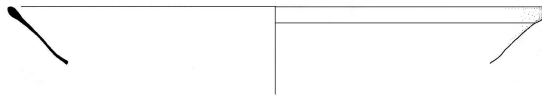
1:2

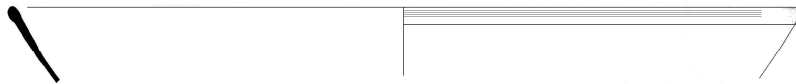
125

126

127

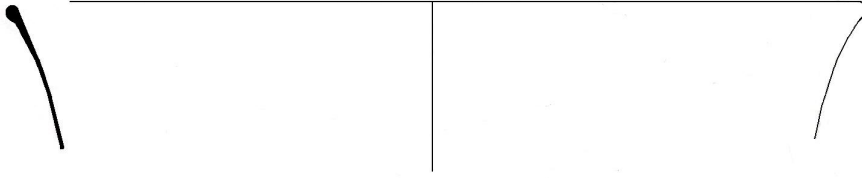

128

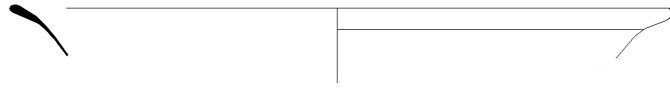

129

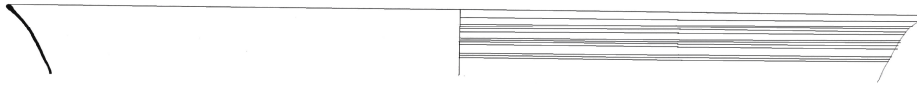
1:2

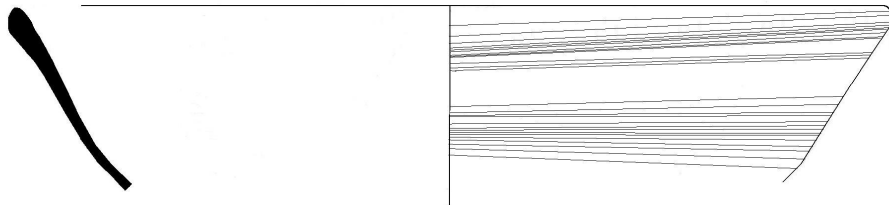
130

131

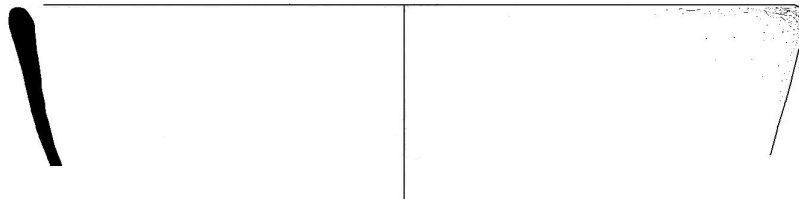
132

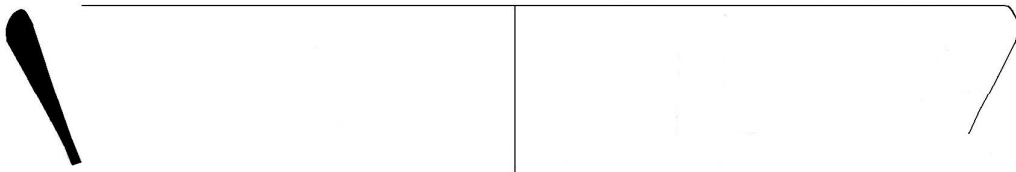
133

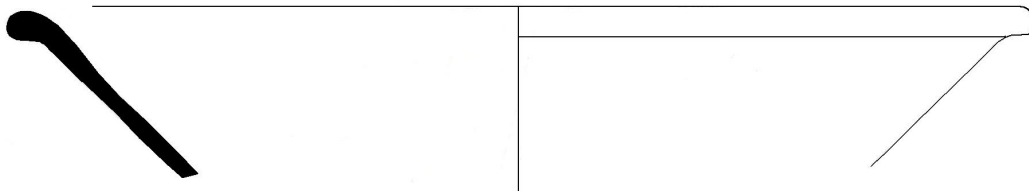
134

135

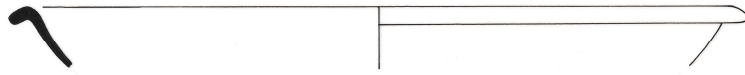

136

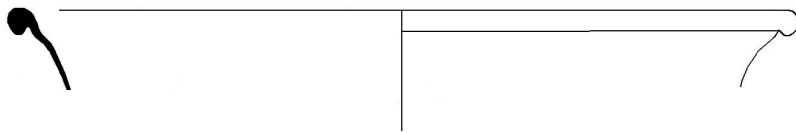

137

1:2

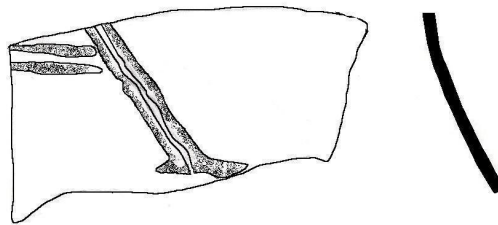

138

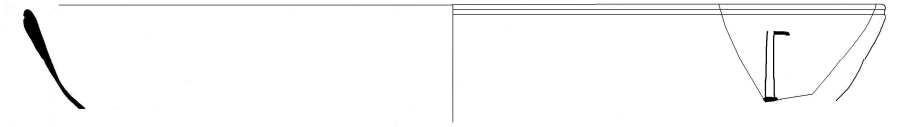
139

1:2

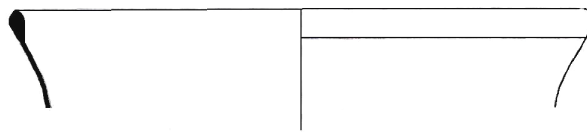
140

1:1

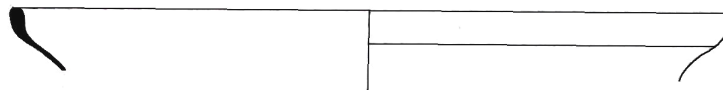

141

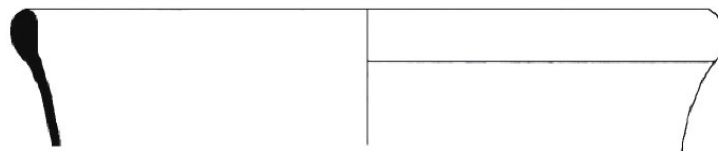
1:2

142

143

144

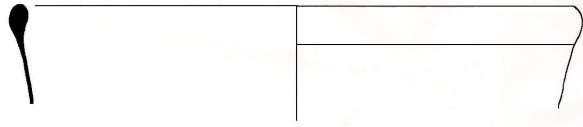
1:1

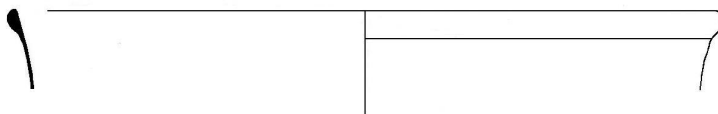
145

146

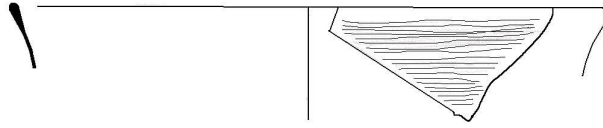

147

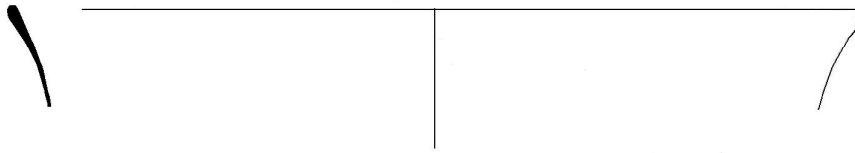

148

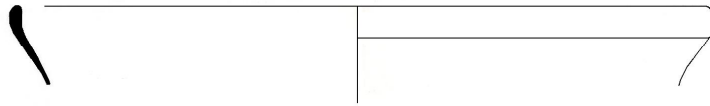
1:1

149

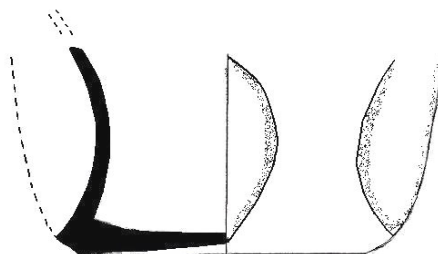

150

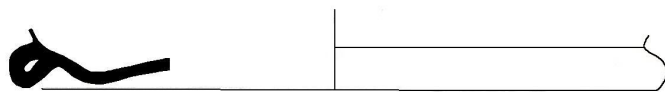

151

1:1

152

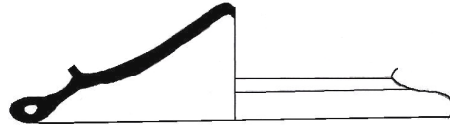

153

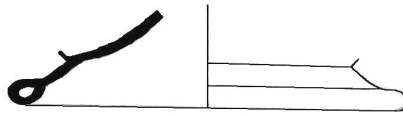

154

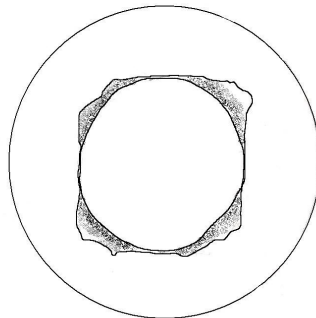
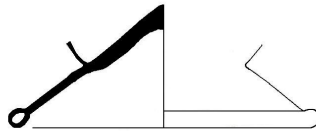
1:1

155

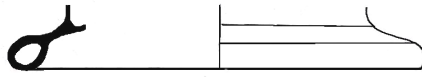

156

157

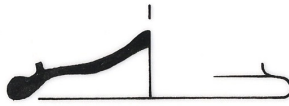
1:1

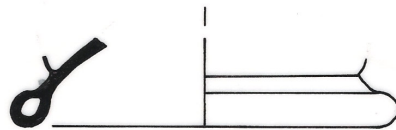
158

159

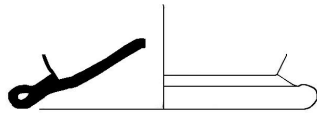

160

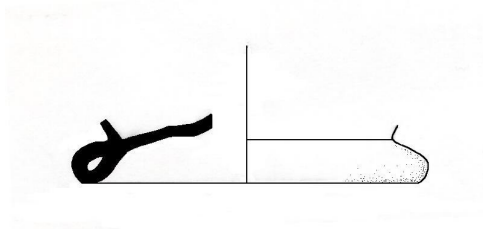

161

1:1

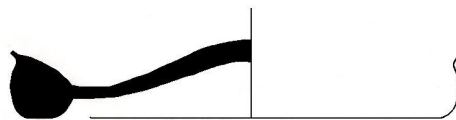
162

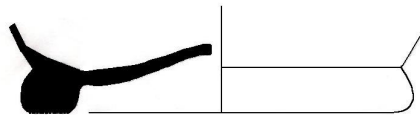
163

164

165

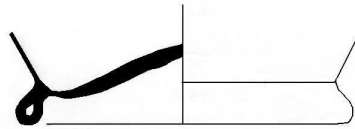

166

1:1

167

168

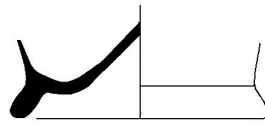

169

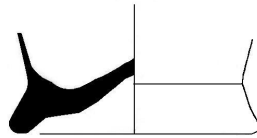

170

1:1

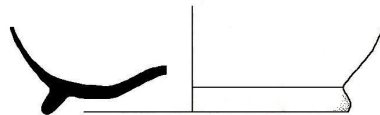
171

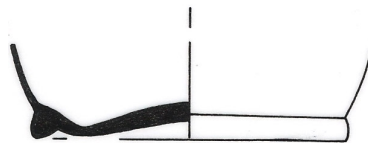
172

173

174

175

1:1

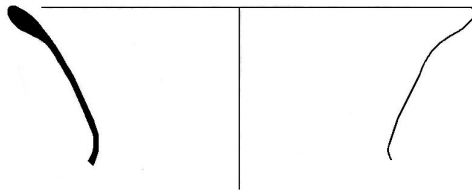
176

177

178

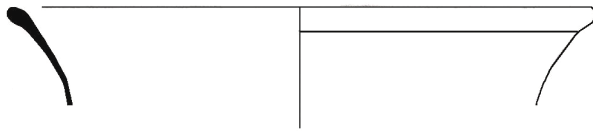

179

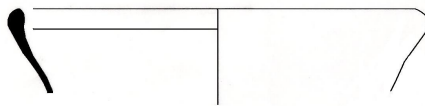
1:1

180

181

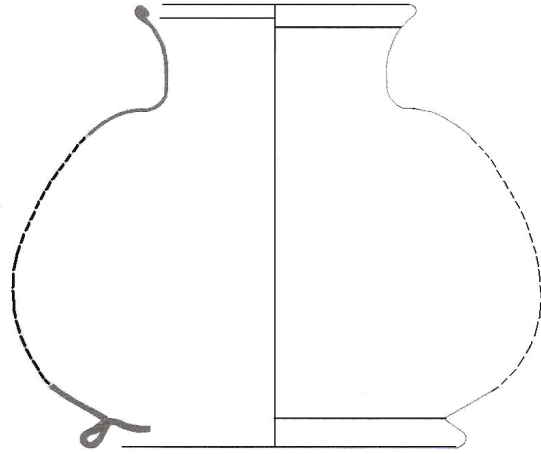

182

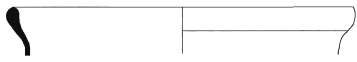

183

1:1

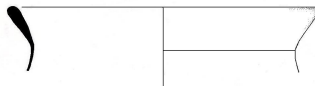
184

185

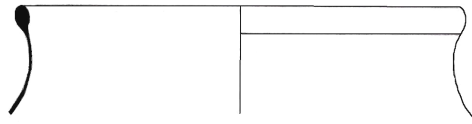

186

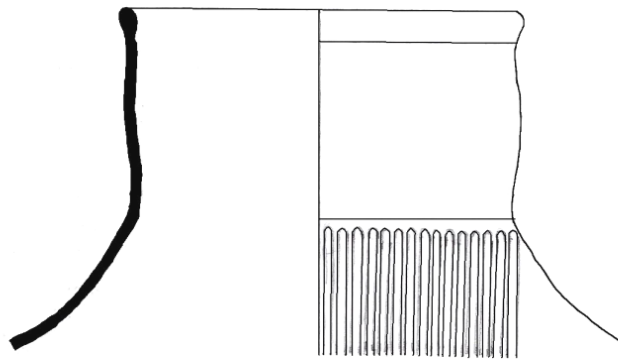
187

1:2

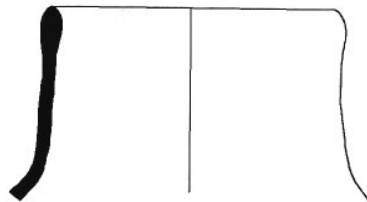

188

1:2

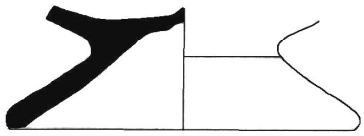

189

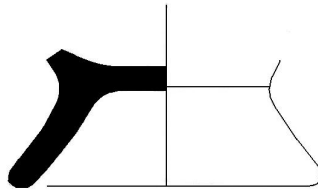
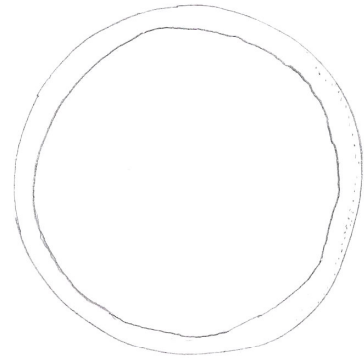

190

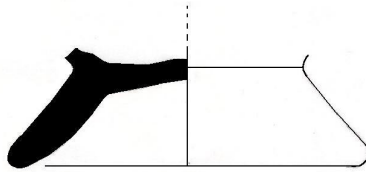
1:1

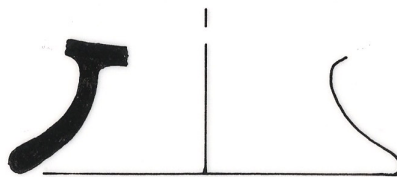
191

192

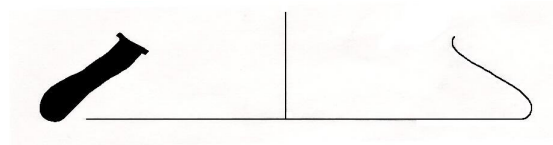

193

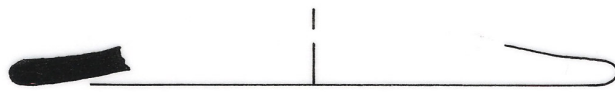

194

1:1

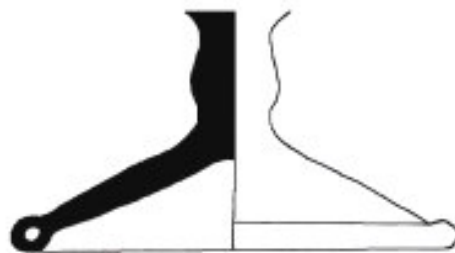
195

196

197

198

1:1

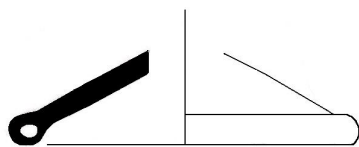
199

200

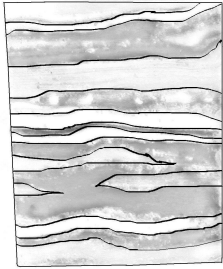

201

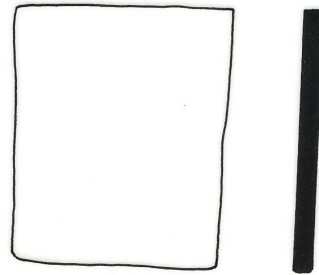

202

1:1

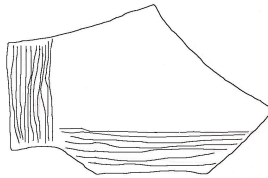

203a

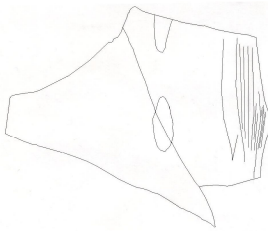

203b

1:1

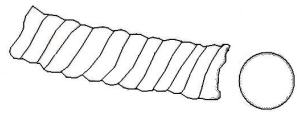

204

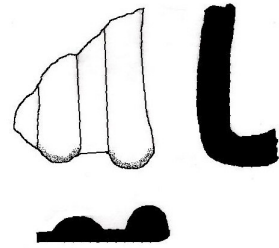

205

1:2

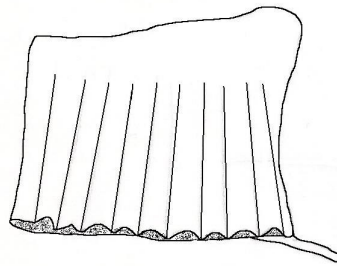
206

207

208

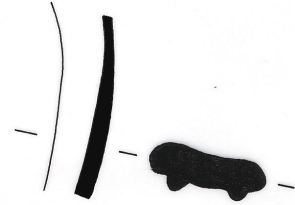

209

1:1

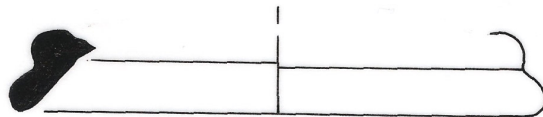
210

211

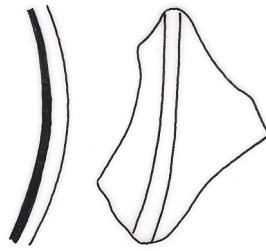

212

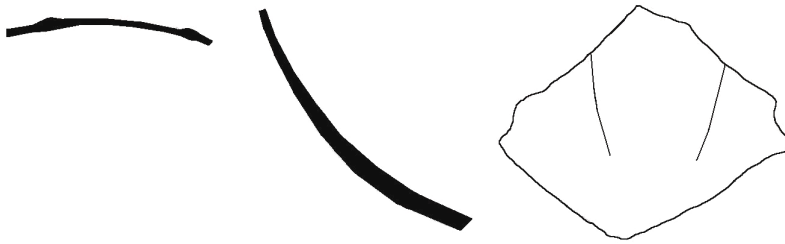

213

1:1

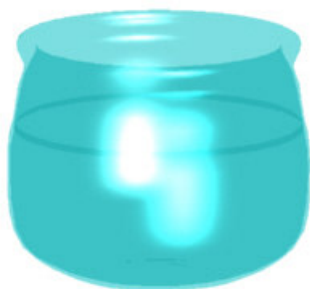
214

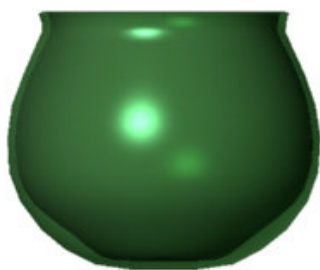
215

1:1

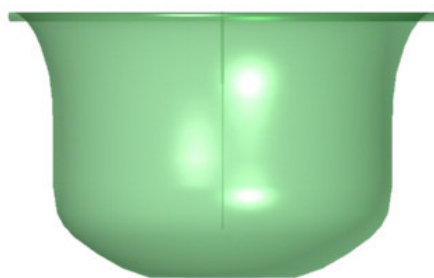
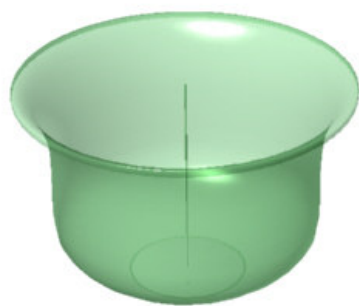
ÜÇ BOYUTLU ÇİZİMLER

3b-No.1

3b-No.2

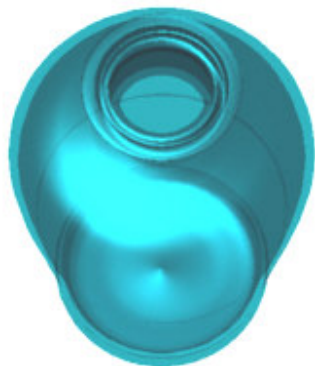
3b-No.3

3b-No.4

3b-No.5

3b-No.6

3b-No.7

RESİMLER

Res.1

Res.2

Res.3

Res.4

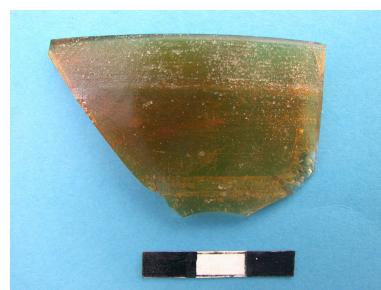
Res.5

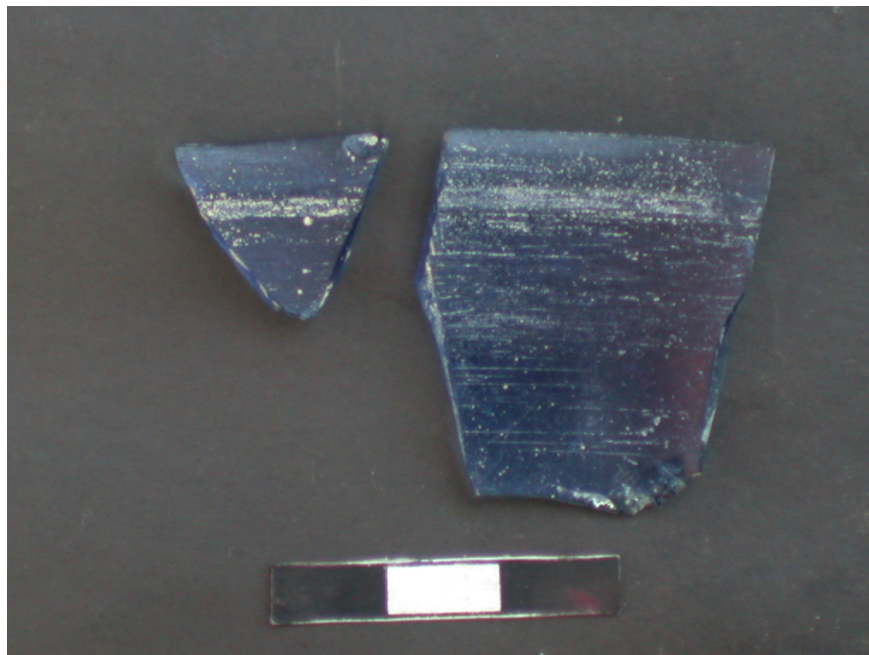
Res.6

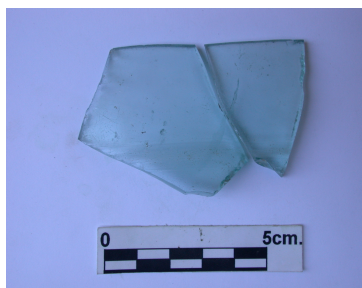
Res.7

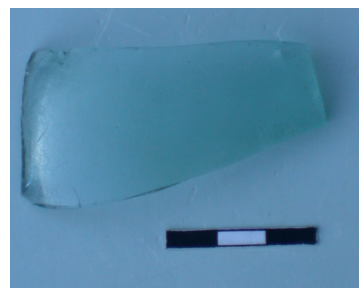
Res.8

Res.9

Res.10

Res.11

Res.12

Res.13

Res.14

Res.15

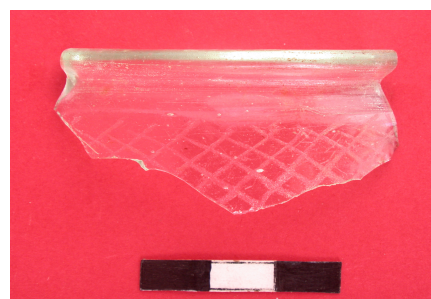
Res.16

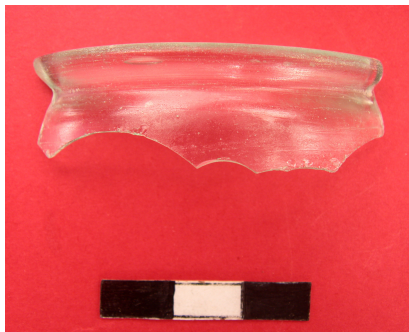
Res.17

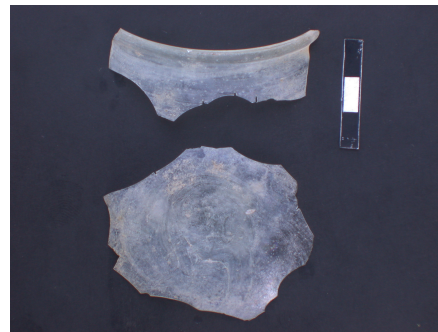
Res.18

Res.19

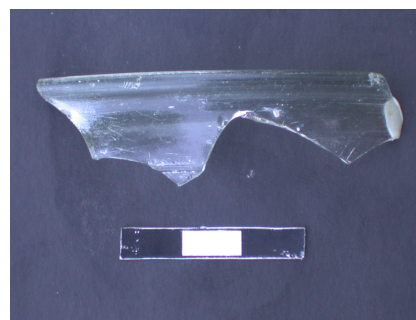
Res.20

Res.21

Res.22

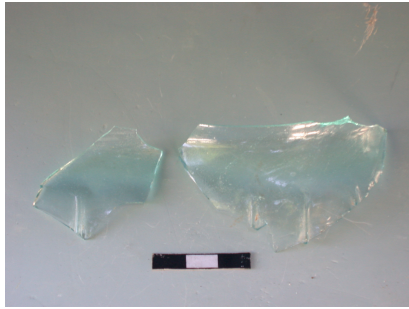
Res.23

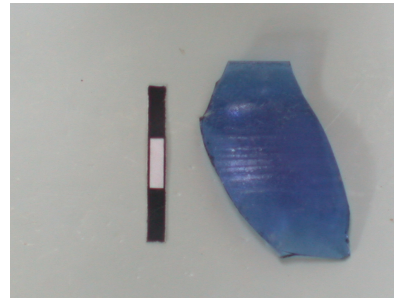
Res.24

Res.25

Res.26

Res.27

Res.28

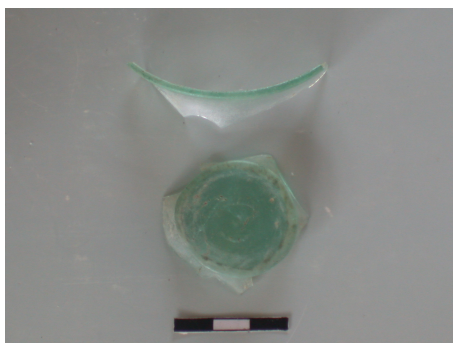
Res.29

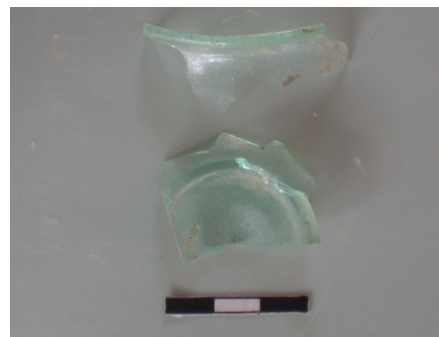
Res.30

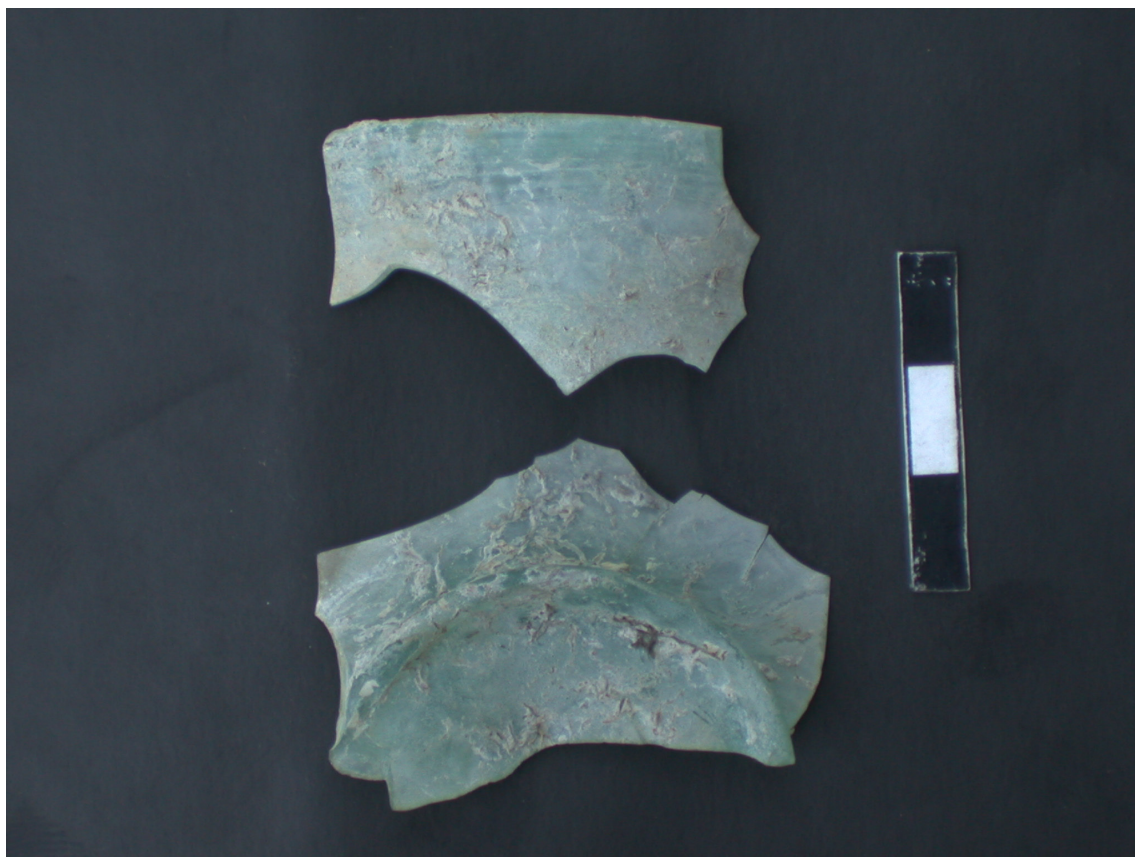
Res.31

Res.32

Res.33

Res.34

Res.35

Res.36

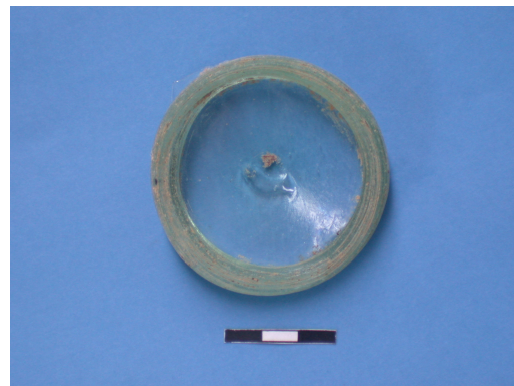
Res.37

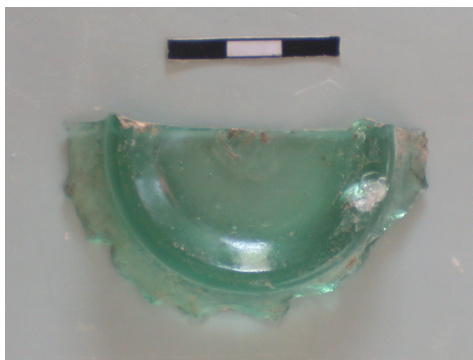
Res.38

Res.39

Res.40

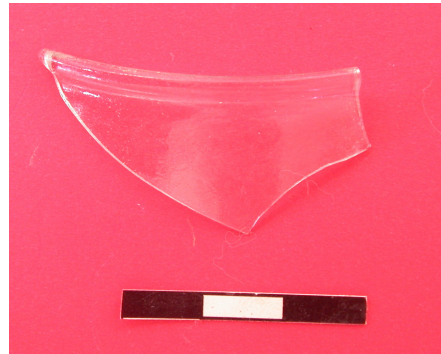
Res.41

Res.42

Res.43

Res.44

Res.45

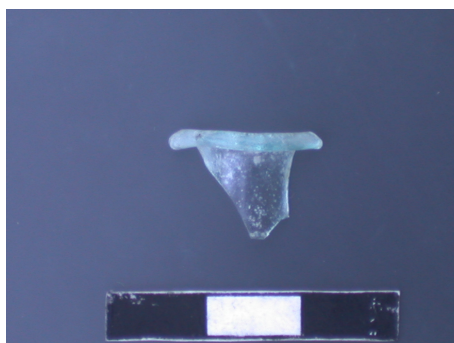
Res.46

Res.47

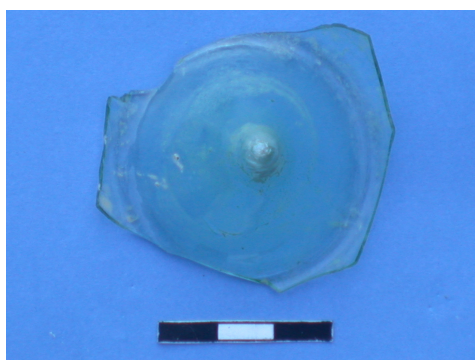
Res.48

Res.49

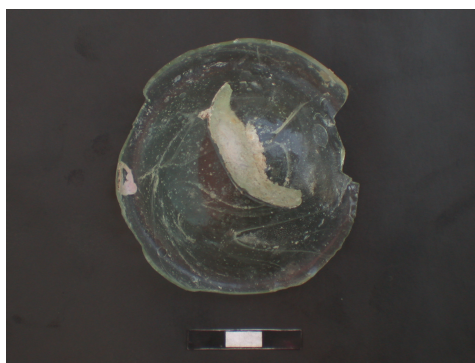
Res:50

Res.51

Res.52

Res.53

Res.54

Res.55

Res.56

Res.57

Res.58

Res.59

Res.60

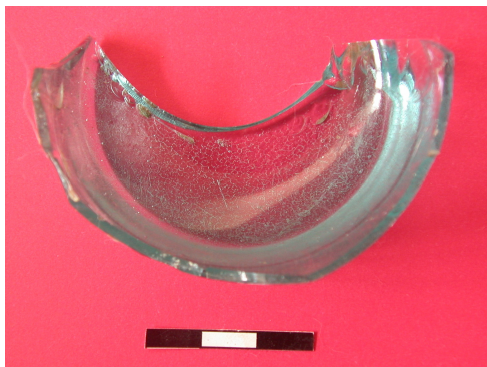
Res.61

Res.62

Res.63

Res.64

Res.65

Res.66

Res.67

Res.68

Res.69

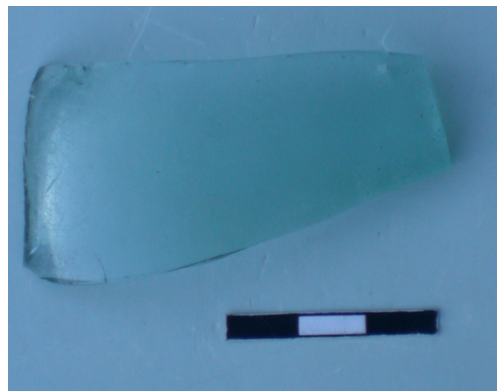
Res.70

Res.71

Res.72

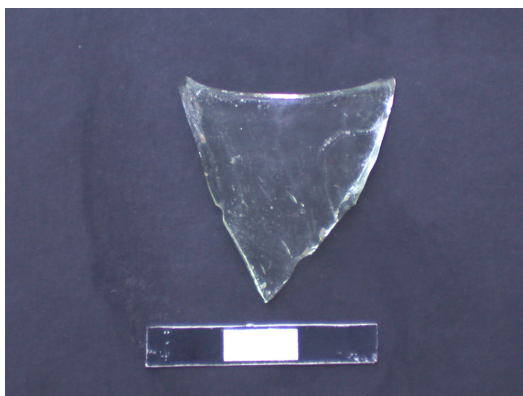
Res.73

Res.74

Res.75

Res.76

Res.77

Res.78

Res.79

Res.80

Res.81

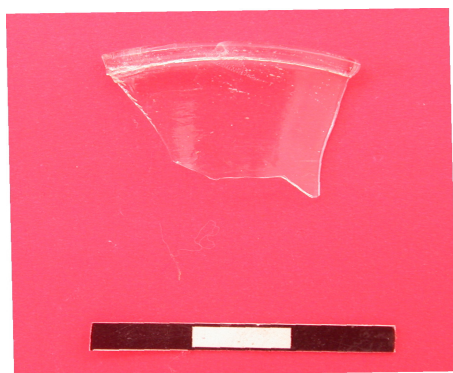
Res.82

Res.83

Res.84

Res.85

Res.86

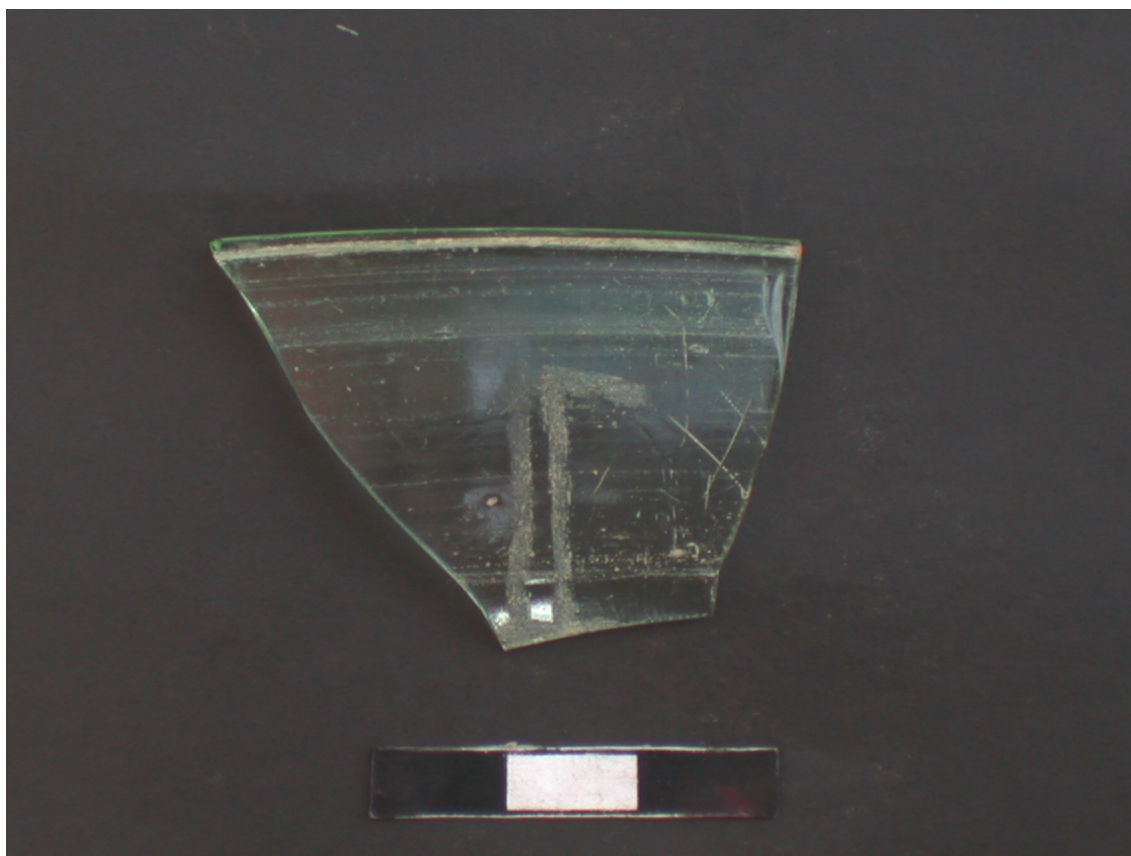
Res.87

Res.88

Res. 89

Res. 90

Res. 91

Res. 92

Res. 93

Res. 94

Res. 95

Res. 96

Res. 97

Res. 98

Res. 99

Res. 100

Res. 101

Res. 102

Res. 103

Res. 104

Res. 105

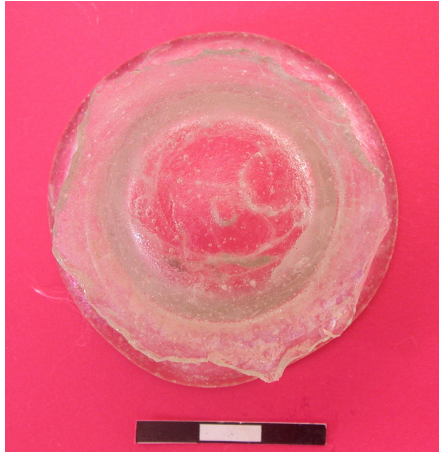
Res. 106

Res. 107

Res. 108

Res. 109

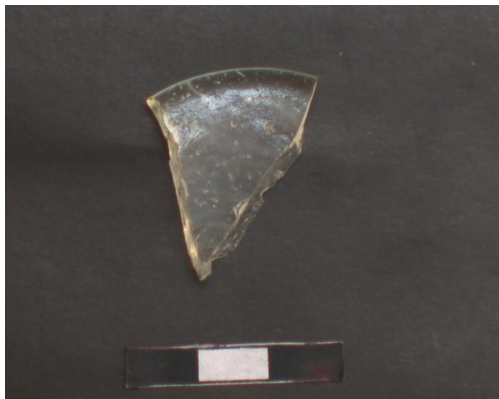
Res. 110

Res. 111

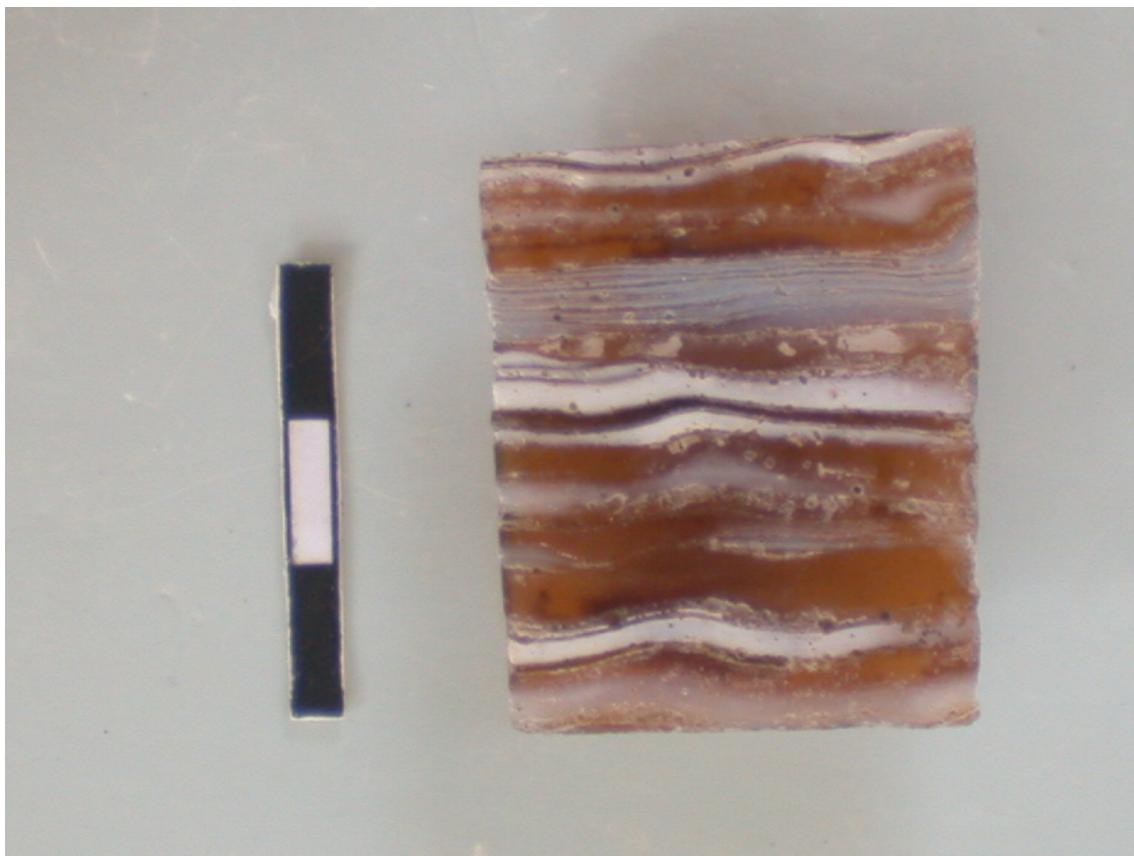
Res. 112

Res. 113

Res. 114

Res. 115

Res. 116

Res. 117

Res. 118

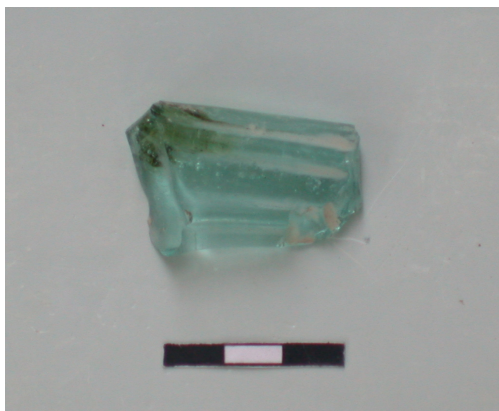
Res. 119

Res. 120

Res. 121

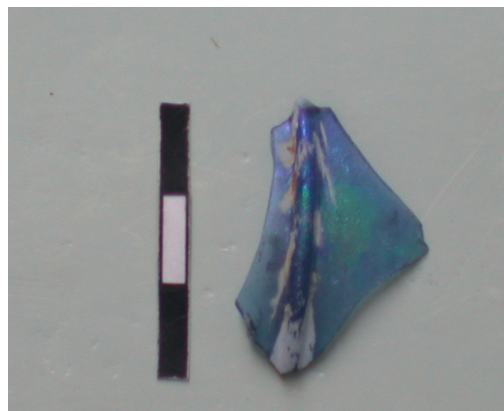
Res. 122

Res. 123

Res. 124

Res. 125